

การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
: กรณีศึกษา หมู่บ้านนุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

นายยุทธนา สมลา

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต

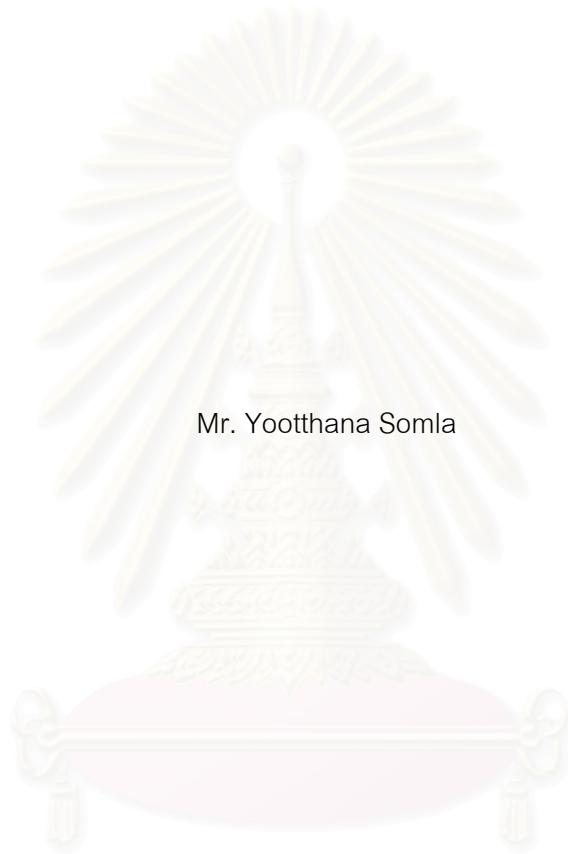
สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

HOMESTAY MANAGEMENT BASED ON THE SUFFICIENCY ECONOMY CONCEPT
: A CASE STUDY OF BAANBUSAI WANG NAM KHIAO DISTRICT,
NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

Mr. Yootthana Somla

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development Program in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic year 2006

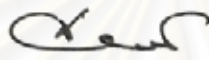
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา หมู่บ้านบุไทร อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

โดย นายยุทธนา สมลา

สาขาวิชา เคหการ

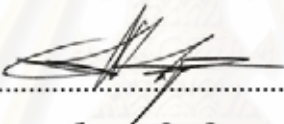
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุญชัย สุรพลชัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

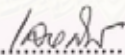

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

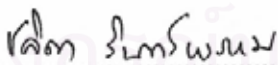
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุญชัย สุรพลชัย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัสวิน พิชญโยธิน)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ชลิตา รินทร์พรหม)

..... กรรมการ
(นางนิรมล เปลี่ยนจรรยา)

ยุทธนา สมลา : การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา หมู่บ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.(HOMESTAY MANAGEMENT BASED ON THE SUFFICIENCY ECONOMY CONCEPT : A CASE STUDY OF BAANBUSAI WANG NAM KHIAO DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : ผศ. ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุญชัย สุรพลชัย, 180 หน้า.

การศึกษากาการบริหารจัดการที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์แนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ร่วมกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น รวมถึงวิถีชีวิตชุมชนมาใช้อย่างเหมาะสม มีการกำหนดพื้นที่ศึกษาในหมู่บ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยยึดดัชนีชี้วัด 8 ด้านของโฮมสเตย์มาตรฐานสำหรับการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านส่งเสริมการตลาด

กระบวนการวิจัยได้มีการเก็บข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิก่อนในเบื้องต้นเพื่อทราบถึงข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา และการเก็บข้อมูลในภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต โดยแยกแบบสอบถามออกเป็น 3 ชุด สำหรับกลุ่มประชากร 4 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 18 หลัง เก็บข้อมูลได้ 100% (2) กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมขึ้นของโฮมสเตย์ เก็บข้อมูลได้ 54 ราย จาก 110 ราย (3) กลุ่มนักท่องเที่ยว มีการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 - เดือนมกราคม 2550 สามารถเก็บข้อมูลได้ 80 ราย และ (4) กลุ่มผู้นำโฮมสเตย์ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้นำกลุ่มโฮมสเตย์ฯ และกรรมการบริหาร ทั้งหมดจำนวน 3 ราย

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านบุไทรได้มีการรวมกลุ่มสมาชิกเปิดทำที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน โดยยึดเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนเกิดความสมดุลและอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง ผลจากการใช้หลักความพอประมาณ โฮมสเตย์บ้านบุไทรมีการวางแผนในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งส่วนที่เป็นที่พัก การให้บริการ และกิจกรรมท่องเที่ยว ส่วนเกิดจากการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นเป็นหลัก ทำให้ลดต้นทุนในการดำเนินงาน รวมถึงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้น ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมนั้นไม่ส่งผลเสียต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของเหล่าสมาชิก การใช้หลักความมีเหตุมีผล ทำให้การวางแผนดำเนินงานของโฮมสเตย์บ้านบุไทรมีความสอดคล้องกับเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ในการดำเนินงาน การใช้หลักภูมิคุ้มกัน ทำให้สมาชิกที่ทำโฮมสเตย์ลดความเสี่ยงทางการเงิน โดยมีสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนเป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ช่วยป้องกันผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมด้วยการกำหนดกฎระเบียบ รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการปลูกฝังเยาวชนให้ช่วยกันดูแลรักษา ส่วนเงื่อนไขด้านความรู้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่ออกมาในรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ อีกทั้งยังสร้างความน่าสนใจให้กับโฮมสเตย์ด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม สุดท้ายคือเงื่อนไขด้านคุณธรรม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มุ่งไปที่ผลประโยชน์โดยรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในกลุ่มสมาชิก ซึ่งปัจจัยสำคัญที่สร้างความสำเร็จในการทำโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านบุไทรนั้น มาจากภาวะความเป็นผู้นำของประธานกลุ่มฯ ที่เล็งเห็นถึงความสามารถของชุมชนในการที่จะพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม รวมถึงต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน และส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งคือการมีส่วนร่วมของเหล่าสมาชิกที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าและเกิดความเข้มแข็ง โดยยึดหลักในการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเป็นรากฐานที่เข้มแข็งให้กับชุมชนในการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนต่อไป ส่วนปัญหาที่พบก็คือ ชุมชนยังใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ยังไม่เต็มความสามารถทั้งบุคลากรและสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ชุมชนยังขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากรในระยะยาว โดยเฉพาะแหล่งน้ำ อันเป็นผลสืบเนื่องจากนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในรีสอร์ทใกล้เคียงมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ คือ ควรสร้างความเข้าใจและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่สมาชิก ควรพัฒนาโฮมสเตย์จากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความหลากหลายมากขึ้น และควรวางแผนในการบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นในระยะยาวโดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานราชการในการให้คำปรึกษาและวางระบบ

ภาควิชา.....เคหนวจ..... ลายมือชื่อนินิต.....
 สาขาวิชา.....เคหนวจ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2549..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4874161425 : MAJOR HOUSING

KEY WORD : HOMESTAY / MANAGEMENT / SUFFICIENCY ECONOMY CONCEPT

YOOTTHANA SOMLA : HOMESTAY MANAGEMENT BASED ON THE SUFFICIENCY ECONOMY CONCEPT : A CASE STUDY OF BAANBUSAI WANG NAM KHIAO DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE. THESIS ADVISOR: ASST. SAOWALUCK LERTBUT SURAPOLCHAI, Ph.D., 180 pp.

In this study, we focus on a homestay accommodation administration and management based on the sufficiency economy concept. The study aims to analyze an application of the sufficiency economy concept to developing homestay accommodation by exercising local wisdom, resource management principles, with the community's way of life being taken into account. Baan Busai, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province, is our study site. Eight aspects of homestay are used as indexes for categorizing management standards: aspects of physical characteristics (i.e. buildings, infrastructure); food and hygiene; safety; management; sightseeing and entertaining activities; environment; value added; and marketing promotion plan.

At the beginning, data was collected from secondary sources in order to provide an overview of Baan Busai. Then, further data collected from field study was derived from interviews and observation. Questionnaires are divided into 3 types for 4 subject groups: homestay accommodation owners; members participating in homestay's activities; tourists; and homestay accommodation leaders. (1) Homestay accommodation owners: 18 homestay accommodations. All data was collected. (2) Members participating in homestay activities: 54 from 110 questionnaires were collected. (3) Tourists: data was collected between October 2006 - January 2007: 80 tourists. (4) Homestay accommodation leaders and management committee: 3 people were interviewed.

The study's results show that the Baan Busai Community has joined hands in setting up a homestay accommodation. They aim to earn extra money from the homestay. Their homestay management is based on the concept of sufficiency economy to achieve a balanced resource allocation and the community's self-reliance. Having exercised the **Moderation Principle**, the Baan Busai Homestay has successfully utilized community resources beneficially and suitably. The accommodation itself, services and sightseeing of activities are all locally oriented, and hence the cost can be lowered. Moreover, each member of staff is assigned to take responsibility according to his/her potential. Therefore, his/her participation in homestay activity does not badly affect his/her daily life. Applying the **Sensibility Principle** enables the planning of the Baan Busai Homestay to be in accordance with the community's culture, tradition, and lifestyle. Community involvement is indeed one of the key factors in the success of the Baan Busai Homestay. The **Immunization Principle** helps reduce the financial risks of homestay. A local saving cooperative is set up as a helpful source of investment with low interest rates. This helps protect against possible bad impact on culture, local tradition, and the environment by stipulating necessary rules and regulations. The Baan Busai Homestay also place equal emphasis on creating environmental immunity by teaching the youth to preserve the environment. The **Knowledge Condition** leads to an amalgamation of local wisdom and modern fields of study which result in profitable products. The Baan Busai Homestay also tries to adapt itself to be an agricultural knowledge centre. The **Moral Condition** makes management and implementation transparent and accountable. Wealth distribution is fair and for the benefit of the whole community. As a result, all group members are united. The key factor contributing to the Baan Busai Homestay's success is leadership of the group leader who realizes the community and individuals' potentials. He manages to successfully add value to the existing resources and upgrade the community's quality of life. Another key factor leading to the success of the Baan Busai Homestay is' community involvement: community members all share common goals in developing and strengthening their community. All the above-mentioned factors lead to the community sustainable development. However, group members also encounter some problems. The community has not yet optimized the use of available resources, especially human capacity and natural attractions. Community members still lack long-term planning for resource utilization, particularly water resources. This problem becomes obvious when tourists increasingly visit Baan Busai Homestay each year. From this study, it is recommended that understanding and cooperative learning among group members be encouraged. Homestay accommodation should be further developed by using and diversifying available resources. Long-term management of local resources should be introduced together with government agencies' assistance in providing consultation especially systematic planning.

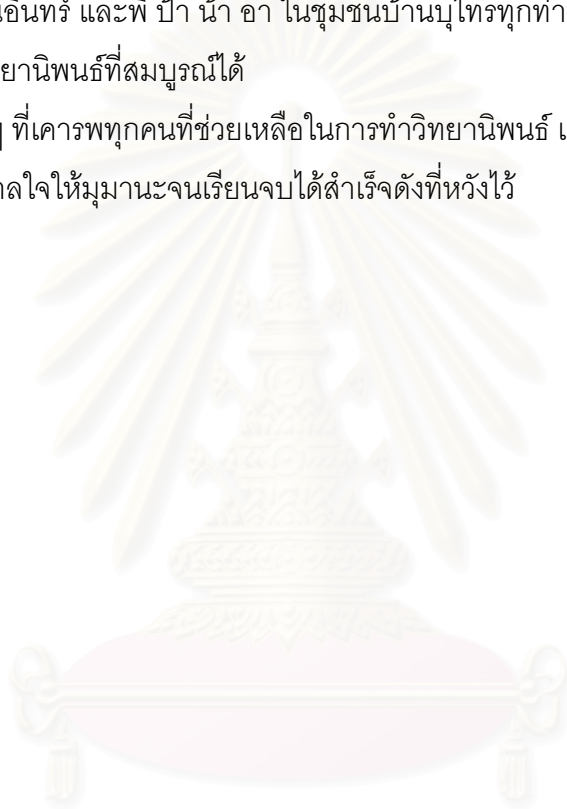
Department :.....Housing..... Student's Signature :.....
Field of Study :Housing..... Advisor's Signature :
Academic Year :.....2006..... Co-advisor's Signature :

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ ก็ด้วยความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เลิศบุศย์ สุรพล ที่ให้การดูแลเอาใจใส่ และกดดันให้ทำผลงานออกมาได้ตามที่ตั้งใจไว้

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ชลิตา รินทร์พรม สำหรับความอนุเคราะห์ในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงพี่น้องมิตร ที่ให้ข้อคิดที่ดีจนเป็นที่มาของการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และที่จะลืมเสียมิได้คือคุณอินทร์ และพี่ ป่า น้ำ อา ในชุมชนบ้านบุไทรทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จนทำให้เป็นวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์ได้

ขอขอบคุณพี่ๆ ที่เคารพทุกคนที่ช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ และสุดท้ายต้องขอขอบคุณพ่อและแม่ที่เป็นแรงบันดาลใจให้มุ่งมั่นจะจนเรียนจบได้สำเร็จดังที่หวังไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.4 สมมติฐานการศึกษา.....	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
1.7 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	9
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์.....	10
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	21
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กร.....	28
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน.....	36
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	42
2.6 แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	48
2.7 แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	59
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	
3.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา.....	67
3.2 ประวัติและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านบุไทร.....	70

3.3 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านบุไทร.....	75
3.4 วิธีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	79
3.5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน.....	81
3.6 ข้อมูลทั่วไปของโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	86
บทที่ 4 วิธีวิจัย	
4.1 ขอบเขตงานวิจัย.....	90
4.2 สมมติฐานการศึกษา.....	92
4.3 การกำหนดกลุ่มประชากร.....	92
4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	93
4.5 เครื่องมือในการศึกษา.....	95
4.6 การสร้างเครื่องมือ.....	95
4.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
4.8 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	99
บทที่ 5 ข้อมูลจากการสำรวจ	
5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	100
5.2 การบริหารจัดการของโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	111
5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์.....	125
5.4 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	130
บทที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล	
6.1 สภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านบุไทร.....	138
6.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านบุไทร.....	139
6.3 การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	140
6.4 แหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	141
6.5 การบริหารด้านที่พัก.....	143
6.6 การบริหารด้านอาหารและโภชนาการ.....	144
6.7 การบริหารด้านความปลอดภัย.....	145
6.8 การบริหารด้านการจัดการ.....	145
6.9 การบริหารด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	147

หน้า

6.10 การบริหารด้านสิ่งแวดล้อม.....	148
6.11 การบริหารด้านมูลค่าเพิ่ม.....	149
6.12 การบริหารด้านส่งเสริมการตลาด.....	150
บทที่ 7 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
7.1 สรุปอภิปรายผล.....	154
7.2 ข้อเสนอแนะ.....	161
รายการอ้างอิง.....	165
ภาคผนวก.....	167
ภาคผนวก ก.....	168
ภาคผนวก ข.....	174
ภาคผนวก ค.....	175
ภาคผนวก ง.....	176
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	180

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านนุไทร.....	75
ตารางที่ 5.1 บ้านของสมาชิกที่ใช้รองรับนักท่องเที่ยว.....	102
ตารางที่ 5.2 จำนวนของสมาชิกผู้อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์.....	104
ตารางที่ 5.3 ข้อมูลเพศของสมาชิก.....	104
ตารางที่ 5.4 ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์.....	105
ตารางที่ 5.5 อาชีพของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านพักโฮมสเตย์.....	105
ตารางที่ 5.6 กิจกรรมอื่นที่สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์เข้าร่วม.....	106
ตารางที่ 5.7 ประเภทของบ้านพัก.....	106
ตารางที่ 5.8 ลักษณะของบ้านพัก.....	107
ตารางที่ 5.9 พื้นที่ใช้สอยอื่นสำหรับนักท่องเที่ยว.....	107
ตารางที่ 5.10 เปลี่ยนแปลงที่พักก่อนเปิดเป็นโฮมสเตย์.....	108
ตารางที่ 5.11 เปลี่ยนแปลงที่พักหลังเปิดรับนักท่องเที่ยว.....	108
ตารางที่ 5.12 พื้นที่ที่มีการปรับปรุง.....	110
ตารางที่ 5.13 การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม.....	111
ตารางที่ 5.14 การให้บริการของใช้ส่วนตัว.....	111
ตารางที่ 5.15 จำนวนของห้องส้วมที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยว.....	112
ตารางที่ 5.16 บ้านพักที่สามารถจัดทำอาหารแก่นักท่องเที่ยวได้.....	116
ตารางที่ 5.17 รายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ร้อยละ 10 ที่นำเข้าเป็นกองทุน.....	120
ตารางที่ 5.18 จำนวนสมาชิกที่ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น.....	125
ตารางที่ 5.19 ความพึงพอใจในการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน.....	126
ตารางที่ 5.20 การทำโฮมสเตย์มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่างไร.....	127
ตารางที่ 5.21 การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร.....	128
ตารางที่ 5.22 การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร.....	129
ตารางที่ 5.23 ความพึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์.....	130
ตารางที่ 5.24 เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	131
ตารางที่ 5.25 ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	131
ตารางที่ 5.26 อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	132

หน้า

ตารางที่ 5.27 การเข้าพักซ้ำของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	132
ตารางที่ 5.28 การรับทราบข้อมูลโฮมสเตย์บ้านบุญไทร.....	133
ตารางที่ 5.29 ความพึงพอใจในการเข้าพักที่ห้องพักรับนักท่องเที่ยว.....	134
ตารางที่ 5.30 ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน.....	134
ตารางที่ 5.31 จุดประสงค์ในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทร.....	135
ตารางที่ 5.32 ความพึงพอใจในการดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ.....	135
ตารางที่ 5.33 ความพึงพอใจในการให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร.....	136
ตารางที่ 5.34 ความพึงพอใจกับการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทร.....	136
ตารางที่ 6.1 รายละเอียดจำนวนผู้เข้าพักของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร.....	138
ตารางที่ 6.2 รายละเอียดบ้านพักโฮมสเตย์แต่ละหลังเรียงตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่รองรับได้.....	142
ตารางที่ 6.3 สรุปการบริหารจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	152

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 โครงสร้างองค์การแบบงานหลัก.....	33
แผนภูมิที่ 2.2 โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา.....	34
แผนภูมิที่ 2.3 โครงสร้างองค์การแบบผสม.....	35
แผนภูมิที่ 2.4 โครงสร้างองค์การแบบโครงการ.....	36
แผนภูมิที่ 2.5 ผังพัฒนาการขององค์กรชุมชน.....	41
แผนภูมิที่ 2.6 วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	47
แผนภูมิที่ 2.7 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	56
แผนภูมิที่ 3.1 โครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านบุไทร.....	75
แผนภูมิที่ 4.1 ผังการวิเคราะห์ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	91
แผนภูมิที่ 4.2 โครงสร้างกระบวนการศึกษาวิจัย.....	98
แผนภูมิที่ 5.1 โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	118
แผนภูมิที่ 7.1 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการโฮมสเตย์.....	155
แผนภูมิที่ 7.2 สรุปการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่เหมาะสมกับทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชน..	156
แผนภูมิที่ 7.3 สรุปการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนโฮมสเตย์.....	157

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปที่ 3.1 แสดงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครราชสีมา.....	68
รูปที่ 3.2 แผนที่ตั้งของตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว.....	70
รูปที่ 3.3 สภาพพื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติทับลาน.....	71
รูปที่ 3.4 ศาสนสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนบ้านบุไทร.....	76
รูปที่ 3.5 ลักษณะอาคารบ้านเรือนของชุมชนบ้านบุไทร.....	77
รูปที่ 3.6 การคมนาคมภายในชุมชน.....	78
รูปที่ 3.7 แหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค.....	78
รูปที่ 3.8 รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนบ้านบุไทร.....	79
รูปที่ 3.9 สมุนไพรที่ชุมชนเพาะปลูก.....	80
รูปที่ 3.10 การทำกิจกรรมจักสานของชุมชน.....	81
รูปที่ 3.11 รูปแบบวิถีการทำเกษตรแบบผสมผสาน.....	82
รูปที่ 3.12 แผนที่ตั้งของโฮมสเตย์บ้านบุไทร.....	86
รูปที่ 5.1 ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านบุไทร.....	101
รูปที่ 5.2 แผนผังแสดงที่ตั้งของบ้านพักโฮมสเตย์.....	103
รูปที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของบ้านพักลักษณะของการกั้นห้อง.....	109
รูปที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของบ้านพักโดยการยกที่นอนสูง.....	109
รูปที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงห้องน้ำของบ้านพักโฮมสเตย์.....	110
รูปที่ 5.6 การจัดเตรียมบ้านพักสำหรับผู้เข้าพัก.....	113
รูปที่ 5.7 การจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้เข้าพัก.....	115
รูปที่ 5.8 สภาพห้องครัวที่ใช้ประกอบอาหาร.....	116
รูปที่ 5.9 สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	121
รูปที่ 5.10 สถานที่ท่องเที่ยวภายนอกชุมชน.....	121
รูปที่ 5.11 การจัดแต่งทัศนียภาพหน้าบ้าน.....	122
รูปที่ 5.12 ผลิตภัณฑ์เกษตรของชุมชน.....	123
รูปที่ 5.13 การแสดงพื้นบ้านในการต้อนรับนักท่องเที่ยว.....	124

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยมีจุดเด่นในเรื่องของการท่องเที่ยวอันมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และถือว่าเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสกับบรรยากาศของ สถานที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี โดยในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาได้มีนักท่องเที่ยวชาวไทยและ ต่างประเทศสนใจการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Homestay) กันมากขึ้นจากกระแสความนิยมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยที่รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นั้นเป็นการพักอาศัยใน บ้านหลังเดียวกับชาวบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำถิ่น โดยมิ ความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ ซึ่งสามารถแบ่งการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้ เป็น 4 ลักษณะตามรูปแบบกิจกรรมได้ดังนี้ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การ ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การจัดการที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์นั้น เป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ ชุมชน โดยมีนโยบายส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลเป็นตัวสนับสนุน ในขณะที่เดียวกันชุมชนเอง ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน โดยจะต้องช่วยกันส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษา วัฒนธรรม ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ เพื่อให้ยังประโยชน์ถึงคนรุ่นหลังสืบไป แต่ที่ผ่านมา โฮมสเตย์หลายแห่ง ยังขาดความร่วมมือและแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และบาง แห่งยังละทิ้งวิถีชีวิตอันดีของชุมชนเมื่อมีการเปิดรับนักท่องเที่ยว แทนที่โฮมสเตย์จะก่อให้เกิดประโยชน์ แก่ชุมชน กลับนำผลเสียมาสู่ชุมชน ซึ่งถือว่ายังไม่ใช้วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Homestay) ที่มุ่งหวังให้ใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการดำรงไว้ซึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน อันจะเป็นแนวทางที่ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป ดังนั้น แนวทางทฤษฎีที่เหมาะสมต่อการนำมาพัฒนาที่พัก อาศัยแบบโฮมสเตย์ ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้นั้น ก็คือ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบ เศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ (Self-Sufficient Economy) ซึ่งเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 20 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี 2539 โดยแนวปรัชญานี้เป็นการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนของ ประชาชนในทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและการ บริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุค โลกาภิวัตน์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ,2549: 4)

หมู่บ้านบุไทรตั้งอยู่ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่สูงล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาเขียวขจีมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ จึงทำให้มีอากาศดีตลอดทั้งปี อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ 28 องศา ความเย็นมาของหมู่บ้านบุไทรนี้เกิดจากกลุ่มชาวบ้านหลากหลายท้องถิ่นที่เข้ามาครอบครองพื้นที่ทำกินเมื่อ 50 ปีก่อน ปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เช่น การเพาะเห็ดหอม ดอกเบญจมาศ ผักสลัดปลอดสารพิษ และพืชไร่อื่น ๆ รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในรูปแบบของการพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มกับชุมชนอื่นในตำบลไทยสามัคคีจัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและยั่งยืนให้กับสมาชิก มีการตั้งเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนของชุมชน และเป็นตัวแทนในการรวบรวมเอาผลผลิตไปขายยังตลาดและส่วนเหลือจะนำไปพัฒนาเป็นสินค้าที่ระลึกเพื่อขายให้นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มที่ชื่อว่า “กลุ่มมดแดง” ในการทำกิจกรรมเพื่อเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และเวลาต่อมาทางกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลได้เข้าร่วมฝึกอบรมเพิ่มเติมเรื่องการทำเกษตรชีวภาพกับกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษวังน้ำเขียว ซึ่งต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับโครงการส่งเสริมกสิกรรมไร้สารพิษวังน้ำเขียวไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2544: 133)

โฮมสเตย์บ้านบุไทรเกิดมาจากการสนับสนุนของ ผศ.ดร.ธวัชชัย ทีฆชุนหเสถียร จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีที่เข้ามาแนะนำให้ชุมชนประกอบกิจกรรมโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริมของชุมชน เนื่องจากเห็นว่าบ้านบุไทรมีสภาพอากาศที่ดี บรรยากาศที่สวยงามของธรรมชาติและเป็นแหล่งดูงานด้านเกษตรกรรม โดยเปิดให้บริการครั้งแรกในปี 2546 ซึ่งปัจจุบันมีบ้านพักทั้งหมด 18 หลัง เป็นลักษณะการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมถึงการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการบายศรีสู่ขวัญและการแสดงดนตรีพื้นบ้านของเยาวชนกลุ่มมดแดง ซึ่งภายใต้การบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมทั้งหมดนี้มีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดการ จนทำให้หมู่บ้านบุไทรสามารถพึ่งพาตัวเองอย่างมั่นคง และเกิดกระบวนการความร่วมมือจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งต่อมาทางมูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศได้เลือกให้ชุมชนบ้านบุไทรเป็นชุมชนหนึ่งภายใต้ “โครงการสร้างสังคมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบประชาธิปไตย” (มูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศ, 2550)

จึงเป็นที่น่าสนใจว่าชุมชนบ้านบุไทรสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการโฮมสเตย์อย่างไรให้ประสบผลสำเร็จ รวมถึงมีวิธีการดำเนินการจัดการอย่างไรกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเมื่อมีการเปิดรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ยังเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปได้

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เป็นแนวทางการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์

1.2.2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชนสำหรับแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์

1.2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการพักอาศัยแบบโฮมสเตย์โดยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสนับสนุน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา

หมู่บ้านบุไทร ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.2.1 กระบวนการและรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากการจัดการด้านที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย การจัดการองค์กร กิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม การสร้างมูลค่า และการส่งเสริมการตลาด

1.3.2.2 รูปแบบของบ้านพักอาศัยปัจจุบันของชุมชนที่เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

1.3.2.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์

1.3.2.4 ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อที่พักและการให้บริการของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

1.4 สมมติฐานการศึกษา

หลักการคิดเบื้องต้นของการทำโฮมสเตย์ คือการจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากรท้องถิ่นและบุคลากรที่มีอยู่ ดังนั้นกรอบการศึกษาคือการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านบุไทร จะตั้งอยู่บนสมมติฐาน ดังนี้

1.4.1 ชุมชนบ้านบุไทรยังคงอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม โดยมีโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริม

1.4.2 มีการนำที่พักอาศัยที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาดัดแปลงเป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าพักรแรม

1.4.3 โฮมสเตย์บ้านบุไทรมีการนำเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนมาจัดเป็นกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยว

1.4.4 คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อยังประโยชน์ต่อการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 โฮมสเตย์ (Homestay) หรือ “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของบ้าน และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ และบ้านนั้นเป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม หรือสหกรณ์ที่ร่วมกันจัดเป็นโฮมสเตย์ในชุมชน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้านได้ ซึ่งสมาชิกในบ้านมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว และพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เล่นน้ำตก ชี้อัจฉริยะ นั่งเรือ เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ (สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547:2) ปกติคำว่า โฮมสเตย์ในภาษาอังกฤษมีการเขียนต่างกันอยู่ 2 แบบ คือ Homestay และ Home Stay ในกาวิจัยนี้จะใช้คำว่า “Homestay”

1.5.2 แหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่สำหรับพักอาศัยเป็นการชั่วคราวระยะสั้นหรือระยะยาว มีทั้งลักษณะสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบต่างๆ และรูปแบบของทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีองค์ประกอบร่วมของสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความสะดวกสบายและความพึงพอใจตามประเภทของนักท่องเที่ยว นั้นๆ (เสาวลักษณ์ เลิศบุศย์ สุรพลชัย, 2549: 7)

1.5.3 แหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ งานวิจัยนี้หมายถึง สถานที่หรือชุมชนที่ดำเนินการเป็นที่พักโฮมสเตย์ โดยมีบ้านพักตั้งแต่ 3 หลังขึ้นไปตามข้อบังคับของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมถึงได้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการไว้สำหรับนักท่องเที่ยวในสถานที่นั้นๆ ตามความเหมาะสม

1.5.4 การจัดการ หมายถึง กระบวนการการทำงานที่ประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดการองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรที่องค์การมีอยู่ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุซึ่งเป้าหมายขององค์การเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (John R. Schemahom Jr., 1999: 8)

1.5.5 การจัดการที่เหมาะสม งานวิจัยนี้หมายถึง การจัดการที่ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางและการจัดการต่างๆ ด้าน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนโดยต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับของสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว

1.5.6 การท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ว่าหมายถึงการเดินทางใดๆ ก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้ (สุวัจน์ จุฑาภรณ์ และจริญญา เจริญสุภาใส, 2545:71)

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่เป็นการตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจหรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงเริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อธุรกิจ

1.5.7 การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง การพัฒนาธรรมชาติและสิ่งก่อสร้างต่างๆ อย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำให้เสียโดยไร้ประโยชน์ ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อมนุษย์ ชุมชนที่อยู่ ณ ที่นั้นๆ และนักท่องเที่ยวที่ไปเยือน รวมทั้งการรักษาและพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยว (เสาวลักษณ์ เลิศบุษย์ สุรพลชัย, 2549: 39) ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537: 269-278) กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จากรายงาน Thailand Country Report to the United Nations Conference on Environment and development (UNCED) ในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกที่ประเทศบราซิลเมื่อปี พ.ศ. 2535 ว่าคือการแสวงหาระบบเศรษฐกิจสังคม ที่มีศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุงและรวมทั้งรักษาคุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานได้ ซึ่งมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1) ค่าของสิ่งแวดล้อมจะให้ความสำคัญแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็นการประกันคุณภาพของคนในสังคม ขณะเดียวกันธรรมชาติก็สามารถดำรงอยู่ หลักการอยู่ที่ระบบเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงค่าของสิ่งแวดล้อมโดยการวิเคราะห์ประโยชน์และการสูญเสีย การประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและผนวกค่านี้เข้าไปในการวางนโยบายเศรษฐกิจและการพัฒนา การประเมินผลโครงการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต้นทุนทางสังคมที่แท้จริง ในการผลิตและบริการต้องสอดคล้องกับหลักการที่ว่า ผู้สร้างมลภาวะเป็นผู้จ่าย

2) มิติแห่งอนาคต หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาเพื่ออนาคตเป็นการวางนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มองอนาคต จุดหลักไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุหากแต่เป็นการพิทักษ์รักษาความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยาวนาน คือ การสร้างทุนธรรมชาติในอนาคต

3) ความยุติธรรม ใช้หลักการว่าด้วยความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคต (Intergeneration equity) ที่บ่งชี้ว่า ชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อชนรุ่นหลังในการที่

จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยไปกว่าในยุคปัจจุบัน ในเวลาเดียวกัน การวางนโยบายจะต้องมุ่งไปยังการแก้ไขปัญหาความยากจนและการสนองความต้องการของมวลชนผู้ยากไร้ นั่นคือ การพิทักษ์รักษาธรรมชาติควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนรุ่นปัจจุบัน และการส่งมอบมรดกแห่งความอุดมสมบูรณ์ไปยังคนรุ่นหลังในอนาคต

1.5.8 นักท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 1968 อ้างถึงในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ได้ประกาศใช้คำนิยามเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวเมื่อปี ค.ศ.1968 ภายหลังจากการประชุมเรื่องการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Travel and Tourism) ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี โดยเสนอแนะให้ประเทศสมาชิกใช้คำนิยามที่หมายถึง “นักท่องเที่ยว” หรือ tourist ว่า นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน เดินทางมาเยือน และพักอยู่ในประเทศหรือท้องถิ่น ตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป โดยใช้บริการสถานที่พักแรม ณ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ (local accommodation)

1.5.9 เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542: 3)

คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542: 13-14)

1) **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1) **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2) **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่โลภ และไม่ตระหนี่

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

1.5.10 **ผู้นำ** หมายถึง บุคคลที่จะนำพาองค์กรชุมชนอยู่รอดและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ซึ่งอาจเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศีลธรรม ผู้นำทางอาชีพ ผู้นำด้านการพูด ผู้นำที่สามารถประสานกับราชการและภายนอกชุมชน (โกมล ชอบชื่นชม, 2541: 53)

1.6 วิธีกรดำเนินการวิจัย

1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

1) ศึกษาทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผลงานทางวิชาการ งานวิจัย และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา กิจกรรมการท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และรูปแบบที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ทำการศึกษา

3) เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร สรุปผลการสัมมนา บทความและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิเคราะห์การบริหารจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนที่ทำการศึกษา

1.6.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

1) การสำรวจพื้นที่ โดยจะเก็บข้อมูลจากสภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านบุไทร อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา

2) การสัมภาษณ์ สำหรับการวิจัยนี้ได้มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้นำทั้งหมด 3 รายในเรื่องของแนวความคิดในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการบริหารจัดการโฮมสเตย์ โดยจะมีการเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการโฮมสเตย์เป็นข้อมูลประกอบด้วย

3) การสัมภาษณ์สมาชิกที่เป็นเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ทั้ง 18 หลัง เกี่ยวกับรูปแบบของที่พักและการให้บริการ รวมทั้งสัมภาษณ์สมาชิกรายอื่นที่เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์ ถึงความคิดเห็นต่างๆ ที่มีต่อโฮมสเตย์ของชุมชน

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในเรื่องที่เกี่ยวกับการให้บริการในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทร โดยการใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม 2549 ถึง เดือนมกราคม 2550

1.6.2 ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

ในการแบ่งกลุ่มประชากรในการศึกษา จะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมาชิกที่เป็นเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ในปัจจุบัน กลุ่มสมาชิกอื่นที่มีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ กลุ่มผู้นำ และกลุ่มนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดดังนี้

1.6.2.1 กลุ่มเจ้าของบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน มีจำนวนทั้งสิ้น 18 หลัง ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 100% เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบที่พักอาศัยและรูปแบบการให้บริการนักท่องเที่ยว

1.6.2.2 กลุ่มสมาชิกที่มีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ กลุ่มประชากรนี้ได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์ โดยแบ่งเป็น กลุ่มต้อนรับ กลุ่มรักษาความปลอดภัย กลุ่มนำเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสินค้าที่ระลึก แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลความคิดเห็นต่อการทำโฮมสเตย์ มีการเก็บข้อมูลร้อยละ 30 ของ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 110 ราย ตามสูตรของ Yamane ที่ความน่าเชื่อถือ 95% โดยวิธีการสัมภาษณ์ โดยการวิจัยครั้งนี้สามารถเก็บข้อมูลจากสมาชิกได้จำนวน 54 ราย

1.6.2.3 กลุ่มผู้นำ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการโฮมสเตย์จากคณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์ จำนวน 3 ราย โดยการสัมภาษณ์

1.6.2.4 กลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลด้านความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับที่พักและการให้บริการของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร โดยการใช้แบบสอบถาม มีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม 2549 ถึง เดือนมกราคม 2550 โดยการวิจัยครั้งนี้สามารถเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวได้จำนวน 80 ราย

1.6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

1.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.6.4.1 **วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ** เป็นการวิเคราะห์ถึงข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิก และข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ มาประกอบในการพรรณนาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารจัดการโฮมสเตย์ ข้อมูลทั่วไปและวิถีชีวิตของหมู่บ้านบุงไทร เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐาน

1.6.4.2 **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ** โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเกี่ยวกับบ้านพักโฮมสเตย์ การให้บริการ ความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าพักแรม มาวิเคราะห์ในเชิงสถิติ ด้วยการแสดงข้อมูลเป็นค่าเป็นร้อยละ

1.7 ข้อยกเว้นในการวิจัย

มีช่วงระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน 2549 ถึงมกราคม 2550

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในการรักษาวิถีชีวิตชุมชนแบบมีส่วนร่วม

1.8.2 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนโดยอาศัยการบริหารจัดการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.8.3 เสนอแนะการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อช่วยให้สมาชิกร่วมมือกันบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

1.8.4 เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่ส่งผลดีต่อชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดต่างๆ เช่น การจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว และแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ที่จะสามารถนำมาผสมผสานกับความรู้ต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กร
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.6 แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.7 แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์

2.1.1 ความหมายของโฮมสเตย์

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์ (Homestay) หรือ “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” หมายถึง บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยชั่วคราวร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้นักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม และ

โฮมสเตย์มาตรฐานไทยไว้ว่า โฮมสเตย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท มาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบท ที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่เป็นประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว ซึ่งต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ

- 1) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
- 2) มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
- 3) นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
- 4) สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว
- 5) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัว ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
- 6) บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

จุดมุ่งหมายของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คือ ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเป็นการตอบสนองยุทธศาสตร์จัดความยากจนของรัฐบาล ที่ต้องการให้เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการทำเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้ยังสามารถที่จะเชื่อมโยงกับสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) หรือแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ให้เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง แต่ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้นั้นก็เพื่อที่จะให้คนในชุมชนรู้สึกเห็นคุณค่าในการที่จะรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่านั้นไว้เพื่อเป็นมรดกแก่คนรุ่นต่อไปในอนาคต

2.1.2 ประวัติและที่มาของโฮมสเตย์

2.1.2.1 ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในต่างประเทศ

มิเชล แมคนัลตี (Michael Macnulty, 2544: 10) กล่าวถึงจุดกำเนิดของโฮมสเตย์ว่า ในทวีปยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้คนเริ่มแสวงหาความสงบสุขและการพักผ่อนที่เงียบสงบในพื้นที่ชนบทซึ่งห่างไกลจากชุมชนเมืองและความกดดันของสงครามที่เพิ่งผ่านพ้นมา อย่างไรก็ตามในยุคนั้น คนร่ำรวยเท่านั้นที่สามารถเข้าพักในโรงแรมที่หรูหรา ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่มีทิวทัศน์งดงาม ดังนั้นแนวความคิดในการพักแรมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ จึงเริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

ประเทศออสเตรเลียเป็นหนึ่งในประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการเที่ยวและพักผ่อนกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล หลังจากนั้นประเทศอื่นๆ ก็เริ่มดำเนินการบ้าง อาทิ อังกฤษ เยอรมนี ไอร์แลนด์ นับจากจุดนั้นก็เกิดการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า (Bed & Breakfast Houses : B&B) บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ (Homestay) ซึ่งอยู่กับแต่ละประเทศ วัฒนธรรมและชนบทธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไป

ประเทศไอร์แลนด์เป็นประเทศที่มีเนื้อที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบท โดยการกสิกรรมยังคงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ไอร์แลนด์มีชื่อเสียงในเรื่องสภาพชนบทที่สวยงามและสมบูรณ์ไปด้วยภูเขา ทะเลสาบ แม่น้ำ และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท นอกจากนี้ยังรวมถึงความเป็นมิตรและอัธยาศัยที่ดีของชาวไอริช อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไอร์แลนด์ได้รับการพัฒนาเป็นระยะเวลากว่า 40 ปี ในปัจจุบันร้อยละ 30 ของนักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมพักกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) และ Bed & Breakfast บ้านพักชนบท (Country Home) และกระท่อมพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชนบท ซึ่งแขกที่มาพักสามารถประกอบอาหารเอง ซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมมากทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไอริชเอง โดยมีจำนวนถึง 4,000 หลัง เฉพาะกระท่อมพักผ่อนจะตกแต่งในสไตล์ไอริชชนบท และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นครอบครัวและมาเป็นกลุ่มๆ ได้จำนวนตั้งแต่ 4-8 คน สำหรับเจ้าบ้านซึ่งมักจะเป็นชาวนาหรือเจ้าของฟาร์มที่ต้องการความเป็นส่วนตัว มักจะสร้างกระท่อมพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ โดยแยกออกจากตัวบ้านเดิม แต่อยู่ในบริเวณที่ดินเดียวกัน ปัจจุบันประเทศไอร์แลนด์มีกระท่อมสำหรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากกว่า 2,000 หลัง

การท่องเที่ยวชนบทของไอร์แลนด์ได้รับการพัฒนาโดยเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เป็นหลัก ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ การจัดตั้งบริษัท Irish Country Holidays ซึ่งเป็นบริษัทที่ทำการตลาดด้านการท่องเที่ยว โดยเน้นประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยมีการแข่งขันทางการตลาดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับชุมชนและระดับประเทศ ทั้งนี้ในการทำการตลาด จะใช้วิธีการตลาดร่วมกันหมด และใช้ระบบการจองที่พักผ่านศูนย์กลางร่วมกัน มีการจัดรายการให้นักท่องเที่ยวซึ่งนอกเหนือจากที่พักโฮมสเตย์แล้ว ยังเสนอกิจกรรมอื่นๆ ให้กับผู้มาพักผ่อนด้วย อาทิ การขี่จักรยาน เดินป่า ซี่ม่า ปีนเขา พายเรือ เที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง หรือจัดกิจกรรมอื่นๆ ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ รวมทั้งการบริการผู้มาพักผ่อนด้วยอาหารพื้นเมืองสไตล์ไอริชและดนตรีแบบไอริชแท้ๆ บทเรียนสำคัญ 3 ประการของการจัดการโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์

1) นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบที่พักแรมเสมอ ดังนั้นเจ้าบ้านควรเตรียมกิจกรรมต่างๆ ที่มีสำหรับนักท่องเที่ยว

2) เพื่อให้การทำตลาดของธุรกิจโฮมสเตย์มีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อที่จะทำงานประสานกับองค์การท่องเที่ยวของรัฐ

3) โฮมสเตย์ต้องอยู่ในทำเลท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ โฮมสเตย์ที่อยู่ห่างไกลแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอ จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย

ประเทศไอร์แลนด์นั้น สร้างรากฐานการจัดการโฮมสเตย์ได้จากรัฐบาลสนับสนุนเงินกู้แก่ชาวนาเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน โดยเฉพาะในส่วนของห้องนอน ห้องน้ำ และครัว และยังสนับสนุนเงินกู้แก่ชาวนาเพื่อสร้างกระท่อมพักแรม โดยให้สร้างได้เฉพาะในที่ดินของตนเอง ทั้งนี้รัฐบาลได้จัดตั้งโครงการช่วยเหลือผู้ประกอบการโฮมสเตย์ตามแผนการ The Government Assistance Scheme ซึ่งดำเนินการมากกว่า 30 ปี โดยโครงการนี้ประกอบด้วยการจัดตั้งเกณฑ์การแบ่งระดับ (Grading) ของโฮมสเตย์ การตรวจสอบ (Inspection) และการลงทะเบียน (Registration) โฮมสเตย์ภายใต้ระเบียบการของ Irish Tourism Board

ทั้งนี้การจัดทำโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์นั้น ถือได้ว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้านมิใช่นักท่องเที่ยว (Be a guest, not just tourist) ถึงแม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยทั่วไป จะถือว่าที่พักประเภทโฮมสเตย์ หรือที่พักพร้อมอาหารเช้า (B&B) เป็นที่พักที่ประหยัด มีราคาถูก แต่ในความเป็นจริงนั้น การพักโฮมสเตย์ ผู้พักสามารถสัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเจ้าของบ้านและชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง ความสงบเงียบ ตลอดจนกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งชุมชนมีเวลาว่างที่จะเสนอสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้ที่มาพักได้ รวมทั้งความเป็นมิตรที่มีพร้อมตลอดเวลา ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้ นักท่องเที่ยวสามารถหาได้จากการพักโฮมสเตย์เท่านั้น ไม่ใช่สามารถหาได้จากการพักแรมประเภทอื่นๆ ได้ ความนิยมในที่พักแรมประเภทนี้เพิ่มมากขึ้นกลายเป็นแนวความคิดใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือ การท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)

2.1.2.2 ประวัติของโฮมสเตย์ในประเทศไทย

1) ยุคเริ่มต้น (ปี พ.ศ. 2503-2525) กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบทเพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ และกระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขาโดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินทาง

2) ยุคกลาง (ปี พ.ศ. 2526-2536) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบโฮมสเตย์ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปตามหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัดโฮมสเตย์ เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

3) ยุคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537- ปัจจุบัน ยุคนี้เป็นการเน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่าการท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณปี พ.ศ. 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยได้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่าพื้นที่ดำเนินการเรื่องโฮมสเตย์ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง อวนลาก อวนลุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จังหวัดพังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) ปี พ.ศ.2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบผจญภัย (Adventure Ecotourism) และที่พักแบบโฮมสเตย์

จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย บ้านโคกโก่ง อำเภอภูฉิมรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพงปาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์จากหน่วยงานภาครัฐ ด้วยเช่นกัน

2.1.3 นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์และความต้องการของนักท่องเที่ยว

จากความคิดเห็นของ มิเชล แมคนัลตี (Michael Macnulty, 2544: 11-12) ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดอุตสาหกรรมหนึ่งของโลกแล้ว จากสถิติข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) พบว่ามีนักท่องเที่ยวและนักเดินทางทั่วโลกเป็นจำนวนมากถึง 650 ล้านคน และก่อให้เกิดความใช้จ่ายถึง 35 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน 230 ประเทศทั่วโลก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับส่วนแบ่งร้อยละ 11 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของโลก ก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมากกว่า 200 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 8 ของแรงงานทั้งหมดของโลก

2.1.3.1 **ลักษณะของนักท่องเที่ยวไฮมสเตย์** ถือเป็นกลุ่มหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยวชนบท ซึ่งขณะนี้เป็นส่วนแบ่งตลาดที่สำคัญมาก นักท่องเที่ยวไฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งของนักท่องเที่ยวระดับกลาง (Middle Ground) ซึ่งมีลักษณะต่างจากนักท่องเที่ยวปริมาณ (Mass tourism) ซึ่งส่วนใหญ่สนใจแต่เฉพาะทะเล แสงแดด และหาดทราย นักท่องเที่ยวระดับกลางมีลักษณะเฉพาะดังนี้

- 1) เป็นนักท่องเที่ยวอิสระ
- 2) ความความต้องการและสนใจที่หลากหลาย
- 3) มีกำลังซื้อสูง
- 4) เป็นนักศึกษาหรือนักเรียนรู้ประสบการณ์

ตลาดนักท่องเที่ยวระดับกลาง ได้แก่

- 1) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ
- 2) นักท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน
- 3) นักท่องเที่ยวระยะไกล

2.1.3.2 **ความต้องการของนักท่องเที่ยวไฮมสเตย์** ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวประเภทใดหรือระดับใด มีภูมิลักษณ์เกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือความต้องการพื้นฐาน 10 ประการของนักท่องเที่ยวตามที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แนะนำ ดังนี้

- 1) เติงนอนที่สบายในราคาสมเหตุสมผล
- 2) ห้องน้ำและส้วมที่สะอาด
- 3) อาหารพื้นบ้านง่ายๆ แต่ปรุงมาอย่างดี
- 4) ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
- 5) ประวัติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 6) กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท อาทิ เดินป่า ตกปลา ซี่ม้า ปั่นเขา ซี่จักรยาน
- 7) ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก
- 8) ความบันเทิง อาทิ ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน และการแสดงต่างๆ
- 9) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- 10) ความเป็นมิตรและรอยยิ้มของเจ้าของบ้าน

2.1.3.3 เหตุผลที่นักท่องเที่ยวเลือกพักไฮมสเตย์

- 1) นักท่องเที่ยวรู้สึกได้ใกล้ชิดและได้สัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงาม
- 2) นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะพบปะกับชุมชนท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วัฒนธรรมที่แตกต่าง

- 3) ไฮมสเตย์มีราคาถูกกว่าการพักในโรงแรม

2.1.3.4 **สิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว** องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2003) ยังได้ให้ข้อแนะนำสำหรับสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยวไว้ดังนี้

- 1) สิทธิของนักท่องเที่ยว
 - (1) นักท่องเที่ยวมีสิทธิที่จะเลือกที่พักได้
 - (2) นักท่องเที่ยวมีสิทธิที่จะเข้าออกที่พักตลอดช่วงระยะเวลาที่มีสิทธิพัก
 - (3) ได้รับความปลอดภัยของทรัพย์สินสมบัติ
- 2) ข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว
 - (1) ชำระค่าที่พัก ค่าอาหาร และบริการที่ได้รับตามที่ตกลงกันไว้
 - (2) ชำระค่าใช้จ่ายเองเมื่อเกิดอุบัติเหตุ
 - (3) ให้ความเคารพประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่เข้าไปท่องเที่ยวโดยการแต่งกายให้สุภาพ และไม่ก่อประพฤติกิริยาที่ไม่เหมาะสม

2.1.4 **ทรัพยากรของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์**

กรอุณา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา (2537) ได้กล่าวถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่ประกอบกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยแบ่งทรัพยากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1.4.1 **ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น**

- 1) ด้านการตลาด ได้แก่ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน หรือหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 2) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่
 - (1) ที่พักและอาหาร จะจัดให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนในสถานที่ที่จัดไว้ในหมู่บ้านหรือภายในบ้านของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน ตั้งแต่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จนถึงการทำมาหากิน
 - (2) ศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยว ภายในหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะสามารถให้ข้อมูลพื้นฐานทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้
 - (3) ระบบการจองที่พัก จะมีการจัดการผ่านผู้ประกอบการ ที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้
 - (4) ยานพาหนะ นักท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะต่างๆ เช่นเดียวกับชาวบ้าน ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น การเดินทางมาและจากไป อาจจะเป็นที่ที่ต้องใช้ยานพาหนะที่รวดเร็วและสะดวกสบายมากกว่า
- 3) สิ่งดึงดูดเชิงจิตวิทยา ได้แก่ อัญมณีศาสตร์ การต้อนรับอย่างอบอุ่นตามแบบขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทย

2.1.4.2 ทรัพยากรที่มุ่งเน้นการดำเนินการ

- 1) การวางแผนและกำหนดกิจกรรม เช่น การเรียนรู้การทำอาหารไทย การเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน
- 2) ระบบขนส่ง เช่น การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้มีความงามอย่างธรรมชาติ ดูแลรักษาความสะอาดของถนนหนทางในหมู่บ้าน จัดระบบการคมนาคมระหว่างตัวเมืองกับหมู่บ้าน
- 3) เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาด มีระบบประปา หรือไฟฟ้าที่มีความปลอดภัยในการบริโภค
- 4) ระบบสนับสนุนอุตสาหกรรม เช่น ที่ศูนย์อนามัยมีระบบรักษาความปลอดภัย มีแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติของหมู่บ้าน
- 5) ระบบแรงงาน เช่น การฝึกอบรมและฝึกทักษะการบริการเท่าที่จำเป็น
- 6) เงินทุน การจัดการของโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการมากนัก การจัดหาหรือสร้างสิ่งแปลกปลอมในวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

2.1.5 มาตรฐานของโฮมสเตย์

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2546) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงสัมผัสวัฒนธรรมชนบทที่ได้มาตรฐานไทย ซึ่งมีองค์ประกอบหรือมาตรฐาน 8 ด้าน 43 ตัวชี้วัด โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.5.1 ด้านที่พัก

- 1) โครงสร้างบ้านมีความมั่นคง หมายถึง ลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ
 - (1) ตัวบ้านต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุด และเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย
 - (2) วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านแข็งแรงซึ่งไม่ควรใช้ไม้ไผ่ หรือฝาขัดแตะหรือใบไม้เป็นวัสดุ เว้นแต่เป็น เอกลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะต้องอยู่ในสภาพที่แข็งแรง
- 2) บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และ แสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ และมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้
- 3) มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาด
 - (1) ที่นอน หมายถึง ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยวอาจเป็นฟูกหรือเตียง หรือฟูกอย่างเดียวกันก็ได้ โดยทำจากวัสดุที่ดี ส่วนประเภทของห้องพักอาจมีห้องเดี่ยว ห้องคู่ หรือห้องรวมตามสภาพของบ้าน

(2) เครื่องนอน หมายถึง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้นอน ได้แก่ที่นอนหรือฟูก ผ้าปูหมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม อาจจะมีโต๊ะเครื่องแป้ง กระจกและควรมีม่านหน้าต่างทุกบาน และควรมีพัดลมด้วย และที่สำคัญอุปกรณ์เครื่องนอนต้องสะอาด

4) มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด ห้องน้ำและห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะมี 2 ลักษณะคือห้องน้ำและส้วมอยู่ในห้องเดียวกัน และห้องน้ำ ห้องส้วมอยู่แยกกัน

5) มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก หมายถึง ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม จะต้องเปลี่ยนใหม่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก

6) มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้เสมอ การกำจัดไม่ควรใช้สารเคมีที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและแขกที่มาพัก แต่ควรจะใช้วิธีธรรมชาติและอุปกรณ์ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น

7) มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน หมายถึง การดูแลเอาใจใส่รายละเอียดต่าง ๆ บริเวณบ้าน เช่น สวนหย่อม สวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ ควรมีการปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ผล เพิ่มหากมีที่พอ

2.1.5.2 ด้านอาหารและโภชนาการ

1) มีอาหารปรุงมาอย่างดี หมายถึง ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติของอาหารที่ทำ และขั้นตอนการปรุงอาหารต้องพิถีพิถัน สะอาดและถูกหลักโภชนาการ

2) ภาชนะที่ใช้สะอาดและปลอดภัย ภาชนะที่เกี่ยวข้องกับการปรุงทุกชนิด และจาน ถ้วย ชาม ต้องสะอาด และต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารและใช้รับประทานอาหารจะต้องทำความสะอาดและล้างด้วยน้ำสะอาด

3) ครัวควรอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น ห้องครัวอาจอยู่ในตัวบ้าน หรือแยกจากตัวบ้านก็ได้ แต่ควรหมั่นทำความสะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะหลังจากการปรุง อาหารทุกครั้ง

4) อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวจะต้องสะอาดถูกสุขลักษณะ ตู้กับข้าวในห้องครัวและอุปกรณ์เครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาจืด เกลือ ฯลฯ ต้องเก็บให้มิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย

5) มีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด หมายถึง น้ำที่จะนำมาใช้ดื่มตลอดเวลาที่บ้าน โดยต้องเป็นน้ำที่สะอาด หากเป็นน้ำประปา ถ้าไม่แน่ใจควรต้มในภาชนะที่สะอาดก่อนบรรจุขวด หรือภาชนะอื่น ๆ และหากเป็นน้ำฝนที่รองไว้ในตุ่ม ต้องแน่ใจว่าหลังคาบ้านสะอาดจริง สังกะสีไม่เป็นสนิม ไม่มีฝุ่นละอองเกาะและเก็บไว้ในตุ่มที่สะอาดมีฝาปิดมิดชิด

น้ำที่ใช้อาบน้ำและซักล้างหากมีใช้น้ำประปา จะต้องผ่านการทำน้ำให้สะอาด เช่น ใช้สารส้ม หรือ กรอง โดยดูแลภาชนะทุกชนิดที่บรรจุต้องสะอาด ไม่มีลูกน้ำหรือสัตว์น้ำตลอดจนตะไคร่น้ำ เกาะติดภาชนะนั้น

6) มีร้านอาหารในชุมชน ในการบริการอาหารของเจ้าของบ้านสำหรับนักท่องเที่ยว อาจมีเพียงอาหารเช้าหรือบางมื้อเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีร้านอาหารในชุมชน คอยให้บริการนักท่องเที่ยว

2.1.5.3 ด้านความปลอดภัย

1) มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย ควรมีการจัดให้มีเวรยามเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวโดยมีตารางเวรยามชัดเจน

2) มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ เมื่อเกิดเหตุร้าย หรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย ในที่นี้เครื่องมือ หมายถึง อุปกรณ์หรือสิ่งที่เป็นที่จำเป็นที่ใช้เพื่อติดต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหาร พยาบาล สาธารณสุข พนักงานดับเพลิงในกรณีที่เกิดเหตุร้าย

3) มีการเตรียมความพร้อม เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย ถูกแมลงสัตว์กัดต่อย และอุบัติเหตุต่าง ๆ

4) มีการตกแต่งนักท่องเที่ยว กับการเก็บรักษาทรัพย์สิน และเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับยา ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว

5) มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ ในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอเจ้าของบ้านต้องหมั่นดูแลสิ่งของต่าง ๆ ในบ้าน เช่น ประตู หน้าต่าง ตู้ ให้อยู่ในสภาพที่แข็งแรง และใช้งานได้อยู่ตลอดเวลา และหากชำรุดให้รีบดำเนินการซ่อมแซมทันที

2.1.5.4 ด้านการจัดการ

1) มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน จัดการในรูปแบบของชมรมหรือสหกรณ์ การจัดการโฮมสเตย์ ควรจะเป็นการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด

2) มีคณะกรรมการบริหารโครงการ เมื่อชุมชนรวมกลุ่มทำโฮมสเตย์ได้แล้ว ควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารโครงการ โดยยึดหลักการ มีส่วนร่วมของประชาชน และหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญ กรรมการดังกล่าวจะมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจนในการดำเนินการโฮมสเตย์ของชุมชน

3) มีการกำหนดข้อปฏิบัติต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อของชุมชน

4) มีระบบการจองล่วงหน้าและลงทะเบียน เพื่อทราบข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยว

5) มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ค่าธรรมเนียม และบริการต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน ค่าธรรมเนียมและค่าบริการต่าง ๆ ควรระบุไว้ในข้อมูลการประชาสัมพันธ์ เช่น ค่าที่พัก/คน/คืน ค่าอาหาร/คน/มื้อ ค่าน้ำเที่ยว/คน หรือกลุ่ม ฯลฯ

6) มีข้อมูล กิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียด ให้นักท่องเที่ยวได้เลือก

7) ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้ จากโฮมสเตย์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน

8) มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ที่เป็นคนท้องถิ่น และมีความพร้อมในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้

2.1.5.5 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

1) มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซี่ม้า ปีนเขา ซี่จักรยาน ฯลฯ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน

2) มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ

3) มีการจัดกิจกรรมต้อนรับ ตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชน หรือการต้อนรับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและอบอุ่น เป็นต้น โดยกิจกรรมดังกล่าว ไม่ควรปรุงแต่งจนขัดแย้งกับประเพณีดั้งเดิมของชุมชน

4) มีกิจกรรมบันเทิง เช่น ดนตรีการเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน ฯลฯ

5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

6) มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน

2.1.5.6 ด้านสภาพแวดล้อม

1) มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภท เช่น แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร เป็นต้น

2) มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ

3) มีสถานพยาบาล ไปรษณีย์ ธนาคารอยู่ไม่ไกลเกินไป

4) พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชน และยังรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของตน

2.1.5.7 ด้านมูลค่าเพิ่ม

1) มีร้านขายของที่ระลึกในชุมชน

2) มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต

3) มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนช่วงโอกาสที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน

4) มีโอกาสพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากรในชุมชน ในด้านการให้บริการที่ประทับใจ

2.1.5.8 ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมการตลาด

1) มีคู่มือ หรือเอกสารเผยแพร่ การท่องเที่ยวเป็นของตนเอง และเป็นข้อมูลจริง โดยคู่มือหรือเอกสารดังกล่าว มีรายละเอียดต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น รายการกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง

2) มีการเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์

3) มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963) องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมว่าด้วยการเดินทาง และท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยว” หมายถึง “การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐานหรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร”

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ ด้วยความสมัครมิใช่เพื่อรับจ้าง แต่เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อการศึกษา ศาสนา กีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจตลอดจนรวมถึงการประชุมสัมมนาและการเยี่ยมญาติพี่น้อง (ลยาศรี นุถุทนนะเสรี, 2534: 4)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) อ้างถึงใน สุวัจน์ จุฑาภรณ์ และ จริญญา เจริญสุกใส (2545: 71) ได้ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ว่าหมายถึง การเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่เป็นการตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจหรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงเริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่างๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อธุรกิจ

2.2.2 ประเภทของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว สามารถแยกออกได้เป็นหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนวัน ชนิดของพาหนะ สถานที่ท่องเที่ยว ราคา กลุ่มคน ชนิดของที่พัก อายุ เพศ เป็นการท่องเที่ยวในประเทศ หรือการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เป็นต้น ประเภทของการท่องเที่ยวจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยว

Wahab (1975) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

2.2.2.1 การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลิน (Recreation Tourism) เป็นการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการการพักผ่อนและการเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดจากหน้าที่การงาน หรือต้องการหลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อมที่เคยชินไปสักชั่วระยะเวลาหนึ่ง กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวประเภทนี้มักอยู่ในรูปแบบของการพักผ่อนจริงๆ เช่น นอนพักผ่อนชายหาดหรือ

อาบแดดในเวลากลางวัน มีนันทนาการในช่วงเวลากลางคืน เช่น ไปดื่ม กิน เพื่อความสนุกสนานและผ่อนคลาย

2.2.2.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการมีความรู้หรือมีประสบการณ์ในวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ กิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้จะอยู่ในรูปแบบที่ได้รับความรู้หรือประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็มีความเพลิดเพลินรวมอยู่ด้วย เช่น การมีประสบการณ์ด้านอาหาร ดนตรี การละเล่น การฟ้อนรำ ที่เป็นวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน เป็นต้น

2.2.2.3 การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์ด้านสุขภาพเป็นหลัก การท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นที่นิยมมากในอดีตของหมู่ชนชั้นสูงทางตะวันตก ซึ่งมักนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อว่าจะสามารถทำให้สุขภาพร่างกายดีขึ้นตามความเชื่อและนิยมในสมัยนั้น เช่น การเดินทางไปยังสถานที่ที่มีน้ำแร่ บ่อน้ำแร่ที่มีชื่อเสียงในอดีตที่บุคคลสำคัญๆ ในเวลานั้นนิยมไปท่องเที่ยว เช่น ที่เมืองสปา (Spa) ในประเทศเบลเยียม เป็นต้น

2.2.2.4 การท่องเที่ยวเพื่อเกมส์กีฬา (Sport Tourism) เป็นการเดินทางหรือท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ในด้านนันทนาการกีฬาเป็นหลัก ซึ่งอาจจะเป็นการไปชมกีฬาหรือไปเล่นกีฬา เป็นต้น การท่องเที่ยวประเภทนี้เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรกรีกรุ่งเรือง และในสมัยนั้นมีการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเป็นครั้งแรกที่กรุงเอเธนส์ ซึ่งมีผู้คนจากที่ต่างๆ เดินทางมาชมกีฬาโอลิมปิกครั้งนั้นเป็นจำนวนมาก

2.2.2.5 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา (Conference Tourism) เป็นการเดินทางโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประชุมสัมมนา แต่ก่อนหรือหลังการประชุมสัมมนานั้น อาจจะมีกิจกรรมเชิงการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การเดินทางไปที่ชมสถานที่สำคัญ เป็นต้น

Smith (1997) ได้เพิ่มประเภทของการท่องเที่ยวขึ้นอีก 3 ประเภท ดังนี้

2.2.2.6 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการมีความรู้หรือประสบการณ์ของสถานที่ไปท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การไปชมโบราณสถานต่างๆ การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

2.2.2.7 การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของมนุษย์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา หรือต้องการมีความรู้ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับชาติพันธุ์ของมนุษย์ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การไปเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย หรือแม้แต่การกลับไปเยือนแผ่นดินแม่ของเยาวชนเชื้อสายเอเชียในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

2.2.2.8 การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) เป็นการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสัมผัสหรือได้อยู่ใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น การท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่า หรือการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติของป่าเขา สัตว์ป่า และบางโอกาสก็ยังมีกิจกรรมขี่ช้าง ล่องแพ รวมอยู่ด้วย

2.2.3 สาเหตุของการท่องเที่ยว

จุดประสงค์ของการท่องเที่ยว (ดู ชุมสาย 2527: 71)

2.2.3.1 การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง นักท่องเที่ยวเหล่านี้เดินทางท่องเที่ยวให้เกิดความสุขาภิรมณ์ หลายๆ ประการ เช่น

- 1) สนองความอยากรู้อยากเห็น เมื่อพบเห็นสิ่งใหม่ๆ
- 2) เพื่อชมทิวทัศน์อันงดงาม
- 3) เพื่อพบเห็นประเพณีท้องถิ่น
- 4) เพื่อเปลี่ยนสถานที่พัก
- 5) เพื่อความภาคภูมิใจที่ได้ไปสถานที่นั้นๆ
- 6) อื่นๆ

โดยทั่วไปแล้วเหตุที่ทำให้เกิดความสุขาภิรมณ์จะมีมากกว่า 1 เหตุผลเสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยใจคอ รสนิยม และฐานะทางเศรษฐกิจ

2.2.3.2 การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน นักท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์ประการนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหลังจากความเคร่งเครียดในการทำงานหรือพักผ่อนเพราะเจ็บป่วย จึงมักเลือกสถานที่ที่สงบจริงๆ และใช้เวลาอันที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ชายหาดไกลๆ ผู้คน หรือบนเขาที่มีความเป็นส่วนตัว แต่ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของสภาพร่างกายหรือโรคภัยบางประการด้วย

2.2.3.3 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ทั้งภายในประเทศของตนหรือประเทศอื่น ก็จะเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อชมหรือทำการศึกษาตามความสนใจ เช่น การเดินทางไปชมโบราณสถาน การไปนมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญๆ นักธุรกิจท่องเที่ยวจะจัดรายการเดินทางเพื่อจุดประสงค์ด้านนี้โดยเฉพาะ จนมีมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2.3.4 การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1) การท่องเที่ยวเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬานัดสำคัญๆ เช่น การแข่งขันฟุตบอลโลก กีฬาโอลิมปิก การแข่งขันเทนนิส การแข่งขันกีฬาประจำปีในประเทศไทย ซึ่งแต่ละปีจะย้ายไปจัดการแข่งขันตามเมืองใหญ่ๆ

2) การท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาประเภทต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้นตามความเหมาะสมทางสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ฤดูหนาวซึ่งมีหิมะตกมากก็จะมีนักท่องเที่ยวไปเล่นสกี ที่มีชื่อเสียงในยุโรป ฤดูร้อนมีการเล่นเรือใบที่อ่าวพัทยา เป็นต้น

2.2.3.5 การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ ตามความเป็นจริงตามทฤษฎีแล้ว การท่องเที่ยวจะต้องเป็นไปอย่างเสรีและตั้งใจเพื่อการท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันนักธุรกิจที่เดินทางไปติดต่อกิจการงานมักจะจัดแบ่งเวลาส่วนหนึ่งเพื่อการพักผ่อนท่องเที่ยวด้วยเสมอ

2.2.3.6 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา เนื่องจากปัจจุบันมีองค์การกลุ่มประเทศสหภาพ ชมรม หรือลักษณะการร่วมมือกันระหว่างประเทศและภายในประเทศเป็นจำนวนมากมายที่ประกอบด้วยสมาชิกจากที่ต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งมักจะมีการจัดประชุมสัมมนา พบปะกันอยู่เสมอ และผู้จัดจะต้องการรายการนำเที่ยวอย่างน้อย 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาและอาจรวมถึงผู้ติดตามก็จะได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ในยุโรปเมืองที่มักได้รับเลือกเป็นที่ประชุมสัมมนา ได้แก่ เจนีวา โรม ปารีส และมาดริด ในแถบเอเชีย ได้แก่ กรุงเทพฯ บาห์ลี กัวลาลัมเปอร์ สิงคโปร์

2.2.3.7 การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ได้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เดินทางไปโดยมีจุดประสงค์เพื่อทำการศึกษา วิจัย บางครั้งจะใช้เวลานานนับเดือน นับปี รวมทั้งการเดินทางไปเพื่อทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกประเภท เช่น การไปสอนในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ การเดินทางไปศึกษาอบรมระยะสั้น เมื่อมีเวลาว่างเว้นจากภารกิจหลัก บุคคลเหล่านี้ก็คือนักท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป

2.2.3.8 การท่องเที่ยวเพื่อเพศรส (Sex Tour) ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยทำให้เกิดโสเภณีทั้งหญิงและชายอย่างมากมาย บางประเทศอาจรวมทั้งโสเภณีเด็กด้วย และแล้วกิจการโสเภณีก็กลายเป็นเหตุจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเพื่อใช้บริการ โดยเฉพาะในบางประเทศที่โด่งดังไปทั่วโลกว่าใช้กิจการเกี่ยวกับโสเภณี และหญิงบริการทางเพศเป็นเครื่องมือล่อใจนักท่องเที่ยวอย่างโจ่งแจ้ง ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศไต้หวัน ฮองกง เกาหลี จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่น้อยที่มีจุดประสงค์การเดินทางเพื่อเพศรสเป็นประการสำคัญ

2.2.4 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถนำเงินตราเข้าประเทศได้เป็นอันดับหนึ่งติดต่อกันมาทุกปี และมีบทบาทต่อประเทศไทย ดังต่อไปนี้

2.2.4.1 ด้านเศรษฐกิจ

- 1) การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
- 2) รายได้ที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพของการชำระเงินได้
- 3) รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อไป ไปกันอีกหลายรอบ เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่มหรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้รับรายได้นี้ก็จ้นำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายต่อไปเรื่อยๆ

4) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมิได้พึ่งดินฟ้าอากาศ เป็นเช่นหลักการเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความงดงามตามธรรมชาติ ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมของชาติ ในขณะที่นักท่องเที่ยวเพิ่มทวีมากขึ้นทุกปี อาจมาจากสาเหตุต่างๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

2.2.4.2 ด้านสังคม

1) การได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ความเข้าใจอันดีต่อกัน ก็จะเป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นในสังคม

2) การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

3) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการล้นไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองของประชาชนในชนบท

2.2.4.3 ด้านการสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาเป็นความภาคภูมิใจและหวงแหน การฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้น โดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น

2.2.4.4 ด้านสุขภาพพลานามัย รวมทั้งสุขภาพจิต ด้วยการให้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชมธรรมชาติอันงดงาม การไปยิมนาสติกปลา หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อนเลย ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน เกิดความสบายใจ จะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากการทำงานได้

2.2.4.5 ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขาแม่น้ำลำธาร ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งรัฐบาลและเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมไป โดยปกติเมื่อมีผู้คนจำนวนมากได้ไปสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม ย่อมทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปบ้าง แต่ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้น

2.2.5 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สุวัจน์ จุฑาภรณ์ และจริญญา เจริญสุทใส (2545: 91-93) สถาบันศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา กล่าวว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเดินทางและกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย เป็นการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ก่อให้เกิดผลดีเศรษฐกิจนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมวลมนุษยชาติ ซึ่งส่งผลไปสู่การพัฒนาประเทศ

การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

2.2.5.1 นักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว เพราะเป็นผู้ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศและระดับโลก จะทำการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาวางแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

2.2.5.2 การเดินทาง การท่องเที่ยวก็คือการเดินทางไปให้ถึงจุดหมายปลายทางตามที่นักท่องเที่ยวตั้งใจไว้ โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ การเดินทางท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพโดยวิธีใดนั้น จะต้องสามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทาง มีความปลอดภัยไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความเรียบร้อย รวมทั้งประหยัดซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเดินทางเพิ่มขึ้น

2.2.5.3 แรงจูงใจในการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของตนเอง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้นั้น นักท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งบันดาลใจ เช่น การไปชมการแข่งขันกีฬาในต่างประเทศ และก็จะพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น การชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศึกษาศีติประวัติความเป็นอยู่และภาษาของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ฯลฯ ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่สำคัญ 4 ประการคือ

1) แรงจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ เพื่อการพักผ่อน สนุกสนานรื่นเริง เปลี่ยนบรรยากาศ เล่นกีฬา สันทนาการ หรือเพื่อรักษาสุขภาพ พักผ่อน ฯลฯ

2) แรงจูงใจทางวัฒนธรรม (Cultural Motivation) ได้แก่ เพื่อการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในสิ่งที่ตนสนใจ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

3) แรงจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งเกิดจากการชักจูง ชักชวนหรือโน้มน้าวจิตใจ ความปรารถนาที่จะได้รู้จักคนใหม่ๆ

4) แรงจูงใจด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Status and Pretige Motivation) ได้แก่ เพื่อการพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์และสถานภาพของตนเอง ตลอดจนทำให้ตนเองได้รับชื่อเสียง เช่น การประชุม การอบรม การศึกษาดูงาน อาสาสมัคร ฯลฯ

2.2.6 ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พอจะจำแนกได้ 2 ประการ คือ

2.2.6.1 ปัจจัยทางธรรมชาติปัจจัยทางภูมิศาสตร์ทางด้านกายภาพหรือธรรมชาติ (Physical Factors) เป็นปัจจัยที่เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งจะมีส่วนในการสร้างสรรค์ภูมิทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ที่สำคัญ ได้แก่

1) ลักษณะภูมิประเทศ

2) ลักษณะภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องไม่มีฝนหรืออากาศชุ่มชื้นมากเกินไป อุณหภูมิของอากาศพอเหมาะแต่ไม่ถึงกับร้อนจัด แสงแดดไม่จัดมากและมีลมพัดแผ่วเบา

2.2.6.2 ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม (Culture Factors) หมายถึง ผลงานด้านต่างๆ ที่มนุษย์แต่ละกลุ่มสร้างสรรค์ขึ้น และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายกว้างรวมถึงความเชื่อถือ ความคิดเห็น นิสัยใจคอ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่างๆ การปฏิบัติตนในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นได้ ได้แก่

1) มรดกทางประวัติศาสตร์ประเทศไทย

2) การประกอบอาชีพ ลักษณะการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และไม่สามารถพบเห็นได้ในถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว

3) ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมา

4) การคมนาคม กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวจะมีความเจริญก้าวหน้าเพียงใด จะต้องอาศัยการคมนาคมที่สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และประหยัด ที่สามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองและชนบท

2.2.7 อุปสรรคของการท่องเที่ยว

อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว ได้แก่

2.2.7.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาเรื่องเงิน ค่าใช้จ่ายเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวดูเหมือนจะเป็นอุปสรรคสำหรับคนส่วนใหญ่ที่จะได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวไป บางคนอาจไม่ได้ไปไหนเลย บางคนอาจมีข้อจำกัดในเรื่องระยะทาง ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

2.2.7.2 ปัญหาเกี่ยวกับเวลา ถ้าไม่มีเวลาหรือวันว่างก็ไปเที่ยวไม่ได้ จนบางครั้งเวลาเพื่อการท่องเที่ยวจะหาได้น้อยมาก ซึ่งโดยเฉลี่ยวันพักเพื่อการท่องเที่ยวควรจะมีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 5 วัน

2.2.7.3 ปัญหาด้านสุขภาพหรือวัยสูงอายุ เนื่องจากการมีสุขภาพไม่แข็งแรงพอที่จะเดินทางได้หรืออายุมากเกินกว่าจะเดินทางไปด้วยจุดประสงค์ใดก็ตาม

2.2.7.4 **ลักษณะหรือสภาพครอบครัว** บางครอบครัวมีสมาชิกหลายคน ถ้าจะมีการเดินทางท่องเที่ยวก็ต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่จะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนสมาชิก บางครอบครัวมีบุตรเล็กๆ หรือผู้ที่ต้องคอยดูแลเป็นพิเศษโดยไม่สามารถให้ผู้อื่นทำหน้าที่ได้

2.2.7.5 **บุคคลที่ไม่เห็นความสำคัญหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับการท่องเที่ยว** ชอบอยู่กับบ้าน เป็หมายที่จะเดินทางหรือเป็นคนที่ไม่ชอบใช้ชีวิตนอกบ้านหรือสมาคมกับบุคคลอื่น บุคคลบางคนไม่ไว้ใจที่จะมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลบ้านเกรงจะเกิดความไม่ปลอดภัยขึ้น บางคนมีความวิตกกังวลไปล่วงหน้าถึงการเดินทางเกรงว่าจะได้รับอันตราย เช่น รถไฟชนกัน เครื่องบินตก

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กร

2.3.1 **การจัดการ หรือการบริหาร** ในภาษาอังกฤษมีคำอยู่ 2 คำ คือ “Administration” และ “Management” โดยทั่วไปคำว่า Management นิยมใช้ในทางธุรกิจ ส่วนคำว่า Administration นิยมใช้ในทางราชการ แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้อาจใช้แทนกันได้ มีผู้ให้ความหมายของคำว่าจัดการหลายความหมาย ได้แก่

การจัดการ คือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานนั้น (Koontz and O'Donnel. 1972: 43)

การจัดการ คือ กระบวนการนำเอาทรัพยากรต่างๆ ขององค์กรมาปฏิบัติโดยการวางแผนการจัดการองค์กร การสั่งการ และการควบคุม เพื่อเป้าหมายขององค์กรในการผลิตสินค้าหรือการบริการสำหรับลูกค้า (Thierauf, Klekamp และ Geeding, 1968: 25)

การจัดการ คือ กระบวนการทำงานที่ประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดการองค์กร การนำ และการควบคุมทรัพยากรที่องค์กรมีอยู่เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุซึ่งเป้าหมายขององค์กร (Schermahorn Jr., 1999: 8)

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า **การจัดการ คือ การนำเอาทรัพยากรต่างๆ ขององค์กร ได้แก่ คน เครื่องมือ เงินทุนและวัสดุสิ่งของ มาปฏิบัติตามแผนงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร**

2.3.1.1 **ความสำคัญของการจัดการ** ในอดีตที่ผ่านมามักมีความเห็นตรงกันว่าจัดการเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับองค์กรต่างๆ แต่คนจำนวนไม่น้อยยังเข้าใจว่าการจัดการเป็นเรื่องที่ไม่ต้องศึกษามากนัก เพราะเป็นสิ่งที่เป็นสามัญสำนึกธรรมดา แต่ในปัจจุบันการที่เศรษฐกิจจะเจริญรุดหน้าไปได้ไกลและดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพขององค์กรต่างๆ ซึ่งประสิทธิภาพขององค์กรเหล่านี้จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าจะมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพียงใด การจัดการจะเป็นปัจจัยกำหนดประสิทธิผลและประสิทธิภาพขององค์กรโดยตรง เป็นตัวชี้แนะและกำกับให้องค์กรต่างๆ

ทำงานโดยมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองของความต้องการของกลุ่มต่างๆ และสังคมได้ (ธงชัย สันติวงศ์, 2545 อ้างถึงใน พงษ์ พิพัฒน์โยธะพงศ์, 2547: 10-11)

2.3.1.2 ปัจจัยในการจัดการ ปัจจัยที่เป็นมูลเหตุพื้นฐานที่สำคัญที่ผู้บริหารทุกคนต้องหันมาสนใจในงานด้านการจัดการ เพื่อให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกิจการ (ธงชัย สันติวงศ์, 2545) ประกอบด้วย

- 1) คน (Man) ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งในแง่ของปริมาณงานและคุณภาพ
- 2) เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้ออย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า
- 3) เงินทุน (Money) เป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้การสนับสนุนจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยความสะดวกให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปอย่างไม่ติดขัด ซึ่งเงินทุนนี้มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงราคาต้นทุนของเงิน คือ ดอกเบี้ยด้วย
- 4) วัสดุสิ่งของ (Material) เป็นปัจจัยที่ต้องจัดหามาใช้ในการดำเนินงานการผลิตหรือการบริการ

2.3.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ องค์การจะประสบความสำเร็จในการจัดการได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ 4 ประการดังต่อไปนี้ (ธงชัย สันติวงศ์, 2545)

- 1) การตลาด (Market) โดยความหมาย ตลาด คือ กลุ่มคนหรือองค์การที่มีความจำเป็นหรือความต้องการมีอำนาจในการซื้อและมีความเต็มใจที่จะซื้อสินค้าและบริการ และเป็นผู้ที่องค์กรมุ่งจะขายสินค้าหรือบริการที่ผลิตได้ให้บรรลุเป้าหมาย
- 2) วิธีการปฏิบัติงาน (Method) ประกอบด้วยระบบการผลิตหรือระบบการให้บริการต่างๆ กระแสการไหลของงาน ระเบียบขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติงานทั้งหลายที่จำเป็น ระบบการปฏิบัติงานภายในที่จัดไว้เพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ การเลือกวิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสมจะส่งผลดีให้เกิดการประหยัดต้นทุน และกำลังแรงงาน และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรต่างๆ
- 3) การจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivate) คือการบริหารคนในองค์การเพื่อให้พนักงานเกิดความมุ่งมั่น มั่นคง จงรักภักดี และทุ่มเทตั้งใจทำงานให้เสร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) วิธีการจัดการ (Management) วิธีการจัดการซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งของนักบริหารโดยตรง คือเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวล ผลักดัน และกำกับให้ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรการจัดการประเภทต่างๆ ให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ จนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้

2.3.2 การจัดการองค์การ

มีผู้ให้ความหมายของการจัดการองค์การไว้ดังนี้ คือ หมายถึง การวางระเบียบให้กิจกรรมต่างๆ ขององค์การสมดุลกัน โดยกำหนดว่าใครมีหน้าที่อะไร มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร ทั้งนี้เพื่อการดำเนินงานขององค์การบรรลุตามแผนที่กำหนดไว้ (Etzel, Walker และ Stanton, 2001: 150 อ้างถึงใน พิบูล ที่ปะปาล, 2545: 131)

สมพงษ์ เกษมสิน (2523: 194) กล่าวว่า การจัดการองค์การคือการจัดสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างอำนาจหน้าที่ การงานบุคคล และทรัพยากรบริหารอื่นๆ ให้สามารถดำเนินการให้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ โดยการจัดการองค์การจะรวมไปถึงกระบวนการจัดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ เพื่อให้ส่วนต่างๆ เหล่านี้สัมพันธ์และรวมกันเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพสามารถทำงานมุ่งสู่เป้าหมายรวมจนสำเร็จผลในองค์การนั้น มักประกอบด้วยความสัมพันธ์ขั้นมูลฐาน 3 ประการ คือ ความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ และความพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ ทั้งนี้เพราะว่าในองค์การย่อมจะต้องประกอบด้วย คน หน้าที่การงาน และปัจจัยทางกายภาพต่างๆ ภายในองค์การมีกระบวนการแบ่งงานกันทำ พร้อมกับการแบ่งส่วนอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมให้ และมีการรวมกลุ่มภายใต้โครงสร้างเดียวกันที่สามารถมีการติดต่อกันได้ตลอดเวลา คือเป็นกลุ่มที่มุ่งสู่เป้าหมายหรือร่วมอันเดียวกัน

2.3.2.1 กระบวนการจัดการองค์การ

มีวิธีการจัดการองค์การดังนี้ (Drucker, 1995 : 104-201 อ้างถึงในอริย์ กัลปนาม, 2538: 42)

1) จะต้องมีการวิเคราะห์งานต่างๆ ในองค์การว่า งานที่มีอยู่ทั้งหมดในองค์การมีลักษณะอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งจัดแบ่งงานทั้งหมดขององค์การออกเป็นส่วนๆ พิจารณาดูว่ามีงานใดบ้างที่จะเอามารวมเป็นกลุ่มเดียวกัน และงานใดบ้างที่จะแยกจากกัน แต่การที่จะพิจารณาว่าองค์การควรประกอบไปด้วยงานใดบ้างนั้น ก็ขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะของกิจการ เช่น องค์การที่ทำการผลิตสินค้า หน้าที่งานที่จำเป็นสำหรับองค์การคือ งานผลิต งานขาย และงานการเงิน

2) เมื่อแบ่งแยกงานทั้งหมดที่มีอยู่ในกลุ่มองค์การเป็นกลุ่มๆ แล้วผู้บริหารมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์การตัดสินใจในงานต่างๆ โดยพิจารณาว่าในงานแต่ละงานจำเป็นที่จะต้องมีการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ อย่างไรบ้าง ถ้าพบว่าในงานแต่ละงานจำเป็นจะต้องมีการตัดสินใจของผู้บริหาร แต่เป็นการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ และไม่มี ความซับซ้อนมากนัก ผู้บริหารอาจจะมีการพิจารณากระจายอำนาจในงานส่วนต่างๆ และจัดระบบขององค์การที่สนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจไปยังผู้บริหารระดับรองลงไป

3) ทำการวิเคราะห์ความสำคัญต่างๆ ของแต่ละกลุ่มงานว่า งานต่างๆ ที่มีอยู่ในองค์การจำเป็นที่จะต้องมีการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างงานแต่ละกลุ่มงานหรือไม่ ทั้งนี้จะมุ่งความสนใจไปในลักษณะที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกันของบุคคลในองค์การ

4) ทำการมอบหมายงาน อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคคลหรือพนักงาน ในระดับต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมและให้ได้สัดส่วนกับงานพร้อมทั้งชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติงานให้ทราบว่าแต่ละฝ่ายจะต้องรายงานผลและปฏิบัติงานต่อผู้บังคับบัญชาของตน และตนจะต้องรับผิดชอบที่จะควบคุมดูแลใครบ้าง

กระบวนการจัดการองค์การ จะทำให้ได้โครงสร้างขององค์การประกอบไปด้วยแผนกหรือฝ่ายอะไรบ้าง และทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับงานต่างๆ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์ของงานต่างๆ ในองค์การ

2.3.2.2 องค์ประกอบในการจัดการองค์การ

อารีย์ กัลปนา (2539: 43-50) กล่าวถึงองค์ประกอบในการจัดการองค์การว่า ในการจัดการองค์การผู้บริหารจำเป็นต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบของการจัดการองค์การที่ดีเพื่อประโยชน์ในการจัดการองค์การและการวางรูปแบบขององค์การอย่างเหมาะสม องค์ประกอบที่ควรทราบ ได้แก่

1) การจัดแผนงาน (Departmentation) ในขั้นต้นได้กล่าวไว้แล้วว่าการจัดการองค์การที่ดีนั้น ผู้บริหารจะต้องพิจารณาแบ่งแยกหน้าที่การงานออกเป็นกลุ่มๆ และจัดตั้งขึ้นมาในลักษณะของแผนกต่างๆ ในองค์การ ทั้งนี้หลักพื้นฐานในการจัดแบ่งแผนกที่สำคัญสามารถกระทำได้หลายวิธี คือ การจัดแผนงานโดยใช้หน้าเป็นเกณฑ์ ใช้ผลิตภัณฑ์เป็นเกณฑ์ ใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์ ใช้ลูกค้าเป็นเกณฑ์ การจัดแผนงานตามกระบวนการ และการจัดแผนงานโดยใช้จำนวนคนเป็นเกณฑ์

2) หลักของการมีเอกภาพการบังคับบัญชา (Unity of command) ในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาคนใดก็ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชาควรที่จะได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว แต่ในปัจจุบันการทำงานมักจะละเลยในหลักการนี้ จึงเป็นผลทำให้งานล่าช้า และเกิดการอุ้งงานของผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะจะต้องรับคำสั่งในการทำงานจากผู้บังคับบัญชาพร้อมกันหลายคน

3) การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการจัดการองค์การที่ได้สงวนหรือรักษาอำนาจในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลางขององค์การและนอกจากนั้นการตัดสินใจส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ในองค์การไม่ได้กระทำโดยผู้ปฏิบัติงาน แต่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารระดับสูงกว่า เช่น งานด้านการเงิน การวางนโยบายการบริหารงานบุคคลและการควบคุม

4) การกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการจัดการองค์การที่มุ่งกระจายอำนาจและความอิสระในการตัดสินใจไปยังผู้บริหารระดับรองลงมาหรือหน่วยงานสาขา ทั้งนี้จะมีการกำหนดวิธีการและขอบเขตของการกระจายอำนาจ จะเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสม แต่ผู้บริหารจะต้องตระหนักว่า แม้ว่าการกระจายอำนาจจะช่วยก่อให้เกิดผลดีต่างๆ แก่องค์การมากมาย แต่ในการบริหารงานขององค์การ ผู้บริหารไม่สามารถกระจายอำนาจให้แก่ผู้อื่นอย่างเต็มที่ได้อย่างน้อยจะต้องมีการควบคุมทางการเงิน เพื่อลดความคล่องตัวของผู้ที่ได้รับมอบหมาย

5) ช่วงการควบคุม (Span of control) เป็นความพยายามในการกำหนดจำนวนของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อผู้บังคับบัญชาหนึ่งคน และพยายามกำหนดขอบเขตการรับผิดชอบของผู้บริหาร ในการจัดการองค์การที่ผู้บริหารควรมีการพิจารณาถึงขนาดของช่วงการควบคุม ถ้าในองค์การใดมีการจัดช่วงการควบคุมที่ยาวหรือมากเกินไป อาจทำให้การควบคุมบังคับบัญชาไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร และงานที่ได้ขาดประสิทธิภาพ เพราะการดูแลของผู้บริหารไม่ทั่วถึง

6) หน่วยงานที่สำคัญในองค์การ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) หน่วยงานหลัก (Line) เป็นงานที่ต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของธุรกิจ เจ้าหน้าที่ให้หน่วยงานหลักสามารถจัดให้อยู่ในลักษณะของสายการบังคับบัญชาปกติได้

(2) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ช่วยเหลือคอยให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานหลักให้มีการปฏิบัติงานดียิ่งขึ้น ลักษณะงานของหน่วยงานที่ปรึกษาจะช่วยให้วัตถุประสงค์ขององค์การสำเร็จได้โดยทางอ้อม

(3) หน่วยงานอนุกร (Auxiliary) เป็นหน่วยงานที่คอยให้บริการแก่หน่วยงานหลัก และหน่วยงานที่ปรึกษาส่วนมากเป็นงานด้านธุรการ และการอำนวยความสะดวกแต่ไม่มีหน้าที่บริการลูกค้าขององค์การแต่อย่างใด

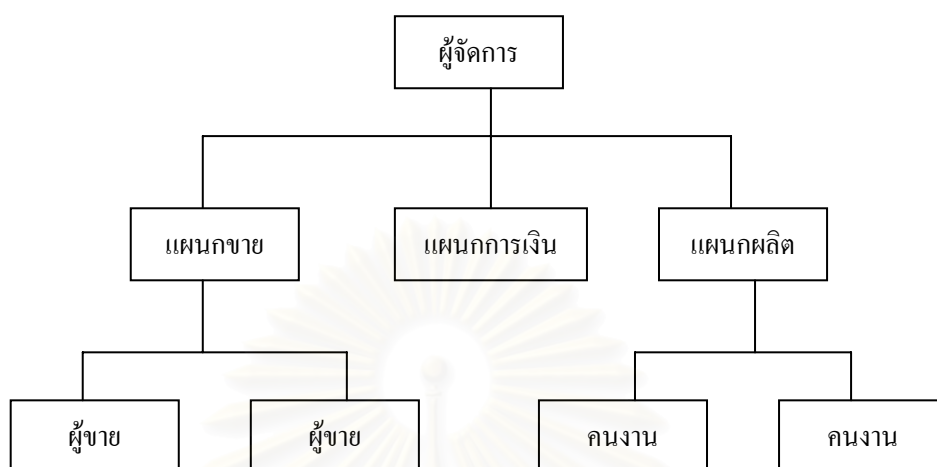
7) สายการบังคับบัญชา (Line of Authority) หมายถึงความสัมพันธ์ระดับชั้นระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา สมาชิกในองค์การทุกคนจะต้องอยู่ในสายการบังคับบัญชาตามที่ได้กำหนดไว้ และการที่บุคคลใดอยู่ในสายการบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาคนใดคนหนึ่ง ก็จะแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบที่จะรายงานผลการปฏิบัติงานไปยังผู้บังคับบัญชาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และนอกจากนั้นยังบอกให้ทราบถึงสายการติดต่อสื่อสาร อำนาจหน้าที่

2.3.2.3 โครงสร้างองค์การ

อารีย์ กัลปนา (2538, 60-64) กล่าวถึงโครงสร้างองค์การเป็นสิ่งที่สามารถจะบอกได้ว่าองค์ประกอบด้วยหน่วยงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติ นอกจากนี้ยังบอกให้ทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยงาน ทั้งในแบบโครงสร้างองค์การที่ใช้พื้นฐานทั่วไปมี 4 แบบ ดังนี้คือ

1) โครงสร้างองค์การแบบงานหลัก (line Organization Structure) มีลักษณะการอำนาจการและการควบคุม โดยมีสายการบังคับบัญชาโดยตรงมาจากผู้บริหารไปยังระดับต่ำสุดขององค์การ ลักษณะงานไม่ซับซ้อน และโครงสร้างแบบนี้เป็นแบบพื้นฐานที่สามารถขยายไปเป็นโครงสร้างแบบอื่นต่อไปได้ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 โครงสร้างองค์การแบบงานหลัก

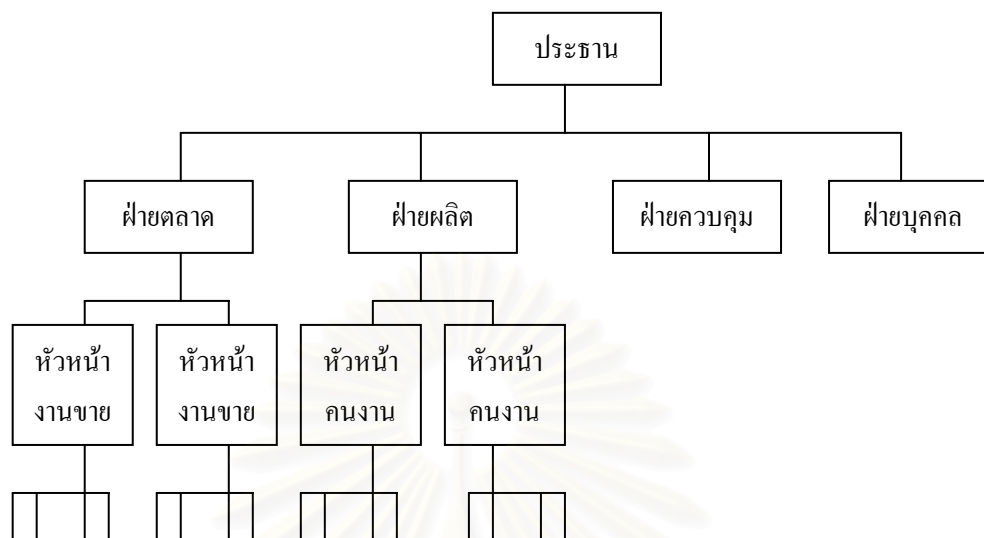

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 61.

2) โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา (Line and Staff Organization Structure) ไม่ว่าจะจะมีขนาดใดก็ตาม ในระยะเวลาที่ผ่านมาจะทำให้กิจกรรมต่างๆ ในองค์การจะมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น และผู้บริหารจะประสบปัญหาในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง จึงเป็นผลทำให้ผู้บริหารจะต้องมีผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือในการทำงาน การให้คำปรึกษา คำแนะนำ และการบริหาร จึงเป็นได้ว่ามีความจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานดังกล่าว คือ หน่วยงานที่ปรึกษา โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษาเป็นแบบของโครงสร้างที่ใช้ประโยชน์ของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 2.2 โครงสร้างองค์การแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา

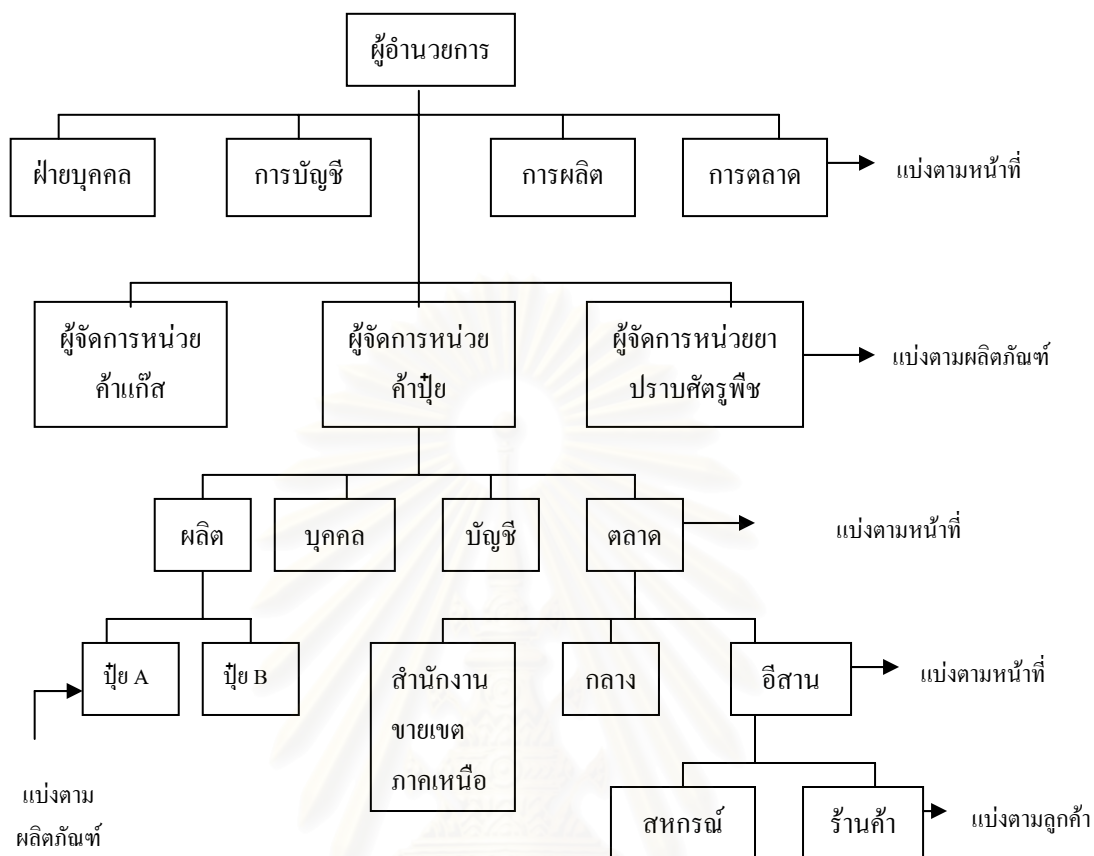

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 63.

3) โครงสร้างองค์การแบบผสม (Hybrid Organization Structure) เป็นลักษณะโครงสร้างขององค์การที่ได้นำเอาหลักในการจัดแผนงานมาพิจารณาใช้ตามความเหมาะสมของแต่ละองค์การ รูปแบบของโครงสร้างประเภทนี้มีรูปแบบตายตัว แต่จะใช้หลายๆ หลักเกณฑ์ผสมกันไปตามความสามารถ ทั้งนี้คำนึงถึงประโยชน์และวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นหลัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

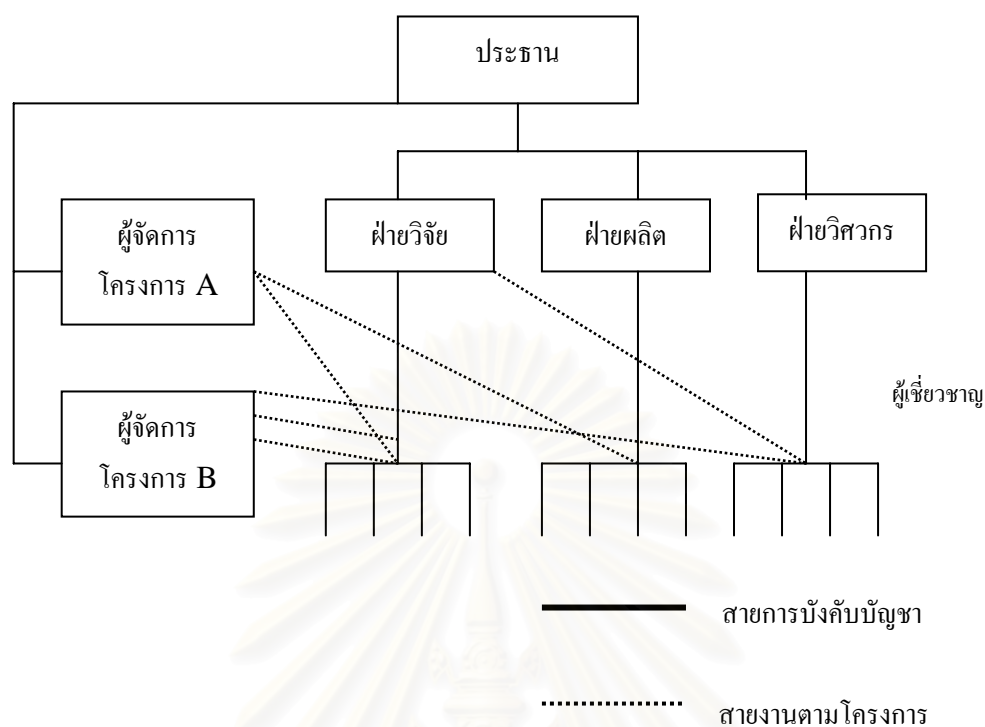
แผนภูมิที่ 2.3 โครงสร้างองค์การแบบผสม

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 63.

4) โครงสร้างองค์การแบบโครงการ (Matrix Organization Structure) เป็นลักษณะโครงสร้างองค์การที่นิยมใช้ในองค์การขนาดใหญ่ที่มีงานพิเศษเกิดขึ้นแทรกในงานประจำที่ทำอยู่ งานที่เกิดแทรกขึ้นมานั้นจะถูกจัดให้อยู่ในรูปของโครงการ (Project) ที่มีระยะเวลาการทำงานเสร็จสิ้น งานในโครงการจะทำการมอบหมายให้กับผู้จัดการโครงการ (Project Manager) เป็นผู้รับผิดชอบ และในการทำงานพิเศษดังกล่าว ผู้จัดการโครงการจะยืมตัวผู้เชี่ยวชาญในงานแต่ละด้านมาจากหน่วยงานปกติขององค์กร ในขณะที่ทำงานตามโครงการผู้เชี่ยวชาญจะช่วยในการให้คำแนะนำปรึกษาและจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของผู้จัดการโครงการเมื่องานในโครงการเสร็จสิ้น ผู้เชี่ยวชาญก็กลับไปทำงานในหน่วยงานปกติตามเดิมและอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาตามสายงานปกติ

แผนภูมิที่ 2.4 โครงสร้างองค์กรแบบโครงการ

ที่มา: อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539. หน้า 64.

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน

2.4.1 คำจำกัดความและความหมายขององค์กรชุมชน

องค์กรชุมชน (Community Organization) หมายถึง องค์กรหรือกลไกการจัดการที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน (โกมล ชอบชื่นชม 2541: 21)

2.4.2 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับองค์กรชุมชน

สามารถจำแนกหลักการสำคัญๆ ได้ 4 ประการ ดังนี้

2.4.2.1 องค์ประกอบขององค์กรชุมชน โดยทั่วไปองค์กรจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1) การมีอุดมการณ์ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน อุดมการณ์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มไว้ได้ ถ้าสามารถกำหนดวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายระยะยาวด้วยแล้ว จะทำให้องค์กรชุมชนนั้นมีอุดมการณ์ในการรวมตัวกันได้ดียิ่งขึ้น

2) การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เป้าหมายที่ต้องการหลุดพ้นจากความยากจน สร้างฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจการต่อรองทางการเมือง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

3) การมีผลประโยชน์ร่วมกันและมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

4) สมาชิกของชุมชน ประกอบด้วย

(1) ผู้นำ ที่จะนำพาองค์กรชุมชนอยู่รอดและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ซึ่งอาจเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศีลธรรม ผู้นำทางอาชีพ ผู้นำทางการพูด ผู้นำที่สามารถประสานกับราชการและภายนอกชุมชน

(2) สมาชิก ที่จะร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

(3) ชาวบ้านทั่วไป ที่ไม่เข้าร่วมอยู่ในองค์กรแต่มีผลต่อการดำรงอยู่และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เพราะเป็นกลุ่มที่เฝ้าดูติดตามวิพากษ์วิจารณ์และพร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับองค์กรชุมชน

5) การบริหารจัดการ เป็นหัวใจสำคัญของความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การบริหารจัดการประกอบด้วย การตัดสินใจของคนในองค์กรในเรื่องที่สำคัญๆ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน กฎกติการ่วมกันเพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งของคนที่มารวมตัวกัน การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิก การควบคุมตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอและโปร่งใส

6) กิจกรรม ในแต่ละชุมชนมีกิจกรรมแตกต่างกันไป ดังนี้

(1) กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ปู่ย ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า สหกรณ์ปืมน้ำมัน ศูนย์สาธิตการตลาด ฯลฯ

(2) กิจกรรมด้านการเกษตร ได้แก่ เกษตรผสมผสาน ทำไร่นาผสม ข้าวปลอดสารเคมี ฯลฯ

(3) กิจกรรมด้านการเมือง เช่น สมัชชาคนจนดำเนินงานต่อรองปัญหาขัดแย้งด้านที่ทำกิน ฯลฯ

(4) กิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การระดมทุนทอดผ้าป่า การร่วมแก้ปัญหาจราจรของชมรม จส.100 ฯลฯ

(5) กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าชุมชน การฟื้นฟูฝู่มน้ำ การแก้ปัญหาขยะมูลพิษ ฯลฯ

7) งบประมาณ การดำเนินกิจกรรมใดๆ จะต้องมีภาระระดมทุนทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนเพื่อนำมาใช้ดำเนินการ ซึ่งในระยะเริ่มแรกควรมีการระดมทุนจากภายในชุมชนก่อน เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการทำกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมให้เกื้อหนุนกัน

2.4.2.2 ปัจจัยที่กำหนดความเข้มแข็งหรืออ่อนแอขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยหลายประการที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ดังนี้

1) โครงสร้างทางสังคม เป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติของสังคม องค์กรชุมชนที่จะเข้มแข็งได้ต้องมีโครงสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์แนวราบหรือแนวนอน เพราะโครงสร้างแบบนี้เป็นเงื่อนไขให้เกิดความร่วมมือ ฟังพาทอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งสามารถพัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันยังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพอย่างมีอิสระ มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในทุกด้านจนพัฒนาเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่จะเป็นรากฐานสร้างความเข้มแข็งของชุมชนยิ่งขึ้น และถ้าโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นแนวตั้งจะทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ เพราะระบบความสัมพันธ์เป็นลักษณะการสั่งการ ใช้อำนาจหรือการบังคับ ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนส่วนล่างมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจตามศักยภาพและความต้องการของตนเองเท่าที่ควร

2) ระบบเศรษฐกิจของชุมชน โดยระบบเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชนต้องเป็นระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองและมุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อยังชีพของชุมชนเป็นหลัก โดยที่รูปแบบการผลิตจะต้องทำให้สมาชิกไม่จำเป็นต้องดิ้นรนขวนขวายกับกิจกรรมเศรษฐกิจแบบเดียวที่ถูกกำหนดจากภายในชุมชน เพราะสามารถกำหนดการผลิตตามสภาพของตน คือ เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนภายใต้เทคโนโลยีและการจัดการที่เหมาะสมผ่านกระบวนการสั่งสมการเรียนรู้ที่ตกทอดกันมาช้านาน รูปแบบการผลิตของชุมชนดังกล่าวจะช่วยให้มนุษย์ใกล้ชิดและเรียนรู้ระบบนิเวศของธรรมชาติ จึงเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและการอนุรักษ์บำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ รูปแบบการผลิตดังกล่าวยังส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้มีเวลาว่างเพื่อทำงานหรือนันทนาการอื่นๆ ที่จะแสดงภูมิปัญญาและศิลปะของชุมชน ขณะที่การบริโภคของชุมชนจะถูกกำหนดโดยทรัพยากรในท้องถิ่นและการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น โดยที่อิทธิพลของภายนอกชุมชนจะมีผลกระทบต่อรูปแบบการบริโภคของชุมชนน้อย ชุมชนไม่จำเป็นต้องผลิตส่วนเกินมากเกินไปเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3) ค่านิยมและความเชื่อในศาสนา ชุมชนจะเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่สมาชิกในชุมชนยึดถือ เพราะค่านิยมเป็นปัจจัยที่กำหนดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตชุมชน ค่านิยมที่มาจากความเชื่อในศาสนาสามารถสร้างทัศนคติให้คนเคารพธรรมชาติ มีความพึงพอใจกับการพึ่งพาตนเอง และก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน เพราะทุกศาสนาจะสั่งสอนในเรื่องของการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งและมีบทธรรมจำนวนมากที่กำหนดแบบแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม การที่ชุมชนยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าวจนกลายเป็นระบบค่านิยมของชุมชน จะส่งผลให้ชุมชนสามารถรักษาความเป็นปึกแผ่นของความเข้มแข็งของชุมชนไว้ได้

4) กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนกำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นกลไกหลักที่เป็นหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ และพัฒนาระบบค่านิยมของคนในชุมชน แต่การศึกษาต้องมีความหมายกว้างถึงการเรียนรู้ของบุคคลที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดช่วงวัยของชีวิต ช่วยให้คนในสังคมเกิดศักยภาพในการดำรงชีวิต มีทักษะในการแก้ไขและจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัวทั้งในระดับครอบครัวในชุมชนและนอกชุมชนจากบุคคลหลากหลายอาชีพ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนรู้ด้านการใช้สมุนไพร การนวด ความรู้ด้านหัตถกรรม ความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้าน ฯลฯ ในบางชุมชนอาจจะสะสมความชำนาญเฉพาะด้านไว้เป็นพิเศษจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เช่น บ้านอรัญญิก บ้านช่างหล่อ บ้านบาตร เป็นต้น โดยที่เนื้อหาสาระของการเรียนรู้ต้องกำหนดจากความต้องการและความจำเป็นของคนและชุมชนเป็นหลัก ส่วนใหญ่มักเป็นเนื้อหาเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

5) กลุ่มผู้นำชุมชน คือกลไกรูปธรรมในการนำชุมชนไปตามค่านิยมและความต้องการของชุมชนรวมทั้งแก้ปัญหาและวิกฤตการณ์ในชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกลุ่มผู้นำที่มีอิสระในการตัดสินใจ มีค่านิยมตามที่ชุมชนยึดถือ และมีทักษะในการจัดการ อย่างไรก็ตามผู้นำของชุมชนจะมีบทบาทมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ระดับการพึ่งตนเองเชิงเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งของโครงสร้างแบบแนวราบในชุมชน การรวมศูนย์อำนาจและการแทรกแซงจากภาครัฐ เป็นต้น

6) ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม การที่มีระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้นและมุ่งให้ความสำคัญกับคนมากกว่าผลประโยชน์จะมีส่วนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เช่น การช่วยลงแรงกันในการทำนาหรืองานบุญ การช่วยเหลือเด็กและผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของระบบความมั่นคงทางสังคมหรือเป็นสวัสดิการชุมชน (Community Welfare) นั่นเอง

7) กลไกในการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสาร ชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ ทัศนคติ และร่วมปรึกษาหารือในกลุ่มซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือกันในชุมชน

8) การบริหารงานปกครองของรัฐ ถ้ารัฐมีระบบการปกครองแบบศูนย์รวมอำนาจจะมีผลกระทบต่อชุมชนสูงและทำให้ชุมชนอยู่ในภาวะอ่อนแอ เพราะระบบราชการที่มีลักษณะการใช้อำนาจสั่งการในการพัฒนาจะเป็นกลไกในการทำลายศักยภาพในการคิดและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนอย่างมาก ขณะเดียวกัน โครงสร้างระบบราชการแนวตั้งตั้งแต่ระดับกระทรวงจนถึงระดับชุมชนจะทำให้กลไกการพัฒนามีประสิทธิภาพต่ำ เพราะโครงสร้างที่ใหญ่โตเทอะทะ สร้างความไม่คล่องตัวในการทำงานเพื่อบริการประชาชน และไม่สามารถตอบสนองความ

ต้องการของชุมชนที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เพราะข้าราชการต้องปฏิบัติงานตามนโยบายส่วนกลางเป็นหลัก นอกจากนั้น ถ้ามีปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้าแทรกแซงแล้วปัญหาการคอร์รัปชันและการเอื้ออำนาจประโยชน์แก่กลุ่มนักการเมืองและนักธุรกิจในพื้นที่จะนำไปสู่ความอ่อนแอของชุมชนในที่สุด

2.4.2.3 รูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชุมชน องค์กรชุมชนในประเทศไทยมีรูปแบบการรวมกลุ่มในระดับที่แตกต่างกันออกไป เช่น การรวมตัวเป็นกลุ่ม องค์กรชาวบ้าน ชุมชนมูลนิธิ สหกรณ์ สมัชชา สภาเกษตรกร เป็นต้น โดยมีลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามสภาพความจำเป็นของพื้นที่และความต้องการของประชาชน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

- 1) กิจกรรมการรวมกลุ่มตามสาขาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเกษตร เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ
- 2) กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐาน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ กลุ่มฌาปนกิจ ศูนย์สาธิตการเกษตร กลุ่มสมุนไพร สมัชชาคนคน ฯลฯ
- 3) กิจกรรมธุรกิจชุมชน เช่น การแปรรูปการเกษตร คลังสินค้า บิมน้ำมัน ฯลฯ
- 4) กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาป่าชุมชน การพิทักษ์สัตว์ป่าและพืชพรรณ การป้องกันปัญหามลพิษและขยะ ฯลฯ
- 5) กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนวดแผนโบราณ การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ
- 6) กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพผู้นำ เช่น การจัดการศึกษาและฝึกอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน และฝึกปฏิบัติในพื้นที่แก่ผู้นำท้องถิ่น ฯลฯ
- 7) กิจกรรมการจัดบริการสังคมแก่ชุมชน ทั้งทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข เช่น กองทุนยา โรงเรียนชุมชน ฯลฯ

2.4.2.4 พัฒนาการขององค์กรชุมชน องค์กรชุมชนของไทยมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง บางองค์กรประสบสำเร็จในการบริหารจัดการจนสามารถพัฒนาความเข้มแข็งไปสู่ระดับการขยายเครือข่ายออกไป อย่างไรก็ตาม พัฒนาการดังกล่าวมักมี 4 ขั้นตอน คือ

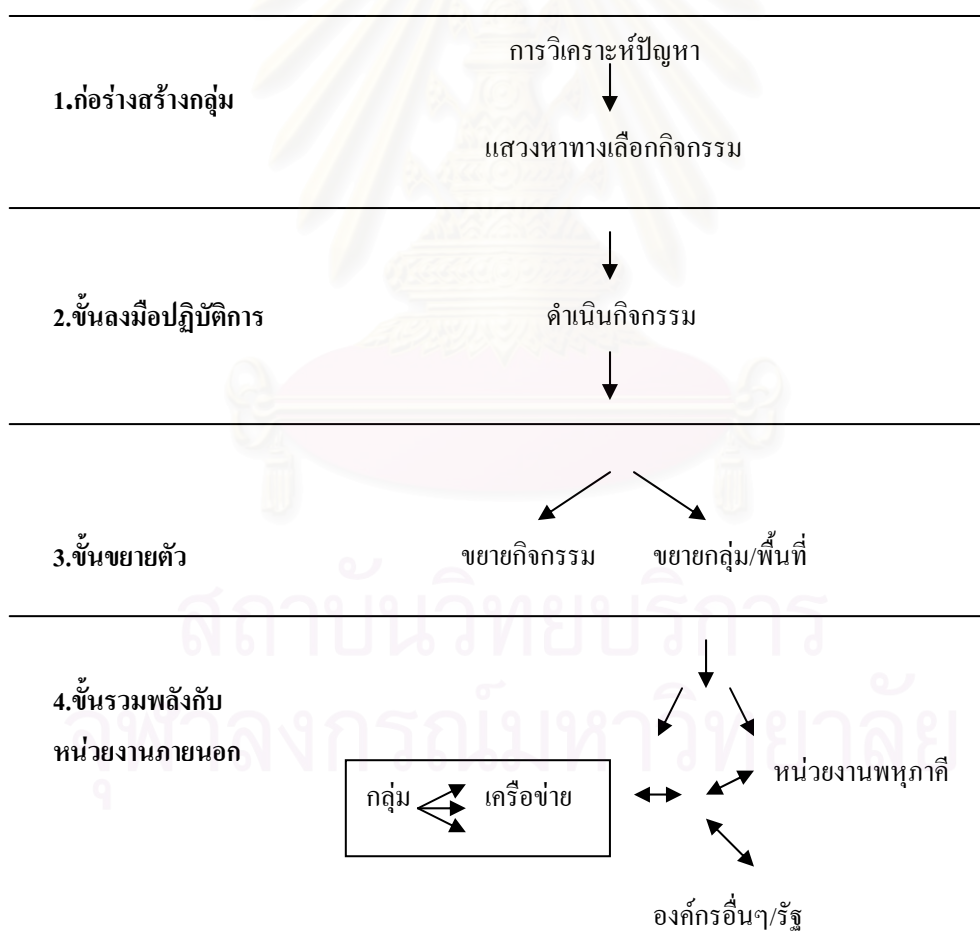
- 1) ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม โดยการวิเคราะห์ชุมชนด้วยเทคนิควิธีการประเมินวิเคราะห์ระบบชุมชน (Rural System Analysis) โดยที่สมาชิกของชุมชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการค้นหาสาเหตุ เพื่อนำไปสู่การแสวงหาทางเลือกในการจัดทำกิจกรรม ซึ่งต้องมีลักษณะเป็นกิจกรรมการพัฒนารอบด้าน ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มนี้ถือเป็นการคุ้นเครื่องหรือเตรียมความพร้อมของสมาชิกในกลุ่มก่อนลงมือปฏิบัติจริง

2) **ชั้นลงมือปฏิบัติการ** ในขั้นนี้ควรเน้นการพยายามพึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรหรือทุนที่คนในชุมชนมีอยู่ให้มากที่สุดเป็นอันดับแรกมากกว่าการหวังพึ่งพิงแหล่งทรัพยากรภายนอกเพราะจะเป็นการทำลายศักยภาพของกลุ่มไปโดยปริยาย สำหรับขั้นนี้ในระยะเริ่มแรกอาจมีข้อผิดพลาดที่เกิดจากการลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้เป็นปัจจัยทำให้การรวมกลุ่มเกิดความล้มเหลว แต่จะเป็นบทเรียนให้กลุ่มต้องปรับกิจกรรมและแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) **ชั้นขยายตัว** องค์กรชุมชนที่มีความเติบโตอย่างเข้มแข็งในระดับหนึ่งอาจขยายประเภทกิจกรรมออกไปหลากหลายหรือขยายพื้นที่การดำเนินงาน ขั้นตอนนี้มีความจำเป็นในการรักษาความยั่งยืนของชุมชนและสามารถขยายการทำกิจกรรมได้มากขึ้น

4) **ชั้นรวมพลังกับหน่วยงานอื่นๆ** ในลักษณะพหุภาคีเพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนให้มากขึ้น โดยการยอมรับจากองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐ ธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน

แผนภูมิที่ 2.5 ผังพัฒนาการขององค์กรชุมชน

ที่มา: โกมล ชอบชื่นชม. ชุมชน: ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบที่ก้าวหน้าและยั่งยืน กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2541. หน้า 64.

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.5.1 ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540 อ้างถึงใน พงษ์ระ พิพัฒน์โยธะพงศ์, 2547: 45)

สินธุ์ สโรบล (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ทางเลือกในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การท่องเที่ยวบนฐานความคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

2.5.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การกำหนดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

2.5.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- 1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- 2) มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- 3) ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2.5.2.2 องค์กรชุมชน

- 1) ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- 2) มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย
- 3) ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนในกระบวนการพัฒนา

2.5.2.3 การจัดการ

- 1) มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- 2) มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- 3) การกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- 4) มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

2.5.2.4 การเรียนรู้

1) ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

2) มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

3) สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

2.5.3 ประเภทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หากพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นแล้ว สามารถแยกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ 7 ประเภท คือ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547 อ้างถึงใน พงษ์ พิพัฒน์โยธะพงศ์, 2547: 45)

2.5.3.1 แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่า เขา น้ำตก

2.5.3.2 แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถานที่สวยงาม

2.5.3.3 พิพิธภัณฑสถาน

2.5.3.4 งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (12 เดือน)

2.5.3.5 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน

2.5.3.6 ไร่ นา สวนเกษตรต่างๆ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่างๆ

2.5.3.7 บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น ดังนั้น หากนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น มาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็เข้าหลักการการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท แล้วสามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลาย ได้แก่

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)

3) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism)

4) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historicaltourism)

5) การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism)

6) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism)

7) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism)

8) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sportstourism)

9) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism)

10) การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว (Longstay)

2.5.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว

สุริพร พงษ์พานิช (2544) ได้เสนอบทบาทของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นการร่วมกันในประโยชน์หรือได้รับประโยชน์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น การมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาได้ จะต้องครบองค์ประกอบ 5 ประการคือ

2.5.4.1 ร่วมกันวางแผน เป็นการร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน ร่วมประชุมและลงความเห็นวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ภาคราชการนำเสนอเห็นด้วยหรือไม่ หากไม่เห็นด้วย มีข้อเสนอแนะควรทำอย่างไร หากท้องถิ่นใดที่ยังไม่มีการท่องเที่ยวแต่ต้องการให้เกิดขึ้น ก็ต้องร่วมกันคิดว่าชุมชนของตนมีอะไรเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่น มีทรัพยากรอะไรที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้บ้าง ควรมีการจัดการอย่างไรบ้าง ควรแบ่งหน้าที่ใครทำอะไร ควรตั้งร้านค้าตรงไหน ก็หลัง ควรให้ใครเข้ามาขายได้บ้าง ควรจัดร้านแผงลอยอยู่บริเวณไหนให้ดูเป็นระเบียบ ควรขายของราคาเท่าใด ควรจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไรให้ป้องกันมลพิษและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2.5.4.2 ร่วมกันปฏิบัติตามแผน เมื่อมีการวางแผนแล้วสมาชิกในชุมชนทุกคนต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่ตกลงกันได้ อาทิ การวางแผนลดขยะภายใน 1 ปี ก็จะต้องลงมือทำให้ได้ตามแผนนั้น

2.5.4.3 ร่วมกันใช้ประโยชน์ สมาชิกทุกคนจะต้องมีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น จะต้องมีการจัดผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและวัตถุให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเหมาะสม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันเป็นหลัก เมื่อทุกคนได้รับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม ซึ่งหมายถึง การลงทุนลงแรงมากก็จะได้รับผลประโยชน์มาก สิ่งนี้จะช่วยกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนินต่อไปได้

2.5.4.4 ร่วมติดตามและประเมินผล เมื่อมีการดำเนินการแล้วย่อมจะมีปัญหาความไม่เข้าใจต่างๆ เกิดขึ้น จึงต้องร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถ่ายทอดประสบการณ์ และร่วมกันประชุมหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้น

2.5.4.5 ร่วมบำรุงรักษา เมื่อมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแล้ว ทุกคนต้องร่วมกันบำรุงรักษาด้วย หากปล่อยให้ทรุดโทรมให้ทรัพยากรที่มีอยู่เสื่อมโทรมลง นักท่องเที่ยวก็จะไม่มาเยี่ยมเยือน ผลประโยชน์ที่เคยได้รับก็จะหมดไปเช่นกัน

การมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น จะประสบผลสำเร็จได้โดยทุกคนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์การพัฒนาเอกชน ทุกฝ่ายจะต้องเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการเอง จะต้องสนับสนุนความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ และให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนที่เป็นผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่นดำเนินการให้ราบรื่นและยั่งยืนขึ้น

2.5.5 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทุกท้องถิ่นนั้น มีเป้าหมายคือ วิธีการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวแวะมาเที่ยวนานวันและใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ยิ่งยืนตลอดกาลนับร้อยๆ ปีได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิถีจัดการดังนี้ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547)

2.5.5.1 หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีองค์ประกอบ 4 หลัก ด้วยกัน คือ

1) การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้ง ธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

2) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อ (ก่อปัญหาด้านลบ) ต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และ อัตตลักษณ์)

3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้เสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชุมชนต่อการท่องเที่ยว

4) การทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบาย ทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

โดยหลักปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Shirley Eber, 1993) มีดังนี้

1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และ วัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว (Using Resource Sustainably)

2) การลดการบริโภคที่มากเกินไปและลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว (Reducing Over-consumption and Waste)

3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Maintaining Diversity)

4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว (Integrating Tourism into Economics)

5) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย (Supporting Local Economics)

6) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (Involving Local Communities)

7) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (Consulting Stakeholders and the Public)

8) การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว (Training Staff)

9) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย (Marketing Tourism Responsibly)

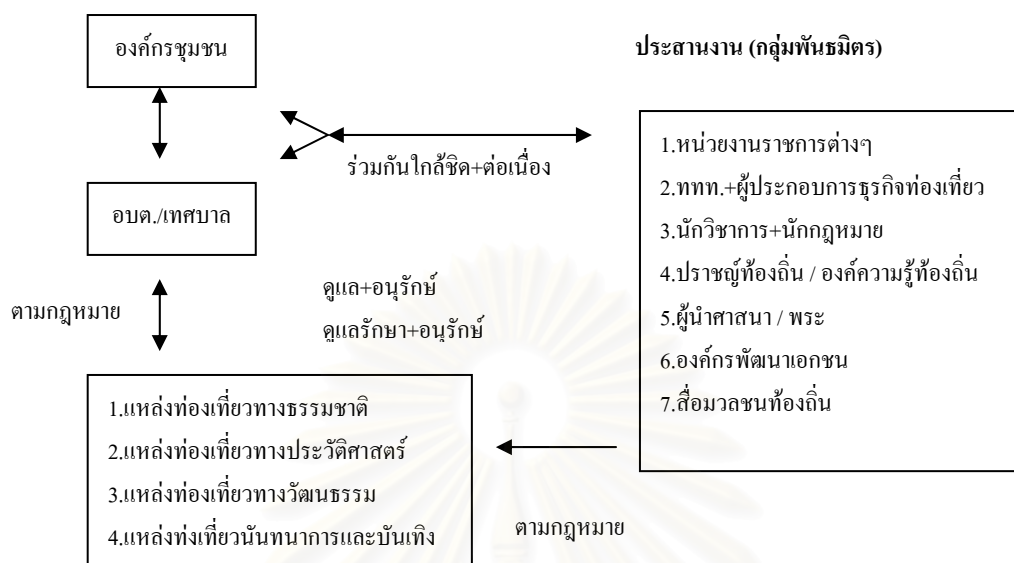
10) การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน (Undertaking Research)

2.5.5.2 วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ชุมชนควรดำเนินการตามแผนผัง ข้างล่างนี้ โดยมีขั้นตอนดังแผนภูมิที่ 2.6 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 2.6 วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มา: ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism). [Online]. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547. แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Tourism/Achieve/May/Topic1.html> (อ้างถึงใน พชรพิพัฒน์ โยธะพงศ์, 2547: 48)

แผนภูมิที่ 2.6 อธิบายแนวทางในการดำเนินงานโดยยึดหลักของความยั่งยืนทั้ง 4 ประการในการวางแผนและจัดการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น องค์กรชุมชนจะต้องพูดคุย ปรีกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องร่วมกันค้นหาจุดแข็งหรือความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว ค้นหาจุดอ่อนและสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา มาหาโอกาสความเป็นไปได้ต่อการจัดการในอนาคต โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่จะเกิดผลกระทบน้อยที่สุด (มีความสมดุล) ของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน การพัฒนาต้องมีความชัดเจนของการดำเนินงานเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและคงไว้ในอัตตลักษณ์ท้องถิ่น ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้นทุกครั้งที่ไปเที่ยว รวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นโดยนำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม อันหมายถึงประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สะดวกสบายดีขึ้นกว่าก่อน

กำหนดผังและรูปแบบของสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ก่อผลกระทบทางภูมิณีเวชและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไม่เป็นสิ่งที่แปลกปลอมเข้าไป) โดยใช้มาตรการเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity : CC) การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment : EIA) การประเมินผลกระทบต่อสังคม (Social Impact Assessment : SIA) การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA)

จัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของท้องถิ่น จังหวัดและภูมิภาคโดยสำรวจศักยภาพ (สถานภาพ+คุณภาพ: ความโดดเด่น ความสวยงามและสุนทรียภาพ) ของแหล่งท่องเที่ยว สำรวจการตลาดการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ (ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว) ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

การพัฒนาบุคลากรต้องกำหนดแผนพัฒนาและหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงาน (ในธุรกิจท่องเที่ยวทั้ง 5 สาขา คือ ขนส่ง/ที่พัก/ร้านอาหาร/บริษัทนำเที่ยวและสินค้าของที่ระลึก) ต้องมีความรู้ความสามารถ มีมาตรฐานการบริการในระดับสากล โดยการฝึกอบรม การดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การบริการที่มีมาตรฐานสากล

ดำเนินการเขียนโครงการ เพื่อของบประมาณพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว เมื่อกลุ่มผู้รับผิดชอบการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณได้รับมติจากชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแล้ว ต้องจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

การจัดการเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนนั้น ประชาชนในท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องร่วมกันคิดร่วมทำกับพหุภาคี โดยคำนึงถึงเป้าหมายต่อการพัฒนา คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ได้นานที่สุด มีปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด

2.6 แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง

พื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542: 4-5)

2.6.1 ความหมาย

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542: 3)

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นได้ตามลำดับต่อไปได้ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2547)

สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ และทุกอาชีพ กิจกรรม เพื่อเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่มาจากพื้นฐานทรัพยากรและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ โดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ รวมถึงการดำเนินงานด้วยความมีคุณธรรมเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อันจะเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ดี ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนและประเทศที่แตกต่างหลากหลายกันไป โดยจะขอยกตัวอย่างดังนี้

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึงเรื่องการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามพระราชดำริว่า ข้อหนึ่งให้ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ข้อสองยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีวิตก็ตาม และสุดท้ายคือ ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต (มติชน 5 ธันวาคม 2541: 6)

ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้ความคิดเห็นว่าการพึ่งพาตนเองเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ความเป็นอิสระ การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจกระแสหลักควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานของสังคมคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมของประเทศใดก็เป็นจุดแข็งของประเทศนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับ

เศรษฐกิจ เศรษฐกิจวัฒนธรรมจึงเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความมั่นคงของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรมไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินโดดๆ สัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป เป็นเศรษฐกิจที่ไม่ทอดทิ้งซึ่งขาดจากกันไป แต่เป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเศรษฐกิจที่แท้ เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างได้คุณภาพ เป็นเศรษฐกิจคุณภาพหรือเศรษฐกิจศีลธรรม หรือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระเจ้าอยู่หัวตรัสถึงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 (อ้างถึงใน สมศรี จินะวงษ์, 2544: 50)

เสนห์ จามริก (2541: 19-22) ได้ให้ความคิดเห็นว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเห็นว่าคนจำเป็นต้องกิน คนจำเป็นต้องบริโภค เพราะฉะนั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของคนก็คือ การผลิต (Production) การผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุด แนวความคิดนี้จึงบอกว่ก่อนอื่นจะต้องให้เกษตรกรผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ และท้ายที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ ไม่ปฏิเสธเรื่องการค้าหรือแลกเปลี่ยนในตลาด แต่แนวคิดนี้เห็นว่า หากเกษตรกรเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงเพราะมีจุดมุ่งหมายจะนำไปขายเพื่อเอาเงินไปซื้อขายปลาอาหาร ฯลฯ มาบริโภค ในไม่ช้าเกษตรกรจะเป็นหนี้เป็นสินหมดความเป็นตัวของตัวเอง และแม้แต่จะรักษาสถาบันครอบครัวของตัวเองไว้มิให้แตกสลายก็ยากที่จะรักษาเอาไว้ได้ สาเหตุก็เป็นเพราะว่าราคาปัจจัยการผลิต พืชผล และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพของเกษตรกรถูกกำหนดจากกลไกราคาทั้งหมดและเป็นที่ยึดมั่นแน่นชัดว่า ราคาของปัจจัยการผลิตจะเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาพืชผลของเกษตรกรที่นำออกสู่ตลาด นอกจากนี้ก็เพราะว่าเกษตรกรก้าวเข้าสู่ขั้นตอนของการค้า การแลกเปลี่ยนในตลาด โดยยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในเรื่องของปากท้อง ในทางตรงกันข้าม หากเกษตรกรสามารถทำการผลิตข้าวปลาอาหารเอาไว้กินในครอบครัวได้อย่างเพียงพอแล้ว เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดต่อตลาดว่าจะนำผลผลิตส่วนที่เหลือจากการบริโภคอะไรบ้าง และในจำนวนเท่าใดออกขายในตลาด ผลผลิตส่วนเกินทั้งหมดที่ออกสู่ตลาดคือ “กำไร” ของเกษตรกรเหล่านี้ โดยนัยนี้เกษตรกรจะกลายเป็น “ผู้กำหนด” หรือ “ตัวกระทำ” (Actor) ต่อตลาด ไม่ใช่ตลาดเป็นตัวกำหนด หรือตัวกระทำต่อเกษตรกรดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ดังที่กล่าวมาในข้างต้น นักวิชาการและบุคคลทั่วไปยังคงมีแนวคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่แตกต่างและหลากหลายกันไปตามภูมิความรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานที่วางแผนพัฒนาประเทศ ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดความชัดเจนและสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้ร่วมมือกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จัดทำโครงการ “พัฒนารอบแนวความคิดทางทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งโครงการดังกล่าว ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการทั้งสิ้น 2 ปี เริ่มตั้งแต่ปี 2544-2546 และได้มีการนำเสนอผลงานข้างต้นในการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ ณ ศูนย์ฝึกอบรมธนาคาร

ไทยพาณิชย์ จังหวัดชลบุรี เมื่อเดือนพฤษภาคม 2546 แล้วจึงมีการเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อสาธารณชนในเวลาต่อมา **ดังนั้นในการศึกษาคครั้งนี้จะยึดข้อมูลที่เผยแพร่จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์**

ในการศึกษาของโครงการข้างต้น สามารถสังเคราะห์ห้วงองค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 7-15)

ในการค้นหาความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น โดยทั่วไปแล้วสามารถทำได้ ๒ วิธีคือ ค้นคว้าความหมายจากเชิงทฤษฎี (Deductive) หรือ กลับกรองความหมายโดยการนำประสบการณ์ที่มีอยู่มาสังเคราะห์ (Inductive) เพื่อถอดออกมาเป็นข้อคิดและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง การสัมมนาครั้งนี้ได้ถอดความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้วิธีการแบบหลัง คือกลับกรองข้อคิดจากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยเชิญผู้นำชุมชนจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมที่ชุมชนของตนเองทำอยู่ ในส่วนที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ตามความเข้าใจของแต่ละคน ผ่านประสบการณ์ที่เกิดจากกิจกรรมและแนวทางปฏิบัติในแต่ละชุมชน

2.6.1.1 กิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้นำชุมชนได้ใช้เวลาทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำในพื้นที่ของตน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เห็นว่าสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยที่ยังไม่มีการกล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเราสามารถจัดประเภทของกิจกรรมที่ผู้นำชุมชนเสนอได้เป็น ๓ กลุ่มกิจกรรมหลัก ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1) กิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตร ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแต่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า ด้วยการหมุนเวียนทุนธรรมชาติภายในพื้นที่ และด้วยวิธีการทำเกษตรที่เน้นปลูกเพื่อกินเองก่อน ที่ผ่านมาชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักและข้าวที่ปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพรของชุมชน การคิดค้นสารไล่แมลงสมุนไพร การทำถ่านชีวภาพ การรวมกลุ่มขยายพันธุ์ปลา การแปรรูปผลผลิตและ การทำการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

2) การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ชุมชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความรักและความเอื้ออาทรของสมาชิกในชุมชน เช่น กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การน้อมสการพระให้มาช่วยสอนจริยธรรมและศีลธรรมในโรงเรียนของชุมชน กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านศูนย์การเรียนรู้หรือโรงเรียนเกษตรกรในหมู่บ้าน การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด การจัดตั้งร้านค้าที่เป็นของชุมชนเอง การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการผลิตของกลุ่มต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มทำขนมของแม่บ้าน หรือรวมกลุ่มเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ชุมชนยังได้ตั้งกองทุนข้าวสารร่วมกับชุมชนอื่นๆ ในต่างภูมิภาคเพื่อค้าขายหรือผลิตระหว่างกัน รวมทั้งเพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายผลการพัฒนาไปยังเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ด้วย

3) กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกท้องถิ่น ส่งเสริมวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ริเริ่มกิจกรรม ที่มุ่งปลูกฝังจริยธรรมความดีงามและจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกของชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกันมากกว่า คำนึงถึงตัวเงินหรือวัตถุเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกทำบุญชื้ออย่างโปร่งใสและสุจริต กิจกรรมการพัฒนาคูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับท้องถิ่นเป็นสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเองก่อนที่จะพึ่งหรือขอความช่วยเหลือจากคนอื่น (ปริญานุช พิบูลสรวาฐ, 2546: 7-8)

2.6.1.2 ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของชุมชน

หลังจากที่ผู้นำชุมชนได้ทบทวนถึงกิจกรรมที่ตนเองทำอยู่ และคิดว่าสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ผู้นำชุมชน ยังได้ร่วมกันค้นหาความหมายและให้คำนิยามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่งอาจมีมุมมองที่แตกต่างกัน โดยสามารถสรุปและแบ่งแยกความหมายของหลักปรัชญาดังกล่าว ได้เป็น ๓ ระดับคือ ระดับจิตสำนึก ระดับปฏิบัติ และระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ดังนี้คือ (ปริญานุช พิบูลสรวาฐ, 2546: 11-16)

1) **ระดับจิตสำนึก** เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือดำเนินชีวิตอย่าง

สมณะ ประกอบสัมมาอาชีวะหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้อวดอยาก หรือโลภแล้วดักดวงหรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเผื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่าระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่าเทียมกัน แต่สมาชิกทุกคนที่ดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลักการ ๓ ประการ คือ

(1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยการพยายามทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญและมีความเย็นในจิตใจอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

(2) การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คือ เมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิต ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไป ตามเหตุและปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่น และมีการปรึกษาหารือ ถ้อยทีถ้อยอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นต้น

(3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

2) ระดับปฏิบัติ จากการที่ได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นให้ผู้นำของแต่ละชุมชน ทบทวนกิจกรรมที่ตนเองได้ทำมา พร้อมกับสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามมุมมองของผู้แทนในแต่ละชุมชนว่า มีความเห็นเกี่ยวกับความหมายของหลักปรัชญาดังกล่าวว่าอย่างไร พบว่า ผู้นำชุมชนจากแต่ละพื้นที่ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวทาง ในการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับปฏิบัติ ได้เป็น 4 ขั้นคือ พึ่งตนเองได้ อยู่ได้อย่างพอเพียง อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และอยู่ดียั่งยืนด้วยการเรียนรู้ โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

(1) สมาชิกในชุมชนควรยึดหลักของการ “พึ่งตนเอง” คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดีและประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย โดยสมาชิกแต่ละคนจะต้องรู้จักตนเอง เช่น รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวของตนเอง และสามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตนไม่ให้เกินนี้ และสมาชิกจะต้องรู้จักดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้ให้ได้เกิดประโยชน์ที่สุด โดยเฉพาะควรสามารถพึ่งตนเองในเรื่องของปัจจัยสี่ให้ได้ระดับหนึ่ง

(2) หลังจากทีสมาชิกพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่ดังกล่าวข้างต้นได้แล้ว สมาชิกทุกคนควรพัฒนาตนเองให้สามารถ “อยู่ได้อย่างพอเพียง” คือ ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา ให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขที่แท้ โดยไม่ให้อึดอัดแค้นจนต้องเบียดเบียนตนเอง หรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม แต่ให้ดำเนินชีวิตดังที่สมาชิกในภาคเหนือเรียกว่า เป็นดำเนินชีวิตด้วยการทำเกษตรแบบ “แกงโฮะ” คือ ให้มุ่งทำเกษตรแบบพออยู่พอกิน ปลูกไว้กินเองก่อน หากเหลือจึงขาย และขยายพันธุ์ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการลงแขกเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแทนการใช้เครื่องจักรเพื่อทุ่นแรง

(3) สมาชิกในชุมชนควร “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” คือ มีความคิดที่จะแจกจ่าย แบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ได้เพื่อนและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ที่จะช่วยลดความ เห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ เช่น ในการจัดการทรัพยากรป่านั้น สมาชิกที่อาศัยอยู่บริเวณป่าจะมุ่ง เก็บผลผลิตจากป่าเพื่อมาใช้ในการยังชีพให้พออยู่พอกิน พอเหลือจึงค่อยแจกจ่ายออกไปด้วยวิธีให้ ไม่ใช่ด้วยวิธีการขาย ซึ่งเมื่อทำได้ดังนั้นก็ทำให้สมาชิกมีทรัพยากรใช้หมุนเวียนได้ตลอดทั้งปีอย่างพอเพียงเพราะเก็บไปเพื่อกิน ไม่ได้เก็บไปขายเพื่อร่งหาเงิน ซึ่งการมีจิตใจที่แบ่งปันกันนี้จะ เป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกต่อไป

(4) สมาชิกควร “อยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้” คือ ต้องรู้จักพัฒนาตนเอง โดยการ เรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างด้วยตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่น ให้ เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน มีการสืบทอดและ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำ ไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง

3) ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากประสบการณ์ที่แลกเปลี่ยนกันนั้น ครอบคลุมไปถึงการวัดผลจากการปฏิบัติตามหลักการข้างต้นด้วย กล่าวคือ สมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นโดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ ให้เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และขยายไปถึงในระดับสังคม ดังนี้

(1) ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึงพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิต ได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย

(2) ความพอเพียงในระดับชุมชน เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวก่อนที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากร ภูมิปัญญา หรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด

(3) ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่งที่มีความพอเพียง มาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

2.6.2 หลักปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ โดยมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ประการ ดังนี้

2.6.2.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2.6.2.2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

2.6.2.3 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542: 13-14)

1) **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

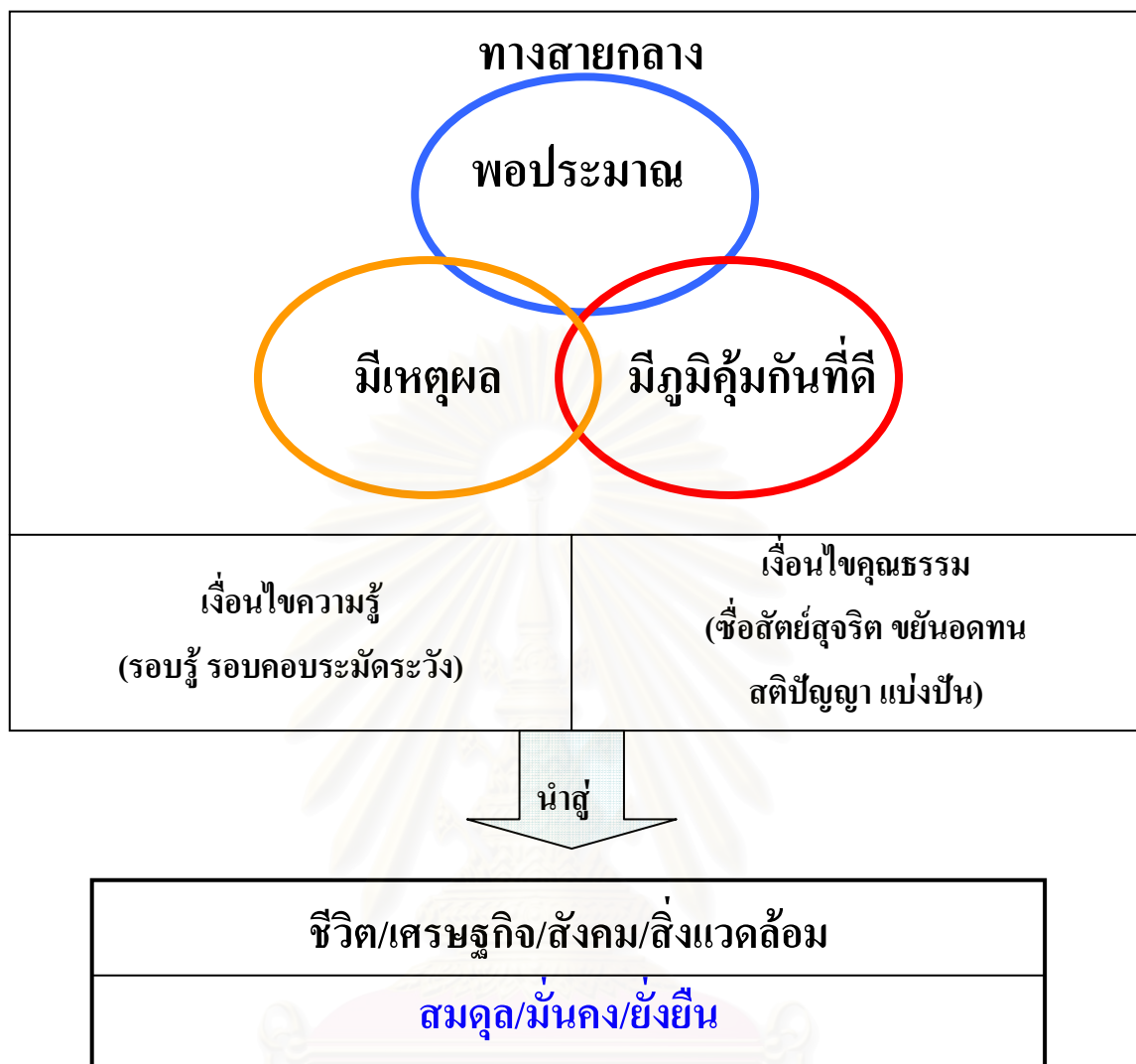
2.6.2.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1) **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2) **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่โลภ และไม่ตระหนี่

2.6.2.5 แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แผนภูมิที่ 2.7 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร? กรุงเทพฯ, 2542:15.

2.6.3 หลักการพึ่งพาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นหลักพื้นฐานในการปฏิบัติตนตามหลักแห่งการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกเป็น 5 ประการ ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549: 7-10)

2.6.3.1 ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2.6.3.2 ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่ง เป็นอิสระ

2.6.3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

2.6.3.4 ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดีจึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

2.6.3.5 ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

ในทางปฏิบัติจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักการและกระบวนการทางสังคม เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอกินขึ้นไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและทักษะวิชาการที่หลากหลายเกิดตลาดซื้อขาย สะสมทุน ฯลฯ บนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนนี้ เศรษฐกิจของชาติ จะพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคงทั้งในด้านกำลังทุนและตลาดภายในประเทศ รวมทั้งเทคโนโลยีซึ่งจะค่อย พัฒนาขึ้นมาจากรากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติ และทั้งที่จะพึงคัดสรรเรียนรู้จากโลกภายนอก

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่พอเพียงกับตนเองทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใครและมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือ วิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของประชากรออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า”

ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะจัดลำดับความสำคัญของ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” มูลค่านั้นขาดจิตวิญญาณ เพราะเป็นเศรษฐกิจภาคการเงิน ที่จะเน้นต่อการตอบสนองความต้องการที่ไม่จำกัดซึ่งไร้ขอบเขต ถ้าไม่สามารถควบคุมได้ การใช้ทรัพยากรอย่างทำลายล้างจะรวดเร็วขึ้นและปัญหาจะตามมา เป็นการบริโภคที่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือพาไปหาความทุกข์ และจะไม่มีโอกาสบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริโภค ที่จะก่อให้เกิดความพอใจและความสุข (Maximization of Satisfaction) ผู้บริโภคต้องใช้หลักขาดทุนคือกำไร (Our loss is our gain) อย่างนี้จะควบคุมความต้องการที่ไม่จำกัดได้ และสามารถที่จะลดความต้องการลงมาได้ ก่อให้เกิดความพอใจและความสุขเท่ากับได้ตระหนักในเรื่อง “คุณค่า” จะช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้ ไม่ต้องไปหาวิธีทำลายทรัพยากรเพื่อให้เกิดรายได้มาจัดสรรสิ่งที่เป็น “ความอยากที่ไม่มีที่สิ้นสุด” และจัดความสำคัญของ “เงิน” ในรูปรายได้ที่เป็นตัวกำหนดการบริโภค ลงได้ระดับหนึ่งแล้ว ยังเป็นตัวแปรที่ลดภาระของกลไกการตลาด ซึ่งบุคคลโดยทั่วไปไม่สามารถจะควบคุมได้ รวมทั้งได้มีส่วนในการป้องกันการบริโภคเลียนแบบ (Demonstration Effects) จะไม่ทำให้เกิดการสูญเสียมูลค่า จะทำให้ไม่เกิดการบริโภคเกิน (Over Consumption) ซึ่งก่อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจดีสังคมไม่มีปัญหา เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.6.4 นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่

2.6.4.1 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “คนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ว่าตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนด เกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภค บริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

2.6.4.2 เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และ **การท่องเที่ยวระดับชุมชน** ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

2.6.4.3 เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึง รายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

2.6.5 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่มีความเชื่อมโยงกันในเชิงความคิดและหลักปฏิบัติ กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ ในแง่ที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือกรอบแนวคิดที่ชี้บอหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เป็นตัวอย่างภาคปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทั้งทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น ๆ ได้นอกเหนือจากเกษตรกรรม จากการค้นคว้าพระบรมราชาโชวาทองค์ต่างๆ พบว่าแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการพัฒนามาโดยลำดับ จนกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวปฏิบัติอยู่ 2 แบบ (ปรียานุช พิบูลยสรารุณ, 2548: 8-9)

2.6.5.1 เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ซึ่งหมายถึง ความพอมีพอกิน ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ โดยไม่โลภมากและไม่เบียดเบียนคนอื่น

2.6.5.2 เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยน ร่วมมือช่วยเหลือกัน เพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญอย่างยั่งยืน และสามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าสามารถดำเนินควบคู่ไปกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานในลักษณะที่เกื้อกูลกันอย่างสมดุล

อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ได้แก่การพึ่งตนเองได้ในระดับบุคคล จึงเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ในขณะที่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ความร่วมมือกันระดับชุมชน และขั้นที่ 3 ระดับสังคมและประเทศนั้น สามารถเปรียบเทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

กล่าวโดยสรุป คือ แนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่มีสาระสำคัญดังกล่าวข้างต้นนั้น น่าจะนำมาใช้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาโดยเริ่มจากตนเอง ผู้ระดับชุมชนหรือองค์กร จนถึงในระดับประเทศ โดยที่ทุกคนในสังคมมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเอง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่นด้วย เป็นประการสำคัญ ถึงแม้ว่าข้อคิดทั้งหมดจะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเกษตรกร แต่สำหรับคนอยู่นอกภาคการเกษตรนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็สามารถนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ เพราะ**เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตน** ไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรม อาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดี ไม่ใช้จ่ายอย่างไร้ประโยชน์ ไม่ยึดกับตัววัตถุเป็นที่ตั้ง ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เจริญเติบโต อย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้ชีวิตด้วยความเสี่ยงโดยขาดการพิจารณาถึงผลดีผลเสียที่เสียก่อน การตั้งอยู่บนหลักของ “รู้รักสามัคคี” การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมที่สร้างสรรค์กับส่วนรวม ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสของโลกาภิวัตน์ โดยไม่รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของตนเอง และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวในการร่วมรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2.7 แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (2538: 186) กล่าวไว้ว่า แนวความคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เน้นในมิติ การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ มีการใช้ศัพท์คำหนึ่งว่า “evolvability” คือความสามารถที่จะวิวัฒน์เป็นคำที่แสดงลักษณะของมนุษย์ในการที่จะพัฒนาตนเอง ซึ่งเพิ่มเติมจากแนวคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่องค์การสหประชาชาติประกาศไว้ ที่มีองค์ประกอบสองอย่างคือเศรษฐกิจกับนิเวศวิทยา (economy กับ ecology) การเพิ่มมิติที่สามขึ้นมาเพื่อที่จะประสาน เกื้อกูลกันและทำให้เกิดการบูรณาการ (integrate) กันเข้าเป็นองค์รวมที่สมดุล นอกจากนี้คำว่าพัฒนา ที่หมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ

(economic development) นั้น ท่านได้เน้นมิติของการพัฒนาคน (human development) โดยสรุป การแก้ปัญหาทุกด้าน ในขั้นสุดท้ายนั้นมิใช่ศูนย์กลางอยู่ที่การพัฒนาคน เมื่อพัฒนาคนดีแล้ว คนนั้นก็ จะรักษาธรรมชาติแวดล้อมได้ แสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ด้วยแรงจูงใจที่ถูกต้อง ใช้เทคโนโลยีในทาง สร้างสรรค์ พัฒนาเศรษฐกิจในทางที่ไม่ให้มีผลลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องพัฒนาคนให้มีฐาน ความคิดในการสัมพันธ์กับธรรมชาติ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537: 269-278) ได้กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จากรายงาน Thailand Country Report to the United Nations Conference on Environment and development (UNCED) ในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกที่ประเทศบราซิลเมื่อปี พ.ศ. 2535 ว่าคือการแสวงหาระบบเศรษฐกิจสังคม ที่มีศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุงและรวมทั้งรักษา คุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานได้ ซึ่งมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1) ค่าของสิ่งแวดล้อมจะให้ความสำคัญแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็นการประกันคุณภาพของคนในสังคม ขณะเดียวกันธรรมชาติก็สามารถ ดำรงอยู่ หลักการอยู่ที่ระบบเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงค่าของสิ่งแวดล้อมโดยการวิเคราะห์ประโยชน์ และการสูญเสีย การประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและผนวกค่านี้เข้าไปในการวางนโยบาย เศรษฐกิจและการพัฒนา การประเมินผลโครงการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและ ต้นทุนทางสังคมที่แท้จริง ในการผลิตและบริโภคต้องสอดคล้องกับหลักการที่ว่า ผู้สร้างมลภาวะเป็นผู้จ่าย

2) มิติแห่งอนาคต หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาเพื่ออนาคตเป็นการ วางนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มองอนาคต จุดหลักไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุหากแต่เป็นการพิทักษ์รักษา ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยาวนาน คือ การสร้างทุนธรรมชาติในอนาคต

3) ความยุติธรรม ใช้หลักการว่าด้วยความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคต (Intergeneration equity) ที่บ่งชี้ว่า ชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อชนรุ่นหลังในการที่ จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยไปกว่าในยุคปัจจุบัน ในเวลาเดียวกัน การวางนโยบายจะต้องมุ่งไปยังการแก้ไขปัญหาความยากจนและการสนองความ ต้องการของมวลชนผู้ยากไร้ นั่นคือ การพิทักษ์รักษาธรรมชาติควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาความ ยากจนของคนรุ่นปัจจุบัน และการส่งมอบมรดกแห่งความอุดมสมบูรณ์ไปยังคนรุ่นหลังในอนาคต

2.7.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) แห่งสหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทโลกที่นานา ประเทศได้ร่วมลงนามรับเป็นพันธกิจ ณ ประเทศบราซิล เมื่อมิถุนายน พ.ศ. 2535 ได้นิยามการพัฒนา ที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองของความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่รบกวนศักยภาพการ พัฒนาของคนรุ่นอนาคต องค์ประกอบหลักของความยั่งยืนแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการ

ผสมผสานการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมดุล โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน

ในแผนปฏิบัติ Agenda 21 ได้กล่าวถึงมิติสำคัญ 4 ประการ ประกอบในการวางนโยบายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

2.7.1.1 มิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Social and Economic Dimension)

1) ความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) ความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันของนานาชาติ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจโลกมีประสิทธิภาพและความเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยให้ทุกๆ ประเทศสามารถบรรลุถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2) การต่อสู้กับความยากจน (Combat Poverty) โดยให้ประชาชนที่ยากไร้มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนได้มากขึ้น โดยย้ำว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหนทางที่จะเอาชนะทั้งในเรื่องความยากจนและการทำลายสิ่งแวดล้อม

3) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการบริโภค (Changing Consumption Patterns) โดยเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตและลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity)

4) ประชาชนและความยั่งยืน (Population and Sustainability) การเพิ่มขึ้นของประชากรและผลผลิตเพื่อเลี้ยงดูประชากร และรูปแบบการบริโภคในลักษณะที่ไม่ยั่งยืน ได้เพิ่มความกดดันต่อการใช้ทรัพยากร ดังนั้น การศึกษาถึงความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) ของธรรมชาติที่มีต่อประชากร จึงควรเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน

5) การคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพมนุษย์ (Protection and Promoting human health) สุขภาพของมนุษย์ขึ้นอยู่กับว่ามีสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ รวมทั้งการมีน้ำสะอาด การกำจัดของเสียที่ถูกสุขลักษณะ และการรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์อย่างพอเพียง เราจึงต้องเอาใจใส่ทั้งสุขภาพของมนุษย์และสภาพแวดล้อมในเวลาเดียวกัน

6) การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างยั่งยืน (Sustainable Human Settlement) ภายในปี 2000 ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรโลกจะอยู่ในเขตเมือง การขยายตัวของสังคมเมืองจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา รัฐบาลจึงควรปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ในเขตเมืองให้ประชาชนได้รับความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัย และได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย รวมทั้งปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในชนบทให้ดีขึ้น เพื่อลดการเคลื่อนย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่

7) การตัดสินใจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Making Decision for Sustainable Development) เพื่อให้การพัฒนามีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ มีความเป็นธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงความเชื่อมโยง

ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา รัฐบาลจึงควรสร้างกลยุทธ์การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการประสานนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งมาตรการด้านการเงิน การคลังด้วย

2.7.1.2 การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร (Conservation and Management of Resources) ใน Agenda 21 กล่าวว่า ประชากร การบริโภค และเทคโนโลยี เป็นพลังผลักดันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม Agenda 21 เสนอนโยบายและแผนงานที่จะบรรลุที่ความสมดุลอย่างยั่งยืนระหว่างการบริโภค ประชากรและสมรรถนะของโลกในการค้าจุนสิ่งมีชีวิต รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีและเทคนิคต่างๆ ที่จะตอบสนองของความต้องการของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันก็มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างระมัดระวัง Agenda 21 เสนอแนวทางต่างๆ เพื่อต่อสู้กับความเสื่อมโทรมของดิน อากาศ และน้ำ และเสนอแนวทางเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้และความหลากหลายชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต

2.7.1.3 การส่งเสริมบทบาทและกลุ่มที่สำคัญ Agenda 21 เรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศต่างๆ ดำเนินกลยุทธ์การพัฒนาในลักษณะที่ยั่งยืน โดยการเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง แม้ว่ารัฐบาลจะมีความรับผิดชอบหลักในการชี้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง แต่จำเป็นต้องดำเนินการโดยร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรระหว่างประเทศ ภาคธุรกิจ รัฐบาลท้องถิ่น องค์กรเอกชน ตลอดจนกลุ่มประชาชนในระดับต่างๆ

2.7.1.4 วิธีการในการดำเนินการ (Means of Implementation)

1) การถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทุกประเทศจำเป็นต้องเข้าถึงและได้รับการฝึกอบรม ในเรื่องการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

2) วิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Science for Sustainable Development) ในปัจจุบันสิ่งแวดล้อมของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รัฐบาลจึงควรให้การสนับสนุนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จะช่วยให้มองเห็นภาพการทำงานของสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจนขึ้น และช่วยให้การคาดการณ์ในเรื่องความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะตอบสนองของความต้องการที่เพิ่มขึ้นของมนุษยชาติ ในขณะเดียวกันต้องประสานความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าเข้ากับความรู้ที่ดีที่สุดของท้องถิ่นและของพื้นเมืองจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และควรเพิ่มจำนวนนักวิทยาศาสตร์เพื่อทำงานด้านการวิจัยและข้อเสนอแนะในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

3) การศึกษา ฝึกอบรม และความตระหนักของสาธารณชน (Education Training and Public Awareness) ประชาชนเป็นจำนวนมาก ยังขาดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ จึงมีความจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้สึก (Sensitivity) และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

4) การสร้างสมรรถภาพเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Creating Capacity for Sustainable Development) การที่แต่ละประเทศจะพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ประชาชนมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เพื่อจะเข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อม รัฐบาลจึงควรหารือกับสาธารณชนอย่างกว้างขวาง เพื่อดูว่าจะช่วยปรับปรุงสมรรถนะของประชาชนอย่างไร เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามแผนดำเนินงานของประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5) การจัดองค์กรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Organizing for Sustainable Development) การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็งของ NGOs ชุมชน วิทยาศาสตร์และภาคธุรกิจ รวมทั้งชุมชนและกลุ่มต่างๆ ของท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานให้เป็นไปตาม Agenda 21

6) กฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) ควรมีการทบทวนและพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น โดยควรส่งเสริมให้เกิดการผสมผสานระหว่างนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างความจำเป็นเพื่อการพัฒนากับความจำเป็นการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ควรกำหนดและหาทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมและกฎหมายด้านเศรษฐกิจและสังคม

7) ข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจ (Information for Decision Making) ปัจจุบันมีข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ยังคงขาดการบริหารจัดการที่ดี เนื่องจากขาดเทคโนโลยีและผู้ชำนาญการ รวมทั้งขาดความตระหนักถึงคุณค่าและการมีอยู่ของข้อมูลดังกล่าว ประเทศต่างๆ จึงควรจัดสรรข้อมูลให้ประชาชนในระดับต่างๆ ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ในบางกรณี จำเป็นต้องมีความรู้ในแบบดั้งเดิมและพื้นเมืองของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ด้วย

2.7.2 หลักการสำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืน

กมล ภาสิน (2535: 11) ได้ให้หลักการสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

2.7.2.1 การพัฒนาต้องผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่เสียหายต่อระบบนิเวศในระยะยาว

2.7.2.2 เป้าหมายการพัฒนาต้องมุ่งเพื่อประชาชนเป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือรายได้ประชาชาติ

2.7.2.3 การให้ความเสมอภาคแก่สตรี ให้สตรีผู้ซึ่งเป็นผู้ดูแลความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิตในสังคมได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

2.7.2.4 การพัฒนาจะต้องนำไปสู่การตอบสนองด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมวลชนผู้ไร้ยากก่อน

2.7.2.5 การพัฒนาจะต้องกระจายอำนาจ กระบวนการตัดสินใจและการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด

2.7.2.6 การใช้หลักประชาธิปไตยในกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มในชุมชน เพื่อประชาชนทุกระดับชั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

2.7.2.7 การพัฒนาจะต้องเกิดจากระดับล่างไปสู่ระดับบน โดยสันติวิธีและไม่ใช้ความรุนแรง

2.7.3 วิธีการไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.7.3.1 เน้นจุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล รู้จักทำชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ดูแลร่างกายให้เข้มแข็ง มีจิตใจที่ดีงาม ปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตยทั้งภายในครอบครัวและภายในองค์กร

2.7.3.2 สร้างเสริมให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชาติ รู้จักให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน เคารพในศักดิ์ศรีภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.7.3.3 สนับสนุนองค์กรชุมชน โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อสร้างความมั่นใจและความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.7.3.4 ชุมชนต้องพยายามพึ่งตนเองในทุกด้าน ทั้งด้านการเงิน ทักษะ ความรู้ และข่าวสาร เพื่อเสริมศักยภาพในการตัดสินใจให้รู้เท่าทันต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2.7.3.5 ระบบการพัฒนาที่ประสานกลมกลืนกับธรรมชาติไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.7.3.6 ต้องสร้างเครือข่ายที่ดี เชื่อมโยงในทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ และในระหว่างวิทยาการทุกสาขา ซึ่งจะกลายเป็นกระแสใหญ่ที่มีพลังมาก

2.7.3.7 ยืนหยัดในหลักความยุติธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ความงามและความรัก ให้ความสำคัญต่อชีวิตทุกชีวิต มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ และยอมรับในความแตกต่างกันหลากหลายของปัจเจกบุคคล

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 พชระ พิพัฒน์ธะพะงศ์ (2547) ได้ทำการศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเป็นการศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการด้านที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโคกโก่งนี้ได้เปิดโฮมสเตย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางและปฏิบัติ สภาพทั่วไปของหมู่บ้านมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย ส่วนในเรื่องการจัดการ

ท่องเที่ยวในชุมชนพบว่า มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือและพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.8.2 นราธิป ผลบุญรักษ์ (2547) ได้ทำการศึกษาโสมสเตย์ที่ตำบลปลายโพรงในเรื่องของรูปแบบในการปรับที่อยู่อาศัยเดิมสู่การรองรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าอาคารเดิมที่มีการปรับเป็นโสมสเตย์ส่วนใหญ่ยังคงเอกลักษณ์และรูปแบบอาคารไว้ อย่างเดิม คิดเป็นร้อยละ 73.68 แต่ในบางส่วนได้มีการปรับปรุงบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น ส่วนที่เป็นห้องครัว ห้องน้ำ สำหรับข้อเสนอแนะของการศึกษา ควรมีการให้ความรู้และความเข้าใจในการปรับที่อยู่อาศัยเดิมที่เป็นอาคารทรงไทยอย่างถูกต้อง และในการปรับที่อยู่อาศัยเดิมให้เป็นโสมสเตย์นั้น ควรต้องมีหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานพัฒนาชุมชนของจังหวัดหรือหน่วยงานจากสถาบันการศึกษาเข้าไปดูแลและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ส่วนด้านสังคมและวิถีชีวิตดั้งเดิมยังไม่พร้อมรับวิถีชีวิตแบบใหม่และควรได้รับการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

2.8.3 อาคม อาจแสง (2546) เป็นการศึกษาในการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบโสมสเตย์ในพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวัตถุประสงค์เพื่อจะสำรวจศักยภาพของโสมสเตย์ในเกาะเกร็ด และคาดการณ์ถึงปัญหาที่จะเกิดตามมาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่อยู่อาศัยแบบโสมสเตย์ มีการเก็บข้อมูลจากชุมชนจำนวน 7 หมู่บ้าน 838 ครัวเรือน โดยผลของการศึกษาพบว่า ลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ดมีศักยภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาสู่การเป็นที่พักอาศัยแบบโสมสเตย์ โดยพบว่ามีครัวเรือนที่มีคุณสมบัติเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 23.3 ในการให้การยอมรับของคนในพื้นที่และผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นโสมสเตย์มีสูงถึง 97% ส่วนสภาพปัญหาที่อาจเกิดขึ้นนั้น ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด การสำรองที่พัก การประสานงานกับภาครัฐและเอกชนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และปัญหาการแย่งลูกค้าของกลุ่มโสมสเตย์ด้วยกัน

2.8.4 สมศรี จินะวงษ์ (2544) เป็นการศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและปัจจุบัน ต่อมาคือการวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่ใช้การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง และสุดท้าย เพื่อวิเคราะห์การกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนบ้านสุขใจ จังหวัดกาฬสินธุ์ และชุมชนพอเพียง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและในปัจจุบันมีทั้งสิ่งที่เป็นจุดรวมและจุดต่าง

สำหรับจุดรวมคือการเน้นในเรื่องพออยู่ พอกิน การพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จุดต่างคือ ในสภาพปัจจุบันการผลิตเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการในครัวเรือนและเพื่อการค้า ในประเด็นต่อมาคือ กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ มีการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่ม จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ส่วนแหล่งที่มาของรายได้ของชุมชนทั้งรายได้หลักและรายได้เสริมพบว่าหลังจากที่ชุมชนใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้การกระจายรายได้ของคนในชุมชนดีขึ้น

2.8.5 เสน่ห์ จามริก (2541) เป็นการศึกษาวิจัยในหัวข้อ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยประเด็นในการนำเสนอเน้น ตั้งมั่นอยู่บนฐานของความเป็นจริง โดยมีเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชนบท เป็นเป้าหมายปลายทางของเศรษฐกิจพอเพียง ในฐานะเป็นหลักการนำและกระบวนการทางสังคม เป็นเป้าหมายของการกลับมาสู่ฐานเศรษฐกิจที่แท้จริง เพื่อบูรณะเสริมสร้างชีวิตสังคม และการดำรงคงอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและสันติสุข กับทั้งมีนัย เพื่อสร้างความสมดุลของชีวิต เศรษฐกิจทั้งในระดับชาติและระดับโลก ทั้งนี้โดยตั้งหลักเริ่มจากฐานเกษตรพออยู่พอกินและเกษตรกรรมยั่งยืน และบนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นนี้เอง ที่เศรษฐกิจชาติจะฟื้นตัวขึ้นมาอย่างมั่นคง ทั้งในด้านฐานต้นทุนทางสังคม กำลั้งทุนและตลาดภายในประเทศ รวมทั้งเทคโนโลยีที่จะค่อยๆ ริเริ่มพัฒนาขึ้นจากรากฐาน ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

หมู่บ้านบุไทรเป็นชุมชนหนึ่งตั้งอยู่ในตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกิดขึ้นจากการอพยพของประชากรในหลากหลายพื้นที่ ทั้งในจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดใกล้เคียงเมื่อช่วง 50 ปีก่อน เพื่อเข้ามาหาพื้นที่ทำกิน เพาะปลูกพืชไร่ต่าง ๆ บริเวณพื้นที่บางส่วนของอุทยานแห่งชาติทับลานในปัจจุบัน

3.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มีพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ประมาณ 20,493.964 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเขตการปกครอง 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอ (กรมการปกครอง, 2549)

3.1.1 ประวัติความเป็นมา

เมืองนครราชสีมาปัจจุบันสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในระหว่าง พ.ศ. 2200 – 2225 ช่างชาวฝรั่งเศสเป็นผู้มาอำนวยความสะดวกสร้าง เป็นเมืองมีกำแพง มีคูเมือง มีป้อมปราการ วัดตามหลักฐานที่ยังปรากฏอยู่คือ คูเมืองเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 1,000 เมตร ยาว 1,7000 เมตร ยังมีประตูป้อมพลซึ่งเป็นประตูเมืองด้านตะวันตก (กิตติพร วีรสฤทธิกุล, 2543: 128-129)

คำว่า “นครราชสีมา” นั้น สันนิษฐานว่าน่าจะรวมคำจากชื่อเมืองเก่าสองเมือง คือ เมืองเสมา ซึ่งอยู่ด้านใต้ฝั่งลำตะคอง จากหลักฐานทางโบราณวัตถุ เชื่อได้ว่าเป็นเมืองฝ่ายที่ถือศาสนาพราหมณ์เมืองหนึ่ง แต่เป็นเมืองที่ร้างอยู่ กับอีกเมืองหนึ่งคือ เมืองโคราชบุรี ซึ่งอยู่ทางด้านเหนือของฝั่งลำตะคอง จากหลักฐานทางโบราณวัตถุเชื่อได้ว่า เป็นเมืองที่ถือศาสนาพุทธ ทั้งสองเมืองปัจจุบันเป็นเมืองร้างอยู่ในเขตท้องที่อำเภอสูงเนิน แต่คำว่า “โคราช” นั้น ชาวบ้านมักออกเสียงว่า “โคราช” จึงตัดคำว่า “ราช” กับ “เสมา” มารวมกันเป็น “ราชเสมา” แล้วก็มาเป็น “ราชสีมา”

นครราชสีมา เดิมเป็นหัวเมืองชั้นโท ภายหลังยกขึ้นเป็นหัวเมืองชั้นเอกในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นหัวเมืองสำคัญในการปกครองพระราชอาณาจักรทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยเป็นเมืองใหญ่อยู่ต้นทางที่จะไปมาระหว่างหัวเมืองในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับกลุ่มแม่น้ำโขง

นครราชสีมาเป็นเมืองใหญ่ระดับ “นคร” มีผู้คนพลเมืองมากจึงมีผู้คิดตั้งตนเป็นใหญ่หลายครั้งหลายครา เช่น เมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคต พระเพทราชาได้ครองราชย์สมบัติ พระยายมราช (สังข์) ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้ไปครองเมืองนครราชสีมา ได้ตั้งแข็งเมืองไม่ยอมรับพระเพทราชา ท้าพกรุงศรีอยุธยาต้องยกไปปราบถึง 2 ปีเศษ จึงสงบราบคาบ (พ.ศ.

2227) ครั้งต่อมา พ.ศ. 2235 มีกบฏบุญกว้าง ซึ่งเป็นหมอมีวิชาอาคมแกร่งกล้า มีคนกลัวเกรงยอมเข้าเป็นสมัครพรรคพวกจำนวนมาก ทางกรุงศรีอยุธยาต้องใช้กำลังมากมายเข้าปราบจึงสงบราบคาบ

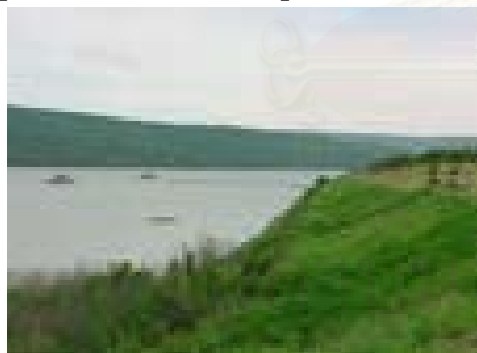
เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 กรมหมื่นเทพพิพิธ โอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าบรมโกศ ได้ตั้งเป็นก๊กอิสระอยู่ที่เมืองนครราชสีมา แล้วย้ายไปตั้งอยู่ที่พิมาย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ยกไปปราบได้เมื่อ พ.ศ. 2311

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 3 คือ เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์เป็นกบฏยกกองทัพเข้ามาถึงเมืองสระบุรี ต่อมาจึงได้เกิดวีรสตรีแห่งเมืองโคราชขึ้นคือ ท้าวสุรนารี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลนั้น นครราชสีมาได้อยู่ในฐานะของมณฑล มาจนถึงปี พ.ศ. 2476 นครราชสีมาจึงได้มีการปรับฐานะเป็นจังหวัดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

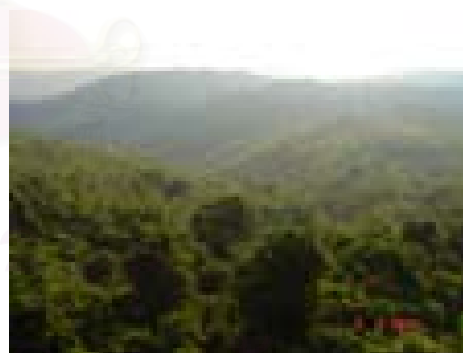
3.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ทางด้านทิศตะวันตกตลอดแนวชายแดนเป็นทิวเขาตองพญาเย็น ซึ่งแผ่กว้างตั้งแต่อำเภอสีคิ้วลงมาเป็น 2 แยก แยกหนึ่งมาทางด้านซ้ายของเขื่อนลำตะคองในเขตอำเภอปากช่อง ลงมาจนถึงจังหวัดนครนายก อีกแยกหนึ่งข้ามเขื่อนลำตะคองเฉียงไปจนถึงเขื่อนลำพระเพลิง ส่วนทางทิศใต้มีทิวเขาชันกำแพงเริ่มแนวตั้งแต่เส้นทางหลวงสาย 2090 (เส้นทางเข้าเขาใหญ่) เรื่อยไปทางตะวันออกตลอดแนว

รูปที่ 3.1 แสดงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครราชสีมา

รูปที่ ก เขื่อนลำตะคอง

รูปที่ ข พื้นที่ตองพญาเย็น

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

ทิวเขาทั้งสองเป็นต้นกำเนิดของลำห้วย ลำธาร หลายนสายด้วยกัน ซึ่งเป็นแขนงสาขาของแม่น้ำมูลทั้งสิ้น และเนื่องจากทิวเขาทั้งสองเป็นขอบของภาคซึ่งยกระดับแผ่นดินให้สูงขึ้นจากภาคกลางและภาคตะวันออก จึงทำให้ลำน้ำที่เกิดจากทิวเขาด้านตะวันตกไหลไปทางตะวันออกและลำน้ำที่เกิด

จากทิวเขาด้านทิศใต้จะไหลขึ้นไปทางเหนือ เมื่อบรรจบกันในแม่น้ำมูลก็จะไหลเฉียงไปทาง ตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่ เพื่อไหลลงสู่ก้นแอ่งโคราชต่อไป (กิตติพร วีรสุทธิกุล, 2543: 131-133)

ลักษณะของพื้นที่จะแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

- 1) ที่ราบเชิงเขาและระหว่างเขา ซึ่งเป็นที่ราบลาดเทบางจุด มีระดับความลาดชันกว่า 30 องศา ในส่วนที่อยู่ระหว่างภูเขาจะมีลักษณะเป็นก้นกระทะ
- 2) ที่ราบลูกเนิน เป็นลักษณะชันๆ ลงๆ สูงๆ ต่ำๆ ส่วนใหญ่อยู่บริเวณด้านซ้ายของ ทางรถไฟก่อนถึงอำเภอเมือง
- 3) ที่ราบลุ่ม จะราบเรียบมองได้ไกลสุดสายตา หรือมองราบเรียบไปจนจดทิวเขา ส่วนใหญ่จะอยู่แถบบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม

3.1.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

อาชีพส่วนใหญ่ของพื้นที่จะเป็นด้านเกษตรกรรม เช่นการปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่ และปศุสัตว์ ซึ่งสามารถจำแนกอาชีพได้ดังนี้

3.1.3.1 **ทำนา** จัดได้ว่ามากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ คือมีผลผลิตระดับ 6 แสนตันขึ้นไป เหตุผลสำคัญก็คือ กว่าครึ่งของพื้นที่จังหวัดสามารถทำนาได้

3.1.3.2 **ทำไร่** ตามพื้นที่ลาดเทและพื้นที่ลูกเนินสามารถปลูกพืชไร่ได้ และพืชไร่ที่ปลูกก็ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด ลำดับตามปริมาณ ดังนี้

1) มันสำปะหลัง ปลูกกันมากเกือบทุกอำเภอ เพราะมีโรงงานมันสำปะหลังอัดเม็ด มันเส้น แป้งมันและวุ้นเส้น นับร้อยโรง สามารถผลิตได้เกือบ 5 ล้านตันต่อปี

2) ข้าวโพด ทั้งใช้เลี้ยงสัตว์และบริโภค ปลูกมีผลผลิตปีละประมาณ 4 แสนตัน

3) ปอแก้ว ฝ้าย ต้นหม่อน สำหรับเลี้ยงไหม

4) อ้อย ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ข้าวฟ่าง

3.1.3.3 **ทำสวน** มีสวนผัก สวนผลไม้ แถวอำเภอปากช่อง นอกจากนั้นยังมีสวนยางพาราที่ได้รับการส่งเสริมให้ปลูก

3.1.3.4 **เลี้ยงสัตว์** อาทิเช่น วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เป็นต้น

3.1.3.5 **ประมงน้ำจืด** คือจับปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น เขื่อนลำตะคองและแม่น้ำมูล

3.1.3.6 **อุตสาหกรรม** หัตถกรรมในครัวเรือน ผลผลิตที่สำคัญก็คือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ซึ่งทำกันโดยทั่วไป ที่เด่นมาคือที่อำเภอปักธงชัย ทำเครื่องปั้นดินเผาจำพวกโอ่ง ไห ครก วัสดุตกแต่งบ้านและสวน ของที่ระลึกทำกันมากที่บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย เครื่องจักรสาน เช่น กระบุง ตะกร้า ไซ ลอบ กระดัง กระจาด ฯลฯ ทำกันมาในอำเภอโนนสูง

3.1.3.7 **อาชีพสากลทั่วไป** เช่น ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ เป็นต้น

3.2 ประวัติและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านบุไทร

การตั้งถิ่นฐานของชาวบุไทร เริ่มจากชุมชนต่างๆ ที่ตั้งอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ตำบลไทยสามัคคี ซึ่งภายหลังจากการเข้ามาช่วยเหลือของทางราชการในเรื่องที่ทำกินและการปกครองในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบชุมชนที่เด่นชัดขึ้นอย่างเช่นปัจจุบัน

รูปที่ 3.2 แผนที่ตั้งของตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว

ที่มา: <http://wangnamkheo.com>

พื้นที่ในตำบลไทยสามัคคีมีเนื้อที่ประมาณ 315 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 196,875 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปจะเป็นภูเขาและเนินสูงเหมือนลอนลูกฟูกสลับทั่วพื้นที่ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 400 - 700 เมตร บ้านบุไทรตั้งอยู่ในพื้นที่ของตำบลไทยสามัคคี ซึ่งห่างจากที่ว่าการอำเภอวังน้ำเขียวประมาณ 14 กิโลเมตร มีสมาชิกทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านไทยสามัคคี หมู่ 2 บ้านสุขสมบูรณ์ หมู่ 3 บ้านปฏิรูป หมู่ 4 บ้านบุไทร หมู่ 5 บ้านบุไผ่ หมู่ 6 บ้านห้วยใหญ่ใต้ หมู่ 7 บ้านไผ่งาม หมู่ 8 บ้านพุทธชาติ หมู่ 9 บ้านคลองไทร หมู่ 10 บ้านคลองยาโม ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ปลูกผลไม้ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง องุ่น มะม่วง ทูเรียน กระท้อน ลิ้นจี่ ลำไย เป็นต้น

3.2.1 การตั้งถิ่นฐานของชาวตำบลไทยสามัคคี

เริ่มขึ้นเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาบุกเบิกป่าและตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้เป็นกลุ่มชาวนุ้ยฮก หรือ “เนี่ยะกุล” หรือ “ชาวบน” (บางคนเรียกว่า “ชะบน” หรือ “ชาวดง”) เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ชอบตั้งบ้านเรือนอยู่ในป่าลึก และอยู่กันเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ 4-5 ครอบครัว ยังชีพอยู่ด้วยการทำไร่เลื่อนลอย ประมาณครอบครัวละ 4-5 ไร่ โดยการหยอดข้าวโพดและพืชอย่างอื่นผสมผสานอยู่ในบริเวณเดียวกัน พร้อมทั้งเป็นพรานล่าสัตว์และหาเก็บของป่าไปด้วย เพื่อเอาไปแลกเปลี่ยนของที่ตนไม่สามารถผลิตได้ (ปรีชา อุตระกุลและกนก ไตรสุรัตน์, 2529)

พวกนุ้ยฮกรอพยพขึ้นมาจากบ้านมาบกราด บ้านแซะ แถบบริเวณอำเภอครบุรี มาตั้งครอบครัวอยู่ในบริเวณปัจจุบัน เป็นทั้งของบ้านสุขสมบูรณ์ ตำบลไทยสามัคคี อีกกลุ่มอพยพมาจากบ้านตะขบ ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย มาตั้งครอบครัวอยู่ในบริเวณที่ปัจจุบันเป็นบ้านนุตะโก ตำบลวังน้ำเขียว จากนั้นเริ่มมีคนอื่นๆ อพยพตามเข้ามาตั้งหลักแหล่งในบริเวณนั้นมากขึ้น คนที่อพยพมาช่วงแรกๆ มักมีอาชีพเป็นพรานมาก่อน เมื่อพบสถานที่ที่มีทำเลดีก็ลงไปหาครอบครัวอพยพเข้ามาอยู่ ประกอบอาชีพพรานป่าหรือทำไร่ในพื้นที่เล็กๆ ไปด้วย เนื่องจากสภาพป่าบริเวณนี้เป็นป่าที่บิ่เต็มไปด้วยไม้ใหญ่ คนที่มาอยู่ในยุคแรกๆ เล่าถึงความหนาแน่นของต้นไม้ว่า “แต่ก่อนถ้าอยู่ห่างกันแค่ประมาณ 20 วา ก็มองไม่เห็นกันแล้ว เพราะมีแต่ป่า มีแต่ต้นไม้ใหญ่เต็มไปหมด” คนที่เข้ามาในยุคแรกๆ จะจับจองป่าเป็นอาณาบริเวณของตน คนที่อพยพเข้ามาทีหลังจะจับจองที่ยังไม่มีการจับจอง ดังนั้นสภาพของการตั้งหลักแหล่งจึงมีลักษณะกระจายกระจายเป็นหย่อมๆ อันเป็นจุดเริ่มแรกของการตั้งชุมชนหมู่บ้านในละแวกนี้ในระยะต่อมา

รูปที่ 3.3 สภาพพื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติทับลาน

รูปที่ ก พื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

รูปที่ ข แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก

การตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานในบริเวณนี้เริ่มขึ้นหลังปี 2490 เป็นต้นมา โดยของกลุ่มพรานปลอดทองพรมาราช พรานป่าจากปักธงชัยเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านศาลเจ้าพ่อ พร้อมกับกลุ่มคนจากอำเภอภินทรบุรี และในเวลาใกล้เคียงกันก็มีกลุ่มคนจากจังหวัดกาฬสินธุ์ จากอำเภอโชคชัย จากจังหวัดลพบุรี กลุ่มละ 1-2 ครอบครัว อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านหินดาดหรือบ้านบุตะโก กลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาทางป่าทำไร่ข้าวโพด ข้าวไร่ เผาถ่านและล่าสัตว์

ประมาณปี 2495 กลุ่มของพรานไล่ พิณทอง พรานป่าจากอำเภอปักธงชัยเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณบ้านน้ำซับ อีก 4 ปีต่อมาก็มีคนจากที่อื่น เช่น จากอำเภอประจันตคาม อำเภอครบุรี และอำเภอปักธงชัยอพยพเข้ามาทางป่า ปลูกข้าวโพด ทำข้าวไร่ ปลูกฝ้ายในบริเวณเดียวกัน ประมาณปี 2500 กลุ่มคนจากบ้านปะใหญ่ก็เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านพุทธชาติในปัจจุบัน อีก 2 ปีต่อมา กลุ่มชาวนาจากอำเภอโนนไทย หนีภัยแล้งเข้ามาจับจองที่ดิน หักล้างถางพงเพื่อทำไร่ข้าวโพดบริเวณบ้านศิลางามในปัจจุบัน ในขณะที่กลุ่มคนจากปะใหญ่ ปักธงชัย และจังหวัดสุรินทร์ ขึ้นมารับจ้างนายทุนตัดไม้และจับจองที่ดินทำกิน ปลูกข้าวไร่ พริก และข้าวโพดที่บริเวณบ้านบุไทรในปัจจุบัน รวมถึงบ้านพุทธชาติก็ยังมีกลุ่มคนจากจังหวัดอุบลราชธานีอพยพเข้ามาอีก

ในยุคบุกเบิกทรัพยากรยังคงมีอยู่มากมาย ในป่ามีต้นไม้และมีสัตว์ที่เป็นอาหารและสมุนไพร ในน้ำมีปลาชุกชุม สิ่งของคนกลุ่มแรกๆ ต้องต่อสู้ คือ ไข้ป่าและสัตว์ที่ดุร้าย เช่น เสือและหมี เป็นต้น คนที่อพยพเข้ามาในช่วงแรกๆ เข้ามาหาที่ทำไร่ในช่วงว่างจากฤดูทำนา แต่เมื่อถึงช่วงฤดูทำนา คนกลุ่มนี้จะกลับไปยังถิ่นบ้านเดิมเพื่อกลับไปทำนา จนถึงปัจจุบันนี้ยังมีหลายครอบครัวที่มีที่ดินทั้งที่อำเภอวังน้ำเขียวและที่บ้านเดิม เมื่อถึงฤดูทำนาพวกเขาจะลงไปบ้านเดิมเพื่อทำนา “เอาข้าวขึ้นมากิน”

เมื่อเริ่มมีการสร้างถนนทางหลวงสาย 304 เมื่อประมาณปี 2508 ซึ่งเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการขนอาวุธและเสบียงอาหารจากท่าเรือสัตหีบไปยังจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นจังหวัดที่ติดชายแดนประเทศลาว เพื่อใช้ทำสงครามในอินโดจีน ถนนสายนี้ผาดผ่านตำบลไทยสามัคคี และยังเป็นถนนสายหลักที่สำคัญที่มีคนอพยพเข้ามามากมาย ป่าถูกบุกเบิกมากขึ้น หน่วยงานราชการก็เข้ามาง่ายขึ้น สัตว์ร้ายและโรคต่างๆ เช่น มาเลเรีย ซึ่งเคยคุกคามชาวบ้านในยุคก่อนก็ค่อยๆ หายไป ขณะเดียวกันรัฐบาลก็เปิดโอกาสให้มีการสัมปทานไม้ในเขตนี้ คนงานรับจ้างทำไม้ก็ตามเข้ามาทำบริษัททำไม้ ไม้ใหญ่ถูกตัดโค่นลง ชาวบ้านก็ตัดไม้เล็กๆ และซุดต่อไม้ใหญ่ที่เหลือเพื่อเผาถ่านขาย

เมื่อมีการคมนาคมติดต่อกับภายนอกได้สะดวก ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2509 ได้มีคนอพยพเข้ามาในอำเภอวังน้ำเขียวมากขึ้น และได้มีการจับจองที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย โดยจะอยู่กันเป็นกลุ่มเครือญาติ หรือกระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ เมื่อคนเข้ามาอยู่มากๆ ทางราชการจึงเข้ามาจัดการเรื่องสาธารณูปโภค การปกครอง เรื่องสุขภาพ เรื่องการศึกษา ฯลฯ ทำให้บุตรหลานของคนในพื้นที่ได้รับการศึกษามากขึ้น จะเห็นได้ว่าการสร้างถนน โรงเรียน จึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

ดังกล่าว เพราะประชาชนเริ่มมีความสะดวกสบายมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้บริษัททำไม้ต่างๆ ได้เข้ามาตัดไม้ได้ง่ายขึ้น ในช่วงแรกๆ ที่เข้ามาจะตัดไม้ที่มีขนาด 3 คนโอบ เมื่อตัดต้นไม้ใหญ่ล้มลง ก็จะทำให้ต้นไม้เล็กๆ ล้มตามไปด้วยเป็นบริเวณกว้าง ประชาชนก็รีบไปปักป้ายจับจองเป็นเจ้าของ เผาป่าบริเวณนั้นเป็นที่ทำกินของตนเอง ส่วนหนึ่งเมื่อเดินป่าไปเจอต้นไม้ใหญ่ จะไปบอกคนงานของโรงเลื่อยให้ไปตัดไม้เพื่อตนเองจะได้จับจองที่ดินนั้นต่อไป ซึ่งการตัดไม้ขนาดใหญ่ของโรงเลื่อยทำให้ชาวบ้านเกิดความพอใจ เพราะเป็นการช่วยถางป่าด้วยเพื่อให้ได้มีที่ดินของตนเองว่างเร็วขึ้น และผู้คนก็จะมาอาศัยอยู่ที่ชนไม้ของนายทุนออกไปติดต่อกับอำเภอปักธงชัย ไปหาหมอ หรือไปเยี่ยมญาติพี่น้อง ทำให้เกิดความร่วมมือกันในการทำลายป่าที่อุดมสมบูรณ์ให้กลายเป็นที่ว่างเปล่าได้อย่างรวดเร็ว ชาวบ้านเล่าว่าบริษัททำไม้เหล่านี้สามารถทำให้ป่าดงดิบกลายเป็นที่ว่างได้ เพราะภายในระยะเวลา 1 วัน เขาสามารถโค่นต้นไม้ใหญ่ได้อย่างน้อยวันละ 200 ต้น และเมื่อป่าหมดชาวบ้านก็ตามรถซุงเพื่อมาทำกิน บริษัทที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ในบริเวณนี้คือ บริษัทราชสีมาค้าไม้ จากจังหวัดนครราชสีมา บริษัทพานทอง จากจังหวัดชลบุรี บริษัทอ่างทอง จากจังหวัดอ่างทอง และบริษัทโรงเลื่อยปอแดงของเสีย พ. บ้านปะใหญ่ อำเภอปักธงชัย

ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2520-2521 เขตพื้นที่ตำบลไทยสามัคคีเป็นเขตพื้นที่ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท) ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าช่วงนั้นมีนักศึกษาที่หลบหนีความรุนแรงจากในเมืองเข้าป่าร่วมกับ พ.ค.ท. มาพูดคุยกับชาวบ้านอยู่เสมอ ทางการจึงพยายามรวบรวมชาวบ้านที่ปลูกบ้านอยู่ห่างๆ กัน ให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน เพื่อทางการจะได้ตรวจสอบได้ ในการนี้รัฐบาลได้ให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้เตือนชาวบ้านที่อยู่ในป่าลึก เช่น เขตคุ่มเขาแคบ คลองสามง่าม และคลองกะดำ ให้ลงมาอยู่รวมกันในเขตบ้านบุไทร สุขสมบูรณ์ คลองยาโม และไทยสามัคคี โดยสัญญาว่าจะจัดสรรที่ดินทำกินให้ แต่จนปัจจุบันชาวบ้านเหล่านี้หลายครอบครัวยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้ตามที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้สัญญาไว้ ประมาณ พ.ศ. 2521 กรมป่าไม้ยกพื้นที่บริเวณนี้ให้กับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ให้จัดสรรที่ดินให้กับเกษตรกรผู้ยากไร้ และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ก็ประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินในป่าเดียวกัน และดำเนินการสำรวจแบ่งเขตที่ดินให้กับเกษตรกร จนถึงปี พ.ศ. 2528 ส.ป.ก. จึงดำเนินการแจกเอกสารสิทธิให้กับเกษตรกรได้

ในช่วงนี้มีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากรและประชากรอย่างมาก 2 เหตุการณ์ คือ ช่วงที่ชาวบ้านได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. และช่วงที่ราคาที่ดินในพื้นที่ชั้บราคาสูงขึ้นในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ ทำให้มีการซื้อขายที่ดินกันมาก เกษตรกรหลายรายขายที่ดินทำกินของตนเองมีเหลือไว้เฉพาะที่ปลูกบ้านเท่านั้น โดยเหตุการณ์ที่หนึ่งนั้นเป็นช่วงที่มีการแจกเอกสารสิทธิที่ทำกิน ส.ป.ก. 4-01 ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก) เข้ามาสำรวจรางวัลและแจกเอกสารสิทธิให้กับชาวตำบลไทยสามัคคี 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านปฏิรูป บ้านพุทธชาติ บ้านไผ่งาม บ้านไทยสามัคคี บ้านคลองไทร บ้านคลองยาโม และบ้านบุไทร การที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรมเข้ามาจัดสรรที่ทำกินและแจกเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้านก่อให้เกิดผลกระทบ 2 ประการ คือ มีส่วนช่วยในการชะลอการซื้อขายที่ดินได้ในระดับหนึ่ง เพราะว่า ส.ป.ก. 4-01 ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงมือผู้ถือครองได้ง่ายนัก ไม่เหมือนกับ ภ.บ.ท. 5 (ภาษีบำรุงท้องที่) อีกด้านหนึ่งก็เป็นการเร่งให้เกษตรกรที่เป็นหนี้อยู่ ระบายที่ดินก่อนที่จะไม่มีสิทธิ์ขายเพื่อนำเงินมาใช้หนี้เก่าแก่ แม้ว่าราคาที่ยขายได้จะไม่สูงเท่าที่ตนเองต้องการก็ตาม ต่อมาเหตุการณ์ที่สองเกิดขึ้นในช่วงยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ เป็นช่วงสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เกิดกระแสการปั่นราคาที่ดินขึ้น ทำให้คนนิยมลงทุนในที่ดินและแสวงหาซื้อที่ดินที่ทำเลดีเพื่อเก็งกำไร พื้นที่ในอำเภอวังน้ำเขียวเป็นพื้นที่ที่มีทำเลเหมาะสม เพราะมีสภาพเป็นลอนเนินเขา อากาศดี อยู่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ มากนักบริเวณนี้มีเสน่ห์ดึงดูดนักเก็งกำไรที่ดินให้เข้ามาซื้อที่ดินมากมาย แม้ว่าพื้นที่นั้นเป็นเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. 4-01 แล้วก็ตาม โดยการช่วยเหลือจากผู้ในระดับท้องถิ่นและข้าราชการในพื้นที่ทำตัวเป็นนายหน้าด้วยหลายราย

3.2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านบุไทร

บ้านบุไทรตั้งอยู่ที่ หมู่ 4 ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เดิมตั้งขึ้นอยู่กับตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จัดตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2519 มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายรถ ทองฉิมพลี ปัจจุบันมีนายศิริชัย สอนตะคุ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

บุคคลกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านบุไทรเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2503-2504 มีนายทัน สิงขร นายสร้อย เหมาะกลาง (เสียชีวิตแล้ว) นายสำราญ เปลี่ยนสำโรง นายตู้ ช่อเกษม นายแก้ว วิเศษวิสัย (เสียชีวิตแล้ว) กลุ่มที่ตามมาทีหลังก็มี นายเปล่ง พิศดูพรหมราช นายรถ ทองฉิมพลี นายสมบุญ มาจันทิก เป็นต้น แต่เดิมนั้นนายทัน สิงขร ซึ่งเป็นชาวศรีสะเกษ ประสบปัญหาภัยแล้ง จึงอพยพครอบครัวมาจับจ้างทำฟืนหลักกับเสียประพันธ์ที่บ้านบะใหญ่ อยู่ที่นี่ประมาณ 2-3 ปี นายสร้อย นายทัน นายตู้ นายสำราญ และนายแก้ว จึงชวนกันมาจับจองที่ดินบริเวณบ้านห้วยกระบอกหรือบ้านบุไทรในปัจจุบัน ประมาณปี 2503-2504 ส่วนคำว่าบุไทรนั้นเกิดขึ้นจากว่า บริเวณคลองหินหักเมื่อแรกๆ ที่เข้ามานั้นเคยมีไทรต้นใหญ่อายุหลายร้อยปีอยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ได้ตายไปแล้ว จากคำบอกเล่าของคนที่เข้ามาอยู่ในยุคแรกเมื่อก่อนจะลำบากมาก ออกไปตลาดแต่ละครั้งต้องเดินเท้าและเสี่ยงต่อภัยอันตรายจากสัตว์ป่าที่มีมากมายเวลาเดินทาง ต้องใช้เกราะเคาะไปเรื่อยๆ เพื่อไล่สัตว์ ยามเจ็บไข้ก็อาศัยหมอนพื้นบ้านใช้ยาสมุนไพร สำหรับลุงตนเอง ท่านก็เคยเสียลูกสาวถึง 3 คน เพราะไข้ป่า และมีชาวบ้านอีกจำนวนมากที่ต้องมาจบชีวิตเพราะไข้ป่าด้วยเช่นกัน ลุงสำราญเองท่านก็เป็นหมอยาพื้นบ้าน รู้ตัวยาสสมุนไพรในการรักษาโรคภัยต่างๆ และท่านเองก็เคยต่อสู้กับหมี จนตัวเองพิการมาจนถึงทุกวันนี้

3.3 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านบุไทร

บ้านบุไทรตั้งอยู่ที่ หมู่ 4 ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ทั้งหมดรวม 5,424.45 ไร่ ในส่วนการเดินทางเข้าสู่พื้นที่นั้น สามารถเดินทางได้ทางรถยนต์จาก 2 เส้นทางด้วยกัน โดยเส้นทางที่ 1 จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางองครักษ์-นครนายก-ปราจีนบุรี ระยะทางรวมประมาณ 200 กิโลเมตร ถึงสี่แยกกบิลบุรีใหม่ไปตามทางหลวงหมายเลข 304 และเส้นทางที่ 2 จากนครราชสีมาใช้เส้นทางปักธงชัย - วังน้ำเขียว ตามถนนสาย 304 ระยะทาง 80 กิโลเมตร

3.3.1 ประชากร

จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคีในปี พ.ศ. 2549 ระบุว่าจำนวนประชากรในหมู่บ้านบุไทรมีทั้งหมด 788 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 413 และหญิงจำนวน 375 คน

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านบุไทร

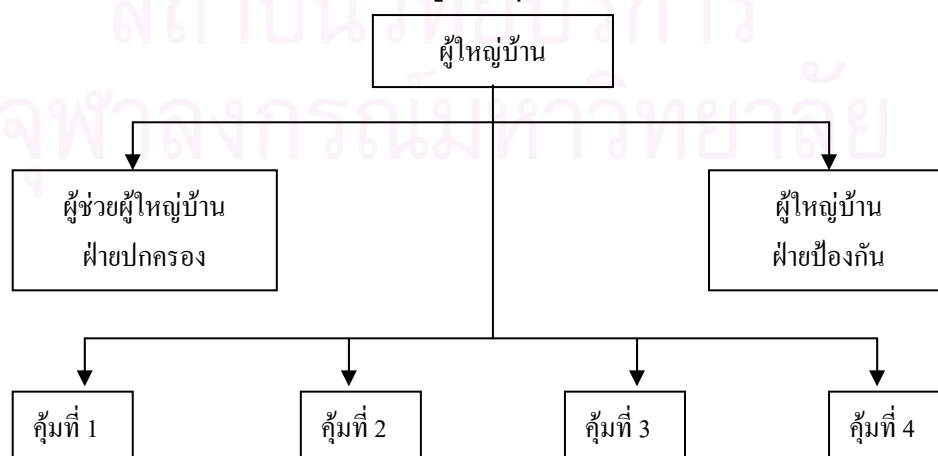
เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	413	52.4
หญิง	375	47.6
รวม	788	100

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคี ปี พ.ศ. 2549

3.3.2 การปกครอง

บ้านบุไทรปัจจุบันมีนายศิริชัย สอนตะคุ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน แบ่งเป็นฝ่ายปกครอง 2 คน และฝ่ายป้องกัน 1 คน โดยในหมู่บ้านจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 กลุ่ม ตามพื้นที่การตั้งที่อยู่อาศัย โดยดูจากโครงสร้างดังนี้

แผนภูมิที่ 3.1 โครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านบุไทร

ที่มา : จากการสำรวจ เดือนพฤศจิกายน 2549

โดยสมาชิกในแต่ละคุ้มจะมีการเลือกผู้นำคุ้มของตนเอง เพื่อเป็นผู้ประสานกับผู้ใหญ่บ้าน สำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

3.3.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

บ้านบุญไทรกำเนิดเกิดขึ้นจากกลุ่มคนหลากหลายพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันทั้งภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่เข้ามาครอบครองพื้นที่เมื่อ 50 ปีก่อน ทำให้ไม่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านบุญไทรเอง

3.3.3.1 ภาษา จะมีพูดกันหลายภาษา เช่น ภาษาเขมร ภาษาส่วย ภาษาอีสาน ฯลฯ แต่ภาษาที่พูดคุยกันในหมู่บ้านจะเป็น “ภาษาโคราช” ซึ่งคล้ายกับภาษากลาง แต่เป็นสำเนียงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

3.3.3.2 ศาสนาและความเชื่อ ผู้คนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธและบางส่วนจะนับถือผีปู่ย่า ซึ่งศาสนสถานภายในหมู่บ้านจะมีวัดคลองคงคาศิวาวาส หรือวัดบุญไทร ที่ชาวบ้านเรียกติดปากกัน เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของคนในชุมชน อีกด้านหนึ่งจะมีเจ้าพ่อหลวงราช สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในหมู่บ้านบุญไทรและชุมชนอื่นในตำบลไทยสามัคคีให้ความเคารพ (รายละเอียดรูปที่ 3.4) เพราะมีความเชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองผืนป่าทับลาน ซึ่งสถานที่ตั้งของศาลจะอยู่ตรงข้ามกับตลาดศาลเจ้าริมถนนสาย 304 โดยจะมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อหลวงราชขึ้นในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี

รูปที่ 3.4 ศาสนสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนบ้านบุญไทร

รูปที่ ก วัดคลองคงคาศิวาวาส (วัดบุญไทร)
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

รูปที่ ข ศาลเจ้าพ่อหลวงราช

3.3.3.3 ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทั่วไปชุมชนจะมีการจัดกิจกรรมที่กระทำกัน เหมือนกับพื้นที่อื่นทั่วไป เช่น งานปีใหม่ สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ จะมีเพียงงานบวงสรวงเจ้าพ่อหลวงราชเท่านั้นที่เป็นประเพณีของท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วยังมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งจะทำให้แก่

บุตรหลานของคนในบ้านบุไทรและนักท่องเที่ยวในงานพิธีสำคัญต่างๆ โดยมีผู้ใหญ่พัน ซึ่งถือเป็นบุคคลที่คนในหมู่บ้านบุไทรให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญดังกล่าว

3.3.3.4 สถาปัตยกรรม จากการสำรวจพบว่า บ้านเรือนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านบุไทรจะเป็นรูปแบบของบ้านที่พบเห็นตามชนบททั่วไป ส่วนใหญ่จะสร้างบ้านไถ่กัน โดยนิยมปลูกบ้านชั้นเดียวตามจำนวนสมาชิกของครอบครัว (รายละเอียด รูปที่ 3.5 ก) เพราะคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะเข้าไปทำงานในต่างถิ่นหรือเข้าไปเรียนหนังสือในเมือง ทำให้ผู้อยู่อาศัยจริงๆ มีเพียงไม่กี่คน ส่วนผู้ที่มีสมาชิกหลายคนก็จะปลูกบ้านเป็นสองชั้น (รายละเอียด รูปที่ 3.5 ข) โดยใช้พื้นที่ชั้นสองเป็นที่หลับนอน ส่วนใหญ่จะมีห้องนอนไม่เกิน 2 ห้อง และบ้านเกือบทุกหลังจะมีการกันพื้นที่โล่งเป็นห้องโถงสำหรับการใช้ประโยชน์อย่างอื่น โครงสร้างบ้านส่วนใหญ่จะมีทั้งครึ่งไม้ครึ่งปูน และก่อปูนทั้งหลัง ส่วนบ้านไม้ในแบบชนบทจะพบเห็นได้ไม่มากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นบ้านที่มีการปลูกสร้างมาเป็นเวลานานตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชน

รูปที่ 3.5 ลักษณะอาคารบ้านเรือนของชุมชนบ้านบุไทร

รูปที่ ก บ้านชั้นเดียว

รูปที่ ข บ้านสองชั้น

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

ถึงแม้ว่าหมู่บ้านบุไทรจะเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมก็ตาม แต่คนในหมู่บ้านทุกคนก็มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน ให้ความช่วยเหลือกันไม่เลือกเชื้อชาติ ภาษาดังนั้นลักษณะทางสังคมโดยทั่วไปของบ้านบุไทรจึงดูไม่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะมีการทำกิจกรรมใด ก็จะได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนเป็นอย่างดี

3.3.4 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

3.3.4.1 ถนน เป็นทางลาดยางขนาด 8 เมตร เชื่อมจากถนนสาย 304 เข้าถึงหมู่บ้านโดยตรง (รายละเอียด รูปที่ 3.6) ถือเป็นการเดินทางเส้นทางเดียวที่สามารถสู่หมู่บ้านบุไทรได้

รูปที่ 3.6 การคมนาคมภายในชุมชน

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

3.3.4.2 **น้ำประปา** หมู่บ้านบุไทรจะมีประปาชุมชนสำหรับแจกจ่ายน้ำแก่บ้านเรือนต่างๆ ในการอุปโภค บริโภค แต่ยังมีบ้านจำนวนหนึ่งซึ่งยังคงขุดบ่อบาดาลใช้เองอยู่ (รายละเอียดรูปที่ 3.7) หรือ บางทีในฤดูฝนชาวบ้านจะนำโอ่งหรือตุ้มเพื่อกักตุนน้ำฝนไว้สำหรับดื่มกินและใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตปกติของคนในชุมชนแต่ดั้งเดิม

รูปที่ 3.7 แหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค

รูปที่ ก ประปาชุมชน

รูปที่ ข การใช้น้ำบาดาล

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

3.3.4.3 **ไฟฟ้า** ในหมู่บ้านบุไทรมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

3.3.4.4 **การสื่อสาร** ส่วนใหญ่แทบทุกบ้านจะมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เป็นเพราะหมู่บ้านยังไม่มีบริการของโทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์สาธารณะ

3.3.4.4 **โรงเรียน** มีโรงเรียนไทยสามัคคี ซึ่งเป็นโรงเรียนเพียงแห่งเดียวโดยดำเนินการสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งอยู่ห่างจากบ้านบุไทรราว 3 กิโลเมตร

3.3.4.5 **สถานพยาบาล** ภายในหมู่บ้านบุไทรไม่มีสถานอนามัย ส่วนใหญ่จะนิยมไปใช้บริการที่สถานอนามัยไทยสามัคคี โดยอยู่ห่างจากชุมชนราว 3 กิโลเมตร หรือโรงพยาบาลวังน้ำเขียว ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนราว 10 กิโลเมตร

3.3.4.6 **ศาสนสถาน** มีวัดคลองคงคาศิวาวาส (วัดบุไทร) ซึ่งเป็นวัดเดียวที่ตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งเปรียบเหมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในพื้นที่ รวมถึงการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของชุมชน

3.3.4.7 **สถานีตำรวจ** เป็นสถานีประจำตำบลไทยสามัคคีเพียงแห่งเดียว ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนราว 3 กิโลเมตร

3.4 วิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำรงชีวิตทั่วไปของคนในบ้านบุไทร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ (รายละเอียด รูปที่ 3.8) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชน โดยจะออกไปเข้าสวนตั้งแต่ช่วงเวลา 05.00 น.- 16.00 น. ของทุกวัน ซึ่งแต่ก่อนนั้นชุมชนบ้านบุไทรและชุมชนใกล้เคียงจะนิยมปลูกมันสำปะหลังและข้าวโพดกันมากเพื่อป้อนให้แก่โรงงานอุตสาหกรรม ต่อมาภายหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจช่วงปี 2540 ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำทำให้เกิดภาวะขาดทุน เกษตรกรส่วนใหญ่ได้หันมาปลูกพืชเกษตรอินทรีย์และพืชที่บริโภคในครัวเรือนกันมากขึ้น รวมถึงมีการเริ่มทำเกษตรกรรมที่หลากหลายขึ้น เช่น สวนยางพารา ปลูกต้นกฤษณา ไม้ดอกและเห็ดหอม เป็นต้น

รูปที่ 3.8 รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนบ้านบุไทร

รูปที่ ก เกษตรผสมผสาน

รูปที่ ข เลี้ยงวัว

รูปที่ ค แปลงปลูกดอกไม้

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

การดำเนินชีวิตของชาวบุไทรจะมีวิถีชีวิตที่คุ้นเคยกับป่าไม้มาตั้งแต่เริ่มแรก โดยคนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณนี้ ส่วนมากจะเป็นพรานป่ามาก่อน ซึ่งวิชาความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ก็ได้สืบทอดสู่ลูกหลานในยุคปัจจุบันด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะด้านสมุนไพรที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายก่อนที่การสาธารณสุขจากทางราชการจะเข้ามาถึง อีกทั้งยังมีงานฝีมือด้านหัตถกรรมประเภทจักสานที่กลุ่มคนจากพื้นที่ต่างๆ นำความรู้มาเผยแพร่ ซึ่งปัจจุบันนี้ยังคงมีการรักษาภูมิปัญญาเหล่านั้นเอาไว้เป็นอย่างดี โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ๆ ได้ดังนี้

3.4.1 กลุ่มสมุนไพร

กลุ่มคนกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาให้พื้นที่เมื่อ 50 ปีก่อน จะเป็นกลุ่มนายพรานที่มีอาชีพหาของป่าในเขตอำเภอวังน้ำเขียวมาก่อน ซึ่งจะมีความเชี่ยวชาญด้านการใช้สมุนไพรเป็นพิเศษ ตั้งแต่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐาน เมื่อก่อนนั้นสภาพชุมชนยังถูกโอบล้อมด้วยป่าไม้ การคมนาคมยังไม่สามารถเข้าสู่พื้นที่ได้สะดวก ส่งผลให้การสาธารณสุขจากทางราชการได้ถูกปิดกั้นไปด้วย ในช่วงนั้นประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ต้องมีการพึ่งพาสมุนไพรในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ จนมาถึงปัจจุบันการใช้สมุนไพรยังคงมีอยู่อย่างแพร่หลาย ซึ่งจะสังเกตได้ว่าแทบทุกครัวเรือนจะมีการปลูกสมุนไพรทั้งส่วนที่มีสรรพคุณทางยารักษาโรค อาทิเช่น ต้นสัตยาบรรณ ว่านชักมดลูก ว่านรางจืด ว่านตะขาบ ว่านหางจระเข้ ว่านเพชรสังฆาต ฯลฯ และสมุนไพรที่ใช้ในการประกอบอาหาร เช่น ตรีโค้วหอม ต้นโนระพา ต้นกระเพรา ฯลฯ (รายละเอียด รูปที่ 3.9) โดยมีนายสำราญ เปลี่ยนสำโรง เป็นผู้ให้คำแนะนำในการปลูกและหาต้นพันธุ์ให้แก่สมาชิกในชุมชน

รูปที่ 3.9 สมุนไพรที่ชุมชนเพาะปลูก

รูปที่ ก ต้นรางจืด

รูปที่ ข ต้นตรีโค้วหอม

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

ด้านการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรของบ้านบุไทรนั้น มีหมอยาสมุนไพรหลายท่านด้วยกันที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้สมุนไพร ซึ่งปัจจุบันเป็นที่รู้จักของคนทั้งในและนอกพื้นที่ อย่างเช่น ผู้ใหญ่น้อยหรือหมอน้อย นายสำราญ ที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรคเบาหวานด้วยสูตรการต้มยาหม้อลุงชม ผู้ที่มีความสามารถด้านการรักษาโรคกระดูก นอกจากนี้ยังมีหมอยาสมุนไพรที่มีความสามารถทำนองอื่นอย่าง นายตู้ ช่อเกษม เป็นต้น

3.4.2 กลุ่มจักสาน

เป็นกลุ่มหัตถกรรมที่มีการรวมกลุ่มสมาชิกโดยใช้ช่วงที่ว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรม มาทำการจักสานเครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อเป็นการหารายได้เสริมให้กับครอบครัว ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จะมีหลากหลายประเภทด้วยกัน อาทิเช่น ที่ใส่ขยะ ไซ กระดง กระจาด ไม้กวาด มัดหญ้าคา เป็นต้น (รายละเอียด รูปที่ 3.10) โดยปัจจุบันมีการเปิดจำหน่ายเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์บ้านบุญไพรและรีสอร์ทใกล้เคียงด้วย

รูปที่ 3.10 การทำกิจกรรมจักสานของชุมชน

รูปที่ ก ผลิตภัณฑ์จักสาน

รูปที่ ข วัสดุที่ใช้ในการทำจักสาน

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

การรวมกลุ่มของสมาชิกนั้นจะมีลุงพร เป็นผู้นำในการทำกิจกรรม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการทำจักสาน โดยจะมีการอบรมและช่วยฝึกอาชีพให้แก่สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ปัจจุบันมีสมาชิกที่เข้าร่วมทำกิจกรรมอยู่ทั้งหมด 10 ราย และยังมีสมาชิกอีกจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจจะเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้เช่นกัน

3.5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจพองสบู่แตกในปี 2540 ชุมชนบ้านบุญไพรและชุมชนอื่นใกล้เคียงได้ประสบปัญหาการขาดทุนจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในการเพาะปลูก ซึ่งจำเป็นต้องใช้ต้นทุนเป็นจำนวนมากในการเพาะปลูกแต่ละครั้ง และเมื่อประสบกับราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ทำให้รายรับไม่พอกับรายจ่ายที่เกิดจากการลงทุน ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องพึ่งพาเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) บางรายจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากนอกระบบ การเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรเป็นอย่างมาก คนหนุ่มสาวต้องอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง เพื่อส่งเงินมาชำระหนี้ หรือกรณีที่รุนแรงกว่านั้น คือการขายที่ทำกินเพื่อใช้หนี้

เกษตรกรในหมู่บ้านบุไทรต่างก็ประสบกับปัญหาเหล่านี้ด้วยเช่นกัน โดยกลุ่มที่ไม่สามารถละทิ้งครอบครัวเพื่อเข้าไปหางานทำในเมืองได้ ก็จำเป็นต้องทำเกษตรกรรมต่อไป แต่เดิมนั้นเกษตรกรในหมู่บ้านบุไทรส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมด้วยการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ซึ่งการทำเกษตรที่ผ่านมายังต้องการผลผลิตมากเพื่อหวังมีรายได้สูง ก็ต้องลงทุนในเรื่องปุ๋ยและยาฆ่าแมลงสูงตามไปด้วย ซึ่งผลแทนที่จะเป็นตัวเงินที่มากขึ้นกับสร้างปัญหาให้กับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารพิษที่ไหลสู่แหล่งน้ำธรรมชาติที่เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำมูลและแม่น้ำบางปะกง รวมถึงการส่งผลเสียต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้สมาชิกบางส่วนของบ้านบุไทรได้รวมกลุ่มปรึกษาคู่คิดกันถึง การทำเกษตรและการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่ผ่านมา ว่าได้สร้างประโยชน์หรือผลเสียต่อชุมชนอย่างไรบ้าง และด้วยความตระหนักถึงการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกนั้น นายอินทร์ มูลพิมาย และสมาชิกในหมู่บ้านบุไทรได้รวมกลุ่มกับชุมชนอื่นในตำบลไทยสามัคคีจัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล” เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ รวมถึงการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างนิสัยในการออมและการพึ่งพาตนเองตามแนวทางพระราชดำริในการใช้ชีวิตพอเพียง โดยเริ่มจากการทำเกษตรผสมผสาน (รายละเอียด รูปที่ 3.11) ซึ่งมีการทำปุ๋ยหมักและน้ำชีวภาพขึ้นใช้เอง ด้วยวิธีการนำวัสดุที่ได้จากท้องถิ่นมาผลิต ถือว่าได้ประโยชน์ทั้งช่วยรักษาสีเขียวและลดต้นทุนในการผลิตของสมาชิก

รูปที่ 3.11 รูปแบบวิถีการทำเกษตรแบบผสมผสาน

รูปที่ ก แปลงปลูกผักไร้สารพิษ

รูปที่ ข กังหันลมวิดน้ำ

รูปที่ ค การปลูกพืชเพื่อบริโภค

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

เวลาต่อมาทางสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกอบรมกับกลุ่มกิจกรรมไร้สารพิษวังน้ำเขียวของคุณอำนาจ หมายถึงอดกลาง เพื่อเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์เพิ่มเติมในการทำปุ๋ยคอกและน้ำชีวภาพ ซึ่งเป็นวัสดุที่ได้จากในท้องถิ่นและไม่ส่งผลเสียต่อธรรมชาติ ซึ่งนับเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกส่วนหนึ่งได้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นที่ต้องช่วยกันดำรงรักษาไว้ และด้วยความ

ช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาที่ได้เข้ามาให้ความรู้กับประชาชนในตำบลไทยสามัคคี เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มแรกได้มีการแนะนำให้สมาชิกทำบัญชีครัวเรือน เพื่อตรวจสอบการใช้จ่ายของครอบครัว ทำให้สมาชิกของหมู่บ้านบุไทรได้พบว่าการใช้จ่ายที่ผ่านมานั้น ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ครอบครัวอย่างที่ควรจะเป็น ถือเป็นสิ่งที่จุดประกายให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการดำเนินวิถีชีวิตในแบบพึ่งพาตนเองกันมากขึ้น โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดของการรวมกลุ่มที่เกี่ยวกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านบุไทร ดังนี้

3.5.1 กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล

ด้วยเล็งเห็นถึงความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนที่มีต่อป่าไม้และแหล่งน้ำ อันเป็นหัวใจหลักในการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ รวมถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่ความพอเพียงของชุมชน ในปี 2542 จึงได้มีการรวมกลุ่มกับสมาชิกอื่นอีก 4 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลไทยสามัคคี ประกอบด้วย บ้านคลองยาโม บ้านคลองไทร บ้านสุขสมบูรณ์ และบ้านคลองกระทิง จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อทำการพลิกฟื้นธรรมชาติ และการดำเนินวิถีชีวิตอย่างพอเพียง และเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

3.5.1.1 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล

1) ช่วยกันเป็นหูเป็นตาดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติป่าสงวนและธรรมชาติ เช่น ดูแลปกป้องการล่าสัตว์ป่า การป้องกันไฟป่า และการทำลายสิ่งแวดลอม ลด ละ เลิก การใช้สารพิษทางการเกษตร ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

2) สนับสนุนการดำเนินชีวิตแบบยั่งยืนหรือเกษตรพอเพียง

3) ส่งเสริมการออมทรัพย์และประหยัด

3.5.1.2 รายชื่อคณะกรรมการและที่ปรึกษากลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล

1) นายอินทร์ มูลพิมาย	ประธานกลุ่ม
2) นายน้อม ขวัญมา	รองประธานกลุ่ม
3) นางสาวชอบ เพียงโครกกรวด	เลขานุการกลุ่ม
4) นางแจ้ว กริดกระโทก	เหรัญญิก
5) นางวิไล ไนใหม่	กรรมการ

ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์ฯ

- 1) นายดำรง ทองฉิมพลี
- 2) นางวิภา จันทรคุ้ม
- 3) นายวราวุธ พยัคฆพงษ์

3.5.1.3 กลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินการโดยกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล

1) **กลุ่มออมทรัพย์** ทำหน้าที่เหมือนเป็นธนาคารชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการออมสำหรับปลดหนี้ และเป็นหลักประกันด้านความเสี่ยงให้กับสมาชิก ในการออมนั้น สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลบ้านบุไทร กำหนดว่าต้องถือหุ้นอย่างน้อย 3 หุ้น ๆ ละ 10 บาท ทุกวันที่ 5 ของเดือนจะมีกิจกรรมฝากเงินออม โดยกลุ่มจะมีเงินกู้ดอกเบี่ยต่ำให้แก่สมาชิกร้อยละ 1 ต่อเดือน โดยเงื่อนไขในการส่งชำระเงินคืน จะกำหนดให้ส่งคืนเงินกู้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ภายใน 1 ปี โดยเงื่อนไขในการชำระเงินคืนนั้น ขึ้นอยู่กับสมาชิกจะทำข้อตกลง เช่น ชำระคืนภายใน 6 เดือน หรือ 1 ปี ซึ่งจะมีการเปิดรับสมาชิกเพิ่มเติมในวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี ปัจจุบันในปี 2550 บ้านบุไทรมีสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มทั้งสิ้นจำนวน 75 ราย จาก 190 ครัวเรือน

2) **กองทุนสวัสดิการ** เป็นการดำเนินงานที่ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลของชุมชนอื่น เช่น บ้านคลองยาโม บ้านคลองไทร บ้านสุขสมบุญ และบ้านคลองกระทิง จัดเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยค่ารักษาพยาบาลให้กับสมาชิก มีค่าใช้จ่ายให้คืนละ 100 บาท ปีหนึ่งไม่เกินรายละ 5 คืน

3) **กองทุนฌาปนกิจ** เป็นกองทุนสำหรับเงินช่วยเหลือสมาชิกในกรณีมีการเสียชีวิต โดยจะมีการเก็บเงินจากสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลทั้งตำบล รายละ 50 บาท เมื่อสมาชิกรายใดเสียชีวิตลงก็จะได้รับเงินจำนวนนี้ไป

4) **กองทุนปลูกป่าชุมชน** ในทุกปีจะมีการนำรายได้ส่วนหนึ่งจากการออมทรัพย์ชุมชนละ 10,000 บาท เพื่อใช้ในการปลูกป่าชุมชนร่วมกัน โดยจะขออนุญาตปลูกในพื้นที่พื้นฟูป่าของอุทยานแห่งชาติทับลาน เพื่อเป็นป่าชุมชนและแนวกันไฟป่า

5) **กองทุนเพื่อการศึกษา** จะมีการจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งประมาณ 15% เพื่อนำมาเป็นสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน โดยจะมีการดำเนินการในรูปแบบของการทุนการศึกษาสำหรับผู้ขาดแคลน

6) **การท่องเที่ยวชุมชน** ด้วยสภาพแวดล้อมที่สวยงามของธรรมชาติและสภาพอุณหภูมิที่เย็นสบายตลอดทั้งปี อีกทั้งยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม ทำให้เกิดการร่วมกลุ่มของเหล่าสมาชิกในหมู่บ้านบุไทร จัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้นมาเพื่อเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีการเปิดเรือนพักทั้งหมด 18 หลัง

อาศัยหลักเหตุผลตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการค้นหาตัวเอง ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกเพื่อรับมือกับสถานการณ์รอบตัวไม่ว่าจะเป็นปัญหาหนี้สิน รายจ่ายที่เกินตัว รวมถึงจิตสำนึกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน จนเป็นที่มาของกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการ การท่องเที่ยวชุมชน ฯลฯ ถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนโดยยึดหลักของความพอประมาณ ไม่ทำกิจกรรมใดที่เกินความต้องการและความสามารถของตน เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพึ่งพาตนเองต่อไปในอนาคต

3.5.2 กลุ่มกิจกรรมไร้อารพิชวังน้ำเขียว

ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2541 จากการรวมตัวของเกษตรกรอำเภอวังน้ำเขียวโดยการนำของนายอำนาจ หมายยอดกลาง เนื่องจากเล็งเห็นซึ่งปัญหาและโทษภัยของการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวถือเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำสำคัญ 3 สาย ได้แก่ ลำพระเพลิง ลำมูลบน และลำเชียงสง โดยการดำเนินการได้เริ่มจากการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี เลิกการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง มีการนำเศษอาหารที่เหลือใช้ในครัวเรือนและเศษพืชในแปลงเพาะปลูกมาหมักให้ได้เป็นน้ำจุลินทรีย์ และทำปุ๋ยหมักชีวภาพ สารสมุนไพรไล่แมลง ซึ่งใช้แทนสารเคมี อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพต่างๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองรวมทั้งดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลดีต่อการประกอบอาชีพด้านการเกษตรของสมาชิกและเพื่อนเกษตรกร ตลอดจนสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปในแนวทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมไร้อารพิชวังน้ำเขียวนั้น เกิดจากวัตถุประสงค์หลักอยู่ 6 ประการ (กลุ่มกิจกรรมไร้อารพิชวังน้ำเขียว, 2549) ดังต่อไปนี้

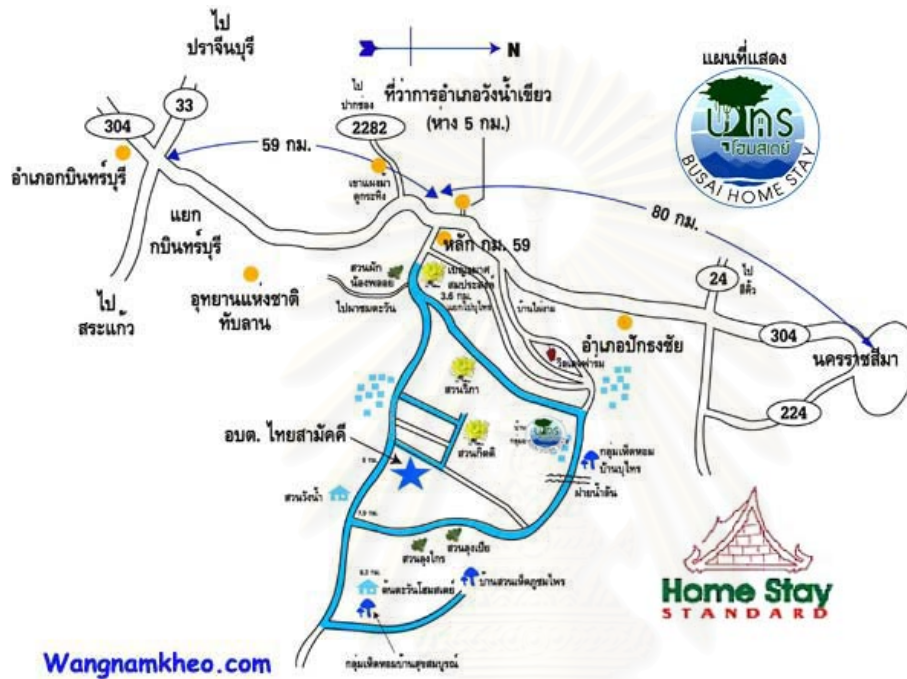
- 1) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกตระหนักถึงภัยร้ายของการใช้สารเคมีและดำเนินการปลูกผักไร้อารพิษ
- 2) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนและดำเนินกิจกรรมแบบครบวงจร สามารถพึ่งพาตนเองได้
- 3) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานในการดำเนินกิจกรรม
- 4) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการป้องกัน อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในถิ่นของตน
- 5) เพื่อเป็นแหล่งศึกษาให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป
- 6) เพื่อแสวงหาเครือข่ายและประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม

ต่อมาเมื่อสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ กปร. ได้นำความกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2541 (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2544:133) ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 496 คน จาก 42 หมู่บ้านในอำเภอวังน้ำเขียว

3.6 ข้อมูลทั่วไปของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

โฮมสเตย์บ้านบุไทรเป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อหารายได้เสริมให้แก่ชุมชนนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม ด้วยจุดดึงดูดในเรื่องของสภาพธรรมชาติของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ภูมิประเทศและสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดปี รวมถึงวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมของชุมชน

รูปที่ 3.12 แผนที่ตั้งของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

ที่มา : <http://wangnamkheo.com>

3.6.1 ความเป็นมาของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร

โฮมสเตย์บ้านบุไทร เริ่มขึ้นเมื่อปี 2543 กลุ่มเกษตรกรบ้านสุขสมบูรณ์ ตำบลไทยสามัคคี อำเภอน้ำเหือง จังหวัดนครราชสีมา ได้ติดต่อเข้าไปยังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เพื่อขอความช่วยเหลือด้านวิชาการเพาะเห็ดหอม ซึ่งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้ค้นพบวิธีการกระตุ้นเห็ดหอมให้ออกดอกได้ตลอดทั้งปีในที่ไม่หนาวเย็นมากนัก มหาวิทยาลัยจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการผลิตเห็ดหอมเพื่อการค้า โดยมี ผศ.ดร.ธวัชชัย ทีฆชุนนเถียร เป็นนักวิจัย เมื่อโครงการก้าวหน้าไปได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดเป็นแหล่งศึกษาดูงานของชุมชนอื่นทั้งในอำเภอน้ำเหืองและจังหวัดอื่น ซึ่งในการเข้าดูงานแต่ละครั้งจะมีคณะเดินทางมาหลายคน ทำให้ต้องมีที่พักในการรับรองกลุ่มบุคคลดังกล่าว แต่เนื่องด้วยที่พักในละแวกใกล้เคียงนั้นมีแต่รีสอร์ตที่พักราคาแพง โดยปกติคณะที่มาดูงานจะเป็นเกษตรกรเสียส่วนใหญ่ ซึ่งไม่สามารถจ่ายค่าที่พักในราคาสูงได้ ในระยะแรกจึงได้มีการจัดให้คณะดูงานเข้าพักในบ้านของสมาชิก

ต่อมาอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้เล็งเห็นถึงศักยภาพทางด้านธรรมชาติ การเกษตร และการท่องเที่ยวของตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จึงได้เลือกตำบลไทยสามัคคีเป็นพื้นที่เป้าหมายในโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากของประเทศตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ในปี 2545 จากการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชน พบว่า การให้บริการท่องเที่ยวยังขาดการบริการที่แพคเกจที่จัดการโดยชุมชน ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและสามารถเพิ่มรายได้เป็นอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้าน ในเวลาต่อมา นายอินทร์ มูลพิมายและสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลบ้านบุไทรได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว โดยในระยะเริ่มแรกมีบ้านพักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว จำนวน 10 หลัง แต่ปัจจุบันในปี 2550 มีบ้านพักเพิ่มเป็น 18 หลัง

กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2546 โดยการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลบ้านบุไทร โดยมีนายอินทร์ มูลพิมาย ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ภายใต้การสนับสนุนทางวิชาการของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลไทยสามัคคี และโครงการให้การรับรองคุณภาพสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และวิทยาลัยนครราชสีมา

ในระหว่างปี 2546 โฮมสเตย์บ้านบุไทรได้รับการช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ผู้ประกอบการและชุมชนในการเสริมความรู้และประสบการณ์ให้แก่ชุมชนเพิ่มเติม โดยการจัดอบรมด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวรวม 3 หลักสูตร และดูงานด้านโฮมสเตย์ 2 แห่ง ได้รับการปรับปรุงภายใต้การสนับสนุนของโครงการ จนกลายเป็นเรือนพักโฮมสเตย์ ซึ่งมีพิธีเปิดโดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2546

3.6.2 โครงสร้างการดำเนินการของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร

ในการก่อตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้นนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่ชุมชนในแนวทางของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงภายใต้การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วมของชุมชน จึงได้กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร ไว้ดังนี้

3.6.2.1 ในการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทรขึ้นนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนบท
- 2) เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชุมชน
- 3) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในชนบท
- 4) เพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียว
- 5) เพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

6) เพื่อพัฒนาคนโดยใช้การรวมกลุ่มเป็นสื่อในการปลูกฝังให้มีคุณธรรมและสร้าง
ธรรมรัฐให้เกิดในท้องถิ่น

3.6.2.2 คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร

- 1) ผู้สมัครต้องเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลบ้านบุไทร
- 2) ผู้สมัครต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านบุไทร ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา
- 3) ผู้สมัครต้องมีบ้านที่มั่นคงและแข็งแรง ถูกสุขลักษณะ
- 4) ผู้เป็นสมาชิกต้องมีอายุ 18 ปี ขึ้นไป

3.6.2.3 คณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร ประกอบด้วย

- 1) นายอินทร์ มูลพิมาย ประธานกลุ่ม
- 2) นายอำพร สิงกิ่ง รองประธานกลุ่ม
- 3) นางเลี่ยม คุ่มห้วยบง เหนรัญญิก
- 4) นางสร้อย ทองฉิมพลี ผู้ช่วยเหนรัญญิก
- 5) นางวิภา จันทรคุ่ม ประชาสัมพันธ์
- 6) นางสาวธัญลักษณ์ กลุ่มกลาง เลขานุการ
- 7) นางพิมผกา เทียนทอง ผู้ช่วยเลขานุการ
- 8) นางประทีป สาคร ฝ่ายกิจกรรม

3.6.2.4 คณะที่ปรึกษากลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร

- 1) ดร.ธวัชชัย ทีฆชุนหเสถียร
- 2) นายวรารุท พยัคฆพงษ์
- 3) ดร.ชลิดา รินทร์พรหม
- 4) นายปรีชา ทิพเวศ
- 5) นายสมบุญธรรม สิงกิ่ง

3.6.2.5 อำนาจหน้าที่ในการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์

- 1) ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้
 - (1) เรียกประชุมคณะกรรมการกลุ่ม
 - (2) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติงานอย่างหนึ่งอย่างใดตามมติ
หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย
 - (3) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามข้อบังคับและมติของคณะกรรมการ
- 2) รองประธานทำหน้าที่แทนประธาน เมื่อประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือ
เมื่อประธานมอบหมายให้ทำหน้าที่แทน

- 3) เทร่บุญญิก มีหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ ดูแลรักษาเงินทุนและรายได้รวม ทั้งการจัดทำบัญชี พร้อมทั้งควบคุมการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปอย่างรอบคอบและเกิดประโยชน์สูงสุด
- 4) เลขานุการ มีหน้าที่ในการติดตามประสานงานทั่วไป นัดประชุมกรรมการ จัดและทำบันทึกรายงานการประชุม ตลอดจนรายงานผลการดำเนินงานของกองทุน
- 5) ประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ผลิตเอกสาร สิ่งพิมพ์ ให้ข่าวสารแก่สมาชิกและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 6) การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก และกรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงคะแนนหนึ่งคะแนนเสียง ในกรณีเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงชี้ขาด

3.6.2.6 กฎระเบียบของผู้เข้าพัก

- 1) ผู้เข้าพักต้องจองล่วงหน้า 1 สัปดาห์
- 2) จ่ายค่ามัดจำที่พัก 50% โดยโอนเงินเข้าบัญชีหมายเลข 339-1139846
- 3) ถ้าเข้าพักเป็นหมู่คณะจะให้แยกชาย – หญิง
- 4) ห้ามผู้เข้าพักทะเลาะวิวาท ก่อความรำคาญให้แก่ผู้อื่น
- 5) ช่วยกันรักษาความสะอาดและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- 6) การจ่ายเงินค่าที่พักทั้งหมดจ่ายในวันแรกของการเข้าพัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิธีวิจัย

ในการศึกษาการบริหารจัดการโฮมสเตย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพในการหาคำตอบว่าการบริหารจัดการโฮมสเตย์ของบ้านบุญไทรนั้น ได้ดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร มีการบริหารจัดการทรัพยากรและภูมิปัญญาให้การส่งเสริมโฮมสเตย์ในลักษณะใด โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1 ขอบเขตงานวิจัย

4.1.1 พื้นที่ทำการศึกษา

หมู่บ้านบุญไทร ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

4.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1.2.1 กระบวนการและรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากการจัดการด้านที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย การจัดการองค์กร กิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม การสร้างมูลค่า และการส่งเสริมการตลาด

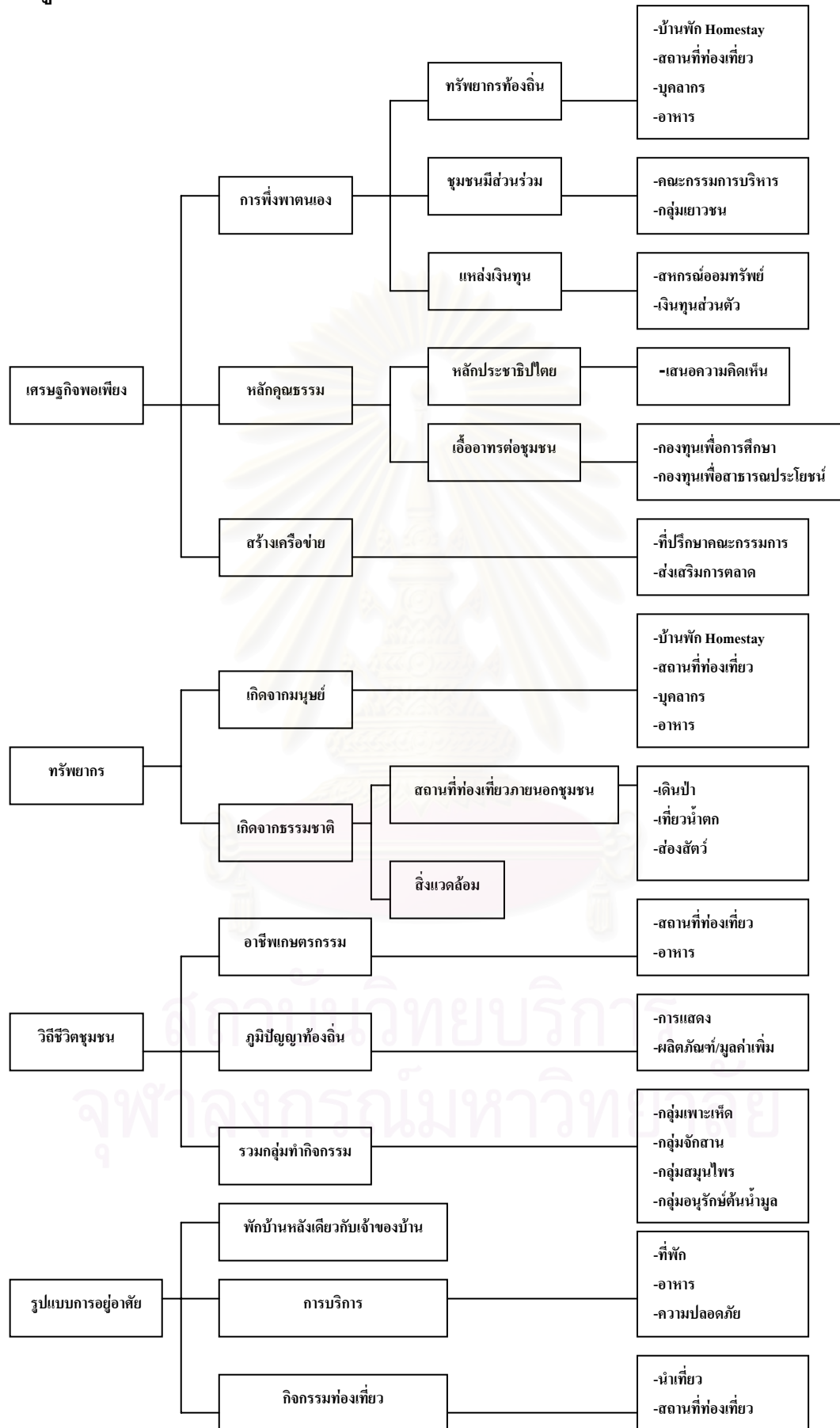
4.1.2.2 รูปแบบของแหล่งที่พักอาศัยในปัจจุบันของชุมชนที่เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

4.1.2.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์

4.1.2.4 ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อที่พักและการให้บริการของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร

ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้จะมุ่งไปที่การบริหารจัดการของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร โดยพิจารณาจากหลักการบริหารจัดการโฮมสเตย์ทั่วไปของโฮมสเตย์มาตรฐานที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กำหนด โดยแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม ในหัวข้อ 2.1.5 และจะมีการศึกษาถึงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่พักรับรองนักท่องเที่ยวด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ความคิดเห็นต่างๆ ของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน สุดท้ายจะเป็นการสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักแรม เพื่อเป็นข้อมูลในการให้ข้อเสนอแนะต่อไป โดยสามารถแสดงรายละเอียดของการเก็บข้อมูลได้ตามแผนภูมิที่ 4.1

แผนภูมิที่ 4.1 ผังการวิเคราะห์ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1.3 ระยะเวลาทำการศึกษา

4.1.3.1 การเก็บข้อมูลเบื้องต้น ดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549

4.1.3.2 การเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ และสมาชิกทั้งที่เป็นเจ้าของบ้านพักและที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เริ่มดำเนินการในระหว่างเดือนตุลาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2549

4.1.3.3 การเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่มาพักแรมโดยแบบสอบถาม เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 ถึง มกราคม พ.ศ. 2550

4.2 สมมติฐานการศึกษา

หลักการคิดเบื้องต้นของการทำโฮมสเตย์ คือการดำเนินการที่เหมาะสมกับทรัพยากรท้องถิ่นและบุคลากรที่มีอยู่ ดังนั้นกรอบการศึกษาการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านบุไทร จะตั้งอยู่บนสมมติฐาน ดังนี้

4.2.1 ชุมชนบ้านบุไทรยังคงอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม โดยมีโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริม

4.2.2 มีการนำที่พักอาศัยที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาดัดแปลงเป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าพักแรม

4.2.3 โฮมสเตย์บ้านบุไทรมีการนำเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนมาจัดเป็นกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยว

4.2.4 คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่ออยู่ประโยชน์ต่อการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน

การตั้งสมมติฐานดังกล่าวข้างต้น จะเป็นการสร้างกรอบให้สามารถวิเคราะห์ถึงการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ว่าส่งผลเสียต่อวิถีชีวิตชุมชนหรือไม่ การบริหารทรัพยากรต่างๆ เป็นไปอย่างรอบคอบและสมดุลหรือไม่ เมื่อนำกรอบแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการบริหารจัดการส่งผลดีต่อการจัดการอย่างไร รวมถึงคนในชุมชนมีแนวคิดอย่างไร ที่จะร่วมกันพัฒนาโฮมสเตย์ให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

4.3 การกำหนดกลุ่มประชากร

ในการแบ่งกลุ่มประชากรในการศึกษา จะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมาชิกที่เป็นเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ในปัจจุบัน กลุ่มสมาชิกอื่นที่มีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ กลุ่มผู้นำ และกลุ่มนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดดังนี้

4.3.1 **กลุ่มเจ้าของบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ในปัจจุบัน** มีจำนวนทั้งสิ้น 18 หลัง ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 100% เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบที่พักอาศัยและรูปแบบการให้บริการนักท่องเที่ยว

4.3.2 **กลุ่มสมาชิกที่มีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์** กลุ่มประชากรนี้ได้มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์ โดยแบ่งกลุ่มประชากรเป็น กลุ่มต้อนรับ กลุ่มการรักษาความปลอดภัย กลุ่มนำเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสินค้าที่ระลึก แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลความคิดเห็นต่อการทำโฮมสเตย์ มีการเก็บข้อมูลร้อยละ 30 ของ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 110 ราย ตามสูตรของ Yamane ที่ความน่าเชื่อถือ 95% โดยวิธีการสัมภาษณ์ โดยการวิจัยครั้งนี้สามารถเก็บข้อมูลจากสมาชิกได้จำนวน 54 ราย

4.3.3 **กลุ่มผู้นำ** เก็บรวบรวมข้อมูลในหลักการบริหารจัดการโฮมสเตย์จากคณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์ จำนวน 3 ราย โดยการสัมภาษณ์

4.3.4 **กลุ่มนักท่องเที่ยว** ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลด้านความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับที่พักและการให้บริการของโฮมสเตย์บ้านบุไทร โดยการใช้แบบสอบถาม มีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม 2549 ถึง เดือนมกราคม 2550 โดยการวิจัยครั้งนี้สามารถเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวได้จำนวน 80 ราย

กลุ่มประชากรที่เป็นผู้นำ ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้นำกลุ่มโฮมสเตย์ และคณะกรรมการแล้ว ยังรวมถึงผู้เกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาในเรื่องการบริหารจัดการโฮมสเตย์ของบ้านบุไทรด้วยกัน โดยกลุ่มประชากรในข้อ 4.3.1 และ 4.3.2 จะเป็นสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของบ้านบุไทร ซึ่งจะมีการทำกิจกรรมในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามทรัพยากรที่ตัวเองมีและสามารถปฏิบัติได้ ส่วนกลุ่มประชากรที่เป็นนักท่องเที่ยว จะเก็บข้อมูลในเรื่องความพึงพอใจที่เข้าพักแรมในโฮมสเตย์บ้านบุไทร โดยใช้แบบสอบถาม

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

4.4.1.1 **ศึกษาทฤษฎี** แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

4.4.1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผลงานทางวิชาการ งานวิจัย และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านบุไทร

4.4.1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร สรุปผลการสัมมนา บทความและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันที่จะเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิเคราะห์การบริหารจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนที่ทำการศึกษา

4.4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

4.4.2.1 การสำรวจพื้นที่ โดยเก็บข้อมูลจากสภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

4.4.2.2 การสัมภาษณ์ สำหรับการวิจัยนี้จะมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้นำในเรื่องของแนวความคิดในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับโครงสร้างการบริหารจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบการบริหารจัดการตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจะมีการเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นที่มีส่วนร่วมกับโฮมสเตย์เป็นข้อมูลประกอบด้วย

4.4.2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่างๆ ของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน

4.4.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวในเรื่องที่เกี่ยวกับการให้บริการในการเข้าพักแรมที่โฮมสเตย์ของหมู่บ้านบุไทร โดยการใช้แบบสอบถาม

4.4.3 การดำเนินการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลทุติยภูมิใช้การรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความและสื่อสิ่งพิมพ์ (Literature Review) อันเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโฮมสเตย์ ข้อมูลอ้างอิงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาที่หมู่บ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และข้อมูลเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจะมีการศึกษาจากหลายแหล่งข้อมูล เพื่อนำมาสรุปแต่จะใช้ข้อมูลที่ได้จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นแนวคิดหลักที่จะใช้ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการโฮมสเตย์บ้านบุไทร

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิมียู่ 2 ส่วนด้วยกัน คือส่วนแรกจะเป็นการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้นำกลุ่มโฮมสเตย์ฯ และคณะกรรมการบางคนที่มีส่วนในการวางกรอบการบริหารจัดการโฮมสเตย์ ส่วนเนื้อหาในการเก็บข้อมูลเรื่องที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวและสมาชิกอื่นที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมโฮมสเตย์ด้วยนั้น จะใช้การสัมภาษณ์จากสมาชิก โดยการเก็บข้อมูลทั้งหมดนี้เริ่มดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม ถึง ธันวาคม 2549 และในส่วนที่สองจะเป็นการเก็บข้อมูลเรื่องความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักแรม โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 จนถึง เดือนมกราคม 2550

4.5 เครื่องมือในการศึกษา

4.5.1 แบบสัมภาษณ์

4.5.2 แบบสอบถาม

4.6 การสร้างเครื่องมือ

ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ 3 ชุด โดยแบ่งเป็นแบบสัมภาษณ์สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ ทั้งหมด 2 ชุด ส่วนอีกชุดหนึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์ผู้นำในเรื่องการบริหารจัดการ และแบบสอบถาม 1 ชุด สำหรับนักท่องเที่ยวในเรื่องความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อโฮมสเตย์บ้านบุญไทร มีรายละเอียดดังนี้

4.6.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำ

จะเป็นการเก็บข้อมูลในเรื่องทั่วไปของชุมชนบ้านบุญไทร การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดในการบริหารจัดการโฮมสเตย์จนเกิดผลสำเร็จ ดังหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านบุญไทร
- 2) แนวคิดในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับชุมชน
- 3) การจัดการโฮมสเตย์ในด้านที่พักนักท่องเที่ยว
- 4) การจัดการโฮมสเตย์ในด้านอาหารและโภชนาการสำหรับนักท่องเที่ยว
- 5) การจัดการโฮมสเตย์ในด้านความปลอดภัย
- 6) การบริหารจัดการองค์กรในโฮมสเตย์
- 7) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 8) การจัดการด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน
- 9) การจัดการด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มจากโฮมสเตย์
- 10) การจัดการด้านส่งเสริมการตลาดของโฮมสเตย์
- 11) การจัดการในการใช้ทรัพยากรจากภายในและนอกชุมชน
- 12) วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาสนับสนุนกิจกรรมโฮมสเตย์

4.6.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับสมาชิกที่เป็นเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์

เป็นการเก็บข้อมูลทั่วไปของสมาชิก รูปแบบที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของบ้านพัก และการให้บริการนักท่องเที่ยวเมื่อมีการเข้าพักแรก ซึ่งมีทั้งหมด 18 หลัง โดยจะมีการสัมภาษณ์ดังหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในบ้าน
- 2) ข้อมูลของที่พัก
- 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมโฮมสเตย์

- 4) การเปลี่ยนแปลงที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว
- 5) ค่าใช้จ่ายในการปรับปรุง
- 6) แหล่งเงินทุน
- 7) การให้บริการนักท่องเที่ยว

4.6.3 แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มสมาชิกที่มีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์

เป็นกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมอื่น เช่น กลุ่มต้อนรับนักท่องเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มรักษาความปลอดภัย กลุ่มนำเที่ยว กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งมีสมาชิกอยู่ 110 คน เป็นการเก็บข้อมูลเรื่องข้อคิดเห็นต่างๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชนโดยวิธีการสัมภาษณ์ ตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิก
- 2) กิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับโฮมสเตย์
- 3) จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมโฮมสเตย์
- 4) ความคิดเห็นที่จัดให้มีโฮมสเตย์ขึ้นในชุมชน
- 5) ความพึงพอใจในการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน
- 6) การทำโฮมสเตย์ส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร
- 7) การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อการใช้เวลาว่างอย่างไร
- 8) การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร
- 9) ความพึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์

4.6.4 แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว

เป็นการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวในเรื่องความพึงพอใจที่มีต่อโฮมสเตย์บ้านบุญไพร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสภาพแวดล้อม การให้บริการ สถานที่พัก รวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางสำหรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.6.4.1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) อาชีพ

4.6.4.2 ความพึงพอใจในการเข้าพัก

- 1) การรับทราบข้อมูลจากการประชาสัมพันธ์ของโฮมสเตย์บ้านบุญไพร
- 2) ข้อปฏิบัติในการเข้าพักของนักท่องเที่ยว
- 3) ความสะดวกในการติดต่อจองที่พัก

- 4) ที่พัก
- 5) สภาพแวดล้อมภายในชุมชน
- 6) กิจกรรมการท่องเที่ยว
- 7) วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- 8) อาหารและเครื่องดื่ม
- 9) ร้านค้าและสินค้าที่ระลึก
- 10) การต้อนรับของคนในชุมชน
- 11) การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก
- 12) ค่าบริการ
- 13) การรักษาความปลอดภัย

4.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.7.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

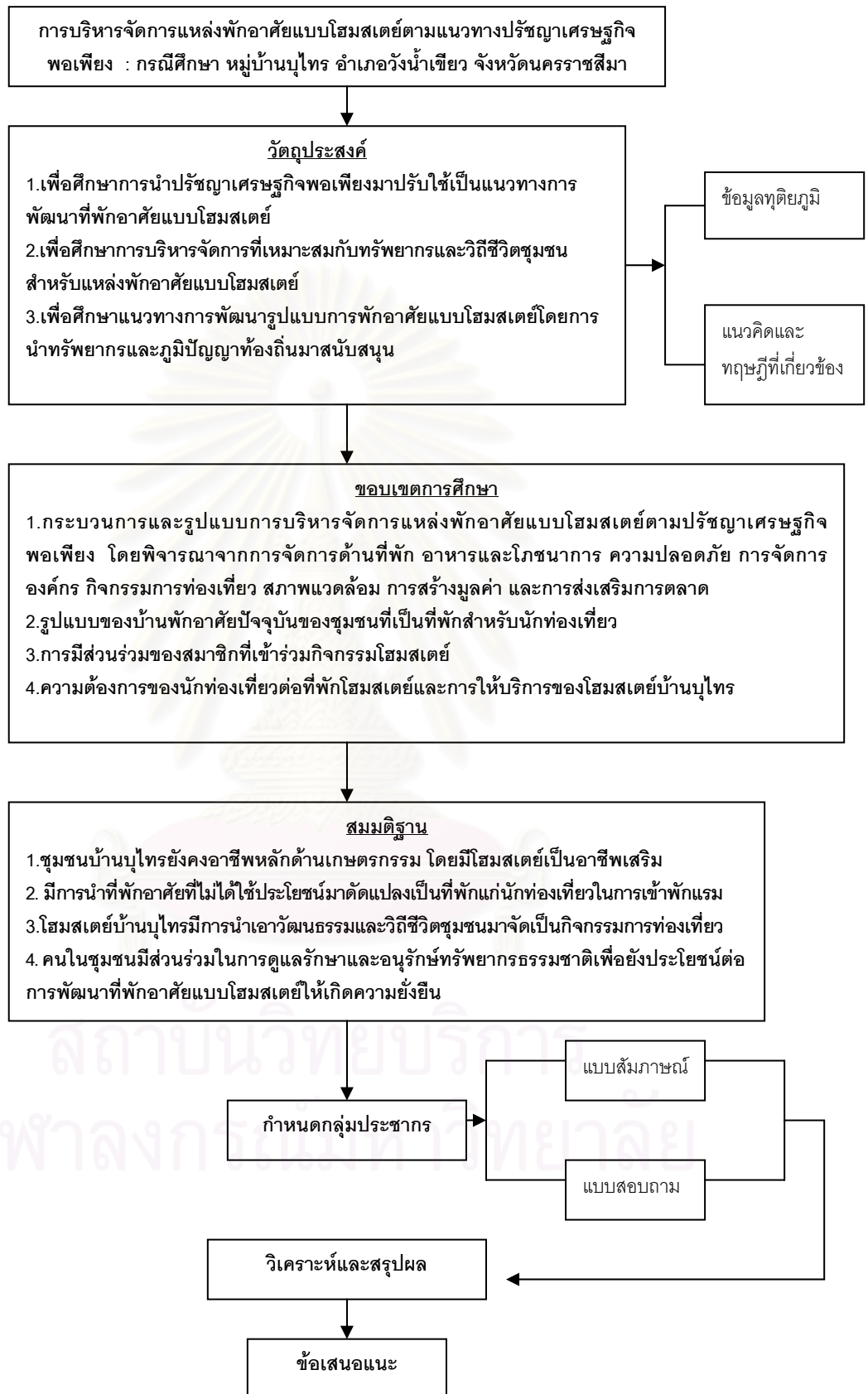
เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำและสมาชิก และข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ มาประกอบในการพรรณนาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารจัดการโฮมสเตย์ ข้อมูลทั่วไปและวิถีชีวิตของหมู่บ้านบุไทร เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์และข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.7.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเกี่ยวกับบ้านพักโฮมสเตย์ การให้บริการความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าพักแรม มาวิเคราะห์ในเชิงสถิติ ด้วยการแสดงข้อมูลเป็นค่าเป็นร้อยละ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4.2 โครงสร้างกระบวนการศึกษาวิจัย

จากกระบวนการศึกษาที่ได้กล่าวสามารถแสดงได้ดังแผนภูมิที่ 4.2 โดยการเริ่มกำหนดหัวข้อการศึกษา และตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษารวมทั้งศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดขอบเขตการศึกษา ตั้งสมมุติฐาน และกำหนดกลุ่มประชากร สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในขั้นตอนสุดท้าย

4.8 ข้อจำกัดในการวิจัย

4.8.1 ข้อจำกัดด้านเวลา การศึกษาครั้งนี้ได้เริ่มมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549 และเริ่มมีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 จนถึง เดือนมกราคม 2550 รวมแล้วใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 7 เดือน

4.8.2 ข้อจำกัดด้านข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ในการศึกษานี้จะมีการเก็บข้อมูลในเรื่องความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร โดยใช้แบบสอบถาม ได้จำนวน 80 ราย ซึ่งในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลนั้นเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักมากที่สุดในแต่ละปี โดยเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 ถึง เดือนมกราคม 2550 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน

ข้อมูลจากการสำรวจ

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีการรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากหลายแหล่งข้อมูล ในส่วนข้อมูลได้จากการสำรวจในพื้นที่นั้นจะเป็นการเก็บข้อมูลทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ความเป็นมาของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน โดยจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ใกล้เคียงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันด้วย ซึ่งข้อมูลที่ได้เหล่านี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกต สามารถแสดงข้อมูลได้ออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- 5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร
- 5.2 การบริหารจัดการของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร
- 5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์
- 5.4 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโฮมสเตย์บ้านบุญไทร

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร

บ้านพักของบุญไทรโฮมสเตย์ มีโครงสร้างของบ้านที่แตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้ประโยชน์ โดยสามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1) **บ้านไม้ทั้งหลัง** มีลักษณะเป็นบ้านชนบทดั้งเดิม ทำด้วยไม้ทั้งหลัง บางบ้านตีฝาด้วยไม้กระดานไว้ห่าง ๆ อย่างง่าย ๆ บางที่ไม่มีหน้าต่าง เพราะว่ามีสภาพอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี (รายละเอียด รูปที่ 5.1 ก)

2) **บ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้** ชั้นล่างเป็นปูน แต่ชั้นสองทำด้วยไม้ มีลักษณะเหมือนบ้านชนบททั่วไป (รายละเอียด รูปที่ 5.1 ข)

3) **บ้านก่ออิฐ** เป็นบ้านที่สร้างด้วยปูนทั้งหลัง มีลักษณะเหมือนบ้านของชาวเมือง แต่ยังคงมีรูปแบบของชนบทอยู่ (รายละเอียด รูปที่ 5.1 ค)

รูปที่ 5.1 ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านบุไทร

รูปที่ ก บ้านไม้ทั้งหลัง

รูปที่ ข บ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้

รูปที่ ค บ้านก่ออิฐ

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

รูปแบบการสร้างที่อยู่อาศัยของบ้านบุไทรไม่ได้มีรูปแบบที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น แต่เป็นการปลูกบ้านตามการใช้ประโยชน์ใช้สอยและรูปแบบการอยู่อาศัยของเจ้าของบ้านเป็นหลัก ดังนั้นรูปแบบของที่อยู่อาศัยจึงแตกต่างกันไปตามแบบวิถีชีวิตของแต่ละครัวเรือน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.1 บ้านของสมาชิกที่ใช้รองรับนักท่องเที่ยว

ที่	ชื่อสมาชิก	ประเภทบ้านพัก	ห้องนอน	ห้องโถง	ห้องน้ำ	นักท่องเที่ยว (คน)
1	นางทิม ทองฉิมพลี	บ้านสองชั้น	2	-	1	10
2	นางแดง กาญจนเกตุ	บ้านสองชั้น	2	1	1	8
3	นางสำเรียง ทองฉิมพลี	บ้านชั้นเดียว	1	-	1	4
4	นางผัด ฉาบสูงเนิน	บ้านสองชั้น	2	1	1	12
5	นายอินทร์ มูลพิมาย	บ้านสองชั้น	2	-	2	6
6	นางพัน พิศดูพรหมราช	บ้านชั้นเดียว	-	1	1	6
7	นายชม พวนอิน	บ้านชั้นเดียว	1	1	1	4
8	นางสร้อย ทองฉิมพลี	บ้านสองชั้น	1	-	2	3
9	นางวิภา จันทรคุ้ม	บ้านสองชั้น	1	-	1	4
10	นายรัตน์ ทองฉิมพลี	บ้านชั้นเดียว	1	1	1	4
11	นายอำพร สิงกิ่ง	บ้านชั้นเดียว	-	1	1	4
12	นางไร่ เงามแจ้ง	บ้านสองชั้น	2	1	1	6
13	นางประกอบ กอดกิ่ง	บ้านชั้นเดียว	1	1	1	6
14	นางธัญลักษณ์ กุ่มกลาง	บ้านชั้นเดียว	2	1	1	10
15	นางทองม้วน เขื่อยกลาง	บ้านชั้นเดียว	3	-	1	10
16	นางเลียม คุ้มหัวยุง	บ้านสองชั้น	-	1	1	5
17	นางสมร ใจจังหวีด	บ้านชั้นเดียว	-	1	1	3
18	นางแฉล้ม ยังพิมาย	บ้านชั้นเดียว	-	1	2	6

ที่มา : กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร มกราคม 2550

ที่ตั้งของบ้านพักโฮมสเตย์บ้านบุไทรทั้ง 18 หลัง จะอยู่ใกล้กัน ส่งผลให้การดูแลและให้บริการนักท่องเที่ยวของคณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังแผนผังที่ตั้งบ้านพักที่แสดงใน รูปที่ 5.2

รูปที่ 5.2 แผนผังแสดงที่ตั้งของบ้านพักโฮมสเตย์

ที่มา : จากการสำรวจ มกราคม 2550

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักโฮมสเตย์จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกของบ้านพักโฮมสเตย์ ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านพักโฮมสเตย์ และการบริการผู้เข้าพัก โดยสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกของบ้านพักโฮมสเตย์

ในการสำรวจจะมีการแบ่งประเภทข้อมูลของสมาชิกของบ้านพักโฮมสเตย์ที่อยู่อาศัยประจำ โดยแบ่งออกเป็นข้อมูลทั่วไปของสมาชิก เช่น เพศ อายุ รวมถึงการประกอบอาชีพ สามารถแสดงได้ดังนี้

5.1.1.1 จำนวนของสมาชิกผู้อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์

จากที่แสดงในตารางที่ 5.2 เป็นการแสดงให้เห็นถึงจำนวนของสมาชิกภายในบ้านพักที่ใช้ทำเป็นโฮมสเตย์ ซึ่งมีจำนวนที่แตกต่างกันออกไป จากการสำรวจพบว่าบ้านที่มีจำนวนสมาชิก 3 คน จะมีมากที่สุดคือมีทั้งสิ้น 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 27.80 รองลงมาคือ มีสมาชิก 2 คน คิดเป็นร้อยละ 22.20 ส่วนจำนวนสมาชิกที่มีน้อยที่สุดคือ 5 คน มีทั้งสิ้น 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 11.10

ตารางที่ 5.2 จำนวนของสมาชิกผู้อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์

จำนวนสมาชิกในบ้าน (คน)	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิก 1 คน	3	16.70
จำนวนสมาชิก 2 คน	4	22.20
จำนวนสมาชิก 3 คน	5	27.80
จำนวนสมาชิก 4 คน	3	16.70
จำนวนสมาชิก 5 คน	2	11.10

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.1.2 เพศของผู้อยู่อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์

จากข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 5.3 พบว่าสมาชิกที่เป็นเพศหญิงจะมีมากกว่าคือมีทั้งสิ้น 25 คน คิดเป็นร้อยละ 52.10 ส่วนสมาชิกที่เป็นผู้ชายมีอยู่ 23 คน คิดเป็นร้อยละ 47.90

ตารางที่ 5.3 ข้อมูลเพศของสมาชิก

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	23	47.90
หญิง	25	52.10
รวม	48	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.1.3 ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์

จากข้อมูลในตารางที่ 5.4 พบว่าสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 41-60 ปีจะมีมากที่สุด คือ 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 66.70 รองลงมาคือ 0-20 ปี มีจำนวน 11 หลัง คิดเป็นร้อยละ 61.10 ในช่วงอายุต่อมา 21-40 ปี มี 8 หลัง คิดเป็นร้อยละ 44.50 และน้อยที่สุดคืออายุตั้งแต่ 60ปี ขึ้นไป มี 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 27.80

ตารางที่ 5.4 ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัยในบ้านพักโฮมสเตย์

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0-20 ปี	11	61.10	12	25
21-40 ปี	8	44.50	10	20.83
41-60 ปี	12	66.70	18	37.5
อายุ 60 ปี ขึ้นไป	5	27.80	8	16.67
รวม		100		100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.1.4 อาชีพของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านพักโฮมสเตย์

จากข้อมูลในตารางที่ 5.5 พบว่าอาชีพที่สมาชิกทำมากที่สุดคือ เกษตรกรรม มีผู้ประกอบอาชีพทั้งสิ้น 19 คน คิดเป็นร้อยละ 38 รองลงมาเป็นนักเรียน นักศึกษา จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 28 ลำดับต่อมาเป็นอาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และไม่ได้ประกอบอาชีพใด มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8 ส่วนที่มีผู้ประกอบอาชีพน้อยที่สุดคือ พนักงานเอกชนและข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ คือมีประเภทละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2

ตารางที่ 5.5 อาชีพของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านพักโฮมสเตย์

ประเภทของอาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกรรม	19	38
เลี้ยงสัตว์	4	8
ค้าขาย	4	8
พนักงานเอกชน	1	2
ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ	1	2
นักเรียน นักศึกษา	14	28
รับจ้างทั่วไป	3	6
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	4	8
รวม	50	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.1.5 กิจกรรมอื่นที่สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์เข้าร่วม

จากข้อมูลในตารางที่ 5.6 พบว่าสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากเป็นบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 10 หลัง คิดเป็นร้อยละ 55.50 และเข้าร่วมกิจกรรมอื่นด้วยอีก 8 หลัง คิดเป็นร้อยละ 44.50

ตารางที่ 5.6 กิจกรรมอื่นที่สมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์เข้าร่วม

ประเภทกิจกรรม	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอื่น	10	55.50
เข้าร่วมกิจกรรมอื่น	8	44.50
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านพักโฮมสเตย์

เป็นการแสดงข้อมูลทั่วไปด้านกายภาพของบ้านพักโฮมสเตย์ รวมถึงการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่พักระหว่างโฮมสเตย์ในการรับนักท่องเที่ยวด้วย ว่ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใด รวมถึงแหล่งเงินทุนที่นำมาปรับปรุงบ้านพัก สามารถแสดงได้ดังนี้

5.1.2.1 ประเภทของบ้านพัก

จากข้อมูลในตารางที่ 5.7 พบว่าบ้านพักโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านชั้นเดียว คือมีทั้งสิ้น 10 หลัง คิดเป็นร้อยละ 55.55 รองลงมาเป็นบ้านเดี่ยวสองชั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 38.90 และที่น้อยที่สุดคือบ้านเดี่ยวยกใต้ถุนสูง มีเพียง 1 หลัง คิดเป็นร้อยละ 5.55

ตารางที่ 5.7 ประเภทของบ้านพัก

ประเภทของบ้าน	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
บ้านเดี่ยวชั้นเดียว	10	55.55
บ้านเดี่ยวยกใต้ถุนสูง	1	5.55
บ้านเดี่ยวสองชั้น	7	38.90
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.2.2 ลักษณะของบ้านพัก

จากข้อมูลในตารางที่ 5.8 พบว่า บ้านพักโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านก่ออิฐ คือมีจำนวนทั้งสิ้น 10 หลัง คิดเป็นร้อยละ 55.60 รองลงมาเป็นบ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้ มีจำนวน 6 หลัง คิดเป็นร้อยละ 33.30 และสุดท้ายคือบ้านไม้ มีทั้งสิ้น 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 11.10

ตารางที่ 5.8 ลักษณะของบ้านพัก

ลักษณะของบ้าน	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
บ้านไม้	2	11.10
บ้านก่ออิฐ	10	55.60
บ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้	6	33.30
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.2.3 พื้นที่ใช้สอยอื่นสำหรับนักท่องเที่ยว

จากข้อมูลในตารางที่ 5.9 พบว่า บ้านพักทุกหลังมีการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับรับประทานอาหารและห้องน้ำ ครบทุกหลัง คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือพื้นที่พักผ่อน มีจำนวนทั้งสิ้น 15 หลัง คิดเป็นร้อยละ 83.30 และน้อยที่สุดคือ ห้องครัว มีจำนวนทั้งสิ้น 14 หลัง คิดเป็นร้อยละ 77.80

ตารางที่ 5.9 พื้นที่ใช้สอยอื่นสำหรับนักท่องเที่ยว

พื้นที่ใช้สอย	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
พื้นที่รับประทานอาหาร	18	100
พื้นที่พักผ่อน/รับแขก	15	83.30
ห้องครัว	14	77.80
ห้องน้ำ	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.2.4 เปลี่ยนแปลงบ้านพักก่อนเปิดเป็นโฮมสเตย์

จากข้อมูลในตารางที่ 5.10 พบว่า ก่อนการเปิดโฮมสเตย์นั้น ไม่มีบ้านพักหลังใดมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ของบ้านพักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะแม้แต่หลังเดียว โดยคิดเป็น 100%

ตารางที่ 5.10 การเปลี่ยนแปลงที่พังก่อนเปิดเป็นโฮมสเตย์

การปรับปรุงที่พังก	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
ปรับปรุง	0	0
ไม่ปรับปรุง	18	100
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.2.5 เปลี่ยนแปลงบ้านพักหลังจากเปิดรับนักท่องเที่ยว

จากข้อมูลในตารางที่ 5.11 พบว่า บ้านพักที่ไม่มีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ใดๆ มีจำนวนทั้งสิ้น 11 หลัง คิดเป็นร้อยละ 61.10 ส่วนบ้านพักที่มีการเปลี่ยนแปลงหลังจากมีการเปิดรับนักท่องเที่ยวแล้ว มีจำนวนทั้งสิ้น 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 38.90

ตารางที่ 5.11 การปรับปรุงที่พังกหลังเปิดรับนักท่องเที่ยว

การปรับปรุงที่พังก	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
ปรับปรุง	7	38.90
ไม่ปรับปรุง	11	61.10
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.3 การเปลี่ยนแปลงบ้านพักโฮมสเตย์

ในการเปลี่ยนแปลงบ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านบุไทรเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากมีการเปิดรับนักท่องเที่ยวแล้วระยะเวลาหนึ่ง บางส่วนจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์บ้านพักและเพื่อเพิ่มความเป็นส่วนตัวให้กับผู้เข้าพักมากขึ้น จากการสำรวจพบว่าบ้านพักโฮมสเตย์ 7 หลัง ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ โดยสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.3.1 ห้องนอน เนื่องจากต้องการให้เป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้เข้าพัก เพราะสมาชิกที่อาศัยในบ้านพักมีจำนวนหลายคน ทำให้อาจจะเกิดความไม่สะดวกสำหรับผู้เข้าพัก จากการสำรวจนั้น ส่วนใหญ่จะมีการกั้นห้องขึ้นมาโดยใช้ไม้อัด จากเดิมที่เป็นพื้นที่โถงโล่ง (รายละเอียด รูปที่ 5.3) ซึ่งจะมีขนาดที่สามารถรองรับผู้เข้าพักได้ครั้งละ 2-3 คน อีกส่วนหนึ่งจะมีการขยายตัวผนังบ้านพักออกมาเพื่อทำเป็นห้องพักเพิ่ม สามารถรองรับผู้เข้าพักได้ 5-6 คน จากการสำรวจพบว่ามีเพียงหลังเดียวที่เปลี่ยนแปลงบ้านพักในลักษณะนี้

รูปที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของบ้านพักลักษณะของการกันห้อง

รูปที่ ก กันห้องโดยใช้ไม้อัด

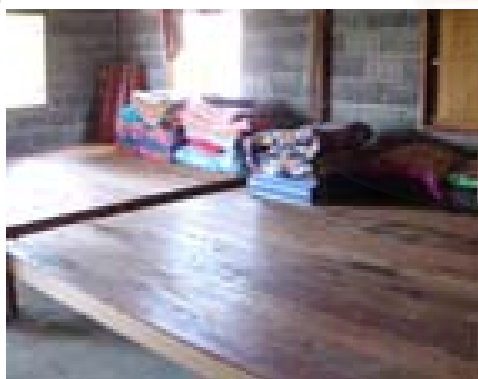

รูปที่ ข ขยายผนังออกมาจากตัวบ้าน

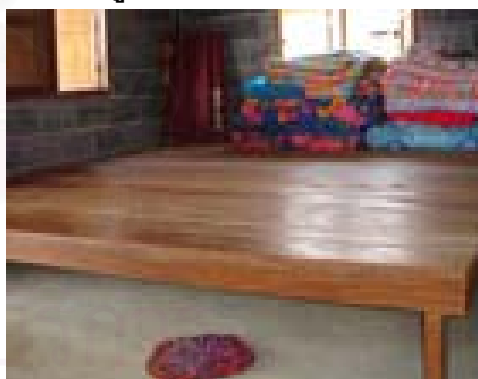
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.1.3.2 ห้องโถง เดิมที่บ้านพักหลังนี้เป็นบ้านชั้นเดียวก่อด้วยอิฐบล็อก ภายในบ้านเป็นพื้นห้องโถงโล่ง ภายหลังจากมีการรับนักท่องเที่ยวได้เริ่มทำการปรับปรุงพื้นที่ภายในบ้านด้วยการยกที่นอนให้สูงขึ้นในรูปแบบของเตียงไม้ขนาดใหญ่ต่อกัน เพื่อให้สามารถนอนได้หลายคน และเพื่อป้องกันความสกปรกจากฝุ่นละอองบนพื้นบ้าน (รายละเอียด รูปที่ 5.4) ส่วนพื้นที่อื่นนอกจากนี้ไม่ได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมจากที่เป็นอยู่

รูปที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของบ้านพักโดยการยกที่นอนสูง

รูปที่ ก ลักษณะที่นอนของผู้เข้าพัก

รูปที่ ข การยกที่นอนสูง

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.1.3.3 ห้องน้ำ เป็นการปรับปรุงเพื่อการใช้ประโยชน์ของสมาชิก ซึ่งเป็นลักษณะของห้องน้ำที่มีการแยกออกจากตัวบ้านพัก ขนาดกว้าง 3 ตารางเมตร มีสภาพเก่า ภายหลังจากมีการรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จึงได้มีการปรับปรุงในส่วนของพื้นและผนังห้อง ด้วยการฉาบปูนใหม่ รวมถึงเปลี่ยนหลังคาเพื่อให้มีความแข็งแรงขึ้นกว่าเก่า (รายละเอียด รูปที่ 5.5)

รูปที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงห้องน้ำของบ้านพักโฮมสเตย์

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

การปรับปรุงบ้านพักของโฮมสเตย์บ้านบุไทรมีทั้งสิ้น 7 หลัง ซึ่งเป็นการปรับปรุงให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยของสมาชิกและเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้เข้าพัก ให้มีความเป็นส่วนตัวและมีความปลอดภัยในการเข้าพัก (รายละเอียด ตามตารางที่ 5.12)

ตารางที่ 5.12 พื้นที่ที่มีการปรับปรุง

พื้นที่ปรับปรุง	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
ห้องนอน	5	71.40
ห้องโถง	1	14.30
ห้องน้ำ	1	14.30
รวม	7	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.4 การบริการนักท่องเที่ยว

ในการสำรวจข้อมูลด้านการบริการนักท่องเที่ยวของบ้านพักโฮมสเตย์ จะมีการแสดงข้อมูลในเรื่องของการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม และบริการเกี่ยวกับของใช้ส่วนตัว สามารถแสดงได้รายละเอียดได้ดังนี้

5.1.4.1 การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม

จากข้อมูลในตารางที่ 5.13 พบว่า บ้านพักโฮมสเตย์ทุกหลังมีการให้บริการอาหารว่าง คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาเป็นการบริการอาหารเช้าและอาหารเย็น มีจำนวนเท่ากันคือ 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 66.70 ส่วนอาหารกลางวัน มีการให้บริการน้อยที่สุดคือ จำนวน 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 27.80

ตารางที่ 5.13 การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม

บริการอาหาร	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
อาหารเช้า	12	66.70
อาหารกลางวัน	5	27.80
อาหารเย็น	12	66.70
อาหารว่าง	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.1.4.2 การให้บริการของใช้ส่วนตัว

จากข้อมูลในตารางที่ 5.14 พบว่า มีการให้บริการนักท่องเที่ยวในเรื่องของ สบู่ ยาสีฟัน ผ้าเช็ดตัว และเครื่องนอน มากที่สุดคือ 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาเป็น ยาสระผม มีจำนวนทั้งสิ้น 17 หลัง คิดเป็นร้อยละ 94.40 แป้งฝุ่น มีจำนวนทั้งสิ้น 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 22.20 ส่วนที่ไม่มีบ้านพักโฮมสเตย์หลังเตรียมไว้บริการเลย คือ แปรงสีฟัน คิดเป็นร้อยละ 0

ตารางที่ 5.14 การให้บริการของใช้ส่วนตัว

บริการของใช้ส่วนตัว	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
สบู่	18	100
ยาสีฟัน	18	100
แปรงสีฟัน	-	0
ยาสระผม	17	94.40
ผ้าเช็ดตัว	18	100
เครื่องนอน	18	100
แป้งฝุ่น	4	22.20

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.2 การบริหารจัดการของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

โฮมสเตย์บ้านบุไทรได้มีการพัฒนาขึ้นตามแบบวิถีชีวิตและศักยภาพของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้รับคำปรึกษาจาก ดร.ชลิตา รินทร์พรหม อาจารย์จากวิทยาลัยนครราชสีมา และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงการสนับสนุนของหน่วยราชการในชุมชน โดยหลักการบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อิงดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ที่พัฒนาโดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตามหัวข้อ 2.1.5 ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ 8 ด้าน ไว้ดังนี้คือ

- 5.2.1 ด้านที่พัก
- 5.2.2 ด้านอาหารและโภชนาการ
- 5.2.3 ด้านความปลอดภัย
- 5.2.4 ด้านการจัดการ
- 5.2.5 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
- 5.2.6 ด้านสิ่งแวดล้อม
- 5.2.7 ด้านมูลค่าเพิ่ม
- 5.2.8 ด้านการส่งเสริมการตลาด

5.2.1 ด้านที่พัก

ปัจจุบันบ้านพักของโฮมสเตย์บ้านนุไทร มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 18 หลัง และทั้ง 18 หลัง ได้ผ่านการตรวจประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี 2549 โดยบ้านพักทั้งหมดจะตั้งอยู่ใกล้กันเพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ และการประสานดูแลนักท่องเที่ยว

5.2.1.1 บ้านพัก จากเดิมมีบ้านพักเพียง 10 หลัง แต่ปัจจุบันเพิ่มสมาชิกเป็น 18 หลัง เพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว ปกติเจ้าบ้านและสมาชิกทั้งหมดอาศัยอยู่ในบ้าน แต่จะมีการจัดให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับผู้เข้าพัก ส่วนใหญ่จะใช้ห้องนอนหรือพื้นที่ว่างอย่างห้องโถงสำหรับรับรองนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก โดยในช่วงเริ่มต้นไม่มีสมาชิกรายใดสร้างบ้านขึ้นมาใหม่หรือปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ของบ้านพัก จะมีเพียงปรับปรุงซ่อมแซมในส่วนที่สึกหรอหรือเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายเท่านั้น ส่วนห้องน้ำและห้องส้วมที่ให้บริการนักท่องเที่ยวจะเป็นไปตามแบบดั้งเดิมของบ้าน ซึ่งมีทั้งแบบส้วมซึมนิ่งยองและทรงสูง ไว้ในกรณีที่มีผู้เข้าพักเป็นผู้สูงอายุ ในส่วนนี้บ้านพักแต่ละหลังอาจจะมีห้องน้ำที่มีมากกว่า 1 ห้องขึ้นไป (รายละเอียด ตามตารางที่ 5.15)

ตารางที่ 5.15 จำนวนของห้องส้วมที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยว

จำนวนของส้วม	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
ห้องส้วม 1 ห้อง	15	83.30
ห้องส้วม 2 ห้อง	3	16.70
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

ในการรับรองนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งจะมีประธานและกรรมการโฮมสเตย์มาตรวจสอบเรื่องความสะอาดและความพร้อมต่างๆ ของสมาชิกทุกครั้ง (รายละเอียด รูปที่ 5.6) หากบ้านหลังใดไม่ผ่านการตรวจสอบ ก็จะทำให้บ้านหลังต่อไปตามลำดับเป็นผู้รับนักท่องเที่ยวแทน

รูปที่ 5.6 การจัดเตรียมบ้านพักสำหรับผู้เข้าพัก

รูปที่ ก การจัดเตรียมที่นอน

รูปที่ ข การเตรียมห้องน้ำ ห้องส้วม

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พุศศิกายน 2549

หากไม่มีกรณีเฉพาะจะไม่มีกรเลือกบ้าน ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะจัดให้อยู่เวียนตามลำดับกันไป อย่างไรก็ตาม หากนักท่องเที่ยวต้องการดูงานหรือพูดคุยกับเจ้าบ้านเฉพาะราย เช่น การเพาะเห็ดหอม การทำผักอินทรีย์ การปลูกเบญจมาศ หรือสมุนไพร ก็สามารถเข้าพักในบ้านที่เจ้าบ้านประกอบกิจการนั้น ๆ ได้เช่นกัน ปกติในการจัดการที่พักสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวในแต่ละหลัง จะจัดให้เท่าๆ กันในเวลา 1 ปี ทั้งนี้เพื่อไม่เกิดการเสียเปรียบหรือได้เปรียบระหว่างบ้านแต่ละหลัง

5.2.1.2 เครื่องนอน ปกติจะเป็นเตียงหรือฟูก ซึ่งเครื่องนอนที่เตรียมให้นักท่องเที่ยวจะเป็นแบบพื้นบ้าน ใช้นุ่นและผ้าฝ้ายธรรมชาติในการทำ และจะเตรียมมุ้งไว้ให้เพื่อกันแมลงที่จะมารบกวน ส่วนบ้านพักบางหลังที่จัดนอนส่วนตัวและมีเตียงให้ นั้น จะเป็นห้องเดิมที่สมาชิกในบ้านอาศัยอยู่แต่ปัจจุบันไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ จึงมีการปรับเปลี่ยนมาใช้เป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยว ในเรื่องของการดูแลความสะอาดของเครื่องนอน จะมีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนกับปลอกหมอนทุกครั้ง เพื่อให้มีความสะอาดไม่หมักหมม โดยจะนำออกผึ่งแดดให้มีกลิ่นแดดพอประมาณก่อนใช้ทุกวัน

5.2.1.3 กฎระเบียบข้อบังคับในการเข้าพักของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

- 1) การเข้าพักของแขกโฮมสเตย์ สมาชิกจะต้องมาต้อนรับแขกที่บ้านประธานในหมายกำหนดการทุกครั้ง
- 2) การเข้าพักของแขกแต่ละบ้านจะต้องผ่านการจัดสรรของกลุ่ม
- 3) ถ้ามีกิจกรรมร่วมกัน จะใช้บริเวณบ้านประธานเป็นหลัก

4) กรณีแขกมาเป็นครอบครัว จะจัดให้ตามลำดับ โดยเริ่มจากหมายเลข 1 หมุนเวียนไปจนครบทุกห้อง

5) กรณีแขกมาเป็นหมู่คณะ จะจัดให้เท่ากันทุกหลัง ยกเว้นมีการเปลี่ยนแปลง

6) กรณีแขกมาพักจะระบุน้ำไม่ได้ ทางกลุ่มจะเป็นผู้จัดให้ หลังหนึ่งจะจัดลงไม่เกิน 7 คน

7) โฮมสเตย์แต่ละบ้านต้องช่วยกันดูแลรักษาความปลอดภัยและทรัพย์สินของแขก

8) โฮมสเตย์แต่ละบ้านจะต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อแขกที่มาพัก

9) บ้านพักทุกหลังจะต้องเตรียมพร้อมก่อนที่แขกจะเข้าพัก สมาชิกทุกคนจะทำการตรวจบ้านทุกหลังก่อนที่แขกจะเข้าพัก

10) สมาชิกโฮมสเตย์ ห้ามนำแขกดื่มสุราหรือส่งเสียงดังรบกวนแขก

5.2.2 ด้านอาหารและโภชนาการ

5.2.2.1 อาหาร เจ้าบ้านแต่ละหลังจะพิจารณาจัดทำอาหารพิเศษที่ตนเองมีความถนัดและปรุงได้อร่อย มีเอกลักษณ์มาบริการนักท่องเที่ยว ที่หาได้ภายในชุมชนทั้งจากสมาชิกและตามธรรมชาติ เช่น

1) พืชเก็บจากธรรมชาติไม่มีการเพาะปลูก ได้แก่ ผักกูด หน่อไม้ ผักหนาม และ ผักหวานป่า ผักตำลึง บอน บุก เป็นต้น

2) พืชที่ปลูกอยู่ในบริเวณบ้านพักของตนเอง เช่น ผักชะอม ต้นกระเพรา ตะไคร้ ต้นหอม ผักชี เป็นต้น

3) พืชที่กลุ่มสมาชิกปลูกขึ้นเองหรือเป็นพืชที่มีอยู่ในท้องตลาดทั่วไป เช่น ผักสลัด ข้าวโพดหวาน แครอทเห็ดหอม เห็ดยานางิ ผลไม้ต่างๆ กระทียมญี่ปุ่น หอมญี่ปุ่น และเสาวรส เป็นต้น

วัตถุดิบทั้ง 3 ประเภท สามารถหาได้ในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นอาหารสุขภาพและเป็นพืชที่ปลอดภัย นำมาเตรียมอย่างดี โดยปรุงตามตำราของครอบครัว และปรับรสชาติของอาหารให้เหมาะสมตามกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนเมนูอาหารพื้นถิ่นของบ้านบุไทรที่จัดไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวมีหลายประเภทด้วยกัน เช่น น้ำพริกปลาทุย ยำผักกูด แกงบอน แกงบุก อาหารจากเห็ดหอม เห็ดยานางิ รวมถึงมีน้ำเสาวรส และน้ำดื่มสะอาดไว้บริการ เป็นต้น (รายละเอียด รูปที่ 5.7)

รูปที่ 5.7 การจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้เข้าพัก

รูปที่ ก อาหารเช้า

รูปที่ ข เมนูอาหารพื้นถิ่น

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.2.2.2 การจัดเตรียมเรื่องบริการอาหาร ในกรณีที่มีการจัดเลี้ยงรวมเป็นหมู่คณะให้นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากในการดูแลนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน โฮมสเตย์บ้านบุไทร จึงมีการจัดการอาหารในงานเลี้ยง 3 วิธีการ ดังนี้คือ

1) เจ้าบ้านจะปรุงอาหารที่บ้านตนเองและนำอาหารมายังบริเวณที่จัดงานให้บริการเฉพาะแขกที่พักในบ้านของตนเองเท่านั้น

2) จะจัดให้กลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านหรือร้านค้าอาหารรับเหมาทำอาหารทั้งหมดตามความประสงค์ของนักท่องเที่ยว เช่น อาจจะเป็น ไก่ย่าง ส้มตำ อาหารเห็ด หรืออาหารพื้นบ้าน

3) รวมกลุ่มแม่บ้านโฮมสเตย์มาทำอาหารกันเอง ซึ่งวิธีที่ 3 จะเป็นวิธีสุดท้ายที่จะดำเนินการด้วยเหตุผลไม่อยากจะเกิดความลำบากในการดูแลนักท่องเที่ยว

5.2.2.3 คริว การทำอาหารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะจัดทำกันที่บ้านของประธานกลุ่มโฮมสเตย์ เนื่องจากสมาชิกบางรายที่เป็นเจ้าของบ้านพักไม่สะดวกในการทำอาหาร แต่ส่วนหนึ่งก็สามารถให้บริการเรื่องอาหารแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นอาหารเช้าและอาหารเย็น ดังนั้นทางกลุ่มโฮมสเตย์ จึงมีข้อกำหนดให้บ้านพักที่บริการอาหารแก่นักท่องเที่ยวจะต้องมีคริวและอุปกรณ์ที่สะอาด และความสูงของเตาไฟจะต้องไม่ต่ำกว่า 80 เซนติเมตร เพื่อป้องกันฝุ่นละออง รวมถึงมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและไม่มีกลิ่นอับ (รายละเอียด รูปที่ 5.8 ก) หากบ้านใดไม่สามารถทำได้ จะให้ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องอาหารแทน

รูปที่ 5.8 สภาพห้องครัวที่ใช้ประกอบอาหาร

รูปที่ ก ห้องครัวที่ใช้ประกอบอาหาร

รูปที่ ข สถานที่รับประทานอาหาร

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

สำหรับการเตรียมอาหารแก่ผู้เข้าพัก จะไม่สามารถให้บริการเองได้ทุกหลังเนื่องจากไม่มีความถนัดในการปรุงอาหารแบบคนเมืองให้ถูกปากผู้เข้าพักได้ หรือไม่สะดวกในการให้บริการเนื่องจากสถานที่ประกอบอาหารไม่มีเคาน์เตอร์ สามารถแสดงจำนวนบ้านพักที่ให้บริการอาหารแก่ผู้เข้าพักได้ ตามตารางที่ 5.16

ตารางที่ 5.16 บ้านพักที่สามารถจัดทำอาหารแก่นักท่องเที่ยวได้

บ้านพักที่สามารถจัดทำอาหาร	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
สามารถให้บริการได้	12	66.70
ไม่สามารถให้บริการได้	6	33.30
รวม	18	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.2.2.4 **น้ำดื่ม** ปกติสมาชิกจะซื้อน้ำดื่มในการบริโภคอยู่แล้ว เนื่องจากหมู่บ้านบุไทรไม่มีน้ำประปาที่สะอาดในการอุปโภค บริโภค ดังนั้นทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จึงใช้น้ำดื่มสะอาดมาให้บริการนักท่องเที่ยว หรือในบางกรณีจะมีน้ำเสาวรสน้ำสมุนไพร เช่น น้ำฝรั่งและน้ำตะไคร้หอม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้ภายในท้องถิ่นไว้บริการด้วยเช่นกัน

5.2.3 ด้านความปลอดภัย

โดยปกติแล้วชุมชนของบ้านบุญไทร ตำบลไทยสามัคคี เป็นชุมชนที่มีความสุขสงบ ปราศจากโจร ชโมย แต่เพื่อเป็นการเพิ่มความมั่นใจในความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จึงมีการดูแลความปลอดภัยและการเตรียมพร้อมในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินอยู่ตลอดเวลา

5.2.3.1 การจัดเวรยามรักษาความปลอดภัย มีการจัดวางตำแหน่งอยู่ที่หัวบ้านและท้ายบ้าน ตั้งแต่เวลา 19.00-24.00 น. ตลอดทุกคืน โดยอาสาสมัครของชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม และลูกบ้าน รวม 15 คน หมุนเวียนทำหน้าที่ โดยทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะช่วยค่าใช้จ่ายค่าจ้างเข้ากองกลาง 100 บาท/คน เฉพาะวันที่มีแขกมาพัก หรือบริการอาหาร น้ำดื่มตามสมควร อาสาสมัครดังกล่าว ผ่านการอบรมและได้รับอนุญาตจากอำเภอและสถานีตำรวจ ให้ทำหน้าที่ปกป้องรักษาความสงบในหมู่บ้าน

5.2.3.2 การเตรียมความพร้อมกรณีฉุกเฉิน เจ้าของบ้านทุกหลังจะมีหมายเลขโทรศัพท์ติดต่อสถานีตำรวจและรถพยาบาล หรือในกรณีไม่สามารถดำเนินการได้ สมาชิกจะต้องรีบมาแจ้งให้กับประธานกลุ่มโฮมสเตย์ฯ หรือสมาชิกคนอื่นทราบเพื่อดำเนินการแทน

5.2.3.3 การเตรียมความพร้อมในการปฐมพยาบาล ในทุกบ้านพักจะมียาสามัญประจำบ้านอยู่ทุกหลัง โดยก่อนหน้านี้ทางสาธารณสุขอำเภอได้เข้ามาให้การอบรมด้านการสุขอนามัยและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่ชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านบุญไทรและหมู่บ้านใกล้เคียง อย่างไรก็ตามยังมียาสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีการใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีไว้สำรองในกรณีฉุกเฉิน ยกตัวอย่างเช่น ว่านตะขาบ ที่ใช้ป้องกันตะขาบและถอนพิษตะขาบ เพชรสังฆาตและนางพญาพันข้อ รักษาที่ใช้โรคริดสีดวงทวาร สมุนไพรที่ใช้ในการสมานแผล เป็นต้น

5.2.3.4 การป้องกันทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว กรณีนักท่องเที่ยวลืมสิ่งของมีค่าไว้ เจ้าบ้านจะนำส่งคืนเจ้าของทันทีโดยทางไปรษณีย์ รวมถึงยังมีระบบการรับฝากสิ่งของไว้ โดยมีแบบฟอร์มรับฝาก (รายละเอียด ภาคผนวก ค หน้า 175) และทุกบ้านจะมีตู้เก็บสิ่งของมีค่าที่รับฝากไว้อย่างดี

5.2.4 ด้านการจัดการ

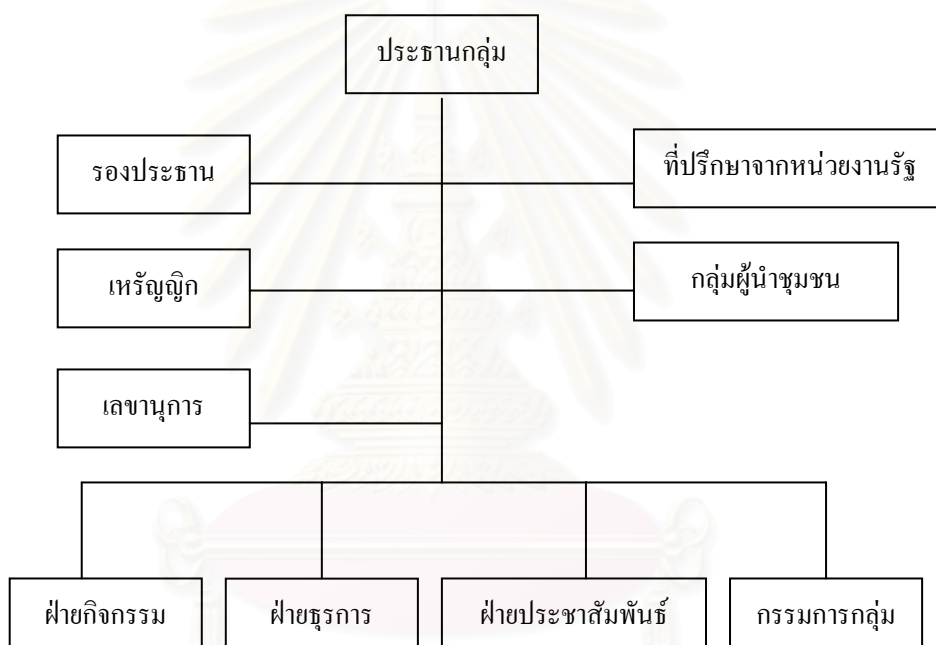
5.2.4.1 การร่วมกลุ่มของสมาชิก ในการดำเนินกิจกรรมของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร มีวิธีการจัดการเป็นที่ดีและเป็นระบบในด้านการบริหารงาน กลุ่มโฮมสเตย์ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกและหลักประชาธิปไตย ซึ่งคณะกรรมการแต่ละตำแหน่งจะมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจน มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

5.2.4.2 การตั้งคณะกรรมการบริหาร มีการแบ่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอย่างชัดเจน (รายละเอียดหัวข้อ 3.6.2.3 คณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทร หน้า 88) โดยมีนายอินทร์ มูลพิมาย ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ซึ่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ มีดังนี้

- 1) บริหารจัดการกลุ่มฯ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุด
- 2) ออกระเบียบข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารกลุ่มฯ
- 3) รับสมาชิกและจัดทำทะเบียนสมาชิก
- 4) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ตามที่คณะกรรมการกลุ่มกำหนดหรือมอบหมาย

ในการวินิจฉัยหรือหาข้อสรุป จะใช้มติเอกฉันท์ของสมาชิกเป็นหลัก โดยไม่ถือเอาตำแหน่งหรืออำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเป็นตัวตัดสิน ซึ่งหากเกิดกรณีเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมเป็นผู้ตัดสิน

แผนภูมิที่ 5.1 โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร

ที่มา : จากการสำรวจ มกราคม 2550

5.2.4.3 การจองที่พัก การรับนักท่องเที่ยวจะต้องมีการจองล่วงหน้าทางโทรศัพท์ เพื่อป้องกันความสับสนที่อาจจะเกิดขึ้นได้ จะต้องติดต่อจองกับประธานกลุ่มเพียงผู้เดียวเท่านั้น ในการจองต้องทราบวัน เวลาที่จะเข้าพัก 1 วันล่วงหน้าก่อนเดินทาง กรณีเป็นหมู่คณะจะมีการโทรศัพท์ติดต่อขณะเดินทางเพื่อให้ทราบเวลาที่แน่นอนที่จะเดินทางมาถึงจุดหมาย เพื่อจะทำให้การจัดการต้อนรับ โดยเฉพาะการเข้าพักเป็นกลุ่มใหญ่ให้เป็นไปอย่างราบรื่น

5.2.4.4 การแจ้งรายละเอียดค่าธรรมเนียม ในการรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะมีการแจ้งเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวรับทราบก่อนทุกครั้ง ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย มีดังนี้

- 1) ค่าที่พัก คนละ 150 บาทต่อคืน
- 2) ค่าอาหาร คนละ 50-75บาท ต่อมื้อ และอาหารว่าง คนละ 25 บาทต่อมื้อ
- 3) อาสาสมัครนำเที่ยวตามสถานที่เกษตรและอุทยานแห่งชาติทับลาน วันละ 300 บาทต่อคน
- 4) ค่าดนตรีพื้นบ้าน 200 บาท
- 5) การแสดงฟ้อนรำ ชุดละ 500 บาท
- 6) การเล่าประวัติหมู่บ้าน 100 บาท
- 7) ค่านั่งรถอีแต๊กชมสวนเกษตรในหมู่บ้าน 100 บาทต่อเที่ยว

5.2.4.5 การแจ้งข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทรจะสามารถหารายละเอียดได้ทางเว็บไซต์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวหรือเว็บไซต์การท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่สามารถค้นหาได้ทางอินเทอร์เน็ต (Internet) ก็สามารถดูรายละเอียดได้ที่บ้านรับรองของประธานกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ซึ่งทำเป็นเอกสารติดไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ดูหรือสอบถามโดยตรงกับประธานและสมาชิกของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้เช่นกัน

5.2.4.6 ผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทรจะมีการจัดกลุ่มนำเที่ยวเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่นำเที่ยวภายนอกชุมชน เช่น เดินป่า เทียน้ำตกสวนห่อม หรือดูสัตว์ จะเป็นกลุ่มที่มีความชำนาญในเรื่องของการเดินป่าและคุ้นเคยกับพื้นที่ดังกล่าวเป็นอย่างดี ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นกลุ่มนำเที่ยวที่เป็นเยาวชนในชุมชน หรือเรียกว่า “กลุ่มมดแดง” จะทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์น้อยพานักท่องเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ในชุมชน เช่น สวนเกษตรอินทรีย์ สวนดอกเบญจมาศ โรงเพาะเห็ดหอม เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทางกลุ่มโฮมสเตย์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องภาษาต่างประเทศที่จะต้องมีการเตรียมการไว้รองรับกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จึงได้มีการขอความร่วมมือจากสำนักงานการศึกษาออกโรงเรียน มาช่วยสอนการใช้ภาษาอังกฤษแก่สมาชิกและเยาวชนในช่วงวันหยุด เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้กลุ่มโฮมสเตย์ฯ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

5.2.4.7 การจัดการด้านแหล่งเงินทุน ในการตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ในช่วงแรกได้ใช้เงินออมทรัพย์กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลบ้านบุไทร เป็นเงินทุนในการดำเนินงาน โดยเริ่มจากการให้สมาชิกที่ประสงค์จะเป็นบ้านพักโฮมสเตย์กู้เงินรายละเอียดไม่เกิน 10,000 บาท สำหรับการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านพัก โดยเขียนคำร้องว่าจะปรับปรุงอะไร และจำเป็นจะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนเท่าใด เพื่อทางกลุ่มออมทรัพย์ฯ จะได้จัดสรรได้ตามจำนวนที่ต้องการ โดยเงื่อนไขการชำระเงินขึ้นอยู่กับการทำสัญญาของ

สมาชิก (รายละเอียด หัวข้อ 3.5.1.3 กลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินการโดยกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล หน้า 84) โดยการสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์นั้น จะมีการกำหนดระเบียบการเงิน ไว้ดังนี้

- 1) สมาชิกต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น ๆ ละ 500 บาท
- 2) ดอกผลเงินบริจาคและกองทุนอื่น ให้ถือเป็นรายได้ของกลุ่ม
- 3) ให้ประธานกลุ่มและกรรมการอีก 2 คน เปิดบัญชีและมีอำนาจเบิกจ่ายเงินโดยมีลายมือชื่อ 2 ใน 3 ร่วมกัน
- 4) การจ่ายเงินของกลุ่มให้ถือมติที่ประชุมเป็นสำคัญ
- 5) ต้องรายงานการเงินให้แก่ที่ประชุมใหญ่ทราบทุก 12 เดือน

ในการดำเนินการเรื่องบัญชีรายรับ รายจ่ายของกลุ่มจะเป็นหน้าที่ของเหรัญญิกและเลขานุการเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนในเรื่องการตรวจสอบบัญชีของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ปกติจะมีการแจ้งให้สมาชิกทราบผลการดำเนินงานเป็นประจำในทุกสิ้นปี หากสมาชิกรายใดมีข้อสงสัยก็สามารถขอทราบรายละเอียดจากคณะกรรมการในการประชุมแต่ละครั้งได้เช่นกัน

ด้านเงินทุนในการบริหารโฮมสเตย์ จะมีการแบ่งรายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ตามระเบียบของกลุ่มโดยหักเงินเข้ากองกลางร้อยละ 10 ของรายได้ทั้งหมดเพื่อนำมาพัฒนากิจกรรมของกลุ่มโฮมสเตย์และสาธารณประโยชน์ของชุมชน

ตารางที่ 5.17 รายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์ร้อยละ 10 ที่นำเข้าเป็นกองทุน

ปี พ.ศ.	รายได้รวม	เงินเข้ากองทุน
2547	108,900	10,890
2548	175,050	17,505
2549	306,450	30,645

ที่มา : กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร มกราคม 2550

5.2.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

5.2.5.1 **กิจกรรมท่องเที่ยวภายในชุมชน** โฮมสเตย์บ้านบุไทรจะมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนด้วยการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น แปลงปลูกดอกเบญจมาศ โรงเพาะเห็ดหอม สวนสมุนไพร หรือเกษตรอินทรีย์ แปลงปลูกผักและการทำสวนผลไม้อินทรีย์ เป็นต้น บางกรณีที่นักท่องเที่ยวอยากสัมผัสวิถีชีวิตแบบอื่น ก็จะมีกลุ่มมดแดงเป็นผู้นำทาง โดยจะใช้รถอีแต๊กเป็นพาหนะในการเที่ยวชม (รายละเอียด รูปที่ 5.9)

รูปที่ 5.9 สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน

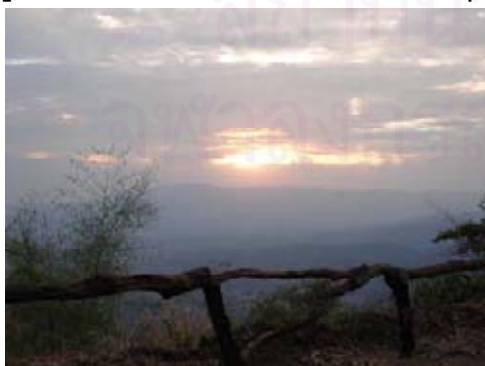

รูปที่ ก แปลงปลูกดอกเบญจมาศ รูปที่ ข ฟาร์มเพาะเห็ด รูปที่ ค การนำเที่ยวโดยรถอีแต๋น
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.2.5.2 กิจกรรมท่องเที่ยวภายนอกชุมชน เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยจะมีการเดินป่าที่อุทยานแห่งชาติทับลาน ซึ่งมีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 2,240 ตารางกิโลเมตร (1,400,000 ไร่) อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอวังน้ำเขียว อำเภอปักธงชัย อำเภอครบุรี อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี (กรมป่าไม้, 2549) จุดเด่นของพื้นที่นี้อยู่ที่ป่าลานผืนใหญ่ผืนสุดท้ายของประเทศไทย รวมถึงผืนป่าสมบูรณ์ที่เป็นต้นน้ำลำธารสำคัญหลายสายที่ไหลรวมกันเป็นแม่น้ำมูลและแม่น้ำบางปะกง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) น้ำตกสวนห้อม
- 2) น้ำตกห้วยใหญ่
- 3) อุทยานแห่งชาติทับลานที่ 13 มูลหลง มูลสามง่าม
- 4) อุทยานป่าเขาภูหลวง
- 5) ผาชมตะวัน
- 6) เขาแผงม้า

รูปที่ 5.10 สถานที่ท่องเที่ยวภายนอกชุมชน

รูปที่ ก ชมพระอาทิตย์ตกดินที่ผาชมตะวัน
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

รูป ข น้ำตกห้วยใหญ่

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตของธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น กิจกรรมการปลูกป่า โดยในการพานักท่องเที่ยวเข้าป่าแต่ละครั้งจะมีการจัดเตรียมกล้าไม้ไว้ให้นักท่องเที่ยวนำไปปลูกในป่า ซึ่งกลุ่มโฮมสเตย์ฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสการอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อธรรมชาติร่วมกัน ในแต่ละครั้งที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทรอีกครั้ง ก็จะมาดูแลต้นไม้ของคนที่ปลูกไว้ ว่าเจริญเติบโตไปอย่างไรบ้าง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มทำโฮมสเตย์จนถึงปัจจุบัน

5.2.6 ด้านสิ่งแวดล้อม

กลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน โดยเริ่มจากการรักษาบริเวณบ้านให้สะอาดเรียบร้อย ปลูกต้นไม้ร่มรื่น รวมทั้งไม้ดอกไม้ใบ และผักสวนครัว รั้วกินได้ ทำการตัดหญ้าตามริมถนนให้ดูเรียบร้อยอยู่เสมอ ส่วนการกำจัดขยะจะจัดให้มีถังไว้ที่หน้าบ้านเพื่อคัดแยกขยะรีไซเคิล พลาสติก เช่น ขวดน้ำพลาสติก และขยะที่จะนำไปทำปุ๋ยได้ (รายละเอียด รูปที่ 5.11) ในช่วงวันหยุดจะมีกลุ่มมดแดง ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 5-15 ปี รวม 20 คน โดยการนำของคุณตารัตน์ทองฉิมพลี จะออกทำหน้าที่เก็บขยะในชุมชนทุกๆ สัปดาห์ โดยกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะให้ค่าตอบแทนคนละ 5-10 บาทต่อครั้ง นอกจากนี้ก่อนการเข้าพักของนักท่องเที่ยวทุกครั้งจะมีการแจ้งระเบียบข้อบังคับต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบและร่วมกันถือปฏิบัติ เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายแหล่งน้ำ ป่าไม้ รวมถึงสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนระหว่างเที่ยวชม ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

รูปที่ 5.11 การจัดแต่งทัศนียภาพหน้าบ้าน

รูปที่ ก การจัดแต่งสวนไม้ดอกไม้ประดับหน้าบ้าน

รูปที่ ข ที่ทิ้งขยะหน้าบ้าน

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.2.7 ด้านมูลค่าเพิ่ม

5.2.7.1 **ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น** ในท้องถิ่นของอำเภอวังน้ำเขียว ยังไม่มีการพัฒนาด้านของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย แต่การสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นไปในรูปแบบของการจำหน่ายของฝากที่เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว เช่น ดอกเบญจมาศ ผลไม้ ผักปลอดสารพิษ เห็ดยานางิ เห็ดหอมสด ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ด น้ำเสาวรศ น้ำสมุนไพร เป็นต้น (รายละเอียด รูปที่ 5.12) โดยวางจำหน่ายอยู่ที่สวนเบญจมาศของคุณวิภา จันทรคุ้ม ซึ่งเป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ด้วยเนื่องจากมีสถานที่ที่กว้างขวางสามารถจอดรถได้หลายคัน กรณีสมาชิกบางรายที่ปลูกผัก ผลไม้ หรือผลิตภัณฑ์ประเภทจักสาน ก็จะมีนักท่องเที่ยวบางส่วนเข้าไปซื้อสินค้าถึงบ้าน

รูปที่ 5.12 ผลิตภัณฑ์เกษตรของชุมชน

รูปที่ ก น้ำเสาวรศ

รูปที่ ข ดอกเบญจมาศ

รูปที่ ค เห็ดหอมสด

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.2.7.2 **ด้านวัฒนธรรม** ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะจัดให้มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งถือเป็นประเพณีดั้งเดิมของคนในพื้นที่ รวมถึงการจัดแสดงดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มมดแดง ซึ่งแต่เดิมนั้นพิธีการและการแสดงเหล่านี้ไม่ได้มีการจัดขึ้นบ่อยนัก แต่หลังจากได้มีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ขึ้นมา ทำให้มีการนำการแสดงเหล่านี้กลับมาอีกครั้ง ซึ่งกลุ่มสมาชิกได้มีความเห็นตรงกันที่จะอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นเหล่านี้ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป โดยจะมีการฝึกสอนการแสดงแก่เยาวชนในช่วงวันเสาร์และอาทิตย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 5.13 การแสดงพื้นบ้านในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย พฤศจิกายน 2549

5.2.7.3 การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรม ในการเข้าพักแต่ละครั้งเจ้าของบ้านและผู้มาพักจะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กันอยู่เสมอ มีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่สนใจศึกษาและเรียนรู้วิธีการทำเกษตรอินทรีย์และด้านสมุนไพรจากสมาชิก และชาวบ้านก็จะได้รับความรู้และประสบการณ์จากนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

5.2.8 ด้านส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์

โฮมสเตย์บ้านบุญไทรได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ของอำเภอวังน้ำเขียวใน (www.wangnamkheo.com) ที่พัฒนาโดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ส่วนหนึ่งจะได้รับการเผยแพร่ในเว็บไซต์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (www.homestaythailand.org) รวมถึงแผ่นพับที่นำเผยแพร่ตามร้านอาหาร ตามที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว บางกรณีจะมีรายการโทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ต่างๆ ที่มีสื่อมวลชนเข้ามาถ่ายทำและเขียนเรื่อง นอกนั้นยังมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของการพูดถึงในลักษณะปากต่อปากของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก ในการวิเคราะห์ด้านการตลาดของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร สามารถอธิบายได้ดังนี้

5.2.8.1 กลุ่มเป้าหมายของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร จะแบ่งออกเป็นดังนี้

- 1) กลุ่มนักท่องเที่ยวลักษณะของครอบครัว
- 2) กลุ่มเกษตรกรที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน
- 3) นักเรียน นักศึกษาทั่วไป
- 4) กลุ่มผู้สนใจดูงานด้านโฮมสเตย์ และ
- 5) กลุ่มประชาชนทั่วไปที่รักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5.2.8.2 สื่อในการเผยแพร่ของโฮมสเตย์บ้านบุไทย

- 1) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น การเขียนเรื่องลงในวารสารการท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- 2) สื่อทางอินเทอร์เน็ต (Internet) ผ่านทางเว็บไซต์ของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลไทยสามัคคีที่ (www.wangnamkheo.com) และเว็บไซต์ของทางกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (www.homestaysthailand.org) หรือผ่านทางเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวทั่วไป เป็นต้น
- 3) เอกสารประชาสัมพันธ์ จะมีการวางแผนพับประชาสัมพันธ์ ตามสถานที่ท่องเที่ยว หรือร้านอาหารทั่วไปในอำเภอวังน้ำเขียวและในตัวจังหวัดนครราชสีมา
- 4) การประชาสัมพันธ์โดยปากต่อปากของผู้ที่เคยเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทย

5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์

เป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเหล่าสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน ว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ชุมชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อเปิดเป็นการท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร และมีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวันของสมาชิก รวมถึงความพึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมทำกิจกรรม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ แสดงได้ดังรายละเอียดในตารางที่ 5.18

ตารางที่ 5.18 จำนวนสมาชิกที่ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น

สมาชิกที่แสดงความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน	6	11.10
สมาชิกกลุ่มนำเที่ยว / มัคคุเทศก์	9	16.70
สมาชิกกลุ่มแสดงในการต้อนรับ	7	12.90
สมาชิกกลุ่มร้านค้า / ขายของที่ระลึก	21	38.90
สมาชิกกลุ่มรักษาความปลอดภัย	7	12.90
สมาชิกกลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน	4	7.40
รวม	54	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.3.1 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน

เป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีนักท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามาพักแรมในชุมชน และเกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน สมาชิกแต่ละรายที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น มีความคิดเห็นเป็นอย่างไรบ้าง

จากข้อมูลในตารางที่ 5.19 พบว่า สมาชิกมีความพอใจเพราะเห็นว่าเป็นการช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน มากที่สุด จำนวน 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.30 รองลงมาคือ พอใจเพราะได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน มีจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.20 พอใจเพราะทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก มีจำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.30 ส่วนในความคิดเห็นอื่น คือ พอใจเพราะทำให้ขายสินค้ามากขึ้น พอใจเพราะทำให้ชุมชนเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น และพอใจเพราะนักท่องเที่ยวมีความเป็นมิตรที่ดี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ มีจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.40

ตารางที่ 5.19 ความพึงพอใจในการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พอใจเพราะทำให้ขายสินค้าได้มากขึ้น	4	7.40
พอใจเพราะช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน	25	46.30
พอใจเพราะทำให้ชุมชนเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น	4	7.40
พอใจเพราะได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน	12	22.20
พอใจเพราะนักท่องเที่ยวมีความเป็นมิตรที่ดี	4	7.40
พอใจเพราะทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก	5	9.30
รวม	54	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.3.2 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นที่การทำโฮมสเตย์มีส่วนช่วยพัฒนาชุมชน

เป็นการสำรวจถึงผลจากการทำโฮมสเตย์ว่ามีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนหรือไม่ อย่างไร ในด้านใดบ้าง ซึ่งจากข้อมูลในตารางที่ 5.20 พบว่า การทำโฮมสเตย์ส่งผลให้เกิดความสะอาดและสุขอนามัยที่ดีขึ้น มากที่สุด มีจำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.90 รองลงมาคือ ส่งผลต่อการสร้างอาชีพแก่สมาชิก มีจำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.80 ส่งผลต่อการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ มีจำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.80 ส่งผลต่อการรวมกลุ่มสร้างสามัคคีของชุมชน มีจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.10 ส่งผลจากแนวคิดของนักท่องเที่ยวสามารถนำมาพัฒนาชุมชน มีจำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.70 ส่วนที่ส่งผลน้อยที่สุดคือ ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งผลจากรายได้ส่วนหนึ่งก็นำมาพัฒนาชุมชน มีจำนวนเท่ากันคือ 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.85

ตารางที่ 5.20 การทำโฮมสเตย์มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่างไร

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ส่งผลต่อการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ	8	14.80
ส่งผลต่อการสร้างอาชีพแก่สมาชิก	15	27.80
ส่งผลต่อการรวมกลุ่มสร้างความสามัคคีของชุมชน	6	11.10
ส่งผลให้เกิดความสะอาดและสุขอนามัยที่ดีขึ้น	21	38.90
ส่งผลจากแนวคิดของนักท่องเที่ยวสามารถนำมาพัฒนาชุมชน	2	3.70
ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1	1.85
ส่งผลจากรายได้ส่วนหนึ่งที่นำมาพัฒนาชุมชน	1	1.85
รวม	54	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.3.3 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร

เป็นการสำรวจถึงสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนว่าได้รับผลกระทบจากการทำโฮมสเตย์ของชุมชนหรือไม่ ในส่วนใดบ้าง เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ขยะและสิ่งปฏิกูล หรือมลพิษทางเสียง ฯลฯ ซึ่งจากข้อมูลในตารางที่ 5.21 พบว่า ไม่ส่งผลเพราะนักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือกันดูแลรักษา มากที่สุด มีจำนวน 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.30 รองลงมา ไม่ส่งผลเพราะสมาชิกให้การดูแลอยู่ตลอด มีจำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.80 ไม่ส่งผลเพราะสมาชิกและนักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือกันดูแลรักษา มีจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.70 ไม่ส่งผลเพราะไม่เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น มีจำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.50 ส่วนที่มีผู้แสดงความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ส่งผลดีในเรื่องของความสะอาดที่ดีขึ้น และส่งผลเสียในเรื่องของมลพิษทางเสียง มีจำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.85

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.21 การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ส่งผลเพราะสมาชิกให้การดูแลอยู่ตลอด	15	27.80
ไม่ส่งผลเพราะนักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม	25	46.30
ไม่ส่งผลเพราะสมาชิกและนักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือกันดูแลรักษา	9	16.70
ไม่ส่งผลเพราะไม่เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น	3	5.50
ส่งผลดีในเรื่องของความสะอาดที่ดีขึ้น	1	1.85
ส่งผลเสียในเรื่องของมลพิษทางเสียง	1	1.85
รวม	54	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.3.4 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร

เป็นการสำรวจถึงการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกว่าส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวันหรือไม่ เพราะอะไร ซึ่งจากข้อมูลในตารางที่ 5.22 พบว่า ไม่ส่งผลเพราะใช้ช่วงเวลาว่างในการร่วมทำกิจกรรม มากที่สุด มีจำนวน 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ ไม่ส่งผลเพราะเห็นว่าไม่มีผลกระทบต่อใดๆ ต่อการดำเนินชีวิต มีจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.70 ไม่ส่งผลเพราะมีการแบ่งหน้าที่การดูแลให้สมาชิกแต่ละกลุ่มคอยรับผิดชอบดูแลอยู่แล้ว มีจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.90 ไม่ส่งผลเพราะใช้เวลาไม่นานในการทำกิจกรรม มีจำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.30 ไม่ส่งผลเพราะนักท่องเที่ยวสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดี และส่งผลดีจากนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีจำนวนเท่ากัน คือ 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.70 ส่วนที่มีผู้ให้ความคิดเห็นน้อยที่สุดเท่ากัน คือ ส่งผลเสียต่อการขาดความเป็นส่วนตัว และส่งผลดีจากการมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือและแนะนำวิธีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น มีจำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.85

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.22 การทำโสมสเตอร์ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ส่งผลเพราะใช้ช่วงเวลาว่างในการร่วมทำกิจกรรม	27	50
ไม่ส่งผลเพราะใช้เวลาไม่นานในการทำกิจกรรม	5	9.30
ไม่ส่งผลเพราะเห็นว่าไม่มีผลต่อกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิต	9	16.70
ไม่ส่งผลเพราะมีการแบ่งหน้าที่การดูแลให้สมาชิกแต่ละกลุ่มคอยรับผิดชอบดูแลอยู่แล้ว	7	12.90
ไม่ส่งผลเพราะนักท่องเที่ยวสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดี	2	3.70
ส่งผลเสียต่อการขาดความเป็นส่วนตัว	1	1.85
ส่งผลดีจากนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ	2	3.70
ส่งผลดีจากการมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือและแนะนำวิธีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น	1	1.85
รวม	54	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.3.5 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นเรื่องรายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโสมสเตอร์

เป็นการสำรวจถึงความพึงพอใจของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโสมสเตอร์ในส่วนต่างๆ ว่ามีความคิดเห็นต่อรายได้ที่ได้รับอย่างไร จากข้อมูลในตารางที่ 5.23 พบว่า สมาชิกรู้สึกพอใจเพราะถือว่าเป็นแค่รายได้เสริม มากที่สุด มีจำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.90 รองลงมา พอใจเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ไม่ได้คิดถึงรายได้ มีจำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.55 ส่วนที่มีผู้ให้ความเห็นน้อยที่สุดคือ พอใจเพราะถือว่าขายผลผลิตได้มากขึ้น พอใจเพราะถือว่าเป็นเงินออมสำหรับครอบครัว พอใจเพราะมีรายได้มากกว่ารายได้หลัก พอใจเพราะมีความสุขที่ได้ทำมากกว่ารายได้ที่ได้รับ และไม่พอใจเพราะคิดว่ามีรายได้น้อยกว่าสมาชิกรายอื่น มีจำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.85

ตารางที่ 5.23 ความพึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์

ความคิดเห็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พอใจเพราะถือว่าเป็นแค่รายได้เสริม	41	75.90
พอใจเพราะถือว่าขายผลผลิตได้มากขึ้น	1	1.85
พอใจเพราะถือว่าเป็นเงินออมสำหรับครอบครัว	1	1.85
พอใจเพราะถือว่ารายได้ที่รับเหมาะสมกับเวลาที่ทำ	5	9.30
พอใจเพราะถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ไม่ได้คิดถึงรายได้	3	5.55
พอใจเพราะมีรายได้มากกว่ารายได้หลัก	1	1.85
พอใจเพราะมีความสุขที่ได้ทำมากกว่ารายได้ที่ได้รับ	1	1.85
ไม่พอใจเพราะคิดว่ามีรายได้น้อยกว่าสมาชิกรายอื่น	1	1.85
รวม	54	100

ที่มา : แบบสัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549

5.4 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโฮมสเตย์บ้านบุไทร

จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร ในช่วงระหว่างเดือน ตุลาคม 2549 ถึง เดือนมกราคม 2550 จำนวน 80 ราย ในลักษณะของการสุ่มตัวอย่าง โดยเป็นการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว สามารถแยกเป็น 8 กลุ่ม ตามรายละเอียดดังนี้

5.4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการเก็บข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จะสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว เช่น อายุ อาชีพ และการเข้าพักรับประทานอาหารของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร โดยสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

5.4.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากข้อมูลในตารางที่ 5.24 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือ เพศหญิง มีจำนวนทั้งสิ้น 52 ราย คิดเป็นร้อยละ 65 รองลงมาคือ เพศชาย มีจำนวนทั้งสิ้น 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 35

ตารางที่ 5.24 เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	28	35
หญิง	52	65
รวม	60	100

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.1.2 ข้อมูลช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากข้อมูลในตารางที่ 5.25 พบว่ากลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีช่วงอายุ 36-40 ปี มากที่สุด มีจำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 26-30 ปี มีจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 ช่วงอายุ 16-20 ปี จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 ช่วงอายุ 0-15 ปี และช่วงอายุ 21-25 มีจำนวนเท่ากันคือ 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 10 ช่วงอายุ 31-35 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.75 ช่วงอายุ 41-45 และช่วงอายุ 55-60 ปี มีจำนวนเท่ากันคือ 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.25 และที่น้อยที่สุดคือ มีช่วงอายุ 46-50 ปี และช่วงอายุ 51-55 ปี มีจำนวนเท่ากันคือ 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.50

ตารางที่ 5.25 ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0-15 ปี	8	10
16-20 ปี	10	12.50
21-25 ปี	8	10
26-30 ปี	12	15
31-35 ปี	7	8.75
36-40 ปี	16	20
41-45 ปี	5	6.25
46-50 ปี	2	2.50
51-55 ปี	2	2.50
55-60 ปี	5	6.25
60 ปี ขึ้นไป	5	6.25
รวม	80	100

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.1.3 ข้อมูลด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากข้อมูลในตารางที่ 5.26 พบว่า อาชีพที่มีมากที่สุดคือ พนักงานบริษัทเอกชน มีจำนวนทั้งสิ้น 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาคือ นักเรียน/นักศึกษา มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ราย คิดเป็นร้อยละ 25 ธุรกิจส่วนตัว มีจำนวนทั้งสิ้น 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.50 ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีจำนวนทั้งสิ้น 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.50 และอาชีพที่มีน้อยที่สุดคือ แม่บ้าน รับจ้างทั่วไป ข้าราชการบำนาญ และอาจารย์สอนพิเศษ มีจำนวนเท่ากันคือ 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.50

ตารางที่ 5.26 อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	10	12.50
พนักงานบริษัทเอกชน	24	30
ธุรกิจส่วนตัว	18	22.50
แม่บ้าน	2	2.50
รับจ้างทั่วไป	2	2.50
นักเรียน/นักศึกษา	20	25
ข้าราชการบำนาญ	2	2.50
อาจารย์สอนพิเศษ	2	2.50
รวม	80	100

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.1.4.4 ข้อมูลการเข้าพักรักษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากข้อมูลในตารางที่ 5.27 พบว่า นักท่องเที่ยวไม่เคยเข้าพักรักษา มากที่สุด คือ 64 ราย คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมาคือ เคยมาพัก มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 20

ตารางที่ 5.27 การเข้าพักรักษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเข้าพักรักษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคยมาพัก	16	20
ไม่เคยพักรักษา	64	80
รวม	80	100

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อค่าบริการของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

การสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จะมีการเก็บข้อมูลเรื่องของการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโฮมสเตย์บ้านบุไทร รวมถึงการให้ความคิดเห็นต่อที่พัก สภาพแวดล้อมภายในชุมชน จุดประสงค์ในการเข้าพัก ความพึงพอใจเรื่องอาหารและโภชนาการ ความพึงพอใจในการให้การต้อนรับ และการให้บริการสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

5.4.2.1 ข้อมูลการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโฮมสเตย์บ้านบุไทร

จากข้อมูลในตารางที่ 5.28 พบว่าสื่อที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข้อมูลมาจากการแนะนำจากผู้อื่น มากที่สุด มีจำนวนทั้งสิ้น 51 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.75 รองลงมาคือ อินเทอร์เน็ต (Internet) มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.50 สื่อสิ่งพิมพ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.25 ส่วนที่น้อยที่สุดคือ ไม่ทราบมาก่อนเพราะเดินทางมากับคณะ มีจำนวนทั้งสิ้น 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.50

ตารางที่ 5.28 การรับทราบข้อมูลโฮมสเตย์บ้านบุไทร

แหล่งข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อินเทอร์เน็ต (Internet)	22	27.50
สื่อสิ่งพิมพ์	5	6.25
การแนะนำจากผู้อื่น	51	63.75
ไม่ทราบมาก่อนเพราะเดินทางมากับคณะ	2	2.50

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2.2 ข้อมูลความพึงพอใจในการเข้าพักที่ห้องพักรับนักท่องเที่ยว

จากข้อมูลในตารางที่ 5.29 พบว่า ผู้เข้าพักมีความพึงพอใจกับสภาพห้องที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก มากที่สุด คือ มีจำนวนทั้งสิ้น 70 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.50 รองลงมาคือ เครื่องนอนสะอาด มีจำนวนทั้งสิ้น 67 ราย คิดเป็นร้อยละ 83.75 ห้องน้ำสะอาด มีจำนวนทั้งสิ้น 52 ราย คิดเป็นร้อยละ 65 สถานที่มีความปลอดภัย มีจำนวนทั้งสิ้น 51 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.75 ปลอดภัยการรบกวนจากแมลงและสัตว์อื่น มีจำนวนทั้งสิ้น 36 ราย คิดเป็นร้อยละ 45 แสงสว่างเพียงพอ มีจำนวนทั้งสิ้น 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 40 ส่วนที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ การต้อนรับที่ดีจากเจ้าของบ้านพัก มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 5

ตารางที่ 5.29 ความพึงพอใจในการเข้าพักที่ห้องพักรับรองนักท่องเที่ยว

ความพึงพอใจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เครื่องนอนสะอาด	67	83.75
อากาศถ่ายเทสะดวก	70	87.50
แสงสว่างเพียงพอ	32	40
ห้องน้ำสะอาด	52	65
สถานที่มีความปลอดภัย	51	63.75
ปลอดภัยจากรบกวนจากแมลงและสัตว์อื่น	36	45
การต้อนรับที่ดีจากเจ้าของบ้านพัก	4	5

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2.3 ข้อมูลความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน

จากข้อมูลในตารางที่ 5.30 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ไม่ต้องปรับปรุง มากที่สุด คือมีจำนวนทั้งสิ้น 58 ราย คิดเป็นร้อยละ 72.50 รองลงมาคือ ควรปรับปรุงเรื่องของแหล่งน้ำ มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 20 ควรปรับปรุงเรื่องป่าไม้ มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 5 น้อยที่สุด คือ ควรปรับปรุงเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูล มีจำนวนทั้งสิ้น 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.50

ตารางที่ 5.30 ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน

ความพึงพอใจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ต้องปรับปรุง	58	72.50
ควรปรับปรุงขยะและสิ่งปฏิกูล	2	2.50
ควรปรับปรุงป่าไม้	4	5
ควรปรับปรุงแหล่งน้ำ	16	20

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2.4 ข้อมูลจุดประสงค์ในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร

จากข้อมูลในตารางที่ 5.31 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการมาพักผ่อน/สังสรรค์ มากที่สุด คือ มีจำนวนทั้งสิ้น 57 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.25 รองลงมาคือ ชมสวนเกษตร มีจำนวนทั้งสิ้น 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.25 เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีจำนวนทั้งสิ้น 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 40 ดูสัตว์ มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.75 ส่วนจุดประสงค์ที่มาเข้าพักน้อยที่สุด คือ เดินป่า มีจำนวนทั้งสิ้น 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.75

ตารางที่ 5.31 จุดประสงค์ในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร

จุดประสงค์ในการเข้าพัก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชมสวนเกษตร	33	41.25
เดินป่า	7	8.75
ดูสัตว์	15	18.75
เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น	32	40
พักผ่อน/สังสรรค์	57	71.25

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2.5 ข้อมูลความพึงพอใจในการดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ

จากข้อมูลในตารางที่ 5.32 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ อาหาร มีจำนวนทั้งสิ้น 70 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.50 รองลงมาคือ น้ำดื่ม มีจำนวนทั้งสิ้น 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 52.50 ภาชนะที่ใส่อาหาร มีจำนวนทั้งสิ้น 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.50 ส่วนที่พึงพอใจน้อยที่สุด คือ น้ำสมุนไพร มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.75

ตารางที่ 5.32 ความพึงพอใจในการดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ

ความพึงพอใจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อาหาร	70	87.50
น้ำดื่ม	42	52.50
น้ำสมุนไพร	15	18.75
ภาชนะที่ใส่อาหาร	18	22.50

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2.6 ข้อมูลความพึงพอใจในการให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

จากข้อมูลในตารางที่ 5.33 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ อธิยาศัยของคนในชุมชน มีจำนวนทั้งสิ้น 69 ราย คิดเป็นร้อยละ 86.25 รองลงมาคือ การแสดงดนตรี และศิลปะพื้นบ้าน มีจำนวนทั้งสิ้น 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.75 ส่วนที่พึงพอใจน้อยที่สุด คือ สินค้าที่ระลึก มีจำนวนทั้งสิ้น 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.50

ตารางที่ 5.33 ความพึงพอใจในการให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

ความพึงพอใจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การแสดงดนตรีและศิลปะพื้นบ้าน	27	33.75
อัธยาศัยของคนในชุมชน	69	86.25
สินค้าที่ระลึก	2	2.50

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

5.4.2.7 ข้อมูลความพึงพอใจกับการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าพักที่ โฮมสเตย์บ้านบุไทร

จากข้อมูลในตารางที่ 5.34 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การติดต่อจองที่พัก มีจำนวนทั้งสิ้น 46 ราย คิดเป็นร้อยละ 57.50 รองลงมาคือ รถนำเที่ยว มีจำนวนทั้งสิ้น 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 36.25 มัคคุเทศก์ มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ราย คิดเป็นร้อยละ 25 การจัดเวรยามรักษาความปลอดภัย มีจำนวนทั้งสิ้น 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 ส่วนที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ การเตรียมพร้อมในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวกรณีฉุกเฉิน มีจำนวนทั้งสิ้น 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 10

ตารางที่ 5.34 ความพึงพอใจกับการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร

ความพึงพอใจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มัคคุเทศก์	20	25
รถนำเที่ยว	29	36.25
การจัดเวรยามรักษาความปลอดภัย	12	15
การเตรียมพร้อมในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวกรณีฉุกเฉิน	8	10
การติดต่อจองที่พัก	46	57.50

ที่มา : แบบสอบถาม พฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550

บทที่ 6

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการโฮมสเตย์บ้านบุญไทร จะใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมตามบทที่ 3 และบทที่ 5 เพื่อเป็นการมุ่งเน้นในการหาคำตอบเรื่องการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่มีการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งจะมีการวิเคราะห์ในส่วนของสภาพทั่วไปในปัจจุบันของชุมชนบ้านบุญไทร รูปแบบวิถีชีวิตชุมชนและการร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน วิเคราะห์ด้านแหล่งพักอาศัยภายในชุมชน โดยเฉพาะบ้านพักที่ปรับปรุงเป็นที่พักรับรองนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการโฮมสเตย์ทั้ง 8 ด้าน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังรายละเอียดในบทที่ 1 (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 1.2 วัตถุประสงค์ และ 1.3 ขอบเขตการวิจัย หน้า 3)

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการบริหารจัดการโฮมสเตย์บ้านบุญไทร จะมีการอ้างอิงทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของศึกษา โดยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ ดังนี้

- 6.1 สภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านบุญไทร
- 6.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านบุญไทร
- 6.3 การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 6.4 แหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร
- 6.5 การบริหารด้านที่พัก
- 6.6 การบริหารด้านอาหารและโภชนาการ
- 6.7 การบริหารด้านความปลอดภัย
- 6.8 การบริหารด้านการจัดการ
- 6.9 การบริหารด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 6.10 การบริหารด้านสิ่งแวดล้อม
- 6.11 การบริหารด้านมูลค่าเพิ่ม
- 6.12 การบริหารด้านส่งเสริมการตลาด

6.1 สภาพทั่วไปในปัจจุบันของหมู่บ้านบุไทร

ผลจากการศึกษาในบทที่ 3 (หัวข้อ 3.3 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านบุไทร หน้า 75) พบว่าสภาพโดยรวมของหมู่บ้านมีลักษณะคล้ายกับบ้านชนบททั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ เป็นอาคารที่ก่อสร้างแบบเรียบง่าย ตามประโยชน์ใช้สอยของสมาชิก มีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น (หัวข้อ 3.3.3.4 สถาปัตยกรรม หน้า 77) ซึ่งมีลักษณะบางอย่างที่สังเกตเห็นเด่นชัดว่าบ้านของสมาชิกบางหลังจะมีการตกแต่งผนังอาคารด้วยหินกาบ ทำให้ดูสวยงามแปลกตากว่าบ้านหลังอื่น แต่หากมองในภาพรวมด้านรูปแบบอาคารแล้ว จะพบว่าไม่มีสิ่งใดที่สามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมของชุมชนได้ชัดเจน เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานนั้นเกิดความหลากหลายของวัฒนธรรมมารวมกัน ซึ่งทำให้มีผลต่อรูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของสมาชิก

ส่วนด้านการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ภายในชุมชนถือว่าได้รับความสะดวกสบายที่ดีในระดับหนึ่ง มีทั้งไฟฟ้าและน้ำประปาในการอุปโภค บริโภค ถนนตัดผ่านกลางชุมชนทำให้การคมนาคมสะดวกมากขึ้น ซึ่งสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความเจริญเข้ามาสู่หมู่บ้านได้เร็ว ก็เนื่องจากการเข้ามาสร้างรีสอร์ทของนายทุน ซึ่งมีจำนวนมากในปัจจุบันและกำลังสร้างขึ้นอีกอย่างต่อเนื่อง ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องนำงบประมาณเพื่อมาสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคมากขึ้นตามไปด้วย และเป็นที่น่ากังวลอีกสิ่งหนึ่งว่า แหล่งน้ำที่เคยใช้อุปโภค บริโภคและใช้ในการเพาะปลูกของคนในพื้นที่จะรองรับนักท่องเที่ยวจากภายนอกได้เพียงพอหรือไม่ เนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมีเดินทางเข้ามาพักในโฮมสเตย์และรีสอร์ทเพิ่มขึ้นทุกปี ดูรายละเอียดได้จากตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 รายละเอียดจำนวนผู้เข้าพักของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้เข้าพัก (คน)	อัตราการเพิ่มขึ้น
2547	726	-
2548	1,167	60.74 %
2549	2,043	75.06 %

ที่มา : กลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร มกราคม 2550

สำหรับด้านการศึกษาสมาชิกส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนไทยสามัคคี จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และหากประสงค์จะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นก็ต้องส่งเข้าไปเรียนในตัวจังหวัด ซึ่งจากการสอบถามสมาชิก ทำให้ทราบว่าปัจจุบันมีผู้ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีอยู่ทั้งหมด 8 คน จาก 4 ครอบครัว เนื่องจากสมาชิกเหล่านี้มีรายได้จากการทำเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นและบางรายก็สามารถแบ่งเบาภาระหนี้สินลงได้ จึงได้ให้ความสำคัญในด้านการศึกษาของบุตรหลานมาก

ขึ้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ชุมชนได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาคน เนื่องจากเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

6.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านบุไทร

ผลจากการศึกษาในบทที่ 3 (หัวข้อ 3.4 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น หน้า 79) พบว่า การดำเนินชีวิตของสมาชิกในหมู่บ้านบุไทร ยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักจากวิถีชีวิตดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนมา กล่าวคือ ส่วนใหญ่ยังคงดำรงอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ แต่ที่มีการพัฒนาขึ้นมา ก็คือการทำเกษตรแบบผสมผสานและเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นผลจากการเข้าอบรมและการแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐในการทำเกษตรแบบยั่งยืนตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ช่วงเวลาที่ว่างจากการทำเกษตร ก็จะมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านงานหัตถกรรมประเภทจักสาน เพื่อหารายได้เสริมให้ครอบครัว จากแต่ก่อนที่ผลิตเพื่อใช้เองในครัวเรือน ซึ่งถือเป็นผลพลอยได้จากการเปิดโฮมสเตย์ของชุมชนรวมถึงรีสอร์ทที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้เกิดการรื้อฟื้นองค์ความรู้ของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างคือการทำยาสมุนไพร ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่อยู่คู่กับชุมชนมาเป็นเวลานานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน โดยปัจจุบันคนส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนรุ่นเก่ายังคงมีการใช้สมุนไพรกันอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นวัตถุดิบที่สามารถปลูกเองได้ภายในบ้าน ปัจจุบันนี้ชุมชนได้เริ่มมีการพัฒนาภูมิปัญญาเหล่านี้ในรูปแบบของยาหม้อและเครื่องดื่มสมุนไพร เช่น น้ำตะไคร้หอม น้ำแก่นฝางต้มใบเตย ที่ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อชุมชนเริ่มเปิดรับนักท่องเที่ยวมากขึ้นโดยมีโฮมสเตย์เป็นปัจจัยสำคัญนั้น ทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมากมายเพื่อสร้างรายได้เสริมจากการเพาะปลูกพืช ซึ่งทำให้สิ่งเหล่านี้ได้เป็นส่วนหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้แหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์มีความหลากหลายและน่าสนใจมากขึ้นโดยปริยาย

ในการที่สมาชิกของหมู่บ้านบุไทรได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาให้เกิดรายได้เสริมแก่ชุมชนนั้น ถือเป็นการใช้ประโยชน์จากต้นทุนทางทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเปรียบเสมือนฐานทรัพยากรท้องถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้อันหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตพื้นฐาน ซึ่งองค์ความรู้นี้สามารถที่จะมีการพัฒนาเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่จนเกิดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาได้ในที่สุด ซึ่งโดยปกติแล้วการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องมีผู้นำในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมหรือเป็นตัวต้นแบบ อย่างเช่น ผู้ใหญ่น้อย นายสำราญ เปลี่ยนสำโรง ที่ชำนาญในเรื่องสมุนไพรหรือลุงพร ที่ทำเครื่องจักสาน ถือเป็นบุคคลสำคัญที่มีคุณค่าเสมือนแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน โดยการสืบทอดองค์ความรู้ที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคนให้ดำรงอยู่และสามารถพัฒนาเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป รวมถึงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ตรงจุดนี้ถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการทำให้ชุมชนเกิดความสมดุลและสามารถพึ่งพาตนเองได้แม้ในยามที่เกิดปัญหา

6.3 การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากข้อมูลในบทที่ 3 (ตามหัวข้อ 3.5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน หน้า 81) ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลในปี 2542 ซึ่งมีส่วนทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและปรับรากฐานการดำเนินชีวิตของชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างเป็นรูปธรรม (หัวข้อ 3.5.1.3 กลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินการโดยกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล หน้า 84) โดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตนั้น การสำรวจถึงศักยภาพของตนเองถือเป็นสิ่งแรกที่ต้องทำ เพื่อให้เห็นถึงขีดความสามารถของบุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ ว่าสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ เมื่อค้นพบแล้วสิ่งที่สำคัญประการต่อมาคือความร่วมมือร่วมใจของชุมชนที่จะช่วยกันพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นมา ในรูปแบบของการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อให้เห็นภาพของการทำกิจกรรมได้ชัดเจน โดยจะอธิบายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านบุไทร (ตามหัวข้อ 2.6.1.1 กิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน้า 51) ตามรายละเอียดดังนี้

6.3.1 กิจกรรมการผลิต เป็นการดำเนินการในรูปแบบของการผลิตภาคเกษตร เช่น การรวมกลุ่มทำการเพาะเห็ดหอม การปลูกพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือนด้วยการทำเกษตรผสมผสาน การปลูกผักปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพรภายในชุมชนเพื่อลดการนุกรุกทรัพยากรป่าไม้ การทำปุ๋ยชีวภาพของกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล เป็นต้น

6.3.2 การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เป็นการอาศัยต้นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีความร่วมมืออันดีต่อกัน จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับสมาชิก การจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการต่างๆ เพื่อสมาชิกและเพื่อการสาธารณประโยชน์อื่น เช่น การศึกษาของเยาวชน การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การรวมกลุ่มปลูกป่าชุมชน รวมถึงการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น

6.3.3 กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกท้องถิ่น ส่งเสริมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง ทางสมาชิกได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนรักบ้านเกิด หรือ “กลุ่มมดแดง” โดยวัตถุประสงค์เพื่อต้องการปลูกฝังคุณธรรมและสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นและทรัพยากรของชุมชน เพราะถือเป็นกลุ่มคนรุ่นต่อไปที่จะต้องรับผิดชอบในการดูแลสิ่งแวดล้อมนี้สืบไปในอนาคต

การพัฒนาชุมชนบ้านบุไทรที่ผ่านมาได้นำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทั้งด้านชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาเชื่อมโยงกับแนวคิดของศาสตร์สมัยใหม่จากหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาให้ความรู้ จนเกิดเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเช่น ปุ๋ยหมัก ที่ใช้เศษอาหารและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ การรวมกลุ่มเพาะเห็ดหอมที่อาศัยความก้าวหน้าของศาสตร์สมัยใหม่บวกกับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย จนสามารถสร้างผลผลิตได้ตลอดปี หรือกระทั่งการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอย่างอื่นในรูปของผลผลิตชุมชนเพื่อส่งขายไปยังนอก

ชุมชน รวมถึงการพัฒนาแหล่งพักอาศัยสู่การท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์อย่างเช่นปัจจุบัน เป็นต้น จะเห็นว่ากิจกรรมต่างๆ ล้วนเกิดมาจากการพัฒนาทรัพยากรภายในท้องถิ่นที่มีอยู่โดยมีบุคลากรของชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ

6.4 แหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

การนำแหล่งพักอาศัยมาปรับปรุงเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ ถือเป็นวิธีทางหนึ่งที่สุดคล้องกับการพัฒนาชุมชนด้านหลักการพึ่งพาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ตามหัวข้อ 2.6.4 นโยบายของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง หน้า 58) โดยมีการนำเอาทรัพยากรของชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชน จากเดิมที่ใช้ประโยชน์เพียงแค่พักอาศัย ปัจจุบันนี้โฮมสเตย์บ้านบุไทรสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 107 คนในคราวเดียว (ตามข้อมูลในตารางที่ 5.1 บ้านของสมาชิกที่ใช้รองรับนักท่องเที่ยว หน้า 102)

จากการสำรวจพบว่า บ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์จะมีลักษณะอาคารที่แตกต่างกันออกไปตามประโยชน์การใช้สอยเดิมของผู้อยู่อาศัย โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ (ตามหัวข้อ 5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร หน้า 100) จากการสำรวจพบว่า บ้านชั้นเดียวมากที่สุด มี 10 หลัง รองลงมาเป็นบ้านสองชั้น 7 หลัง และบ้านเดี่ยวได้ทุนสูง 1 หลัง ซึ่งบ้านพักแต่ละหลังจะมีพื้นที่นอนสำหรับผู้เข้าพักทั้งที่เป็นห้องนอน ห้องโถงกลางหรือทั้งสองพื้นที่ในหลังเดียว โดยบ้านพักที่สามารถรองรับผู้เข้าพักได้มากที่สุดคือ 12 คน ซึ่งเป็นของนางผัด ฉาบสูงเนิน มีลักษณะบ้านสองชั้นมีทั้งห้องนอนและห้องโถงสำหรับให้บริการ

ตารางที่ 6.2 รายละเอียดบ้านพักโฮมสเตย์แต่ละหลังเรียงตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่รองรับได้

ลำดับ	ชื่อสมาชิก	นักท่องเที่ยวที่รองรับได้ (คน)	ห้องนอน	ห้องโถง	ห้องน้ำ
1	นางผัด ฉาบสูงเนิน	12	2	1	1
2	นางทิม ทองฉิมพลี	10	2	-	1
3	นางธัญลักษณ์ กุ่มกลาง	10	2	1	1
4	นางทองม้วน ฉ่อยกลาง	10	3	-	1
5	นางแดง กาญจนเกตุ	8	2	-	1
6	นายอินทร์ มูลพิมาย	6	2	-	2
7	นางพัน พิศดูพรหมราช	6	-	1	1
8	นางไร่ เสงแฉ่ง	6	2	1	1
9	นางประกอบ กอดกึ่ง	6	1	1	1
10	นางแฉล้ม ย้งพิมาย	6	-	1	2
11	นางเลี่ยม คุ่มห้วยบุง	5	-	1	1
12	นางสำเรียง ทองฉิมพลี	4	1	-	1
13	นายชม พวนอิน	4	1	1	1
14	นางวิภา จันท์คุ่ม	4	1	-	1
15	นายรัตน์ ทองฉิมพลี	4	1	1	1
16	นายอำพร ลิงกึ่ง	4	-	1	1
17	นางสร้อย ทองฉิมพลี	3	1	-	2
18	นางสมร ใจจังหวีด	3	-	1	1

ที่มา : จากการสำรวจ เดือนพฤศจิกายน 2549

ในการกำหนดจำนวนผู้เข้าพักในบ้านพักแต่ละหลัง จะพิจารณาจากความสามารถในการรองรับของพื้นที่นอนและจำนวนห้องน้ำเป็นสำคัญ โดยมีการกำหนดให้บ้านพักแต่ละหลังจะรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 7 คน ต่อครั้ง โดยพิจารณาจากตารางที่ 6.2 จะพบว่าบ้านพักจำนวน 13 หลังที่ไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ถึง 7 คน ต่อครั้ง และจะมีบ้านพักเพียง 5 หลัง เท่านั้น ที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้มากกว่า 7 คน ขึ้นไป แต่บ้านพักดังกล่าวก็มีข้อจำกัดเรื่องของจำนวนห้องน้ำที่มีไว้ให้บริการ เนื่องจากพบว่าไม่มีบ้านพักหลังใดที่มีห้องน้ำมากกว่า 1 ห้อง

6.5 การบริหารด้านที่พัก

บ้านพักโฮมสเตย์ทั้ง 18 หลังนั้น เป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างของบ้านมาปรับปรุงเป็นที่พัก โดยไม่มีการก่อสร้างขึ้นใหม่แต่อย่างใด ซึ่งถึงเป็นความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เนื่องจากมีความเห็นว่าไม่เป็นการดีที่จะมีการลงทุนในสิ่งที่ไม่เกิดตัวและไม่ต้องการจะทำได้จริง โดยสมาชิกมีความมุ่งหวังเพียงเป็นแค່รายได้เสริมแก่ครัวเรือนเท่านั้น แต่ถึงอย่างไร ก็ยังต้องมีการปรับปรุง ซ่อมแซมบ้านพักบางจุดเพื่อความปลอดภัยในการใช้งาน ด้านการจัดสรรผู้เข้าพักทางกลุ่มจะมีการจัดนักท่องเที่ยวยังบ้านพักตามลำดับ เพื่อกันไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกันระหว่างสมาชิก โดยในแต่ละหลังจะรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกินครั้งละ 7 คน ซึ่งในกรณีนี้บ้านพักที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้น้อยอยู่แล้ว อย่างเช่น บ้านพักของคุณดำรง ทองฉิมพลี คุณวิภา จันทร์คุ้ม คุณสมร ใจจังหว็ด เป็นต้น ที่สามารถรับได้เพียง 3-4 คน ต่อครั้ง ก็จะมีการจัดสรรให้เข้าพักในโอกาสต่อไปเพื่อความเสมอภาค โดยการจองที่พักนั้น ผู้เข้าพักไม่สามารถเลือกบ้านพักได้ ยกเว้นกรณีที่จะมาเพื่อศึกษาดูงานและต้องการสอบถามความรู้กับสมาชิกในบ้านพักนั้น ซึ่งจุดนี้จะเป็นการจำกัดสิทธิของนักท่องเที่ยวที่จะสามารถเลือกที่พักเองได้ ตามหลักขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ได้แนะนำไว้ (ตามหัวข้อ 2.1.3.4 สิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว หน้า 16) แต่อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามกลุ่มสมาชิกบ้านพัก ทุกคนเห็นตรงกันว่าจะเป็ผลดีต่อการบริหารจัดการที่พัก เพราะจะทำให้เกิดความยุติธรรมในการจัดสรรรายได้ให้แก่สมาชิก

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการที่พักของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร (หัวข้อ 5.2.1 ด้านที่พัก หน้า 112) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.5.1 หลักความพอประมาณ กล่าวคือ มีการแบ่งปันเพื่อให้เกิดความทัดเทียมในการจัดสรรผู้เข้าพัก อีกทั้งยังเป็นการจัดสรรที่สมาชิกสามารถให้การดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ พอเหมาะกับศักยภาพของสมาชิก ป้องกันไม่ให้เกิดความโลภในการรับนักท่องเที่ยวจนมากเกินไปจนความสามารถของตน จนอาจทำให้เกิดผลเสียขึ้นตามมาจากหลังได้

6.5.2 หลักภูมิคุ้มกัน กล่าวคือ ทางกลุ่มโฮมสเตย์มีการตกลงกันว่าการทำที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว นั้น ควรเป็นการนำพื้นที่ภายในบ้านที่ไม่ใช้ประโยชน์นำมาปรับปรุงเป็นที่พัก เนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดการลงทุนที่ไม่เกิดตัว เพราะการทำโฮมสเตย์นั้นไม่สามารถกำหนดรายได้ที่แน่นอนได้ ซึ่งอาจเกิดความเสียหายทางการเงินของสมาชิก จึงควรทำโฮมสเตย์แบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเบื้องต้นนั้นได้ให้สมาชิกกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อมาใช้ปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพักบางส่วนก่อน ซึ่งเป็นวงเงินกู้ที่ไม่มากมายนัก ผู้กู้และผู้ค้ำประกันสามารถรับผิดชอบร่วมกันได้

6.6 การบริหารด้านอาหารและโภชนาการ

การจัดเตรียมอาหารแก่ผู้เข้าพัก จะเป็นความรับผิดชอบของเจ้าบ้านที่จะดูแลในส่วนนี้ แต่หากสมาชิกรายได้ไม่สะดวกในการให้บริการ ก็จะมีการมอบหมายให้ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ฯ เป็นผู้ดำเนินการแทน เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดเกิดขึ้น ซึ่งในส่วนของวัตถุประสงค์ที่นำมาประกอบอาหาร (ตามหัวข้อ 5.2.2.1 อาหาร หน้า 114) ล้วนสามารถหาได้จากภายในชุมชน ถือเป็นความช่วยเหลือลดต้นทุน และเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ในขณะเดียวกัน อาหารที่นำเสนอจะเน้นที่อาหารเพื่อสุขภาพ เป็นอาหารที่ปลอดสารพิษและพืชสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย โดยผสมผสานเข้ากับความรู้ในการปรุงอาหารท้องถิ่น เมื่อพิจารณาจากความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อบริการอาหาร (ตารางที่ 5.32 ความพึงพอใจในการดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ หน้า 135) พบว่า ร้อยละ 87.50 มีความพึงพอใจการบริการอาหาร ดังนั้น การที่กลุ่มโฮมสเตย์ฯ นำผลผลิตภายในท้องถิ่นมาปรุงรสในแบบชาวบ้าน ก็สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยไม่ถือว่าเป็นจุดอ่อนในด้านการบริการ

การบริการอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญก็คือการจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้เข้าพักที่มาเป็นหมู่คณะ ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้มีการเตรียมแผนรองรับไว้ 3 วิธี โดย (1) เจ้าบ้านจะเตรียมมาให้แขกของตนโดยเฉพาะ (2) จัดให้กลุ่มแม่บ้านหรือร้านค้าในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และ (3) จัดให้กลุ่มแม่บ้านโฮมสเตย์ฯ เป็นผู้ดำเนินการเอง ถือว่าทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้เตรียมการรับมือในกรณีมีผู้เข้าพักจำนวนมากได้อย่างเป็นระบบ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อเวลาส่วนตัวของสมาชิกมากนัก

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการอาหารและโภชนาการของโฮมสเตย์บ้านบุไทร (หัวข้อ 5.2.2 ด้านอาหารและโภชนาการ หน้า 114) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.6.1 หลักของความพอประมาณ มีการใช้วัตถุดิบที่หาได้ภายในชุมชนทั้งที่เป็นผลผลิตจากการเพาะปลูกและหาได้ภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการดำเนินการตามหลักความพอประมาณ ที่มีการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ และลดต้นทุนในการใช้ทรัพยากรจากภายนอกชุมชน

6.6.2 หลักความมีเหตุมีผล ดำเนินการตามความเหมาะสมสำหรับการให้บริการด้านอาหารในกรณีที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นหมู่คณะ เพื่อป้องกันผลกระทบในการจัดเตรียมอาหารหากเกิดกรณีไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.6.3 เงื่อนไขความรู้ ใช้ความชำนาญในการปรุงอาหารที่เป็นวัตถุดิบภายในท้องถิ่น มาเป็นเมนูแนะนำแก่นักท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น การทำแกงบอน ยำผักกูด น้ำเสาวรส ฯลฯ ซึ่งเมนูอาหารเหล่านี้ ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนในการนำวัตถุดิบเหล่านี้มาปรุงรสให้เกิดความหลากหลาย

6.6.4 เงื่อนไขด้านคุณธรรม คำนึงถึงสุขภาพของนักท่องเที่ยว ด้วยการให้ความสำคัญในเรื่องของอาหารที่มีประโยชน์และปลอดภัย

6.7 การบริหารด้านความปลอดภัย

ตามทื่องค์การการท่องเท่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดความต้องการพื้นฐาน 10 ประการของนักท่องเท่ยว (ตามหัวข้อ 2.1.3.2 ความต้องการของนักท่องเท่ยวโฮมสเตย์ หน้า 15) ได้มีการกล่าวไว้ว่าความปลอดภัยนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่นักท่องเท่ยวต้องการสำหรับการเข้าพักอาศัย ดังนั้น ในการบริหารจัดการของโฮมสเตย์บ้านบุญไทรจึงจำเป็นต้องมีเตรียมพร้อมสำหรับการดำเนินการในส่วนนี้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันในระดับชุมชนเริ่มตั้งแต่ผู้นำชุมชนจนถึงลูกบ้านคนอื่นๆ ถึงแม้ว่าอาสาสมัครบางคนจะไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มโฮมสเตย์ก็ตาม ในส่วนของการเตรียมความพร้อมที่จะรองรับเหตุอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งชีวิตและทรัพย์สินของผู้เข้าพักนั้น ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้เตรียมความพร้อมในเรื่องการปฐมพยาบาล การเตรียมหมายเลขโทรศัพท์ของโรงพยาบาลและสถานี่ตำรวจไว้ประจำบ้านพักทุกหลัง รวมถึงมีการจัดเตรียมที่เก็บรักษาทรัพย์สินมีค่า และการส่งคืนในกรณีที่ลืมหรือตกค้าง

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร (หัวข้อ 5.2.3 ด้านความปลอดภัย หน้า 117) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.7.1 หลักความพอประมาณ จัดให้สมาชิกภายในชุมชนมาช่วยดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเท่ยว ทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชน และเป็นการใช้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนมาช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์

6.7.2 หลักภูมิคุ้มกัน มีการเตรียมความพร้อมไว้รองรับกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินแก่นักท่องเท่ยว เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เข้าพัก

6.7.3 เงื่อนไขด้านความรู้ มีการฝึกอบรมจากสถานีอนามัยให้แก่สมาชิกในเรื่องการปฐมพยาบาลขั้นต้น เพื่อเตรียมในกรณีฉุกเฉิน จะได้ให้การช่วยเหลือนักท่องเท่ยวทันท่วงที

6.7.4 เงื่อนไขด้านคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ในการดูแลทรัพย์สินของนักท่องเท่ยว ด้วยการจัดเตรียมที่เก็บรักษาและการส่งคืนทรัพย์สินในกรณีลืมทิ้งไว้

6.8 การบริหารด้านการจัดการ

ด้านการจัดการในส่วนนี้จะวิเคราะห์ในเรื่องของโครงสร้างการดำเนินงาน การจัดการสำหรับนักท่องเท่ยว และการจัดการด้านการเงิน โดยในส่วนของโครงสร้างการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์ฯ พบว่ามีการนำต้นแบบจากกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลมาพัฒนาปรับเปลี่ยนให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการแบ่งแยกตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมถึงการดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาล (Good governance) ที่อาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการดำเนินงานที่โปร่งใส ซึ่งสมาชิกจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมเพื่อชุมชน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (หัวข้อ 2.4.2.1 องค์ประกอบขององค์กรชุมชน หน้า 36) โดยกลุ่มโฮมสเตย์ฯยัง

เปิดให้สมาชิกอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารด้วย เช่นกัน (หัวข้อ 3.6.2.3 คณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทร หน้า 89) ดังจะเห็นได้จากการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ที่ไม่เน้นตัวบุคคลแต่จะให้ความสำคัญในรูปแบบของกลุ่ม โดยประธานกลุ่มโฮมสเตย์ฯ หรือคณะกรรมการบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะตัดสินใจดำเนินการโดยลำพังมิได้ เพราะการดำเนินการแต่ละเรื่องนั้นจะต้องผ่านประชามติในที่ประชุมก่อนทุกครั้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับหมู่สมาชิก ซึ่งทำให้การดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริง

ด้านการจัดการสำหรับนักท่องเที่ยวที่ผ่านมา จะคำนึงถึงในภาพรวมทั้งชุมชนโดยข้อปฏิบัติต่างๆ จะวางกรอบอย่างเข้มงวดเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของสมาชิกอื่นในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการพนันและยาเสพติด เพื่อเป็นการป้องกันอบายมุขเหล่านี้ให้อยู่ห่างจากเยาวชนและผลกระทบที่อาจจะเกิดกับชื่อเสียงของชุมชน

ในการบริหารจัดการนั้น สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นอันดับต้นๆ ก็คือการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้วยเหตุนี้ ทำให้ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้ขอความร่วมมือจากสถานศึกษาเข้ามาช่วยจัดสอนภาษาอังกฤษแก่เยาวชนและสมาชิกที่สนใจ เพื่อสำหรับเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างประเทศ จุดนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ว่าโลกจะมีพรมแดนที่แคบลง สังคมในแบบชุมชนจะก้าวสู่สังคมโลก การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรจึงเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับอนาคต

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทร (หัวข้อ 5.2.4 ด้านการจัดการ หน้า 118) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.8.1 หลักความมีเหตุผล มีแนวปฏิบัติอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน คือ

6.8.1.1 ด้านการจัดนำเที่ยวของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะให้สมาชิกในชุมชนที่มีความชำนาญเป็นผู้นำเที่ยวเพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญและสามารถที่จะให้คำแนะนำต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว ในขณะที่เที่ยวชมได้เป็นอย่างดี

6.8.1.2 มีการกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ให้สอดคล้องกับวิธีการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล เพื่อให้สมาชิกไม่ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการมีส่วนร่วมและปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงานใหม่มากนัก โดยยังทำให้งานของกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.8.2 หลักภูมิคุ้มกัน มีแนวปฏิบัติอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน คือ

6.8.2.1 การวางกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามเพื่อป้องกันผลเสียที่อาจกระทบต่อชุมชนในเรื่องที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อจารีตประเพณี สิ่งแวดล้อมชุมชน หรือผลกระทบต่อเยาวชน เช่น สิ่งอบายมุขและยาเสพติด เพื่อดำรงรักษาชุมชนให้ใสสะอาดและปลอดภัย เหมือนก่อนที่จะทำโฮมสเตย์

6.8.2.2 การบริหารด้านการเงิน โดยใช้เงินออมทรัพย์ของกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลเป็นแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมสำหรับสมาชิกและดอกเบี้ยที่ได้จากการกู้ยืมก็จะนำกลับมาพัฒนาชุมชนอีกครั้งหนึ่งในรูปแบบของเงินปันผลและสวัสดิการเพื่อสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ยังได้มีการจัดสรรรายได้บางส่วนจากบ้านพักโฮมสเตย์มาเป็นเงินทุนในการพัฒนากลุ่มโฮมสเตย์ฯ อีกด้วย

6.8.3 **เงื่อนไขด้านความรู้** จัดการอบรมความรู้ในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกให้พร้อมรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในอนาคต

6.8.4 **เงื่อนไขด้านคุณธรรม** การใช้หลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน ที่เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม เนื่องจากทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ต้องการให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนร่วมกัน โดยใช้หลักประชาธิปไตยในการออกความคิดเห็นและการตัดสินใจในการดำเนินงานอันที่จะส่งผลกระทบต่อโดยรวมแก่ชุมชน

6.9 การบริหารด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทรนั้น ได้มีการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมและวิถีชีวิตของชุมชน อีกส่วนหนึ่งจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีชื่อเสียงที่อยู่ใกล้ๆ กับชุมชน ซึ่งกิจกรรมทั้งสองแหล่งนี้ ถือเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน ดูจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาดูงานการเพาะปลูกพืช ไม่ว่าจะแปลงปลูกผักปลอดสารพิษ โรงเพาะเห็ดหอม สวนสมุนไพร หรือ แปลงปลูกดอกเบญจมาศ ล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นการประกอบอาชีพปกติของสมาชิกอยู่แล้ว ซึ่งไม่จำเป็นต้องปรับแต่งให้เป็นกิจกรรมที่ยุ่งยาก และไม่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตมากนัก นอกจากนี้แล้วกิจกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการท่องเที่ยวนอกชุมชน ก็คือ การปลูกป่า โดยในแต่ละครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปในอุทยานแห่งชาติทับลาน ทางผู้นำเที่ยวจะมีการเตรียมต้นกล้าไม้ไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ปลูก ซึ่งสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน (หัวข้อ 2.5.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน้า 42) จะเห็นว่าการทำกิจกรรมดังกล่าวเป็นทั้งการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวพร้อมกัน

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร (หัวข้อ 5.2.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว หน้า 120) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.9.1 หลักความพอประมาณ การนำวิถีชีวิตด้านเกษตรกรรมของชุมชน มาปรับให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวในการสนับสนุนโฮมสเตย์ ถือเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนที่เกิดประโยชน์ทั้งผู้นำเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงเป็นการกระจายรายได้ให้กับสมาชิกทั้งที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ฯ

6.9.2 หลักความมีเหตุมีผล การจัดกิจกรรมปลูกป่าแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้ทางชุมชนบ้านบุไทรและชุมชนใกล้เคียงก็ได้มีการจัดกิจกรรมปลูกป่าร่วมกันอยู่แล้วทุกปี ดังนั้นการจัดกิจกรรมนี้จึงเท่ากับเป็นการให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงความสำคัญของป่าไม้วามีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่อย่างไร รวมถึงได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านี้ให้ดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นมรดกที่จะส่งมอบแก่คนรุ่นหลังต่อไป

6.9.3 เงื่อนไขด้านความรู้ การจัดกิจกรรมเที่ยวชมแปลงดอกเบญจมาศ แปลงปลูกผักไร้สารพิษ การเพาะเห็ดหอมด้วยเทคโนโลยีใหม่ หรือแม้กระทั่งการท่องเที่ยวชมสวนสมุนไพร ถือเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้แก่นักท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจด้านการเพาะปลูกพืชไร้สารพิษ ก็จะได้รับรู้จากการบรรยายเรื่องการผสมปุ๋ยหมักและน้ำชีวภาพที่เป็นองค์ประกอบหลักในการเพาะปลูก การเพาะเห็ดหอม ก็จะได้รับรู้ถึงสูตรการผสมก้อนเห็ดและการจัดเตรียมสถานที่เพาะปลูกต่างๆ หรือการท่องเที่ยวชมสวนสมุนไพร ก็จะได้รับรู้ด้านการแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น

6.10 การบริหารด้านสิ่งแวดล้อม

ในการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านบุไทร ได้เริ่มมีการรณรงค์เรื่องการรักษาความสะอาดภายในชุมชนด้วยการเริ่มต้นปฏิบัติจากตัวสมาชิกเองเป็นอันดับแรก แล้วจึงค่อยขยายสู่ในภาพรวม โดยการเก็บกวาดหน้าบ้านของตนให้สะอาดเรียบร้อย และปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้บริเวณหน้าบ้านทุกหลัง เพื่อสร้างทัศนียภาพที่สวยงามให้เป็นที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ รวมถึงบุคคลภายนอกที่ผ่านไปผ่านมาในชุมชน และถึงแม้ว่าการดำเนินร่วมกันรักษาความสะอาดนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยว แต่สิ่งที่สมาชิกจะได้ก็คือความสะอาดและสุขอนามัยที่ดี ดังจะเห็นได้จากแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อโฮมสเตย์ (รายละเอียดตารางที่ 5.20 การทำโฮมสเตย์มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่างไร หน้า 127) และจุดนี้เองจะเป็นสิ่งที่ช่วยปลูกฝังให้เยาวชนได้ปฏิบัติตามเป็นนิสัย และจะสานต่อเจตนารมณ์ต่างๆ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญก็คือการขอความร่วมมือจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์ให้ช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการทิ้งขยะ การสร้างความสะดวกสบายแก่แหล่งน้ำ ต้นไม้ หรือการทำร้ายสัตว์ป่าในขณะที่เที่ยวชม เพราะถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ที่เริ่มดำเนินการมาถือว่าได้รับ

ความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (รายละเอียดตารางที่ 5.21 การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร หน้า 128) ส่วนหนึ่งเป็นผลจากจิตสำนึกที่ดีของนักท่องเที่ยวและรวมถึงการแสดงบทบาทที่ชัดเจนของสมาชิกที่เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะถ้าเจ้าของบ้านไม่รู้จักวางแผนในทรัพยากรของชุมชนแล้ว ก็ยากที่ผู้มาเยือนจะให้ความสำคัญเช่นกัน

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร (หัวข้อ 5.2.6 ด้านสิ่งแวดล้อม หน้า 122) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.10.1 หลักความมีเหตุมีผล มีการรณรงค์ให้เหล่าสมาชิกช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในชุมชน เพื่อสร้างลักษณะนิสัยในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและส่วนที่นอกเหนือจากนั้นก็คือ สมาชิกได้รู้จักการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะร่วมมือกันสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆ ที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

6.10.2 หลักภูมิคุ้มกัน สร้างกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังเยาวชนในชุมชนให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รู้จักรักษาความสะอาด มีสุขอนามัยในที่อยู่อาศัย และรู้หน้าที่ที่ต่อครอบครัวและต่อชุมชน ซึ่งจะทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่มีรับหน้าที่ต่อในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรอันมีค่าเหล่านี้สืบไปให้แก่กลุ่มคนรุ่นหลังต่อไป

6.11 การบริหารด้านมูลค่าเพิ่ม

การเปิดโฮมสเตย์ของชุมชนนอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินแล้ว สิ่งที่ได้เพิ่มขึ้นมากก็คือการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนาร่วมกับทรัพยากรท้องถิ่นในรูปแบบของสินค้าที่ระลึกเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์ โดยในแต่ละครั้งจะผลิตให้มีปริมาณที่เหมาะสมกับปริมาณการซื้อเพื่อลดความเสี่ยงในเรื่องของต้นทุน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปิดทำโฮมสเตย์ของชุมชน เพราะแต่เดิมนั้นชาวบ้านมีความรู้เพียงแค่วางเตียงเพื่อใช้ภายในครอบครัว แต่ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาทำให้สามารถขยายช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งจุดนี้จะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ใช้อีกมากมายในอนาคต นอกจากนี้แล้วศิลปะท้องถิ่นอย่างการรำบายศรีก็ได้รับผลประโยชน์จากโฮมสเตย์ด้วยเหมือนกัน ซึ่งแต่เดิมนั้นไม่ค่อยได้มีการจัดการแสดงลักษณะนี้บ่อยนัก จนทำให้ถูกลืมไป ซึ่งปัจจุบันนี้จึงเริ่มมีการฝึกอบรมให้กับกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านบุไทรเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านและสร้างรายได้เสริม ในขณะที่เดียวกันระหว่างที่มีการเข้าพัก เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวก็มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้และข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่อกัน ซึ่งถือเป็นมูลค่าเพิ่มที่มีส่วนช่วยให้หมู่บ้านบุไทรได้มีมุมมองในการพัฒนาชุมชนได้กว้างขึ้น

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการด้านมูลค่าเพิ่มของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร (หัวข้อ 5.2.7 ด้านมูลค่าเพิ่ม หน้า 123) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.11.1 **หลักความพอประมาณ** สมาชิกรวมกลุ่มกันเพื่อนำสินค้าที่ผลิตได้ในชุมชนนำออกขายให้แก่นักท่องเที่ยวรวมถึงบุคคลภายนอกที่เดินทางผ่านไปมาในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าที่ชัดเจน โดยในการนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายแต่ละครั้งจะมีการผลิตตามปริมาณที่เหมาะสมกับผู้ซื้อ เพราะเป็นผลิตภัณฑ์เกษตรที่มีอายุการเก็บรักษาน้อย และเพื่อเป็นการลดความเสี่ยงต่อต้นทุนการผลิตด้วย

6.11.2 **หลักความมีเหตุมีผล** การนำศิลปะพื้นบ้านมาเป็นการแสดงในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อต้องการสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณีประจำท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อีกทั้งยังช่วยเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้จักหวงแหนภูมิปัญญาของชุมชน และช่วยกันสืบสานศิลปะพื้นบ้านอันดีงามนี้ต่อไป

6.12 การบริหารด้านส่งเสริมการตลาด

กลุ่มลูกค้าเป้าหมายของโฮมสเตย์บ้านบุญไทรมีด้วยกันหลากหลายอาชีพและช่วงอายุ ดังนั้นการประชาสัมพันธ์ของโฮมสเตย์ฯ จึงมีการใช้ช่องทางการดำเนินงานหลายทางด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ด้วยการเขียนลงสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับโฮมสเตย์บ้านบุญไทร การทำเอกสารประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้ดีที่สุด แต่เหนือสิ่งอื่นใด สื่อที่ดูจะมีอิทธิพลและความน่าเชื่อถือได้ดีที่สุดน่าจะเป็นการบอกเล่าแบบปากต่อปากถึงความสวยงามของสถานที่และอัธยาศัยที่ดีของชาวบุญไทร ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์มากที่สุด (ดูรายละเอียด ตารางที่ 5.28 การรับทราบข้อมูลโฮมสเตย์บ้านบุญไทร หน้า 133)

ด้วยความที่ชุมชนบ้านบุญไทรเป็นชุมชนเกษตรกรรม ยังไม่มีความชำนาญในใช้สื่อและเทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์ฯ ทำให้ต้องมีการขอความร่วมมือจากองค์กรอื่นเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ และเสนอแนะการดำเนินงานในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ก็ได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมถึงมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีในการทำประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) และความช่วยเหลือจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในการช่วยประชาสัมพันธ์ในรูปแบบการศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจชุมชนอีกทางหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วจะพบว่าทางกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทรยังคงมีข้อดีอยู่ในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ด้วยเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่ใหม่และดูจะยุ่งยากสำหรับสมาชิก เนื่องจากไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีมาก่อน แต่ถึงอย่างไรก็ตามข้อดีอยู่จุดนี้เองก็ได้มีการแก้ไขในลักษณะของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากองค์กรและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือในจุดบกพร่องนี้

สรุปในภาพรวมของการบริหารจัดการด้านส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทร (หัวข้อ 5.2.8 ด้านการส่งเสริมการตลาด 124) พบว่ามีการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

6.12.1 หลักความพอประมาณ การใช้ช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับความสามารถในการลงทุน คือไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบการเข้าโฆษณา แต่จะเป็นในรูปแบบของการให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ (Public relationship) หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตของหน่วยงานที่รับผิดชอบในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ เช่น ทาง (www.homestaythailand.org) ของทางสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา หรือจะผ่านทาง (www.wangnamkheo.com) ของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลไทยสามัคคี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ในการประชาสัมพันธ์

6.12.2 หลักความมีเหตุมีผล การสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์บ้านบุญไทรสู่กลุ่มลูกค้าเป้าหมายในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น เนื่องจากกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทรยังขาดความรู้ความชำนาญในการดำเนินการ จึงต้องมียุทธศาสตร์อื่นเข้ามาให้คำแนะนำและช่วยเหลือเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุญไทรที่ผ่านมา ได้มีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เป็นแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับความสามารถของสมาชิกและทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจ และต้นทุนทางทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างสมดุล โดยสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 6.3 ดังนี้

ตารางที่ 6.3 สรุปการบริหารจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวปฏิบัติ	การบริหารจัดการ
หลักความพอประมาณ	<ul style="list-style-type: none"> -ยึดหลักของการแบ่งปันเพื่อให้เกิดความทัดเทียมในการจัดสรรผู้เข้าพัก -มีการใช้วัตถุดิบที่หาได้ภายในชุมชน -จัดให้สมาชิกภายในชุมชนมาช่วยดูแลความปลอดภัย -การนำวิถีชีวิตด้านเกษตรกรรมของชุมชน มาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยว -การนำสินค้าที่ผลิตได้ในชุมชนเพื่อออกขายให้นักท่องเที่ยว -การใช้การประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับความสามารถในการลงทุน
หลักความมีเหตุมีผล	<ul style="list-style-type: none"> -มีความเหมาะสมในการให้บริการอาหารกรณีมีนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ -ให้สมาชิกในชุมชนที่มีความชำนาญเป็นผู้นำเที่ยว -กำหนดโครงสร้างการดำเนินงาน ให้สอดคล้องกับสมาชิก -การจัดกิจกรรมปลูกป่าให้นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึก -มีการรณรงค์ให้สมาชิกช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในชุมชน -การนำศิลปะพื้นบ้านมาเป็นการแสดงในการต้อนรับนักท่องเที่ยว -การสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์
หลักภูมิคุ้มกัน	<ul style="list-style-type: none"> -หลีกเลี่ยงการลงทุนในด้านของที่พัก -การเตรียมความพร้อมไว้รองรับกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน -วางกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อป้องกันผลเสียต่อชุมชน -ใช้เงินออมทรัพย์ของกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลเป็นแหล่งเงินทุน -สร้างกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังเยาวชนในชุมชนให้รู้ถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
เงื่อนไขด้านความรู้	<ul style="list-style-type: none"> -ใช้ความชำนาญในการปรุงอาหารที่เป็นวัตถุดิบภายในท้องถิ่น -จัดอบรมสมาชิกเรื่องการปฐมพยาบาล -จัดการอบรมความรู้ด้านภาษาอังกฤษแก่สมาชิก -ส่งเสริมให้โฮมสเตย์บ้านบุไทรเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร
เงื่อนไขด้านคุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> -คำนึงถึงสุขภาพของนักท่องเที่ยว ด้วยการเลือกอาหารที่มีความสะอาด -มีความซื่อสัตย์ในการดูแลทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว -การใช้หลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน

สำหรับหลักปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้นำมาปรับใช้นั้น เป็นการดำเนินการบนความพอเพียง อันประกอบด้วย การดำเนินการตามหลักความพอประมาณ มีการดำเนินการในมิติต่างๆ ที่พอเหมาะ พอควรกับศักยภาพของชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หลักความมีเหตุมีผล มีใช้ความรอบคอบที่รู้เท่าทันถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สุดท้ายคือ การมีภูมิคุ้มกัน เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับความเสียหายจากผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งนอกจากหลักปฏิบัติที่ได้กล่าวมานั้น ยังคงต้องประกอบด้วยเงื่อนไขที่สำคัญอีก 2 ประการด้วยกัน คือ เงื่อนไขความรู้ ซึ่งเป็นการใช้องค์ความรู้และวิชาการต่างๆ ที่อยู่รอบตัว ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง เชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นๆ ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทางปฏิบัติ และอีกประการหนึ่งคือ เงื่อนไขคุณธรรม เพราะการดำเนินการใดๆ ก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต รวมถึงการมีความอดทนและความเพียรในการปฏิบัติควบคู่กันไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการบริหารจัดการโฮมสเตย์ด้วยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยเป็นการพัฒนาโฮมสเตย์จากศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมแก่ชุมชนจากกรณีศึกษาของหมู่บ้านนุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้มีการกำหนดขอบเขตการวิจัยตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 และมีการอ้างอิงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ไว้ในบทที่ 2 โดยจะมีบทสรุปและข้อเสนอแนะของงานวิจัย ดังนี้

7.1 สรุปอภิปรายผล

การสรุปอภิปรายผลของงานวิจัยนี้ได้นำข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาจากบทที่ 3 รวมถึงข้อมูลในบทที่ 5 และบทที่ 6 มาทำการวิเคราะห์หรือร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 ภายใต้ขอบเขตการวิจัยในบทที่ 4 เพื่อให้ได้บทสรุปตามวัตถุประสงค์และข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เป็นแนวทางการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์

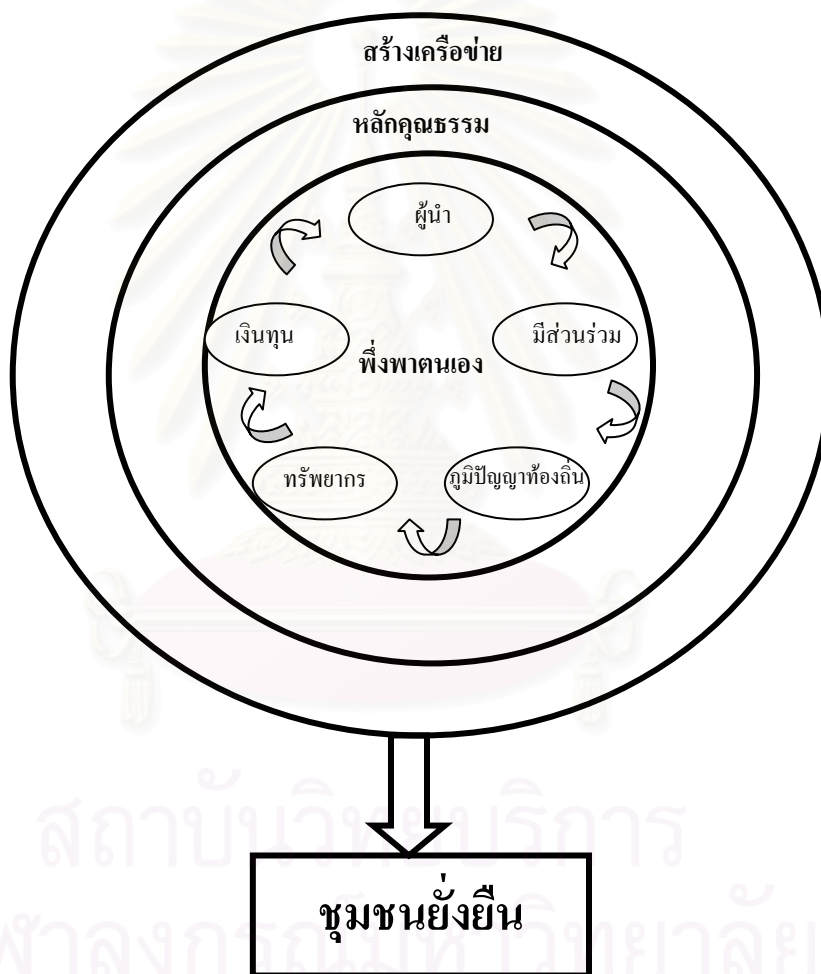
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชนสำหรับแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการพักอาศัยแบบโฮมสเตย์โดยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสนับสนุน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า ก่อนหน้าที่ชุมชนบ้านนุไทรจะรวมกลุ่มจัดตั้งโฮมสเตย์ได้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ด้วยความเชื่อมั่นว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการทางสังคมที่จะนำชุมชนกลับสู่ฐานเศรษฐกิจที่แท้จริง พร้อมกับส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันและการใช้ชีวิตในบทบาทของสังคมให้เกิดความสมดุล โดยยืนอยู่บนรากฐานของการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ **แนวปฏิบัติตน** ที่ยึดหลักความพอประมาณกับศักยภาพของตน และใช้ความรอบคอบในการดำเนินชีวิต โดยไม่ใช้หลักการลงทุนที่อยู่บนความเสี่ยงเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต อีกทั้งจะต้องมีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่นในสังคมเป็นประการสำคัญด้วย ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพหรือกิจกรรมใด ก็สามารถนำหลักปฏิบัตินี้ไปปรับใช้ได้ในทุกระดับไม่เว้นแม้แต่การดำเนินกิจกรรมในรูปแบบโฮมสเตย์ โดยที่ผ่านมาการชุมชนบ้านนุไทรได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการบริหารจัดการโฮมสเตย์จนทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างเช่น

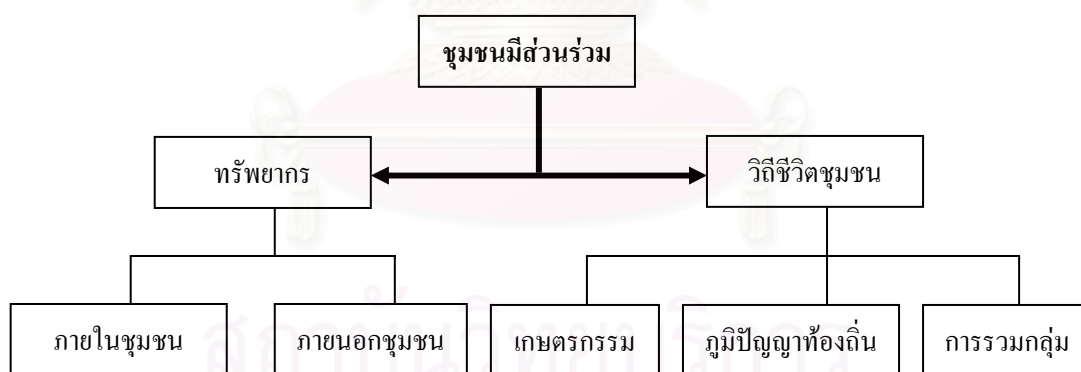
ปัจจุบัน ซึ่งทรัพยากรภายในชุมชนที่ผ่านมากถูกนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและไม่ส่งผลเสียต่อชุมชน โดยเริ่มจากการใช้บ้านพักที่มีพื้นที่ว่างนำไปปรับปรุงเป็นบ้านโฮมสเตย์ จนถึงการบริหารจัดการดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น (หัวข้อ 5.2 การบริหารจัดการของโฮมสเตย์บ้านนุไทร หน้า 111) ซึ่งถือเป็นการบริหารจัดการที่อยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรท้องถิ่น รวมถึงการตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้ยังประโยชน์สู่คนรุ่นหลัง เพื่อชุมชนจะได้เกิดความยั่งยืนและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง ดังสรุปในแผนภูมิที่ 7.1

แผนภูมิที่ 7.1 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการโฮมสเตย์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า การรวมกลุ่มจัดตั้งโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านบุไทร ไม่ได้เป็นการมุ่งหวังแค่สร้างผลกำไรที่เป็นตัวเลขเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี และนำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ไปอย่างเหมาะสม ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งจากบ้านพัก อาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตจากชุมชน ฯลฯ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าด้วยการผลิตเป็นสินค้าเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงยังนำวัฒนธรรมท้องถิ่นและทรัพยากรนำเสนอออกมาในรูปแบบของกิจกรรมท่องเที่ยว โดยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้นก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน แต่กลับมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นด้วย ซึ่งจะเห็นว่าการบริหารจัดการโฮมสเตย์บ้านบุไทรมีการสร้างดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องและเกื้อกูลกัน โดยที่การบริหารจัดการโฮมสเตย์มีการอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำในหน้าที่ต่างๆ ที่ตนจะสามารถทำได้ตามความถนัด ซึ่งไม่ได้จำกัดว่าคณะกรรมการจะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์เท่านั้น (หัวข้อ 3.6.2.3 คณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์บ้านบุไทร หน้า 89) หรืออาจจะกล่าวได้ว่าทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของโฮมสเตย์ก็คือ สมาชิกทุกคนในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาโฮมสเตย์และชุมชนไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ดังสรุปในแผนภูมิที่ 7.2

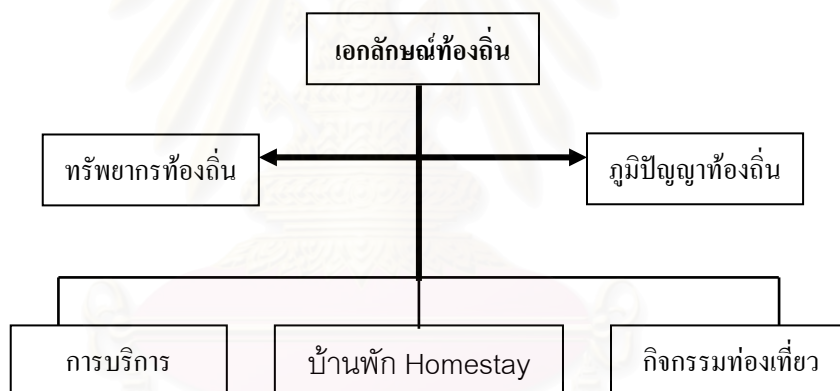
แผนภูมิที่ 7.2 สรุปการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่เหมาะสมกับทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านบุไทรมีการวางแผนในการใช้อย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางสร้างมูลค่าเพิ่มที่อยู่บนหลักของความเหมาะสมกับศักยภาพชุมชน ซึ่งฐานทรัพยากรของชุมชนนั้นมืองค์ประกอบอยู่หลายประการด้วยกัน ทั้งความหลากหลายทางชีวภาพและองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงทรัพยากรที่อยู่รอบตัว โดยทรัพยากรที่วันนี้สามารถแยกออกเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งการทำโฮมสเตย์นั้นถือเป็นผลผลิตหนึ่งของการสร้างมูลค่าเพิ่มจากที่พักอาศัย มาเป็นกิจกรรมที่

สร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน ซึ่งการทำโฮมสเตย์นอกจากจะมีที่พักแล้ว กิจกรรมและการให้บริการก็ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้การพักโฮมสเตย์เกิดเป็นกิจกรรมที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น โดยกิจกรรมท่องเที่ยวมีการนำวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมและความสวยงามของธรรมชาติมาจัดไว้น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว ทั้งจากภายในชุมชนเอง เช่น แปลงปลูกดอกเบญจมาศ แปลงปลูกผักปลอดสารพิษ สวนสมุนไพร หรือโรงเพาะเห็ดหอม และภายนอกชุมชน ได้แก่สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติทับลาน เช่น น้ำตกห้วยใหญ่ เขาแผงม้า เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบของสินค้าที่ระลึก ส่วนด้านการให้บริการต่างๆ ทางโฮมสเตย์ฯ จะสื่อให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นออกมาอย่างเด่นชัดตามแบบวิถีชีวิตของท้องถิ่นโดยจะมีการปรับเปลี่ยนในบางจุดเพื่อให้เกิดความเหมาะสม แต่ยังคงใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นสำคัญทั้งด้านการให้บริการอาหาร การนำเที่ยวที่ใช้รถอีแต๊กเป็นพาหนะ การแสดงดนตรีพื้นบ้าน ฯลฯ ดังสรุปในแผนภูมิที่ 7.3

แผนภูมิที่ 7.3 สรุปการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนโฮมสเตย์

ในการสรุปผลอภิปรายจะกล่าวถึงข้อสมมติฐานอีก 4 ข้อดังนี้ (1) ชุมชนบ้านนุไทรยังคงอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม โดยมีโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริม (2) มีการนำที่พักอาศัยที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาดัดแปลงเป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าพักอาศัย (3) บ้านนุไทรมีการนำเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนมาจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว และ (4) คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อยังประโยชน์ต่อการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน โดยผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า

7.1.1 ข้อมูลวิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านบุไทรจะมีวิถีชีวิตที่อิงกับธรรมชาติตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนเมื่อ 50 ปีก่อน จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมปลูกพืชเชิงเดี่ยว อย่างเช่น ข้าวโพด และมันสำปะหลัง เพื่อป้อนโรงงาน แต่ภายหลังเมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจช่วงปี 2540 ทำให้สมาชิกส่วนหนึ่งมีการอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในต่างถิ่น แต่ถึงกระนั้นสมาชิกที่เหลือก็ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวที่ขายมันสำปะหลังเพื่อมาซื้อข้าวกิน มาสู่การทำเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ ที่มุ่งหวังให้เกษตรกรใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้

วิถีชีวิตชุมชนที่ผ่านมาได้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมภายนอกมากขึ้นหลังจากได้มีการเปิดโฮมสเตย์ขึ้นในปี 2546 ทำให้มีการรับเอาองค์ความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมากมาย โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้ากับองค์ความรู้ใหม่สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความน่าสนใจและใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น อาทิเช่น การพัฒนาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรเพื่อเพิ่มรายได้แก่ชุมชน จากเดิมที่เคยใช้กันเฉพาะในครัวเรือน ก็นำมาปรับเปลี่ยนให้อยู่ในรูปแบบของยาแผนโบราณ หรือเครื่องดื่มสมุนไพร เป็นต้น ส่วนองค์ความรู้ท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง คืองานด้านหัตถกรรมประเภทจักสาน อาทิเช่น ที่ใส่ชยะ ไช กระดง กระจาด ไม้กวาด ฯลฯ เพื่อใช้เองในครัวเรือนและนำออกขายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นกิจกรรมทั้งสองประเภทมีส่วนช่วยส่งเสริมโฮมสเตย์ของชุมชนให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นการใช้ช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรมเพื่อหารายได้เสริมของสมาชิกเท่านั้น เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ยังคงดำรงไว้ซึ่งอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม ดังนั้นจาก**สมมติฐานข้อ 1** ที่กล่าวว่า **ชุมชนบ้านบุไทรยังคงอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม โดยมีโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริม** สามารถอภิปรายได้ว่า สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของโฮมสเตย์ ยังคงให้ความสำคัญต่ออาชีพหลักด้านเกษตรกรรมอยู่ แม้ว่าจะมีรายได้จากกิจกรรมโฮมสเตย์มาช่วยเสริมด้วยก็ตาม (ตารางที่ 5.5 อาชีพของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านพักโฮมสเตย์ หน้า 105) ซึ่งจุดนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างให้ชุมชนบ้านบุไทรเกิดความเข้มแข็งได้ในระยะยาว เพราะเป็นการดำรงอยู่บนฐานของการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างความสมดุลของวิถีชีวิตชุมชนให้เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่

7.1.2 แหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุไทร

โฮมสเตย์บ้านบุไทรเปิดให้บริการเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ด้วยการให้คำแนะนำจาก ผศ.ดร.ธวัชชัย ทีฆชุนหะเถียร อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ในตอนนั้น ซึ่งได้เข้ามาให้คำแนะนำกับสมาชิกในหมู่บ้านบุไทรถึงการเพาะเห็ดหอมให้ออกดอกได้ตลอดทั้งปี โดยไม่

ต้องอยู่ในสภาพที่หนาวเย็น และเมื่อโครงการนี้ก้าวหน้าไปได้ก็เปิดให้มีการศึกษาดูงาน จนทำให้ต้องมีที่พักสำหรับรองรับคณะดูงานเหล่านี้ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของโฮมสเตย์บ้านบุญไทรในเวลาต่อมา

ปัจจุบันโฮมสเตย์บ้านบุญไทรมีบ้านพักอยู่ทั้งสิ้น 18 หลัง โดยสามารถที่จะรองรับผู้เข้าพักได้อย่างน้อย 107 คน ในคราวเดียว ในส่วนของรูปแบบของบ้านพักนั้น จะแตกต่างกันออกไปตามการใช้ประโยชน์ของเจ้าของบ้านพักเป็นสำคัญ ซึ่งมีทั้งบ้านชั้นเดียวและสองชั้น โดยโครงสร้างอาคารจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปทั้งแบบบ้านไม้ทั้งหลัง บ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้ และบ้านก่ออิฐ แต่บ้านพักที่จะพบเห็นมากที่สุดก็คือ บ้านชั้นเดียว มีทั้งสิ้น 10 หลัง

ในส่วนของบ้านพักที่นำมาใช้รับรอนักท่องเที่ยว นั้น ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้มีการทำความเข้าใจกับสมาชิกในส่วนนี้ว่า ควรใช้บ้านพักที่ยังพอมีห้องว่างหรือพื้นที่ว่างที่ไม่มีการใช้ประโยชน์นำมาปรับปรุงเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ เนื่องจากเห็นว่าไม่ควรจะมีการลงทุนในสิ่งที่เกินตัว โดยเริ่มจากการค่อยๆ ปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพักในส่วนที่มีความเสียหายหรือเสี่ยงต่อความปลอดภัยของผู้เข้าพักก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งการดำเนินการในจุดนี้สอดคล้องกับ **สมมติฐานข้อ 2** ที่กล่าวว่า **มีการนำที่พักอาศัยที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาดัดแปลงเป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าพักอาศัย** สามารถอธิบายได้ว่า การดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านบุญไทรนั้น มีการวางแผนทางการพัฒนาทรัพยากรไว้อย่างมีเหตุผล เนื่องจากเห็นว่าการทำโฮมสเตย์นั้นยังเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างใหม่สำหรับชุมชน อีกทั้งยังมีความเสี่ยงในเรื่องของรายรับที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ จึงไม่เป็นการสมควรที่จะมีการลงทุนในส่วนที่จะทำให้เกิดความเสี่ยง เพราะบ้านพักถือเป็นต้นทุนที่สำคัญของการทำโฮมสเตย์ จากการสำรวจพบว่าไม่มีสมาชิกรายใดปรับเปลี่ยนบ้านพักเพื่อเป็นโฮมสเตย์โดยเฉพาะ (ตารางที่ 5.10 การเปลี่ยนแปลงที่พักก่อนเปิดเป็นโฮมสเตย์ หน้า 108) ซึ่งหากเราสามารถรู้ถึงศักยภาพและความสามารถในการสร้างประโยชน์จากทรัพยากรที่เรามีอยู่โดยมีความพอเพียงเป็นพื้นฐานแล้ว จะส่งผลให้การใช้ทรัพยากรของชุมชนเกิดดุลยภาพและจะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ในอนาคต ดังนั้นผู้ประกอบการจึงควรคำนึงถึงข้อสำคัญในจุดนี้ เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงและเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

7.1.3 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบชนบท โดยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพักอาศัยโฮมสเตย์นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมท่องเที่ยวภายในชุมชน ด้วยการชมวิถีชีวิตด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะเห็ดหอม แปลงปลูกไม้ดอก แปลงปลูกผักปลอดสารพิษ การชมสวนสมุนไพร และการเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ชีวิตในแบบชนบทที่อาศัยพึ่งพิงกันระหว่างคนกับธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ทำให้เกิดการเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งไม่นับรวมถึงสภาพ

อากาศและภูมิประเทศของพื้นที่ที่เลือกอำนวยความสะดวก ส่วนกิจกรรมท่องเที่ยวภายนอกชุมชน จะมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงอนุรักษ์ ด้วยการจัดเดินป่าเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตธรรมชาติ การส่องสัตว์ ดูกระทิงที่เขาแผงม้า เที่ยวชมระบบนิเวศตามธรรมชาติที่มูลหลง มูลสามง่าม เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีความสอดคล้องกับ **สมมติฐานข้อ 3** ที่กล่าวว่า **โฮมสเตย์บุไทรมีการนำเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนมาจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว** สามารถอธิบายได้ว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ถือเป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยค้างแรมร่วมกับเจ้าของบ้าน โดยมีเป้าหมายเพื่อจะเรียนรู้วัฒนธรรมหรือสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนที่เข้าพักอาศัย (รายละเอียด หัวข้อ 2.1.1 ความหมายของโฮมสเตย์ หน้า 10) ดังนั้น กิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับโฮมสเตย์บ้านบุไทร ก็คือการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นและการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้านบุไทรอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะกิจกรรมนั้นจะเป็นการศึกษาดูงานด้านเกษตรกรรม หรือการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งถือเป็นการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม แต่สิ่งสำคัญที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรม ที่ช่วยเปิดมุมมองของแต่ละบุคคลให้กว้างขึ้นโดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่สังคมที่เราอยู่

7.1.4 ด้านสภาพแวดล้อม

การบริหารจัดการกับสภาพแวดล้อมถือเป็นสิ่งสำคัญที่กลุ่มโฮมสเตย์ฯ คำนึงถึง โดยเริ่มจากการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนดูแลรักษาความสะอาดภายในบ้านพักของตนเอง มีการปรับแต่งทัศนียภาพหน้าบ้านด้วยการจัดสวนไม้ดอก ไม้ประดับ ให้ดูกลมกลืนกับบรรยากาศภายในชุมชน ในการนี้จะมีที่ทิ้งขยะประจำบ้านไว้ทุกหลังเพื่อคัดแยกขยะประเภท ขวดน้ำพลาสติก หรือขยะที่จะนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ได้สังเกตเห็นถึงการสานต่อในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน จึงได้ทำการจัดตั้งกลุ่มมดแดงขึ้นมา เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักความรับผิดชอบและมีสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยจะมีการรวมกลุ่มออกเก็บขยะในช่วงวันหยุด นอกจากนี้แล้วทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ยังได้ออกระเบียบข้อบังคับที่ขอความร่วมมือนักท่องเที่ยวในการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง ดังนั้นจาก**สมมติฐานข้อ 4** ที่กล่าวว่า **คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อยังประโยชน์ต่อการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน** สามารถอธิบายได้ว่า การดำเนินกิจกรรมของโฮมสเตย์บ้านบุไทรที่ผ่านมา มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในแต่ละปี (รายละเอียด ตารางที่ 6.1 รายละเอียดจำนวนผู้พักของโฮมสเตย์บ้านบุไทร หน้า 138) ส่วนหนึ่งก็คือการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่อีกส่วนหนึ่งที่จะมองข้ามไม่ได้ก็คือสภาพแวดล้อมที่จะได้รับผลกระทบตามไปด้วยเช่นกัน เมื่อพิจารณา

จากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูตามข้อมูลในตารางที่ 5.30 ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน หน้า 132 จะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงมีความพึงพอใจกับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่คือ ร้อยละ 72.50 ของกลุ่มประชากร แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังมีนักท่องเที่ยวบางส่วนคือ ร้อยละ 20 ที่เห็นว่าสิ่งแวดล้อมอย่างแหล่งน้ำนั้น ควรมีการปรับปรุง ซึ่งสิ่งที่จะช่วยให้การดำเนินอยู่ของสภาพแวดล้อมนั้นยั่งยืนได้ถึงลูกหลานนั้น ก็คือการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ที่จะต้องหันมาใส่ใจกับเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้สมาชิกได้ระลึกอยู่เสมอถึงความเสียหายของสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต หากเรายังคงละเลยแม้ในจุดเล็กๆ ก็ตาม ซึ่งการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่ดี ควรเป็นการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งผลให้เกิดความสมดุลระหว่างมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ

7.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 6 สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ โดยพิจารณาตามที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อ 1.8 (1) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในการรักษาวิถีชีวิตชุมชนแบบมีส่วนร่วม (2) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนโดยอาศัยการบริหารจัดการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) ข้อเสนอแนะการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อช่วยให้สมาชิกร่วมมือกับบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง (4) เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่ส่งผลดีต่อชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ข้อที่ 1 พบว่า หมู่บ้านบุนไทรมีการรวมกลุ่มสมาชิกจัดทำโฮมสเตย์ขึ้นมาเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน โดยยังคงยึดถือวิถีชีวิตเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานในดำรงชีวิต และการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์นั้นก็มีความสอดคล้องกับชุมชน เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและร่วมกันบริหารจัดการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ข้อที่ 2 พบว่า การดำเนินกิจกรรมของโฮมสเตย์บ้านบุนไทรเกิดจากกระบวนการความร่วมมือของเหล่าสมาชิกที่มีอุดมการณ์ร่วมกันและภาวะความเป็นผู้นำของประธานกลุ่มโฮมสเตย์ เป็นกลไกสำคัญ ทำให้การบริหารจัดการโฮมสเตย์มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ข้อที่ 3 พบว่า โฮมสเตย์บ้านบุนไทรได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวรับทราบและถือปฏิบัติ เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการปลูกฝังเยาวชนให้รู้จักอนุรักษ์และช่วยกันดูแลทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ข้อที่ 4 พบว่า การทำโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านบุไทรที่ผ่านมาสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกเป็นจำนวนมาก (ตารางที่ 6.1 รายละเอียดจำนวนผู้เข้าพักของโฮมสเตย์บ้านบุไทร หน้า 138) นอกจากนี้แล้วยังมีส่วนช่วยให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกอื่นด้วยเช่นกัน ในลักษณะของการรวมกลุ่มผลิตสินค้าโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กับวิชาการสมัยใหม่ออกมาในรูปแบบของสินค้าที่ระลึกเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น ผลิตภัณฑ์เกษตร ผลิตภัณฑ์แปรรูป ผลิตภัณฑ์จักสาน เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นผลพวงมาจากการเปิดทำโฮมสเตย์ของชุมชน

7.2.1 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการวิจัย

7.2.1.1 การสร้างความเข้าใจและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในเบื้องต้นควรสร้างความเข้าใจในกลุ่มสมาชิกถึงการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ ว่าเป็นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อช่วยสร้างความเข้มแข็งและเป็นการสร้างรายได้เสริม ดังนั้นชุมชนควรมีการจัดหากิจกรรมอื่นที่ต่อเนื่องกับโฮมสเตย์ให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้เสริม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมอาชีพ ฯลฯ โดยเป็นการนำองค์ความรู้ของท้องถิ่นมาประยุกต์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันระหว่างสมาชิก เพื่อปูรากฐานให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาทรัพยากรในชุมชนให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของชุมชนต่อไป ซึ่งผลที่ได้รับนอกจากจะเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชนมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ให้เป็นที่น่าสนใจและเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้หลากหลายขึ้น

7.2.1.2 การทำแผนที่ชุมชน (Mapping) เพื่อเป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ว่ามีสถานที่ใดที่เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตด้านเกษตรกรรม กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น งานหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถเดินทางไปได้อย่างไร ซึ่งการทำแผนที่ชุมชนนั้นนอกจากจะส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์แล้ว ยังช่วยในการพัฒนาชุมชนด้วย เนื่องจากจะทำให้รู้ว่าใครมีความสามารถในเรื่องใดบ้าง อยู่ที่ไหน เพื่อจะถอดองค์ความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อไป

7.2.1.3 การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบปฏิทินการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ เนื่องจากการเข้าพักแบบโฮมสเตย์ที่ผ่านมา จะมีเพียงแค่เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนหรือศึกษาดูงานด้านการทำเกษตรกรรม ส่งผลให้การเข้าพักจะใช้เวลาเพียงแค่ 1 คืน เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสิ่งที่จะทำให้เวลาการเข้าพักเพิ่มขึ้นหรือสร้างความน่าสนใจให้กับโฮมสเตย์บ้านบุไทรได้มากขึ้นนั้น ควรมีการนำเอาจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาจัดเป็นกิจกรรมให้หลากหลาย เพื่อให้สามารถเกิดการเข้าพักได้ตลอดทั้งปี เพราะเมื่อดูจากศักยภาพของการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชนและภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยแล้ว เห็นว่ามีความสามารถที่จะดำเนินการได้ ยกตัวอย่างเช่น การจัดเที่ยวชมสวนดอกไม้บานในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นเวลา

ที่หมู่บ้านบุไทรกำลังมีสภาพอากาศเย็นสบาย การจัดเที่ยวชมสวนผลไม้ในช่วงฤดูกลาง การจัดกิจกรรมทางน้ำ เช่นการล่องแก่งในช่วงหน้าน้ำ กิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตธรรมชาติที่มูลสามง่ามอันเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำมูล การส่องสัตว์ดูกระทิงที่เขาแผงม้า ดูโขลงช้างที่มูลหลง เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมท่องเที่ยวเหล่านี้ควรจัดเป็นรูปแบบของปฏิทินการท่องเที่ยวและมีการประชาสัมพันธ์ให้เด่นชัดควบคู่ไปกับการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน

7.2.1.4 การวางแผนระยะยาวในการบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น เนื่องจากปัจจุบันนี้ปริมาณน้ำและสาธารณูปโภคต่างๆ ของชุมชนมีอยู่ในจำนวนที่เพียงพอกับสมาชิก แต่เมื่อมีการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งรวมถึงรีสอร์ทที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงด้วยนั้น ทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ ควรมีการดำเนินการป้องกันปัญหาในจุดนี้เสียแต่เนิ่นๆ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสมาชิก รวมถึงผลกระทบในด้านการเพาะปลูก จึงควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาให้เข้ามาตรวจสอบถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อที่จะได้หาทางแก้ไขได้ทันเวลา

7.2.1.5 การประชาสัมพันธ์ให้การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นที่รู้จักและสร้างความเข้าใจมากขึ้น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าพักโฮมสเตย์อย่างดีพอ ซึ่งในจุดนี้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรเร่งทำการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ภาคประชาชนถึงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ถูกต้อง รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ต่างๆ ให้ยึดแนวทางการดำเนินการที่ถูกต้อง เพราะสาเหตุจากความไม่เข้าใจของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการนี้ จะส่งผลเสียต่อชุมชนได้ในอนาคต

7.2.1.6 เตรียมแผนรับมือกับปัญหามลพิษที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มลพิษและสิ่งปฏิกูลก็จะมีมากขึ้นไปด้วย โดยเฉพาะขยะและการบำบัดน้ำเสีย ควรมีการจัดเตรียมให้เป็นระบบ ยกตัวอย่างเช่น การกำจัดขยะควรมีการแยกขยะเพื่อให้ง่ายต่อการกำจัดและนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เองอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ให้เข้ามาช่วยดำเนินการและให้คำแนะนำในการจัดการน้ำเสียเพื่อเตรียมการป้องกัน

7.2.1.7 การจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าพัก ด้วยการทำระเบียบสำหรับผู้เข้าพัก รวมถึงจัดบันทึกสถิติและรายได้ที่สามารถดำเนินการตรวจสอบได้อย่างสะดวกรวดเร็ว เนื่องจากการทำข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นข้อมูลทางสถิติที่ดีจะใช้ในการวางแผนดำเนินการสำหรับการให้บริการผู้เข้าพักได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทางกลุ่มโฮมสเตย์ฯ จะทราบว่าช่วงเวลาใดบ้างที่จะมีผู้เข้าพักมากหรือน้อย ข้อดีข้อด้อยที่ได้รับการเสนอแนะจากผู้เข้าพัก สามารถนำไปแก้ไขปรับปรุงได้อย่างไรบ้างเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชน

7.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การปรับปรุงแหล่งพักอาศัยเพื่อเป็นโฮมสเตย์มีรูปแบบของที่พักอาศัยก็แตกต่างกันออกไปตามวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือโฮมสเตย์ของโรงพยาบาลค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ที่จัดกิจกรรมหลักชัดเจนเป็นเรื่องของการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มีการตรวจสุขภาพพร้อมทั้งมีสถานที่พักผ่อนสำหรับผู้ป่วย โดยใช้ชุมชนใกล้เคียงเป็นแหล่งพักอาศัย จึงมีความน่าสนใจว่าโฮมสเตย์ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจะมีการเปลี่ยนแปลงที่พักและประโยชน์ใช้สอยเป็นในลักษณะใด เพื่อให้เหมาะสมสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนของผู้ป่วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวง. คู่มือการท่องเที่ยวที่พักรีสัมผัสวัฒนธรรมชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2547.
- การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวง. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. [Online] 2549.
<http://www.stou.ac.th/Tourism/Achieve/May/Topic1.html>. [30 พฤษภาคม 2549]
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สรุปการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง จัด Home Stay อย่างไรไม่ให้ผิดทาง. 25 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมเมดิสัน ถนนพระรามเก้า กรุงเทพมหานคร.
- โกมล ชอบชื่นชม. ชุมชน: ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทที่ก้าวหน้าและยั่งยืน กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2541.
- ดุษฎี ชุมสาย, มล. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ธงชัย สິนติวงษ์. การจัดการ ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- พจนา สอนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community Based Tourism Handbook. กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2545.
- พชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์. การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮสเมเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเคหกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ประเวศ วสี. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541.
- วิษณุ พลอยศรี. การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: ศึกษากรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพลาญข่อย ตำบลโนนก่อ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2529.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism). [Online]. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547.

- สมศรี จินะวงษ์. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- เสน่ห์ จามริก. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Subsistence Economy and Sustainable Development). กรุงเทพมหานคร, 2541.
- เสาวลักษณ์ เลิศบุศย์ สุรพลชัย. การพัฒนาแหล่งพักอาศัยเพื่อการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. มติชนรายวัน (วันที่ 5 ธันวาคม 2541) : 6.
- สุวัจน์ จุฑาภรณ์ และ จริญญา เจริญสุกใส. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คู่มือการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร, 2547.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?. กรุงเทพมหานคร, 2542.
- อาคม อาจแสง. ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- อารีย์ กัลปนา. เอกสารประกอบการสอน วิชา 961 111 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.

ภาษาอังกฤษ

- Koontz, H. and O'Donnel, C. Principle of Management: An Analysis of Management Functions. New York: McGraw-Hill Book Company, 1972.
- Schemahorn, J. R. Jr. Management. 6 ed. New York: John Wiley & Son, 1999.
- World Tourism Organization. Thailand Homestay Project Final Report UNDP/WTO PROJECT-THA/00/003 Sustainable Development of Tourism for Thailand Training course on Homestay Operation. Madrid: World Tourism Organization, 2003.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของสมาชิกที่เป็นเจ้าของเรือนพักสำหรับนักท่องเที่ยวในโฮมสเตย์บ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลทั่วไปของสมาชิก

1. จำนวนสมาชิกภายในบ้าน (ที่อาศัยอยู่ประจำ) คน

2. รายละเอียดของสมาชิกในครอบครัว

ลำดับ	เพศ		อายุ	อาชีพหลัก
	ชาย	หญิง		
1				
2				
3				
4				
5				
6				

3. กิจกรรมอื่นที่ท่านและสมาชิกคนอื่นมีส่วนร่วม

() ไม่มี () กลุ่มแม่บ้าน () กลุ่มนำเที่ยว/มัคคุเทศก์ () กลุ่มแสดงในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
() กลุ่มร้านค้าและขายของที่ระลึก () กลุ่มรักษาความปลอดภัย () อื่นๆ

ข้อมูลเกี่ยวกับที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

1. ประเภทที่พัก () บ้านเดี่ยวชั้นเดียว () บ้านเดี่ยวยกใต้ถุนสูง () บ้านเดี่ยวสองชั้น

2. ลักษณะของบ้านพัก () บ้านไม้ () บ้านก่ออิฐ () บ้านครึ่งอิฐครึ่งไม้

3. จำนวนห้องพักที่รองรับนักท่องเที่ยว ห้องนอน ห้องโถง

4. พื้นที่ใช้สอยอื่นสำหรับนักท่องเที่ยว () พื้นที่รับประทานอาหาร () พื้นที่พักผ่อน
() ห้องครัว () ห้องน้ำ ห้อง
() อื่นๆ

5. ประเภทห้องส้วม () ส้วมซีเมนต์ยอง () ส้วมทรงสูง
() ส้วมชักโครก

6. เปลี่ยนแปลงบ้านพักก่อนเปิดเป็นโฮมสเตย์ () ปรับปรุง

() ไม่ปรับปรุง

7. เปลี่ยนแปลงบ้านพักหลังจากเปิดรับนักท่องเที่ยว () ปรับปรุง

() ไม่ปรับปรุง

8. ค่าใช้จ่ายในการปรับปรุง บาท

9. แหล่งเงินทุน

ข้อมูลเกี่ยวกับการรองรับนักท่องเที่ยว

1. จำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถรองรับได้ในแต่ละครั้ง คน

2. การให้บริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม () อาหารเช้า () อาหารกลางวัน () อาหารเย็น

() อาหารว่าง () น้ำดื่ม

3. การบริการของใช้ส่วนตัวแก่นักท่องเที่ยว () สบู่ () ยาสีฟัน () แปรงสีฟัน

() ยาสระผม () ผ้าเช็ดตัว () เครื่องนอน

() อื่นๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของสมาชิกที่มีส่วนกับกิจกรรมโฮมสเตย์บ้านบุญไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลทั่วไปของสมาชิก

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ปี
3. อาชีพหลัก
4. กิจกรรมที่เข้าร่วม
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรม คน
6. ระยะเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มทำโฮมสเตย์ ปี

ความคิดเห็นต่อการทำโฮมสเตย์ของชุมชน

1. ความพึงพอใจในการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน พอใจ/เพราะ.....

 ไม่พอใจ/เพราะ
2. การทำโฮมสเตย์มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนอย่างไร ไม่ส่งผล/เพราะ
-
 ส่งผล/เพราะ
3. การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร ไม่ส่งผล/เพราะ
-
 ส่งผล/เพราะ

4. การทำโฮมสเตย์ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไร () ไม่ส่งผล/เพราะ

.....

() ส่งผล/เพราะ

.....

5. ท่านมีความพึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์หรือไม่

() พอใจ/เพราะ.....

.....

() ไม่พอใจ/เพราะ.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “การบริหารจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”
ของนายยุทธนา สมลา นิสิตปริญญาโท ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัด
นครราชสีมา

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดทำเครื่องหมาย () ในวงเล็บ () และกรอกข้อมูลในช่องแสดงความคิดเห็น

1. เพศ ชาย หญิง
-
2. อายุ 0-15 ปี 16-20 ปี 21-25 ปี
 26-30 ปี 31-35 ปี 36-40 ปี
 41-45 ปี 46-50 ปี 51-55 ปี
 55-60 ปี 60 ปี ขึ้นไป
-
3. อาชีพ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน ธุรกิจส่วนตัว
 แม่บ้าน รับจ้างทั่วไป นักเรียน/นักศึกษา
 อื่นๆ (โปรดระบุ)
-
4. จุดมุ่งหมายในการเข้าพัก พักผ่อน ทัศนศึกษา/ดูงาน พักระหว่างเดินทาง
 อื่นๆ (โปรดระบุ)
-
5. ท่านเคยเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทร เคย ไม่เคย

ท่านมีความคิดเห็นต่อการบริการของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร ข้อใดบ้าง
โปรดทำเครื่องหมาย () ในวงเล็บ () และกรอกข้อมูล ในช่องแสดงความคิดเห็น

1. ท่านทราบข้อมูลโฮมสเตย์บ้านบุญไทรจากแหล่งข้อมูลใด
- อินเทอร์เน็ต www.homestaythailand.org www.homestayfanclub.com
 www.wangnumkheow.com อื่นๆ.....
- การแนะนำจากผู้อื่น สื่อสิ่งพิมพ์ (โปรดระบุ).....
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2.ท่านมีความพึงพอใจในการเข้าพักที่ห้องพักรับนักท่องเที่ยว ข้อใดบ้าง

- () เครื่องนอนสะอาด () อากาศถ่ายเทสะดวก () แสงสว่างเพียงพอ () ห้องน้ำสะอาด
 () สถานที่มีความปลอดภัย () ปลอดภัยจากรบกวนจากแมลงและสัตว์อื่น
 () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

3.สภาพแวดล้อมของชุมชนที่ท่านเห็นว่าควรมีการปรับปรุง

- () ไม่ต้องปรับปรุง (โปรดระบุ).....
 () ขยะและสิ่งปฏิกูล () ป่าไม้ () แหล่งน้ำ () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

4.ท่านมีจุดประสงค์ในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทรในกิจกรรมใดบ้าง

- () ชมสวนเกษตร () เดินป่า () ดูสัตว์ () เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น
 () พักผ่อน/สังสรรค์ () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5.ท่านมีความพึงพอใจในการดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ ข้อใดบ้าง

- () อาหาร () น้ำดื่ม () น้ำสมุนไพร () ภาชนะที่ใส่อาหาร
 () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

6.ท่านมีความพึงพอใจในการให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวของโฮมสเตย์บ้านบุญไทร ข้อใดบ้าง

- () การแสดงดนตรีและศิลปะพื้นบ้าน () ทัศนียภาพของชุมชน () สินค้าที่ระลึก
 () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

7.ท่านมีความพึงพอใจกับการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านบุญไทร ข้อใดบ้าง

- () มีคูปอง () รถนำเที่ยว () การจัดเวรยามรักษาความปลอดภัย
 () การเตรียมพร้อมในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวกรณีฉุกเฉิน () การติดต่อจองที่พัก
 () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

***** ขอขอบคุณ *****

สถาบันวิทยาลัยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

คู่มือการท่องเที่ยวที่พักรีสัมผัสวัฒนธรรมชนบท สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประกาศใช้ กันยายน 2547

การเตรียมตัวของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์

นักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในความหมายและรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ก่อน รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง เบอร์ติดต่อ กิจกรรมในชุมชน ค่าใช้จ่าย การเดินทางจากเอกสาร หรือเว็บไซต์ Homestaythailand.org Homestayfanclub.com หรือ เว็บไซต์การท่องเที่ยวต่างๆ และควรมีการเตรียมตัวในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. สัมภาระของใช้ส่วนตัว เช่น ผ้าเช็ดตัว อุปกรณ์ในการอาบน้ำ หมวก รองเท้าแตะ ฯลฯ และควรเตรียมเสื้อผ้าให้เหมาะสมกับชุมชน
2. ความรู้เกี่ยวกับชุมชนนั้นๆ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี การนับถือศาสนาของคนในชุมชน
3. ติดต่อประสานงานกับชุมชนก่อนการเดินทางไปเพื่อความสะดวก ปลอดภัย และการเตรียมตัวของเจ้าของบ้านในการต้อนรับ

แนวทางการปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว

1. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นักท่องเที่ยวต้องช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ไม่ทิ้งขยะในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ไม่เก็บพืชมัตไม่ ไม่ทำลายสัตว์ป่า ปะการัง หรือดอกไม้ป่า ฯลฯ
2. เคารพวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชน
 - 2.1 สวมใส่เสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสถานที่ เช่น ไม่นุ่งกางเกงขาสั้น ไม่สวมเสื้อสายเดี่ยว
 - 2.2 เคารพกฎ กติกาที่ชุมชนกำหนด เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา ไม่ส่งเสียงดังเกินเวลาที่กำหนด ออกนอกเส้นทางที่กำหนด หรือออกนอกเขตชุมชนยามวิกาล
 - 2.3 เคารพและให้เกียรติเจ้าของบ้าน ให้ความเป็นกันเองกับชาวบ้านในชุมชน
3. สนับสนุนเศรษฐกิจของชุมชน

อุดหนุนสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน ไม่ควรต่อรองราคา และเห็นคุณค่าความพยายามในการทำ ซึ่งถือเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน

ภาคผนวก ค

แบบฟอร์มรับฝากทรัพย์สินและของมีค่าของผู้เข้าพักโฮมสเตย์
บ้านบุไทร ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

เขียนที่ _____

วันที่ ____ เดือน _____ พ.ศ. _____

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว _____ นามสกุล _____

อยู่บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ตำบล _____ อำเภอ _____

จังหวัด _____ อายุ _____ ปี บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่ _____

โทรศัพท์มือถือ _____ ซึ่งเป็นผู้เข้าพักโฮมสเตย์ ได้ฝากทรัพย์สินของมีค่ากับ

นาย/นาง/นางสาว _____ นามสกุล _____

บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ตำบล _____ อำเภอ _____

จังหวัด _____ อายุ _____ ปี บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่ _____

ซึ่งเป็นเจ้าบ้านผู้ให้เข้าพักโฮมสเตย์ ดังรายการต่อไปนี้

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

5 _____

6 _____

7 _____

8 _____

9 _____

10 _____

(ได้ตรวจสอบสิ่งของแล้วมีจำนวนตามรายการที่แจ้งไว้)

ลงชื่อ _____ ผู้ฝาก ลงชื่อ _____ ผู้รับฝาก

(_____) (_____)

วันที่ ____ / ____ / ____ วันที่ ____ / ____ / ____

ภาคผนวก ง

โครงการการสร้างสังคมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบประชาธิปไตย ดำเนินการโดย มูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศ ร่วมกับ กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลบ้านบุไทรโฮมสเตย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

1. หลักการและเหตุผล

1.1 การสร้างการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง

มูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศ¹ พิจารณาเห็นว่าสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตทั้งภายในและภายนอกประเทศมีการเปลี่ยนแปลงกว้างขวางและรวดเร็ว สร้างโอกาสและผลกระทบทางลบต่อสังคมทั้งระดับชาติและชุมชน รวมทั้งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน การสร้างสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนทั้งในระดับประชาชนทั่วไปและเยาวชนเป็นเรื่องที่สำคัญ และพิจารณาเห็นว่าการสร้างสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่ง คือ การสร้างการเรียนรู้หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ พระราชดำรัสที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชดำรัสสู่รักสามัคคี

1.2 มูลนิธิฯ ได้ดำเนินการมาโดยต่อเนื่อง (2544-2550)

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว มูลนิธิฯ จึงได้ดำเนินการสร้างสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงมาโดยต่อเนื่อง มุ่งสร้างรากฐานที่มั่นคงทั้งภาคราชการ ภาคประชาชน ชุมชน และเยาวชน ลดความยากจนอย่างยั่งยืน สร้างความแข็งแกร่งในการเผชิญปัจจัยเสี่ยงและสถานการณ์ในโลกยุคใหม่ รวมทั้งมีเป้าหมายในการสร้างชุมชนต้นแบบเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและรักสามัคคี เพื่อสร้างพลังในการปฏิบัติ โดยจัดการประชุมและให้ความรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ พระราชดำรัสที่เกี่ยวข้อง และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปฏิบัติและจัดระบบประเมินผล ทั้งนี้ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลา 6 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2550) โดยการประชุมสัมมนาวิชาการและการประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งในปี 2544 ได้เสนอผลการประชุมสัมมนาต่อสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งได้นำไปสู่การพิจารณาเสนอแนะนโยบาย

¹ มูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศ จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อปี 2541 ตามข้อเสนอของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในประเทศไปพร้อมกัน โดยน้อมนำหลักการพัฒนาตามพระราชดำริดำเนินการตามนโยบายของท่านอาสา สารสิน ประธานมูลนิธิฯ คนแรก และ ดร.ชุมพล พรประภา ประธานคนปัจจุบัน

ความมั่นคงแห่งชาติ 2545-2550 ในลำดับต่อมา การประชุมดำเนินการทั้งในพื้นที่ภาคกลางคือ กรุงเทพมหานคร สมุทรสงคราม และจังหวัดใกล้เคียงรวม 5 จังหวัด พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดใกล้เคียงรวม 7 จังหวัด รวมทั้งได้สร้างการเรียนรู้ระดับผู้บริหารระดับกลาง ในส่วนราชการต่างๆ และผู้บริหารสถานศึกษา จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อสร้างเครือข่ายและนำไปถ่ายทอดสู่ประชาชนและเยาวชน

1.3 ผลการดำเนินการที่สำคัญที่ผ่านมา

การดำเนินการที่สำคัญที่ผ่านมา ได้จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี (15 ม.ค. 2549) ที่จังหวัดสมุทรสงคราม (27 พ.ย. 2546 และ 16 มิ.ย. 2548) และการดำเนินการที่กรุงเทพมหานคร (24 สิงหาคม 2548)

ผลการดำเนินการที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จด้วยดียิ่ง ทั้งจากการประเมินผลการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ผลการประชุมย่อย การวิเคราะห์จากแบบประเมินผล และการศึกษาตรวจสอบพบปะผู้ร่วมโครงการในพื้นที่ภายหลังการประชุมสัมมนา โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้รับความรู้ มีความสนใจในการนำไปใช้ในการดำรงชีวิต การนำไปสู่การปรับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและพระราชดำรัสสู่รักสามัคคี ปฏิบัติและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้กว้างขวาง

สำหรับในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้นำชุมชนได้นำไปเผยแพร่และระยะต่อมาได้แสดงความจำนงถวายที่ดินแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งได้ทรงมีราชานุมัติให้มูลนิธิชัยพัฒนา พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามรอยเท้าพ่อแห่งแผ่นดิน

2. วัตถุประสงค์

2.1 สร้างสังคมและชุมชนเรียนรู้ ตามหลักการพัฒนาแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชดำริที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่การปฏิบัติให้เข้มข้นทุกระดับ รวมทั้งกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา และเยาวชนทั่วไป

2.2 ส่งเสริมการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งโดยเฉพาะที่ฐานรากให้สังคมและชุมชน และเยาวชน มีชุมชนและคนต้นแบบดำเนินตามแนวพระราชดำริและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์จังหวัด

2.3 มุ่งเกิดพระเกียรติและตอบสนองพระราชปณิธาน “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

3. วิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย

การประชุมสัมมนาวิชาการ โครงการการสร้างสังคมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบประชาธิปไตย

พิธีการเปิดประชุม

เวลา 9.00 น.-9.10 น. กล่าวรายงานข้อมูลท้องถิ่นและกล่าวต้อนรับโดยตัวแทนท้องถิ่น

เวลา 9.10 น.-9.30 น. กล่าวเปิด

โดย นายสมบุญ งามลักษณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา

ศ.ดร.จีระ หงส์ลดารมภ์ เลขาธิการมูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ระหว่างประเทศ

เวลา 9.30 น.-10.30 น. สัมมนาวิชาการ เรื่อง “การสร้างสังคมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบประชาธิปไตย”

โดย ศ.ดร.จีระ หงส์ลดารมภ์ เลขาธิการมูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ระหว่างประเทศ

คุณวริมา โพธิสมบัติ กรรมการบริหารมูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ระหว่างประเทศ

คุณวัลลภ บุรุษพัฒน์ กรรมการบริหารมูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ระหว่างประเทศ

เวลา 10.30 น.-11.30 น. Work shop/การแสดงความคิดเห็นและข้อแลกเปลี่ยนประสบการณ์

เวลา 11.30 น.-12.00 น. ทอดผ้าป่าสร้างสังคมการเรียนรู้

4. สถานที่ดำเนินการ

หมู่บ้านบุไทร หมู่ 4 ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา 30370

5. ผู้เข้าร่วมโครงการ

ภาคราชการ ภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม นิสิต นักศึกษา นักเรียนและพระภิกษุสงฆ์ (ผู้เข้าร่วมประมาณ 50-60 คน)

6. การบริหารโครงการ

ดำเนินการร่วมกันระหว่างมูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศและกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล บ้านบุไทรโฮมสเตย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เผยแพร่หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ พระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและระบบประชาธิปไตยให้สังคม ชุมชน ข้าราชการ ภาคเอกชน เยาวชน และทุกภาคส่วนนำไปปฏิบัติอย่างเข้มข้น เกิดผลต่อการวางรากฐานที่แข็งแกร่งและการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืน ทั้งระดับชาติและชุมชน

7.2 ส่งผลต่อการปรับวิถีคิด วิถีปฏิบัติของชุมชน สังคมและองค์กร

7.3 ส่งผลต่อการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนให้สังคม ชุมชน เยาวชน มีรากฐานแข็งแกร่ง ก้าวไปอย่างยั่งยืนทุกระดับ รองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

7.4 สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและบังเกิดประโยชน์สุขแก่ปวงชนชาวไทย ตอบสนองพระราชปณิธานในพระปฐมบรมราชโองการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นายยุทธนา สมลา
เกิดวันที่	21 กรกฎาคม พ.ศ. 2522
จบการศึกษา	ระดับปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2545
ประวัติการทำงาน	ปี 2543 เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป บริษัท UNION REAL ESTATE จำกัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย